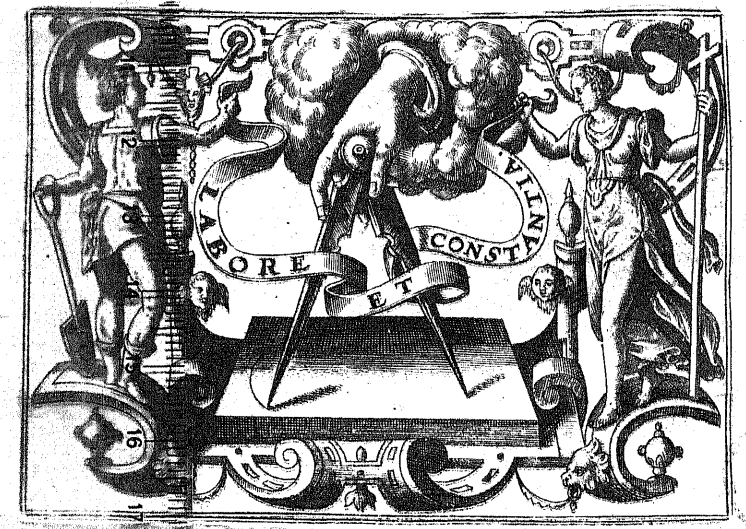

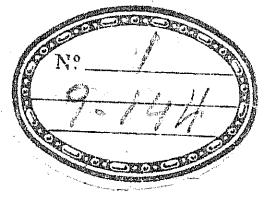
*Del Regio de la Compañia de Jesus de granada. R/1783
M.D. Mai.*

CVSTI LIPSI
DE
MILITIA ROMANA
LIBRI QVINQVE,
COMMENTARIVS AD POLTBIVM.
E parte prima HISTORICÆ FACIS.

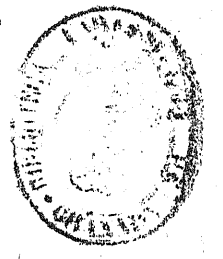

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCVI.

Cum Privilegiis Casareo & Regio.

*A
50
144*

Del Collegio della Comp. de Jesus de granada.

R. / [Signature]
M. S. Mai.

I V S T I L I P S I

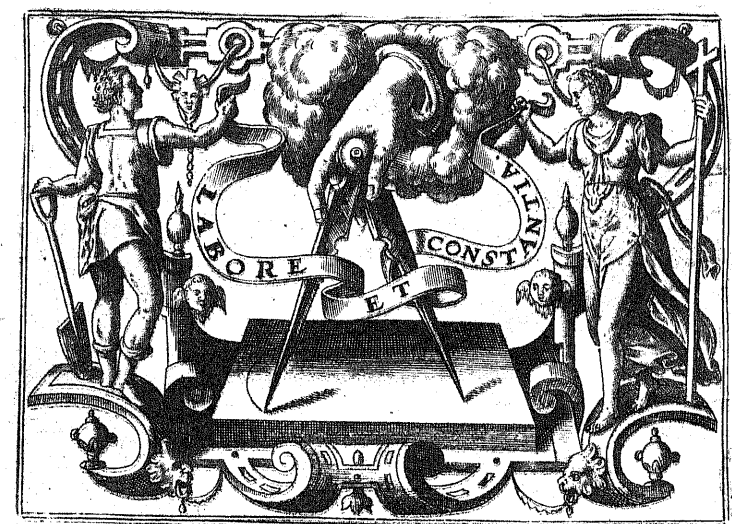
D E

MILITIA ROMANA

LIBRI QVINQVE,

COMMENTARIVS AD POLYBIVM.

E parte primâ HISTORICÆ FACIS.

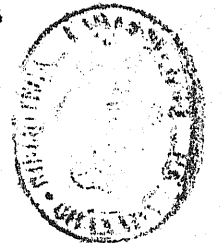
A N T V E R P I Æ,

E X O F F I C I N A P L A N T I N I A N A,

Apud Viduam, & Ioannem Moretum.

M. D. X C V I.

Cum Privilegiis Casareo & Regio.

PHILIPPO III.
HISPANIARVM
ET INDIARVM
PRINCIPI.

VÆ de MILITIA
scripsi, magne Prin-
ceps, etiam tunc cùm
scripsi, animo tibi de-
stinavi & inscripsi, &
suspendi, vt sic dicam,
ad tuam aram. Multa me incitabant.
sed præcipua: quòd tuus essem, in solo
& vetustissimo patrimonio tuo natus:
quòd res militaris, & ideò magnitudine
& fortunâ tuâ non indigna. Enimuerò
quem magis tractare aut scire hæc de-
ceat, quàm Principem? & verissimè pru-
dens ille noster Cornelius: *Cetera utcum-
que dissimulari, sed ducis boni Imperatoriam esse virtutem.* Quid verò talem Principem? Nihil
* 2 blandi-

blandimur tibi, nec publicè locus sit, aut gratia: sed ab orbe condito non fuit, qui maior in re aut spe fuerit, quàm te fata videntur destinasse. Præest iamdiu maximus Regum pater tuus tot regnis; in vtroque orbe iura reddit, veteri & nouo; atque ecce nouam ad potentiam viam fortuna nuper aperuit, adiectâ Lusitaniâ: quæ sola lacinia deerat pulcherrimæ & solidæ Hispaniarum vesti. Adsuta est, & vnâ cum eâ Africæ & Asiæ portus aut insulæ: id est, claustra atque aditus, quibus ipfas illas inuadatis, & totas subijciatis in leges & iura vestra. Pietas iamdiu huc vocat & religio: sed recenter etiam iniuria, quam immanis ille hostis Austriacis tuis infert, factus & solens violare, rapere, & regna regnis adijcere nullo, nisi armorum, iure. O expergiscere tu aliquando, adolescens & vegete, & magno PHILIPPO tuo esto magnus ALEXANDER.

DER. Omnes isti Asiatici Darij se contrahent, & ad motum tuum timebunt quantum nunc timentur. Exempla tibi adsunt fortiter & feliciter capiendi imperij à maioribus illis tuis, quos immensâ serie è Cæsaribus & Regibus nectis. Sed eminent inter istos FERDINANDVS & ISABELLA proavi (fæminam nihil me pudet addere; non fæminam, sed vero verbo heroinam) eminent, inquam, primi auctores magnitudinis & claritudinis Hispanæ. Ii in Italiam arma intulerunt, ij in Galliam: ij nouum orbem tibi aperuerunt, arcenum depositum, & quid nisi limitem ad nouum imperium à Prouidentiâ diuinâ? Sed & CAROLVS inter istos luce suâ fulget, auus tuus, vir bello maximus, & idem moderati boniq; exemplar imperij. Quid PHILIPPVS pater? cuius vt ceteræ virtutes fileantur (viuit enim, & posteritas magis hæc dicet,) at

* 3 certè

certè LENITAS & CONSTAN-
TIA non omittentur, illustria sidera
in illo virtutum choro. Non fuit à natis
regibus (te Fides & Veritas appello) qui
magis propriè hæc sibi vindicauerit: &
addo ab illis fontibus scaturiginem, se-
datum regimen & quietum. Vt guber-
nator in magnâ naui flectit & regit om-
nia paruo motu. quid ad minuta eo? vt
ipse mundi ille rector Deus, machinam
hanc quatit & mouet, ipse inconcussus:
talis tuus ille genitor, vetus regnandi &
securus. Tu succede, sed ferò (pietas tua
hoc postulat:) & illum atque illos nobis
redde, quorum sanguinem & partem
præfers. Rapitur ad similitudinem suo-
rum excellens quæque natura, & simu-
lacrum cælestium animorum refert de-
cerpta ab ijs aura. En orbẽ Christianum
turbatum bellis aut dissidijs: in te ocu-
los conijcit, & aliorum aperta inclinatio
est, aliorum occultus metus. Quid hæc
nisi

nisi maxima iam magno tibi præfagiūt?
tu vtere aduocante fortunâ; sed ita vt ni-
hil ei debeas, & fecisse eam virtus tua vi-
deatur. Absque hac, Princeps, magnam
famam habere potes, non potes bonam:
sed nec firmam aut diuturnam potes,
nisi nixa sit eo fulcro. Nam viuos & su-
perstites premere in rectè factis etiam
Liuor aut Inuidia potest, & plebeij ser-
mones: at mortuos, & cùm tractu Ve-
ritas inualefcit, splendor ille Famæ &
Virtutis irradiat, & seria scripta ad me-
moriam tradunt posterorum. Hæc ad
te: de me & meo munere, exiguum hoc
vtrumque fateor, etsi in re magnâ. Quid
enim maius Militiâ? quæ sola orbem
temperat, nec regna solùm dat aut adi-
mit, sed ipsam vitam. Nulla respublica
aut status sine eâ floruit, nulla perenna-
uit: & vt quæque melioribus legibus aut
moribus fuit, ita hanc habuit meliorem.
Talem ROMANAM apud te auda-
cter

eter profitemur: quâ nihil cultius, sanctius, amplius, moribus, disciplinâ, imperio fuit. Igitur nec Militiâ. & hæc est illud telum, quo, Virtute comite, terras sibi sub utroque Sole subiecerunt, & subiectas in sæcula aliquot tenuerunt. O si mens tibi sit Princeps (facultas adest, & probæ institutioni hoc debes, ut intelligas) si mens, dico, sit vagandi per eorum Annales & gesta: quos flores virtutû colligas? quæ præcepta paci & bello? Sed huic maximè, in quo excelluisse eos super omnes gentes, dicere possumus cum gentium consensu. Tuam illam consule, & ipsos Hispanos. qui etsi robore & bello semper validi, tamen ab arte destituti sunt: & ea fecit ut caderent, quamvis ægrè & serò, sub Romanas leges. In laudem eorum hoc dixerim. nulla natio vetustiore hanc gloriam sibi vindicat, nulla diuturniore: non ipsi illi, quos laudatumimus, Romani. Ecce ab antiquo,

quo, & priusquam Romana virtus se exfereret, bello Peloponnesiaco fama eorum ad Græcos ipsos venerat: & Alcibiades in oratione quapiam apud Thucydidem, *fortissimos testatur & pugnacissimos omnium* barbarorum.* Quid Liuius? *gentem natam* *Sic Græci appellant omnes non Græcos. *instaurandis reparandisque bellis: & alibi, qui nullam civitatem ventur sine armis esse.* Annæus Florus, ipsam Hispaniam indigetat *bellatricem, civis armisque mobilem, Annibalis eruditricem.* Velleius Paterculus, ita fortem, ut duce Sertorio, *per quinquennium diudicari non potuerit, Hispanis Romanis in armis plus esset roboris, et uter populus alteri imperaturus esset.* Quid plus dici potest, idque à Romanis: id est, & hostibus & superbis? Nec verba sunt: res docuit bello Annibalico, qui præcipuas suas victorias Hispano militi non inuitus referet acceptas. Sed & Romani, cum primam prouinciarum Hispaniam inierint, postremam domuerunt: ducentos per annos in eâ, & de eâ, pugnantes, variè victi

**

aut

aut victores. Sed victores tamen ad extremū, idq; ab hac militari arte quam adferimus: quam vel nūc si adsumitis, quis ambiget quin cū æterno bono fructuq; vestro? In parte tamen adsumitis: nā vt vniuersam, nō suadeo aut probo. Multa diuersa à moribus armisq; nostris, quædam & aduersa: iudicio opus est, quod tu & tui Duces facilè interponent. Mihi quidem animus fuit, in tui gratiam è tenebris hæc eruere, & res mortuas sepulcrisq; protrahere: faxit Deus vt haud in vanum, & sedandis hæc in Europa turbis sint, & extra eam imperio tuo propagando. Vires si pro animo non fuerunt, ignosci postulo: & hunc laborem studio potius mei cultus, quàm sui pretio æstimari. Ego quidem in te, ô Principum maxime, vel veterum Gallorum more adficio, & lege illâ priscâ me tibi sacro
DEVOTIONIS.

*V*M opus aliquod iamdiu meditauer & sollicitè quærerem, quod compendio esset tot scripturibus, & lucem præferret ad historias: repperi cuius specimen & primitias nunc præbeo, quod FACEM HISTORICAM non ex superbiâ, sed ex proposito, appellavi. Id est, vt mores Romanos publicos priuatósque proferam (alibi & Græcos:) atque eos ita illustrem, vt simul loca scriptorum veterum, qui alludunt vel tangunt. Hoc cum diffusum, imò & confusum sit (negare non possum:) placuit excerpere primum ex omni cumulo quidquid ad MILITIAM facit, & id iunctim proponere, & serie aliquâ ac cohesione rerum. Ideò qua ad Militiam: quia ea non creberrimè, sed adsiduè, in historiâ occurrit, & omnem in eâ paginam, vt sic dicam, facit. Vt enim vita nostra publica est, sic scriptio: illa ab auro in auro, turba & bella: ergo & Annales, qui auro representant. Atque ego sciens & gnarus dico, nihil esse quod magis sistat aut remoretur iuventutem, quàm militia prisca ignorantia: cui malo ante omnia medemur, & hanc caliginem nostrâ FACE (pro copiâ quidem ingenij) imus depulsum. In tres partes totum hoc DE MILITIA diuisi: prima est, quam vides, AD POLYBIUM: in quâ generalis eius notificatio, & siquid ad ordinem, arma, leges facit, aperimus & reuelamus. Sunt libri quinque, quos habes. Altera, POLIORCETICON,

sive De machinis, tormentis, missilibus, libri tres: qui parati, & subsequenter. Tertia, DE TRIVMPHO, latissima pars, & clausula felicitis belli. Tum ad reliqua FACIS ordine ibimus, si auctor ille vita nostra dabit vitam, sed & vires. Nam voluntas quidem & materies adest: sed valetudo saepe intercedit plures hos annos hostilis & adversa. Ah, quam in hoc ipso scripto saepe me ligavit, & ad scamma deductum retinuit? Scio, & apud me magis quam publicitus queror. Tamen & publicitus tango, ut venia & miseratio aliqua sit, sicubi quod volumus non fecimus, & evenit nobis in isto cursu quod dicitur, Caballus in cliuo. Tamen ut Flavorum ille primus dicere solitus, Imperatorem statem mori oportere: sic nobis sensus, Hominem in opere deficere: nec desinere potius, quod suadebat olim priscus aliquis Censor. Certè vel in istis alibi languidis, fructus & usus suus erit iuventuti; & nostro labore quaesitum aliquid aut erutum, in quo nonnemo inveniendò sudasset. Totum enim hoc Polybij scriptum perplexum & caligine obsitum: nec industria solum, sed acritate ingenij opus ad pervadendum. Speramus, imò profitemur, in parte fecisse: idque non adiuutos à prioribus, nisi fortè à Franc. Patricio Italo, quem solum vestigia pressisse in hac semitâ equidem scio. Quid nos prater eum, lector viderit: quid alius prater nos, sequens item atas. Nec enim nescio, ubi semel opus coeptum est, & velut fragmina aut sentes amota, concursum fieri, & postremos quosque priorum etiam laudem in se derivare. Aliquid nempe reperient, & unus saepe locus aut remotior lectio est quae rem conficit: quod

non tam doctrina dixeris, quam fortuna. Ego verò & hoc excuso, quòd antè publica iudicia subire nobis opus, quam privata experiri: nec ulla recitationes aut inter amicos lectiones sunt, sapientissimo consilio usurpata antiquis. Typographia ista nos statim protrahit, & irrevocabiliter protrahit: nec fas, etiam cum resipueris, resipuisse. Secunda tamen editio relinquitur, & mederi potest: sub eam vos aequi & iniqui advoco, iuvate. Sine laudi nostra fauctis, suggerite: sine carpere gaudetis, corrigite. ego utroque affectu utar in unum finem, emendandi & discendi. Erunt ex verbo veteri, * δούτερον Φεγγίδες. Jam, quòd ad Polybij ipsum hoc opusculum spectat, re non mole magnum, haud ambigendum arbitror quin Polybij sit, & ipse agnoscit, ut* alibi notamus. Sed tamen ab aliena manu contractum aut recisum aliquid videri, non nego: & est cetera Polybiana scriptio uber magis & diffusa. Titulus etiam qui librum Sextum Historiarum praefert, mihi est falsus: cum nec ista sic continua, collo modo aut venia historia sint, & ipse fateatur è libro an libris De rebus publicis esse. Fuit videlicet introductio in Historias, & grande adiuumentum, nosse quid Romani, Carthaginienses, Spartani, pace aut bello vitarint: & tum, cum breviter internarrandum tangitur, habere unde doctior sis, & petas. Satis de meo & Polybij instituto: utile utrumque sit voveo; & hoc quoque, ut istis absolutis pedem mihi porrigere & promovere fas ad serium illum Sapientia callem, quòd adspiro. Da hoc Deus, & in omni vitâ non mihi solum vixisse.

* Curæ secundæ.

* Lib. v.

INDEX DIALOGISMORVM LIBRI PRIMI.

P RÆFACIUNCVLA & occasio dicendi, tum laus aliqua Militiæ Romanæ. Dial. i.	folio. 1.
Modus & Ordo dicendorum, tum de Dilectu, de Tribunis, de Stipendijs. Dial. ii.	fol. 4.
Ratio & modus legendi. Signa proposita, dies edictus. Tribuni per legiones distributi. Sortitio tribuum, & alia. Dial. iii.	fol. 18.
Quædam Polybio non dicta. Subitarij milites. Pœna & cœrcitio non parentium. Item de Vacationibus. Dial. iv.	fol. 28.
Equitum dilectus. genera & discrimen. de equo publico accuratè differentium, & transuentione. Dial. v.	fol. 35.
Sacramentum militiæ. Qui exegerint: quomodo datum aut dictum: quibus verbis. Dial. vi.	fol. 43.
Sociorum electio. Discrimen inter auxilia. Præfectus eorum, & quaestor. Dial. vii.	fol. 47.
Additum de Euocatis. Cur ita dicti, & quid, & quàm multi fuerint. Dignitas eorum, & paritas cum centurionibus. Dial. viii.	fol. 52.
Conquistores ad Dilectum. Tirones possessoribus indicti. In cute puncti. Dial. ix.	fol. 57.

LIBRI SECUNDI.

De Ordine, & is quotuplex. tum de quattuor generibus militum, Velitibus, Hastatis, Principibus, Triarijs. Dial. i.	fol. 62.
De manipulis militum. Eorum numerus, & Græca nomina. Dial. ii.	fol. 67.
Inuoluta quædam Liuij super Ordine euoluta, partim emendata. Dial. iii.	fol. 72.
Cohors, Numeri, Spira. Cohors prima, Cohors Prætoria. Dial. iiii.	fol. 81.
Legio & paullatim eius augmenta. Dial. v.	fol. 85.
Equitum diuisio, Turmæ, & eorum in legione numerus. Dial. vi.	fol. 88.
Sociorum diuisio, & numerus. Extraordinarij, Ablecti, Alares, & Alæ. Dial. vii.	fol. 92.
De Centurionum numero, ordine, prærogatiuâ, de Optionibus, Primopilis, omnia accuratè. Dial. viii.	fol. 102.
De Tribunis militum. eorum electio. item discrimina, munia, insignia. Dial. ix.	fol. 124.
Sociorum Duces & Præfecti. Dial. x.	fol. 131.
De legatis, qui Imperatoribus attributi. Dial. xi.	fol. 135.
De Imperatore ipso: Ductu & Auspicijs. Lictores, Paludamenta, Equi eius. Dial. xii.	fol. 138.

LIBRI

LIBRI TERTII.

Ad Arma ventum. de Velitibus prædictum, Eorumque origine. tum Hastis eorum, Parmâ, Galeâ. Dial. i.	fol. 150.
De Scuto accuratè. Discrimen à Clypeo. Magnitudo eius, Circulus, Umbro, Origo, & exemplum. Dial. ii.	fol. 162.
Gladius Hispaniensis, Origo, Vsus, Bonitas. Dial. iii.	fol. 175.
Pilum totum descriptum. magnitudo, forma, violentia: & liquid mutatum. Dial. iiii.	fol. 180.
De Galeâ, & multiplici cristâ. Dial. v.	fol. 190.
De Loricâ, & variâ eius specie. Dial. vi.	fol. 196.
De Ocreis obiter. tum ex professo & plenè de Equitum armis. Dial. vii.	fol. 213.

LIBRI QVARTI.

Dispositio Aciei & communis ordo, tum viæ & interualla: perque ista accessio & recessio. Dial. i.	fol. 229.
Velites vbi olim, & postea locati. item Equites & Socij. Dial. ii.	fol. 240.
Signa quot, & vbi fuerint. Antesignani & Postsignani. Dial. iii.	fol. 244.
Ducum militumque locatio distinctè: & pœna qui ordinem liquisset. Dial. iiii.	fol. 249.
In occasione de signis dictum, de formâ eorum singillatim, de cultu & religione. Dial. v.	fol. 254.
Duplex, triplexque acies, & aliquot eius formæ. Dial. vi.	fol. 272.
Aliæ quædam acierum formæ. Cuneus, Globus, Forfex, Turris, Serra. Dial. vii.	fol. 277.
Exempla aliquot pugnarum: Crassi, Manlij, Cæsaris cum Afranio, Cæsaris cum Pompeio. Dial. viii.	fol. 281.
Allocutio exercitus ante pugnam, de suffragio & refragio militari. Dial. ix.	fol. 298.
De Claſſico. de Tubâ, Lituo, Cornibus, Buccinâ, seorsim: item de Tympanis. Dial. x.	fol. 305.
Clamor Militum sub pugnam & Baritus: concussio item armorum. Dial. xi.	fol. 318.
Signum pugnæ, Tunica punicea: signum pugnæ, vox & tessera. Dial. xii.	fol. 324.

LIBRI QVINTI.

Ad disciplinam transitum, ac primò de sede eius, Castris. Ea laudata, diuisa, partes recensitæ. Dial. i.	fol. 1.
Prætorij positura, eius magnitudo & partes. Dial. ii.	fol. 19.
Tribunorum metatura, Quaestoris, Euocatorum, Ablectorum, Extraordinariorum. Dial. iii.	fol. 17.
Inferior castrorum pars explicata, & deinde cum Declaratione & Poſtſignis suis proposita. Dial. iiii.	fol. 29.

De

De Tentorijs, Fofsâ, Vallo, Portis. Dial. v.	fol. 53.
De operibus. qui Immunes in ijs, qui Munifices. Socordia posterioris xvi. Dial. vi.	fol. 67.
De Ministerijs, quæ Tribunis & Equitibus & alibi præstantur, item de Excubijs & Stationibus. Dial. viii.	fol. 78.
De Vigilijs. Tesserâ in ijs, Tesserulæ, & diuisio, & Circuitio, omnia distin- ctè. Dial. ix.	fol. 90.
De imperijs castrorum, & administratione in his talibus. Tribuni per vi- ces faciunt. & Salutationes ducum. Dial. x.	fol. 119.
Ad Exercitia transitum. Ea diuisa, & primò dictum de Oneris exercitijs. Tulisse cibos, vallos, farcinas, præter arma. Dial. xi.	fol. 124.
De Agmine toto. tum de metatione castrorum, & metatoribus. Dial. xii.	fol. 134.
De Exercitio Operis. Exempla aliquot eiusmodi illustria, Dialog. xiii.	fol. 148.
Armorum exercitia, quàm crebra, & quàm passim? Tum ordine quædam data. Dial. xiiii.	fol. 155.
Ad Leges itum, ac primò de eâ quæ Furta tangit, tum quæ Prædam. Dial. xv.	fol. 167.
De stipendio militum, eius origine & auctu. De Frumenti modo, & hor- dei. de ijs quæ ad victum. Dial. xvi.	fol. 172.
Præmia militaria, hastæ, Armillæ, Torques, Phaleræ, Spolia. Dial. xvii.	fol. 193.
De pœnis, quis inflixerit, & quas: tum etiam de varijs ignominijs. Dia- log. xviii.	fol. 210.
De Missione quadruplici, Honestâ, Caussariâ, Gratosâ, Ignominiosâ: & de Commodis missorum. Dial. xix.	fol. 232.
Conclusio sermonum quinque, & militiæ veteris cum nostrâ breuis comparatio. Dial. xx.	fol. 237.

I V S T I L I P S I D E M I L I T I A R O M A N A L I B E R I.

D I A L O G I S M V S I.

*Præfatuncula & occasio dicendi, tum laus aliqua militiæ
Romanæ.*

MERIDIE, vt ferè mos meus est, in-
ambulabam, cupidus honestarum ar-
tium me præbens, & velut domesti-
cas quasdam scholas habens respon-
dendo aut differendo. Venit ad me
honestæ frontis & mentis adolescens

A V D I T O R meus (nec aliter nunc appellem) qui salute
dictâ, Illud de Militiâ promissum Lipsi, inquit, quando
expungis? Tardum nomen es, ne dicam malum. Ego,
Cùm otium erit, inquam. Longa res est, nec paucarum
aliquot horarum. Ille iterum, De otio ne obtende, fe-
riæ sunt, & tam vacui nos nunc quàm ipsa Vacuna.
Quando etiam aptius? Feruent omnia bellis, nec alij
magis in mensis aut in circulis sermones. Quàm volupe
fit inter ista veterem illam seriò intellegere, & decerpere
ex eâ aliquid quod sit in hodiernum vsum? Ego risi, &
Quid ais, inquam, decerpere? sæculum hoc ignoras, aut
dissimulas. Nam contemnunt nostri Martes hæc talia,
& nœnias & ludos ea habent puerorum. Fortassis, in-
quit ille, vel ideò quòd parùm norunt. Nam plerisque
horum iure illud occinas:

* Πρὶν γὰρ φρονεῖν εὖ, καὶ ταφρονεῖν ἐπιλέασαι.

A

Et

*Initium
sermonis.*

*Opportu-
nitatis.*

** Priusquàm
sapere, di-
dicisti con-
temnere.
Chærem.*

* Multi ad-
mirantur,
pauci in-
tellegunt.

Vilitas.

Ad histo-
riam.

Ad vsum.

Romana
militia
laus.

Et quid de illis mirer? pauci nostrum, qui libelliones ha-
bemur, scitè hæc scimus, & in nos quoque conuenit se-
nis Coi dictum: * Πολλοὶ θαυμάζουσι, ὀλίγοι γινώσκουσι.
Ne inter eos diutiùs ego sim, tu effice & adiuta. Nam
pleraque video, non video, & vt in confinio lucis ac no-
ctis positus, parùm certo oculo discerno. Iam facis? Vo-
lo, inquã: sed, nisi vt tibi gratificer, quã spe fructus? Imò
verò duplicis, inquit ille, Certi & Incerti. Certi quidem,
quòd vera ea fax ad historias: quarum quæ alia ferè ma-
teries, quàm bella & pugna? Incerti autem, quòd & ho-
dierni Duces aliquid ex iis fortasse haurient ad suum &
præsentem vsum. Moui caput, &, De hoc quidem diffi-
do, inquam, illud prius spero. Subiecit, Non ego: & meo
animo ac vaticinio, aut iam est aut erit Princeps aliquis
magnus, qui prauam & laxam hanc militiam corrigat,
& ad veterem illam ordinet atque adstringat. O si ille
dies! quas laureas & victorias videam? quàm longè la-
teq; sparsa Christiana signa? Inijce hanc mentè Deus, &
ad priscam illam ac Romanam maximè militiam flecte.
cum cuius Dilectu, Disciplinâ, Ordine, si nostra hæc no-
uitia arma iungantur, quæ vis aut acies resistat? Ego hîc
manum sustuli, Euge, inquam, me quoque hac comme-
moratione incendis. Et vt scintilla in aridam materiem
incidens facilè comprehendit: sic ego inflammor in no-
mine & virtute Romanâ. Et bonâ fide, quæ gens in mi-
litiâ fortior aut felicior? Dilectum vide; nihil accuratius.
Ordinem; nihil aptius. Disciplinam; nihil seuerius san-
ctiusque. Itaque per annos septingentos, tot triumphos
pænè quot annos numerant, & imperio suo subiecerunt
quidquid validum aut bonum in orbe terrarum. Nam
alios quosdam latius imperasse fortasse dixeris, aut
nunc

nunc imperare (certè magnum nostrum Regem:) sed in
tam selectis gentibus aut terris, non dices. Pœnos, Mace-
donas, Assyrios vicerunt, & imperium in eos vsurparunt
qui antè imperarant. Quid Hispanos, aut Gallos? quos
vincere non gloriæ fortassis maioris, sed operæ fuit. Ita
pauulatim molem illam *maximi secundum deorum opes* Lib. 1.
imperij (Liuij verba agnoscis) constituerunt, idque in
optimâ Europæ, Asiæ, Afriæ parte. Quã autem aliã re,
nisi militiã hac quam laudamus? Nam ingenia, nume-
rum, robora hominum si vides; singulis aut omnibus
sæpè vincebantur: superabat Ordo & Disciplina. Ergo
haud vanè olim vaticinatus apud Liuium Romulus: Lib. 2.
Nullas opes humanas armis Romanis posse resistere. Quid
Romulus? ipse Romanorum hostis Taxiles, ille à sinu &
latere Mithridatis, libero ore apud Tigranem fassus:
Ἀμαχὸν πρᾶγμα τὰ Ῥωμαίων ὄπλα. Rem inuictam, Ro- Plut. in Lu-
mana arma. Atque hæc ita olim fuerunt, quamdiu di- cul.
sciplina & sanctitas quædam, vt ita dicam, armorum vi-
guit: postquàm sanguine ciuili infecta ea & corrupta Deprava-
sunt, postquàm rapere & lancinare, atque etiam lasciui- tio eiusdẽ.
re, in morem vertit; refedit illa virtus, & quod sequitur,
fortuna, nec aliud quàm vmbra & nomen fuit militiæ
Romanæ. Ideò si vis me illustrare hanc & explicare; de
Veteri modò promitto, nec inferiorem istam, nisi parcè, Accessio
tangam. Ille alacer, Ergo promittis? ô me beatum! Et se- ad expli-
deo, an porrò ambulo? Imò tu sede, inquam: ego vtrum- candum.
uis fecero, vt animus hic aut valetudo suadebunt. Atque
vtinam ista sit quæ solet; & cum eã vigor & alacritas Cum ex-
etiam, quæ solent! Nunc vereor vt ipsa & ætas, sed ipsa cusatione.
maximè, libauerint in me lætum illud aut lepidum
etiam siquid olim fuit. Quid tamen est? vt in Vere anni

flores scilicet plures gignuntur, Autumnus tamen est qui dat fructus: sic in priori illâ ætate amœniora fortasse quædam dedimus, nunc vtiliora, si Deus & Tempora volent. De istis quidem non frustra ambigo. quæ apud nos malarum ferè aut turbidarum artium, nostras istas honestas & pacis oppressum eunt aut expulsum. Sed Deus videbit: quem, priusquam ordiar, veneror atque inuoco. & tu Lux æterna, Sol sine ortu aut occasu, per has antiqui æui tenebras euntem dirige,

Cum in-
uocatione.

Lucret.

— clara mea præpendens lumina menti,
Res quibus occultas penitus conuifere possim.

DIALOG. II.

*Modus & Ordo dicendorum, tum de Dilectu, de Tribu-
nis, de Stipendiis.*

AT tu iam sedisti. AVD. Animo & corpore compositus ad audiendum. LIPS. Audi igitur, sed Modum atque Ordinem prius, quem tenebo in disse-
rendo. *Modus* hic erit, vt Polybij verba eligam & insi-
stam, qui vnus superest eorum qui de veteri militiâ scri-
pserunt. Nam Vegetius quidem nihil habet meri, ac sui
& superioris æui instituta aut mores miscet ac confun-
dit. Polybium adhærebimus igitur. & vt ij qui iter igno-
tum suscipiunt, limitem aut aggerem aliquem compre-
hendunt, quem insistant: sic nos illum, tuti ab errore
aut lapsu. Sed *Ordo* tamen eius quia haud aptus vbi-
que ad docendum, aut etiam plenus: suggeram alium,
atque eum quem definitio hæc nostra dabit. Ab eâ enim
appositè Militiam exorsuri videmur: quæ est,
MULTITVDO APTA ET COMPOSITA IN ARMIS,

Modus tra-
ctandi, Po-
lybianus.

Ordo no-
stet.

Definitio
Militiæ.

AD

AD VIM FACIENDAM AVT ARCENDAM, SVB CER-
TA LEGE. Quinque in definitionem istam partes in-
clusi, DILECTVM, ORDINEM, ARMA, ACIEM, DI-
SCIPLINAM: quas singulas ordine, & totidem Sermo-
nibus, educam: Polybij ipsa verba secundum has partes
aptrabo, vbi ea quidem erunt: quæ deficient, velut laci-
niam huic vesti à me aut ab aliis adtexam. Omnia de-
inde explanabo & illustrabo, sed breuiter: quia iam diu
nobis illud sedit, Οὐ τὸ μέγα δὲ, ἀλλὰ τὸ εὖ μέγα: *Non*
quod magnum, bonum, sed quod bonum, magnum. Ita olim
Demosthenes, valdè pro meo sensu. Sed Polybium
ipsum iam audiamus, qui sic de Dilectu. Vin' tu legere?
cape. AVD. Et vtrâque manu quidem: sed Græcis ad-
scripta quæ hæc versio? LIPS. Nostra est. nam etsi Ianus
Lascaris, homo Græcus, aptè & doctè pleraque iam ver-
terat: tamen reuera alibi aliter, & quod caput est, non
semper pressè & adstrictè. Id autem adprimè mihi pla-
cet in scriptoribus qui stilo tales, maximè cum de re agi-
tur: in quâ verbum additum, aut omissum, aut laxius
etiam redditum, magnas facit vel mutationes vel erra-
tiones. At tu lege.

Partes
eius.

Causse
versionis
nostræ.
Et qualis
eâ.

Ἐπεὶ δ' αὖν ἀποδείξωσι σὺν
ὑπάρχῃ, μὲν ταῦτα χιλιαρ-
χους καὶ τρεῖς αἰσι, τέσσαρας καὶ
δέκα μὲν, ἐν τῶν πέντε ἑνιαυ-
σίαις ἐχόντων ἡδη στρατείας, δέ-
κα δ' ἄλλας σὺν τέτοις ἐν
τῶν δέκα τῶν λοιπῶν, σὺν μὲν
ἵππεϊς δέκα, σὺν δ' ἵππεϊς ἑξ ἑσ-
τέϊ στρατείας τελεῖν κατ' ἀνά-

*Cum verò Consules desti-
gnauerint, tum Tribunos mi-
litum constituunt, quattuorde-
cim quidem ex iis qui iam qui-
na stipendia annua confecer-
int; decem alios præterea ex
iis qui dena. At reliquorum,
equites quidem dena, pedites
vicena stipendia explere oportet*

POLYB.

A 3 tet

γην, ἐν τοῖς τετρακοῖσι. Ἐξ ἑτέσιν δὲ τενεῶς, πλεὺ τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοῖσις δραχμαῖς τετραμυδίων. τῆτες ὅ παρῆσι πῶντας, εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. ἐπὶ δὲ ποτε κατεπέγητὰ τῆς περὶ ἀσείας, ὁφείλουσι. οἱ πεζοὶ στρατεύουσι ἑικοσι στρατείας ἐνιαυσίας. πολὺ κλυτὸ λαβεῖν ἀρχῶν ἐκ ἑξῆσιν ἐδὲνι κωρότερον, ἔαν μὴ δέκα στρατείας ἐνιαυσίας ἢ τεταλεκῶς.

tet necessario in annis quadragintasex à natiuitate. Excipio eos qui infra drachmas quadringenas censi sunt, quos omittunt, & reseruant omnes ad nauticum usum. Quod si quando res est circumstantans necessitas eò adigunt, debent pedites facere annua vicena stipendia. Urbanum verò magistratum non antè capere cuiquam fas, quam decem stipendia militia adimplerit.

Satis: infiste. Orditur Polybius à Dilectu, quem in Definitionis meæ verbis primis incluseram, MULTITUDO ΑΡΤΑ. Quomodo enim talis sine isto? quin nisi eligis & excerpis, non militem fed turbam habes. De eo tria dicit: *Qui elegerint, Quos, Quomodo.* Duo prima sunt in verbis, quæ legisti: & quia Tribuni sunt qui eligunt, de ipsis, & numero eorum nunc præmittit.

In Dilectu
aria, spe-
standa.

» *Cum Consules designauerint, tum Tribunos militum constituant.*] Quod fit scilicet principio cuiusque anni. Et meritò Consules prius designantur, quia ij sunt qui in parte Tribunos faciunt, in alià parte ipse populus, * postea dicendum.

Lib. 11.
Dialog. 19.

Diuisio
Tribunorum.

» *Quattuordecim quidem ex iis.*] Diuisio hæc est & numerus Tribunorum, qui scripti in quattuor legiones. Nam ad tot istas accommodat sua Polybius: quia quotannis ferè ita scriptæ, singulis nempe Consulibus binæ. Ergo ait quattuordecim Tribunos factos ex iis

» *Qui*

» *Qui iam quina stipendia annua confecerint.*] Qui sunt isti? Tribuni equestres, id est ex equitum corpore lecti. Nam semel mihi hoc nota. Duo genera Tribunorum Polybius facit, *Juniores & Seniores*: quos à stipendiorum numero sic appellat. Iuniores sunt, Equites. quibus hoc datum ut prius citiusque Tribuni fiant, quam plebeij. Quid ita? tum quia reip. interesse videtur, ut isti ex optimis statim ad eam accedant: tum etiam quia stipendiorum ratio & æqualitas sic poposcit. Moris enim erat post dimidiata stipendia confecta Tribunum capi, nec antè: ecce Equites dena conficiebant, Pedites vicena: ergo proportione illi post quina stipendia lecti, hi post dena. Hæc vera Polybij mens & sententia, & caussa diuisionis. Sunt autem quattuordecim iuniores siue ex equite, decem tantum è plebe: quia plures nimirum habere voluerunt honestiores.

Iuniores
Tribuni.

» *Decem alios prætereà ex iis qui dena.*] Ego ita reddidi, pro sententiâ iam dictâ: at vulgò legunt & vertunt implicatè. Laſcaris quidem sic: *Decem autem alios, præter hos, ex iis qui decem reliqua fecerint.* Quæ ergo hæc decem reliqua? an quinque illis prioribus addenda, ut fiant quindecim annorum stipendia? nugatoria, aut falsa. Quin Græca leuiter corrigenda sunt. δέκα δὲ ἄλλας σὺν τῆ τοῖς ἐν τῶν δέκα. τῶν λοιπῶν τῆς μὲν ἰππέως δέκα: sententiâ à me versâ. Nam hoc ait. Tribuni quidem fieri possunt ex equite, qui quina stipendia fecerint, ex plebe, qui dena: at reliqui iam milites in vniuersum stipendia conficiunt, equites dena, pedites vicena. Non etiam displiceat: τὸ λοιπὸν, τῆς μὲν ἰππέως: quod esset, *Ceterum, equites quidem.* formulâ & modo sermonis leuiter deflectendi.

Seniores
Tribuni.

Correctio
Tertius.

» *Pe-*

Pedites vicena stipendia explere oportet. Iterum à meâ correctione, vulgatam non est vt expeditas: certè qui adnisi, hætenus non fecerunt. Lascaris ita reddidit: *pedites verò ex iis qui sextum & quadragesimum ætatis attingerunt annum.* Quam lectionem secutus sit, nescio: vulgatam non expressit. atque amplius, sententiam bonæ mentis nullam expressit. Sigonius & Grucchius, viri talium curiosi & docti, ita hæc citant: *Quattuordecim ex iis qui quinque stipendia annua habeant, decem verò ad hos ex iis qui decem: equites quidem qui decem, pedites verò qui sex.* Et explicant, *Neminem qui equo meruisset (sunt ipsa Grucchij) Tribunum fieri potuisse nisi decem stipendia haberet, cum interim satis esset pedibus vel sex annos meruisse.* Nego quidquam magis aut à Polybio, aut à ratione abire. Istud quidem de sex annis vbi lectum aut scriptum? quin disertè de quinque & decem in Polybio est. Quæ etiam ratio, vt equites tardiùs ad honores quàm plebeij perueniant? idque tot annis? Omnia contrà sunt, vt dixi: & profectò Græcanica hæc emendanda: τὰς δὲ πεζοὺς εἰκοσι δὲ στρατίας τελέειν: *pedites viginti oportet stipendia implere.* Nihil verius. Quòd equites dena, ecce Livijs docuerit: *Addiderunt acerbitati & tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.* Loquitur de iis qui ad Cannas fugerant, & hac ignominiâ affectos à Censoribus, vt ne in numerum venirent stipendia præterita, vtque iterum à nouo stipendia sua dena facerent, & quidem equis suis ac priuatis. Idem ex Plutarcho clarius. apud quem Gracchus in Oratione quâdam iactat, Ἐστρατιῶτα δώδεκα ἔτη, τὰν ἄλλων δέκα στρατιωμένων ἐν ἀνάγκαις: *Militasse se annos duodecim, cum alij*

Præsentia, cum Lascaris.

Tum Sigonij & Grucchij.

Iterum scriptura correctas.

Lib. xxvii.

Equitum quos stipendia.

non

non nisi decem necessario militent. Quis ambigit quin Gracchus hic inter equites? & in gloriâ suâ ponit & studio in patriam, quòd duodecim stipendia confecerit, præter morem & legem dena exigentem. Iam verò pedites vicena dicimus meruisse. Qui auctores? Ipse Polybius palàm, qui mox subiungit: ὁφείλοισιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἰκοσι στρατίας ἐνιαυσίαις: *Pedites debent conficere annua stipendia viginti.* Idem ex Livijs colligere. apud quem Sp. Ligustinus quidam detractat militiam Macedonicam, & sic se excusat: *Viginti duo stipendia in exercitu emerita habeo, & maior sum annis quinquaginta.* Duplex causa. quòd & stipendia largiter confecerit (duo supra numerum, vt & Gracchus:) & quòd ætatis iam beneficio debeat vacare. Rescribere & mutare eum numerum *alibi volui: malè, & Seruius mihi dux in errorem. Nam apud eum legas, *eos qui sacramento rogantur & plenam militiam habent, viginti quinque annis teneri.* Quòd nec veteri nec sequenti æuo vniuersè verum fuit, & corrigere humanius Seruium sit quàm corripere: *viginti quoque annis teneri.* Res quidem ita fuit. atque apud Tacitum, cum milites per seditionem expressissent, vt *sextus decimus stipendij annus finem adferret*; displicuit patribus & Principi, & eo abrogato, mos prius repositus, decretumque *vt vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur.* Atque ita deinceps factum. Suidas: Βετεράνος ὁ δὲ πολυθείας τῆς στρατίας. Ἰπὶ εἰκοσαετίαν δὲ ἐδέλευον: *Veteranus Romanis dicitur militiâ dimissus, in viginti autem annos merebant.* In Codice Iustinianæo consimiliter Veterani definiuntur, qui *post vicesima stipendia honestam, vel caussariam missionem sunt consecuti*: quòd ita interpositâ distinctione legendum est: quia certè caussa-

Quos peditam.

Livius explicatus.

Lib. xlii.

* Ad r. Ann. Tac.

r. Ann.

Ibid.

Qui Veterani.

l. ix. Quando prouoc. non est necesse.

B ria

ria missio post expleta stipendia non datur. Idem numerus in Codice Theodosij aliquoties. etsi in eodem etiam de *viginti quinque aut quattuor* stipendiis leges: sed in certo genere militum & conditionis deterioris. Hæc mihi ita videntur. quid erudito viro, qui in Polybio hîc corrigi voluit: *ὅτι δὲ πρὸς ἕξ ἔδει στρατείας τελεῖν*: non equidem scio, nec scintillam lucis in iis verbis video.

Anni militiæ utiles.

Lib. x. cap. xxviii. De die Natali.
* Intellego completos.

Initium militiæ.

Lib. xxv.

„ *In annis quadraginta sex.*] Est hæc Seruij regis definitio, qui annos eos utiles militiæ fecit. Nam distinxit Classes in Centurias Iuniorum & Seniorum: illos qui militarent, hos qui vacarent, nisi in magnâ necessitate. *Juniores, ad annum quadragesimum sextum* (ita Tubero apud Agellium) *supràque eum Seniores appellauit.* Censorinus anno vno minus numerare videtur: *Vsq̄que* quinque & quadraginta annos Juvenes appellatos, quòd remp̄ in re militari possent iurare.* Hoc ergo Polybius nunc dicit, vicena illa stipendia complenda fuisse in orbe tot annorum. Sed cur non principium etiam militiæ ponit; cùm dixerit finem? Licet ex eodem Tuberone apud Agellium addas: *Seruius ab anno decimo septimo, quòd idoneos iam esse reip. arbitrabatur, milites scripsit.* Atque istud mansit. & in Punico secundo bello, cùm necessitas violasset, tum decretum *ut Tribuni plebis* (Liuij verba) *ad populum ferrent, ut qui minores annis septem & decem sacramento dixissent, iis proinde stipendia procederent, ac si septem & decem annorum, aut maiores, milites facti essent.* Ecce, in iuuentutis inopiâ, quidam tunc etiam prætextati milites capti: id ne fraudi iis esset, & quia præter Seruij ac vetus institutum, lege subuentum fuit, & anni illi in stipendia venerunt, haud secùs quàm si à decimo-

cimo septimo coepissent. Atqui ambitio etiam interuenisse videtur, & quidam, vt citò ad honores & Tribunatus veniant, ante id tempus militiæ ascripti, quod Gracchilex cauit, & interdixit *νῶτερον ἐπὶ καὶ δέκα ἐτῶν μὴ κατὰ λέγειν στρατιῶν: iuniorum annis septem & decem militem non legi.* Plutarchus id ita in Gracchis. Vegetium ergo miror scribere: *Si antiqua consuetudo seruanda sit, incipientem pubertatem ad dilectum vocari.* Quod distinctè verum non est, nec decimus septimus certè annus *incipiens pubertas.* At Silius magis etiam intendit:

Pubescit miles castris, galeaque teruntur

Nondum signata flauâ lanugine mala:

quasi impuberes ad ea venirent. Habes carceres, habes metam militiæ. Sed an non igitur plura vicenis stipendiis? imò triginta erunt, si totum id tempus militarunt. Caue res. Continua olim militia non fuit (sicuti cùm legiones perpetuæ institutæ:) sed per annos ferè, aut certè singula bella, inibant militiam & desinebant. Lex igitur volebat, vt in annis illis triginta vtilibus, quisque necessariò impleret stipendia sua viginti. Poterat quidem priùs: & exempli causâ, qui continuò militabat, implebat ea trigimo septimo anno: sed poterat, non debebat. Hi sunt anni triginta illi, de quibus lex Tullia capienda, cùm *Juniorum aetatem annis triginta definiuit.* Item Sallustius ad Cæsarem, cùm monet illum *ut videat ne militia iniusta sit, cùm alij triginta, pars nullum stipendium faciat.* Itemque in Tacito, veterani queruntur *tricensa aut supra stipendia se numerare.* Nec virum doctum audiemus hinc colligentem (Carolus Sigonius is est) legitima stipendia fuisse triginta annorù. Sed iterùm hîc aliqua hæsitatio ad annum *quadragesimum sextum:*

B 2 quem

Lib. x. cap. iiii.

Lib. ii.

Nodi solutio.

Interpellata olim militiæ.

Quo sensu triginta anni militares. Orat. de rep. const.

i. Annal.

Nodus al-
ter in metâ
militiæ.

Lib. ix. In-
fir.

Lib. xlii.

Is solutus.

Græcorum
par ratio.

iii. O-
lynha.

Lib. i. in
Sôn. Scip.

quem finem militiæ dicti scriptores faciunt: at alij difertè
quinquagesimū. Seneca De breu. vit. cap. vlt. *Lex à quin-
 quagesimo anno militem nō cogit*. Fabius: *Vt militiâ vaca-
 ret ex lege, quod quinquagenarius esset*. Legem vterq; no-
 minat: an posterioribus tēporibus latam? an potius iam
 olim illa lex, siue mos? Nam & in Liuiō, bello Macedo-
 nico decretū, *nulli qui non maior annis quinquaginta esset,
 vacationem militiæ esse*. Quî igitur conciliamus ista cum
 instituto Seruij? bellè. Nam existimo mansisse quidem
 illud de annis quadraginta sex communiter: sed pone
 aliquem, casu aut morbo, stipendia sua intrâ id tempus
 non impleffe, dico cogi potuisse vsque ad annum quin-
 quagesimum. Iste igitur quinquagesimus plenè libera-
 bat, siue facta stipendia siue infecta. Ex verbis Ligustini
 suprâ colligas, qui in clausulâ, velut decretorium, id po-
 nit, *Et maior sum annis quinquaginta*. Hi anni in militiâ
 Romanâ: nec dissimiles admodum in Græcâ. In Demo-
 sthene lego, *inssos omnes conscendere triremes, vsque ad
 eos qui quadragintaquinque annorum essent*. In quem ta-
 men locum Vlpianus Scholiastes notat, *Novum hoc
 fuisse, quia Lex apud Athenienses ad annum quadragesi-
 mum duntaxat iubet militare, exorsos à decimo octauo*. Idq;
 his gradibus, *ut ad vigesimum circa urbem militent & ca-
 stella custodiant, tutiori scilicet militiâ: à vigesimo autem
 ad longinqua bella & extra limites etiam eant*. Ita ferè Vl-
 pianus. & dixeris Macrobiū, Atticum hoc institutum
 adspicere, cum de vi Septenarij numeri scribit: *Non nul-
 larum rerum publicarum is mos est, ut post sextam hebdo-
 madem ad militiam nemo cogatur, in pluribus detur remis-
 sio post septimam*. Sexta hebdomas, quadagesimussecun-
 dus annus est, & tangere Athenienses videtur: septima
 qua-

quadagesimus nonus, & ad Romanos pertinet. cum di-
 cat *post septimam*: qui est quinquagesimus annus. Plato
 in suâ republicâ paullo serius quàm alij & admittit & <sup>Platonis
proprium
scitum.</sup>
 dimittit. Nam legem fert, statuitque *αι δρι μεν εικοσι με-
 χει των εζηκοντα ετων γυναικι δε επειδαν παιδας γεννηση μεχει
 των πεντηκοντα: viro quidem annos viginti, vsque ad sexagin-
 ta; femina vero cum pepererit, vsque ad quinquaginta.*

„ *Excipio eos, qui infra drachmas quadringentas censi.]*
 Prima nota legendorum, fuit *Ætas*: altera nunc *Census*.
 Tangit eam magis, quàm explicat, quia tunc nota. Nam <sup>A cen-
siles ca-
ptus.</sup>
 Ser. Tullius rex cum censum instituisset, in classes popu-
 lum diuisit, idque pro opibus: ex quibus dilectus atque
 alia reip. munia administrarentur. Non enim profectò
 viliores quosdam in militiam legebant, nec erat hoc
 inopiæ asylum, sed diuites, honestos, & quos res priuata
 rei quoque publicæ alligaret. Nabis tyrannus apud Li- ^{Lib. xxxvii.}
 uium, cum diuersa ostendit Spartana instituta à Roma-
 nis: *Vos, inquit, à censu equitem, à censu peditem legitis*.
 Et extant ipsa discrimina & modus opum in classibus <sup>Huic rei
classes.</sup>
 Seruianis, quas Liuius & Dionysius descripsere. Sed
 enim hîc nodus in Polybij verbis. Ait, *qui infra drach-
 mas quadringentas: quæ sunt Romano more & eloquio,
 quaterna millia aris*. An ergo talis aliqua finitio census in
 classibus? nusquam. Vide & examina. Imò illa infima
Quinta classis undecim millia habuit, vt Liuius; siue *duo-
 decim quingenta*, vt veriùs à Dionysio scriptum. Infra
 hanc autem qui essent, *immunes fuere militiâ*, vt Liuius
 ait. Quid dicendum? mutationem aliquam, vt solet, in- <sup>Ea depul-
sa.</sup>
 teruenisse. Nam cum olim tota *Sexta* classis vacua feria-
 taque esset, Polybij & suprâ æuo, aliter: nec placuit tan-

tam multitudinem munerum omnium esse expertem. Itaq; instituta noua aliqua diuisio (quando, nescio: crediderim sub bella Punica) & *Sexta* illa numerosa classis distributa quasi in tres iterum classulas, pro ratione census. Prima fuit, de qua hinc Polybius, eorum qui à mille ducentis drachmis (siue duodecim millibus aris) pertingerent ad *quadringentas*. Altera, qui ab istis ad *centum quinquaginta*. Tertia denique, qui ad *triginta tres*, paullo supra. Hæc non à coniecturâ merâ ponimus, sed Iulij Paulli verbis apud Agellium firmamus. Quærebatur qui essent *Proletarij* in versu Ennij: atque ille sic explicat: *Qui in plebe Romanâ tenuissimi pauperrimique erant, neque amplius quàm mille quingentum aris in censum deferrebant, Proletarij appellabantur: qui verò nullo aut perquam exiguo ære censebantur, Capitecensi vocabantur. Extremus autem Capitecensorum census aris fuit trecenta sexaginta quinque.* Hæc si attentè cum Polybianis istis confers, necessariò inferes & elicis diuisionem à me dictam. Sunt enim certè aliqui supra istum Proletariorum censum *mille quingentum aris*: qui autem nisi illi *Quatermillenarij* à Polybio dicti? Atque est etiam proportio aliqua in his gradibus, quòd primus ille à duodenis millibus sic descendit, vt sit eius quasi triens; alter, trientis huius iterum triens cum leui excessu; tertius, non iam triens, sed iustus quadrans, si tamen legas in Agellio *trecenta septuaginta quinque*. quod faciundum arbitror, & video libros quoque variare.

Sexta classis diuisio eruita.

Ex Agellio adstricta. Lib. xvi. cap. ix.

Pauperes non nisi in necessitate scripti.

Quos omittunt.] Clarè habes, tenuiores istos ad militiam non vocari. Nunquam igitur? imò verò, sed in necessitate aut tumultu. Idem loco dicto Iulius Paullus: *Quoniam res pecuniâque familiaris obsidis vicem pignorisque*

visque apud remp. esse videbatur, amorisque in patriam fides quadam in eâ & firmamentum; neque Proletarij, neque Capitecensi, milites, nisi in tumultu maximo, scribebantur. Itaque Ennij versus huc ducit, & explicat:

*Proletariis publicitus scutisque ferroque
Ornatur ferro, muros, urbemque, forumque
Excubiis curant.*

Duo ibi notes, & quòd arma iis data è publico Ennius dicit; & quòd muros dumtaxat custodierint & urbem. Nam etiam cum necessitas adigeret, non tamè in aciem hoc genus educebant, aut legionibus miscebant, sed in vrbe habebant sub oculis & curâ seniorum: qui & ipsi in armis solent adiungi. Paullatim tamen & eò ventum (sed post Polybij) vt Proletarij atque etiam Capitecensi in militiam vulgò scriberentur. Sallustius de Mario:

Ipse milites scribere non more maiorum, neque ex classibus, sed uti libido cuiusque erat, Capitecensos plerosque. Ecce, humiles eos ipse iam Consul legit, per eos ex humili talis factus. Plutarchus de eadem re: *Αναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς, αὐτὸς ἐς ἐρατολόγει αἰσθ. τὸν νόμον καὶ τὴν σωφροσύνην, πολὺ τὸν ἀπορον καὶ δῆλον κατὰ γράφων, τὰν ἀρετῶν ἡγεμόνων ἔπεσο- δεχομένων τὰς τιμὰς, ἀλλ' ὡσπερ ἄλλο τι τὰν καλῶν, τὰ ὄπλα μετὰ ἡμῶν τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐπέχεον τὴν ἐπίαν ἐκάσθ' ἐπέναι δοκῶντ' & :* *Consul declaratus splendide, statim Dilectum habuit præter legem & morem, plurimos è pauperibus & seruili genere conscribens: cum antea Duces hos tales non susciperent, sed arma quoque, vt aliud aliquid honestorum, non nisi honestis dignisque darent, cum quisque velut pignus rem familiarem opponere videretur.* In cuius verbis *seruile* genus verti, quod alij *seruos* fecerunt; parùm verè, neque vnquam ipsos seruos Marius legit, sed libertinos & tales.

In Iug.

Capitecensi scripti.

In Mario.

Incausa verso in Plutarcho.

tales qui nati è seruis. Ab eo autem principium, mox progressus. Nam bello Sociali cœpère iam in militiam scribi, & mansère. Eâ mente Liuij epitomen exaudio:

Lib. LXXIII. *Libertinos tunc primùm militare cœpisse. Quid? non etiam*
antea? non sub Mario? Ita, sed pauci, nec ita vulgò.

Lib. x. *Nam quod in Liuiio est iam olim, Nec ingenui modo aut*
iuniores sacramento adacti sunt, sed seniorum etiam co-
hortes facta, libertinique centuriati: id scilicet excuses,
quòd in tumultu, nec nisi ad tutelam vrbis. Sed propriè
etiam Liuius Libertinos intellegit, ὅν ἐξελδοθέρως, id est
qui nati ex libertis: at Epitoma fortasse capienda de li-
bertis ipsis. Ego suspicor, nec vocem eam notione prisca
ibi vsurpatam. vti nec in Macrobio, εâ ipsâ re: Bello so-
ciali cohortium duodecim è libertinis conscriptarum opera
memorabilis virtutis apparuit. Puto libertos intellegi: &*
Appianus i. Ciuil. in hac historiâ ἀπελδοθέρως nominat,
qui sunt profectò isti. Ita vides paullatim, quod dixi, te-
nuiore etiam ciues admissos: tamen ciues. quid ni? cùm
etiam socij paullo pòst ciuitate donati, & ex iis milites
in legiones scripti?

Navalis militia vilis. *Reseruant ad nauticum vsum.] Quæ militia scili-*
cet vilior, & talis habita semper. An quia periculorum
ibi plus, & metus etiam ignauæ mortis? an quia parùm
loci virtuti & robori militari? ars & nautæ pleraque ad-
ministrant. An quia paullatim animos quoque deho-
nestat & corrumpit? Tale aliquid Plato indicat, & optat
ciues suos (etsi militiâ eâ solâ claros) res maritimas num-
quam attigisse. Sed Romanis quidem perpetuum hoc
iudicium: & pro eo Liuius: Nauales socij, inquit, relictis
nuper classibus ad spem honoratioris militiæ transgressi: id
est, terrestris. Sic Tacitus: Facta è reliquis (classicis) spes
in

in posterum honoratioris militiæ. Ergo isti Sextani & vi-
 les, ait Polybius, ad mare sepositi & asseruati. Exempla
 in Liuiio: *Magna vis hominum conscripta Roma, liberti-*
ni etiam, quibus liberi essent & atas militaris, in verba iis-
rauerant. Ex hoc urbano exercitu, qui minores quinque è
triginta annis essent, in naues impositi; alij vt vrbi preside-
rent relictis. Vbi silentio non transeo, quod addit, quibus
liberi essent: vt scilicet quos opes reip. non astringerent,
carit asista liberorum & alterum pignus vinciret. Et an
non isti, quos Proletarios Ennius dixit? Sed nefas fortas-
se à Paulo & Grammaticis dissentire. Exemplum aliud
in eodem Liuiio: M. Junio Pratori datum negotium, vt
in classem socios nauales libertinos legeret. Et alibi: Naues
ciuibus Romanis qui seruitutem seruissent completæ, inge-
nui tantùm presecti.

Urbanum magistratum non antè capere cuiquam
 fas.] Mira & ad militiam bona lex, nescio an alibi legen-
 da. Obserua. Ab honoribus exclusi, qui tot stipendia
 non fecissent: & miramur frequentem & volentem mi-
 litiam illam fuisse? Sed ait, *urbanum magistratum: non*
ergo militarem: & certè Equites, Tribuni in legionibus
facti, post stipendia quina. Definit etiam decem stipendia.
cur illa? quia hic modus & finis militiæ equestris, è quo
genere plerique ad magistratus. An rigidè autem serua-
ta hæc lex, non lubet nunc inquirere, & vereor vt per-
ruptæ eius (quid non ausit & possit Ambitio?) sint
exempla.

τεῖσι δ' οἱ τῆς τελευτῆς, τελευταῖοι δ' οἱ τῆς τελευτῆς. *tertij Tertia; ultimi Quar-
 οἱ τῆς τελευτῆς. πάλιν δ' ἄλλων τελευτῆς. *terijmque quattuor
 τῶν προαχθέντων, λαμβάνου-
 σι πρῶτοι τῶν αἰρέσειν οἱ τῶν δευτέ-
 ρου στρατοπέδου, ἔξῃς, οὕτως. τε-
 λευταῖοι δ' οἱ τῆς πρώτου. μὲν δ' οἱ τῶν
 πάλιν ἄλλων τελευτῆς προαχθέν-
 των, πρῶτοι λαμβάνουσι οἱ τῆς
 του στρατοπέδου, τελευταῖοι δ' οἱ τῶν
 δευτέρου. καὶ αἰεὶ κατὰ λόγον οὕτως
 ἐν περιόδου τῆς ἐκλογῆς γνομέ-
 νης, παραπλησίους συμβαίνει
 λαμβάνεσθαι οὐδ' ἀνδρας εἰς ἕκα-
 στον τῶν στραπέδων.**

*ta. Isterijmque quattuor
 productis, primi electio-
 nem habent Secunda le-
 gionis Tribuni; Et sic de-
 inceps; ultimi verò Prima.
 Post hac denuò quattuor
 productis, primi capiunt
 Tertia legionis Tribuni,
 ultimi verò Secunda. At-
 que ita semper electione ab-
 ternante Et in orbem eun-
 te, fit ut pares admodum ca-
 piatur in quamq; legionem.*

Iam sustine, & audi Tribunos creavit, numeravit, de ætate & censu adiunxit: nunc denique Modum & formam exponit Dilectus.

Consules
 Dilectui
 præsent,
 Tribuni
 eligunt.

Consules diem publicè prodicunt] Et si enim Tribuni electi, tamen præcipua dilectuum Consules ipsi obeunt, & summæ rei præfident, Tribuni administrant & exsequuntur per partes. Polybius de rep. Romanâ, inter munia consularia hoc recenset, κατὰ γράφην στρατιώτας καὶ οὐδ' ἄλλοις καταλέγειν. Cōscribere milites, & idoneos diligere. Liuius non semel narrat. vt: Consules positis sellis dilectum habebant. Vbi & aliquid de formâ. nam in curulibus suis sedebant, specie magistratus. Dionysius Lib. viii: Consules in subiecto campo curules sellas (οὐδ' στρατηγικὰς δίφρους) posuerunt, ubi & dilectum habuerunt. Vt nouum notat, quòd in campo. nam solent in Capitolio, vt iam dicemus: sed eò factum, quòd Tribunitiæ intercessionem vitarentur, quibus non ibi locus.

Lib. lxx.
 Sedent in
 curulibus.

Diem

Diem prodicunt.] Voce præconis, an scripto, an utroque? De scripto credo, cum ordinaria res fuit: de voce etiam, cum aliquid subitum, & scriptum videbatur tardum. Scriptum Dionysius ingerit: ἀεγέγραψαν ἡμέ- *Lib. viii.
 Aut pro-
 dictio.
 scriptio.* *eraw: diem profcripserunt, in hac re. & Liuius, qui Edictum nominat: Juniores Romam ad edictum sine detractatione cornuenerunt. Sic etiam alibi: Silentio patrum edicitur dilectus. Nunquid & aliud huic rei signum? ita, sed non nisi sub ipsum conuentus diem, aut dies. Nam signum tunc ex arce tollebant, seruabantque donec is solutus. Arnobius inter ea, quæ olim vsitata, postea aboluerant: Cum paratis bella, signum monstratis ex arce? Virgilius alius: Ut belli signum Laurenti Turnus ab arce Extulit:*

Lib. vi.
 Lib. vii.
 Lib. viii.
 Lib. xxi.

nec est vt aliud capias. Dionysius apertissimè: πρῆθεσαν *Lib. vi lxx.* τὰ τῆς πολέμου σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως κατέγραφον: Proposuerunt belli signa (Consules) & copias urbanas conscripserunt. Ex quo suspicere, hæc signa sola aliquando proposita, & fortasse præcones circummissos, cum res non ferret moram. Sanè Seruius in Virgilianum illum locum vult non nisi in Tumultu id factum: & agnoscit non signum, sed signa (quo numero & Dionysius) duplex scilicet vexillum, russeum & caruleum, illud ad pedites, hoc ad equites conuocandos. Non ausim subsignare, cum Liuius vnus tantum meminerit: Cum, inquit, vexillo in arce posito, comitiorum causa, exercitus indictus esset. Festus in voce Iusti: Iusti dies dicebantur triginta, cum exercitus imperatus, & vexillum in arce positum esset. Dio Cassius diffusè satis super hoc ritu scribit, idemque notat in comitiis centuriatis solere seruari, etiam Tulliano æuo: at centuriata quædam comitia fuere hæc nostra ad Di-

Lib. xxxix.
 Lib. xxxvii.

lectum. Quòd autem idem *arcem Janiculi* definiat, ambigo: cum sic *Arx* sine definitione posita Capitolinam magis designet, ἐξόχος: & Seruius disertè de eâ adfirmet. Quid quòd ipse Dilectus in Capitolio? id enim iam sequitur.

In Capito-
lio dilectus.

„ *In Capitolio.*] Siue in eius arêa, vti opinor. Sed in loco tamen augusto, sacro: & quare? nisi vt ante oculos religio & Iupiter opt. max. obnoxios magis omnes fractioresque redderet ad parendum. Nam sæpe hîc controuersia & turbæ. Pertinet ad hunc ritum, quod

Lib. xxvi. Liuius de Marcello Consule: *Ipse dimissis Siculis, in Capitolium ad dilectus discessit.* Nec Dilectus solùm, sed

Et bellica.

In Lybic. alia quæ ad bellum, illîc agitata, si credis Appiano: ἢ δὲ ἐκ τῆς ἐν τῷ καπιτώλιον, ἔπερ ἐνώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνελθε: *Senatus in Capitolium, ubi super bello deliberare solent, conuenit.*

„ *Juniores Tribuni.*] Id est, equites: ab ætate tales, aut stipendiis.

Primi Tribuni
honestissimi.
Lib. xli.

„ *Eo ordine quo à populo aut Imp. sunt facti.*] Ne æmulatio scilicet existat aut ambitus de locis. Nam in primis, aliquis honos. Ita in Liuiio: *L. Atilius Tribunus primus legionis secunda*, quasi per laudem dicitur. Hoc igitur cauerunt, inquit, & locarunt eos vti designati. Atqui miscella ista designatio: *pars à populo, pars à Consulibus: ergo & plures loci primi, aut secundi. Quæ hîc decisio? Ego pro meo sensu dabo. Primum vnus generis omnes vno loco sunt, id est Equestres aut Plebeij. Iam in Equestribus si duo primi (vnus videlicet à populo, alius à Consule:) me arbitro præeat ille Popularis. Nam publica illa suffragia semper honestissima habita, & viri clari ferè à populo hunc ipsum Tribunatum

* Videlib.
xl. Dial. x.

petie-

petierunt. Historiæ docebunt, cum obseruabis. Idem in Plebeis censeo, præisse inquam Populares vbi idem gradus.

„ *Quattuor apud eos legiones.*] Ita plerunque sub id æui factum: & cuique Consuli attributæ duæ legiones. Polybius ita ferè numerat, & metationem castrorum, aliaque, ad hunc modum aptat. Sed & Liuius: *Volumnius in Etruriam cum iusto consulari exercitu profectus.* Et alibi: *Duo Consulares exercitus scripti.* Vtrobique hos intellegit duarum legionum. At postea crescente imperio, & Prætoribus creatis qui in prouincias mitterentur, & sæpe ad bella: notum testatumque est plures legiones scriptas. Quid postea? imò iam ante Polybij æuum,

Lib. x.
Consularis
exercitus.

Lib. III.

Plures sa-
pe legiones.

quoties magnum aliquod aut dignum discrimen esset. Ita sub initiũ statim liberatæ vrbs M. Valerio Dictatore, *quantus numquam exercitus* (sunt verba Liuij,) *decẽ legiones effecta.* Quin idem generatim prodidit *Lib. ix. in omni sociorũ defectione, urbano prope dilectu, decẽ scriptas legiones.* Sunt profectò magnæ copię, & præsertim capitum sic electorum: idque ex vnâ Romanâ vrbe. Quid tamen admirationem hîc defigam? cum bellis Punicis, atque adeò post cladem Cannensem, ciuibus tam multis illîc & alibi amissis, fociis passim deficientibus, *legam duodeviginti legionibus rem gestam.* Et statim post, *Summam trium & viginti legionum effectam.* Hæc ita suis locis Liuius. At illud iam pænè supra fidem, cum in expectatione & metu bellum Gallicum esset, Romanos & socios armasse numerum quem Plinij verbis magis est vt dicam. Ille sic: *Italia L. Aemilio Paulo* (Papo legendum) *C. Atilio Regulo Consulibus, nuntiato Gallico tumultu, sola sine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc sine*

Lib. II.
Potentia
& frequen-
tia Romanorũ.

Li. xxxi.
Lib. xxxii.

Vigintitres
legiones.

Italia olim
vires.

Lib. III.
cap. xx.

Trans-

Transpadanis, equitum octoginta millia, peditum septingenta millia armauit. Quid adstupefcis? Orofius auget etiam hunc numerum, & quidem Fabio auctore. *In utriusque Consulis exercitu octingenta millia armatorum fuere, sicut Fabius Historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadraginta octo millia ducenti, equitum verò vigintifex millia sexcenti. Cetera multitudo sociorum fuit.* Sed Polybius (fidelissimus in talibus scriptor) ad Plinianum calculum accedit, summâ etiam per singulas gentes conceptâ. Si voles, vide. Iam verò per bella ciuilia Romana quæcopiæ? Vnus Cornelius Cinna, vt Velleius ait, *ex nonorum ciuium dilectu trecentas amplius cohortes scripsit, & triginta legionum instar effecit.* Pompeij & Cæsaribus bello, sparsas in variis locis plusquam quadraginta legiones memini adnotare. Quid in Mutinensi & Philippensi? (bonâ fide numero) supra quinquaginta. Imò malâ fide numero, & deminuo. Appianus enim auctor, soli Octauiano Cæsari fuisse *quadraginta legiones, cum bellum pararet in Antonium, Domitium, & Enobarbum, & Sextum.* Et quid censes de tribus illis aliis, copias pares aut maiores non habuisse? Verè stupenda ista: sicut & hoc eiusdem Appiani, in vnâ Sicilia, vno tempore, *legiones fuisse quadraginta quinque, equitum viginti quinque millia, leuis armatura tantundem & plus dimidio, naues longas & militares sexcetas, onerarias sine numero.* Hæc scriptor ille narrat & adfirmat, cum Sextus Sicilia pulsus fuit, & Lepidus ab Octauiano exarmatus. Et quid ais de potentiâ Romanâ? nonne hoc specimen? & nonne ille verè, qui scripsit, *Romanis viros & sobolem militarem, tanquam è perenni fonte, domi affluxisse?*

Lib. III. cap. XLII.

Lib. II.

Lib. II.

Legiones triginta.

v. Ciuil.

Quadraginta.

Vilitas boni dilectus. Plut. in Pyrho.

Nonne

Nonne & Pyrrhus haud iniuriâ questus, *videri sibi* ^{Ibid.} *pugnam cum Lernaâ quadam hydrâ susceptam, cui capite vno resecto, aliud aliudque duplicetur & accrescat?* Atqui hæc à pulcherrimo isto Dilectu fuerunt, in quo pergamus.

„ *Primos designatos quatuor primæ legioni attribuunt.*] ^{Mixtio Tribunorum.} Ingeniosa diuisio, vt omnia in hac militiâ, nec prudentiæ tantum, sed acuminis plena. Miscuerunt plebeios cum equestribus: sed ita vt hi, alternante numero, aut pares essent aut superiores. Ita primorum ciuium par aut maius semper imperium. Quid autem si plures legiones? eadem ratio. Pone sex: erunt Tribuni Iuniores viginti & vnus: Seniores quindecim. Mixtio eadem. Quid si vna legio tantum? credo Iuniores numero præstitisse, & quaternos fuisse.

„ *Seniorum verò Tribunorum.*] ^{Seniores Tribuni.} ^{11. in Vete.} Causam nominis intellegis, quia annis aut certè stipendiis maiores. Vir benè doctus Grucchius censet hos eosdem *Veteres* à Cicero appellatos. *Hi tres homines, veteres Tribuni militares sunt designati.* At Asconius aliter, qui explicat, *Veteres, graues & seueri.* ^{Cicero aliter interpretatus.} Distinctiuncula igitur mutanda, scribendumque *Homines veteres.*

„ *Sedentes seiuuati.*] Hoc vult, senos & senos discretos fuisse & interuallis diuisos: eo fine, vt quique ad se vocarent & seponerent suos.

„ *Tribus sortiuntur.*] Itane Tribus? at ego classes & centurias exspectabam, quia secundum eas, imò ex eis milites lecti. Verum est: sed & hoc quoque, in omnibus comitiis centuriatis populum diuisum fuisse per Tribus: at in ipsis deinde tribubus, centuriæ & discrimen ^{Et è classibus.} classis. Crede hoc (ne longius à re abeam) facile & proli-

D xè ali-

26 DE MILITIA ROMANA
 xè aliter docturo. Sed ecce in ipsâ nostrâ re quòd iam
 Lib. III. olim tribus, Liuius satis auctor: *Dilectum haberi non ex
 toto populo placuit, decem tribus sorte ducta, ex his scriptos
 Juniores duo Tribuni ad bellum duxere.* Hoc ille non lon-
 gè post Decemuiros exactos. Et nota inibi, non omnes
 semper tribus vocatas ad Dilectum, si exigua aliqua
 manus scribenda. Quid opus, cum tam multæ (x x x v.
 erant) & tam frequentes? quod ex censibus posterioris
 æui satis liquet. At quæras, Cur hîc fors adhibita? cur non
 hanc illamue vocabant, arbitrio Consulium? Causâ du-
 plici, vel vt æmulatio tolleretur, ne hæc posthabita illi
 videretur: aut querela, ne ista aut alia onerari, si fortè di-
 lectus non iret per omnes.

„ *Singillatim.*] Ita capio, vt non solùm alia post aliam
 sorte ducta sit, sed etiam Capitolium ingressa. Nam iun-
 ctim plures aut omnes non ceperit locus. Et opus laxi-
 tate aliquâ, vt Consules præfiderent, Tribuni sederent,
 milites seiungerentur componerenturque.

„ *Ex eâ verò eligunt.*] En iam electio, nec sortis vltra
 mentio. Tribus sic vocata in centurias suas iuit. omissis
 tamen senioribus: quos aduocari in superuacuum, nihil
 opus. Ex singulis tum centuriis, & pro censu ac classe,
 milites citati nominatim. Dico *nominatim*: & aliquo-
 ties in hac re leges. Itaque Tabulas ad manû fuisse opus
 est, in quibus nomina, ætates, & opes. Ista igitur electio:
 nec aliter potuit, aut debuit. Appianus tamen immuta-
 tum id ostendit bello Hispanico L. Lucullo Consule,
 qui fuit annus vr̄bis D CII. Ait: καὶ στρατιὰν ἐυθύς ἐκλήρην
 ἐς Ἰβηρίαν, ὅτε πρῶτον ἀντὶ κατὰλέξεως: *Et exercitum sorte
 scripserunt in Hispaniam, tunc primum loco dilectus.* Ob-
 serua, atque etiam quam edit causam. *Cum enim multi,*
 inquit,

inquit, *accusarent Consules quod iniuste & inique dilectus
 haberent, & quosdam ad leuiiores aut minus periculosas ex-
 peditiones caperent, visum tunc Senatui sorte milites scri-
 bere.* Causâ speciosa, nec ambigo quin sæpe vera. Sicut
 enim factum vellent Consules, non in longinquam eum
 aut asperam militiam scribebant, sed reseruabant in mi-
 tiorem, vt *per opida militiam expleret* (vtar Taciti verbis
 in re simili) *nitidus & questuosus.* Cùm id sæpiculè fie-
 ret, animaduersum, & publicè culpatum. Sed enim duo
 hîc quæro. Prius, an tunc primum milites sorte capti?
 Negat Valerius, qui adhibet in dilectu M. Curij, ætati-
 bus aliquot antè. *M. Curius, inquit, Consul cum dilectum
 subito edicere coactus esset, & Juniorum nemo respondisset,
 coniectis in sortem omnibus tribubus, Pollia quæ proxima
 exierat, primum nomen urnâ extractum citari iussit.* Vides
 fortitionem tribuum fieri, nec id tantùm, sed ipsum no-
 men extrahi urnâ. Respondeo, id hîc præter morem:
 paullò, atque ex occasione factum. Res enim subita
 fuit, & scripti velut in tumultu, non curioso dilectu, sed
 sorte. Itaque vocauit, & sortitus est tribus, ex tribu quæ
 prima, hunc aut illum iuuenem. Siluerunt & detracta-
 runt. Quid ipse? exemplo & seueritate esse opus vidit.
 Ergo iterùm (ne in primam illam tribum aut citatos vi-
 deretur destinatò sæuire: siue etiam vt locus pœnitentiæ
 esset) iterùm inquam tribus coniecit in sortem. Tum
 proxima (nota *proxima*, id est secunda: alioqui certè hæc
prima esset, atque ita scribenda) exiit Pollia. Ex hac ipsâ,
 vt omnia forti permitteret, & nequis diceret se in plu-
 rium culpâ eximiè electum ad pœnam, iterùm militem
 sortitus est: & quem fors dedit, vocauit. Renuentem,
 vendidit. Ergo rarum hoc exemplum, nec nisi in retu-

D 2 multus.

Ratio &
 modus eli-
 gendi.

Sorte ali-
 quando
 capti.
 In Iberic.

Valerij lo-
 cus excu-
 sus.
 Lib. VI.
 cap. III.

Sors sta-
tim desita.

multus. Alterum, super quo ambigo, An. postea sortitio ista semel vsurpata manserit? Minimè. ipse Appianus admonet, quinquennio circiter post rediisse eos ad morem solitum: & Fabio Æmiliano permissum, ut in militum dilectus iterum haberet: verè dico dilectus. Sub hoc tempus Polybius vixit: ideoq; nec sortem iam agnoscit.

Et tabulis
lecti.

„ Quattuor iuvenes, ætate & habitudine propemodum æquales.] An id ex aspectu, an è tabulis? Imò verò è tabulis. Nam ut ætatem ex aspectu diiudicare potuerint, non certè censum, cuius habita maximè ratio. Et ait, iuvenes: significans, quòd ab infimo genere militum orsi, id est, Velitari. In hac autem citatione seruatum per religionem, ut primus miles boni nominis esset. Captabant enim ex eo omen. Cicero: *In dilectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.* Festus: *Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus (puto, fruendus. nec terram aut rudera quotannis, sed pisces ex eo fructumque capiebant) omnis boni gratià, ut in dilectu censuæ primi nominantur Valerius, Saluius, Statorius.*

Miles bono
nomine.
I. de Diui-
nat.

„ Primi electionem faciunt Prima legionis Tribuni.] Negari non potest, quin hæc commoda & ingeniosa electio, & ut viri ac vires æqualiter in legiones distribuantur, sine querelâ.

DIALOG. IIII.

Quædam Polybio non dicta. Subitarij milites. Pæna & coercitio non parentium. Item de Vacationibus.

ABSOLVI Polybiana hæc & illustravi: éstne quod requiras? A V D. O te benignum! utar hac comitate, & subiiciam quod animo voluo. Vtrum semper curiosus

curiosus hic Dilectus? & in omni bello? L I P S. Minimè. Pone in vicino hostem: pone repens alibi periculum, & auxilium subito ferendum: omittebant tribus, centurias, sortes, & militem confusè ac raptim capiebant, educebant. Id genus *Subitarios* vocabant. Liuius: *Senatum Consules vocant, iubentur subitarium scribere exercitum, atque in Algidum ducere.* Idem: *Hernici & Colonia Antium dare Quintio subitarios milites (ita tum repentina auxilia vocabant) iussi.* Ac solent istos scribere in tumultu. Liuius: *Senatum censere subitarios milites tumultus causâ conscriptos primo quoque tempore dimitti.* Atque ita scribere, ut sine discrimine aut excusatione sæpe cogentur, iuvenes senesque. Liuius: *Iustitium indici, Dilectum omnis generis hominum haberi Senatus iussit.* Iterum: *Nec Juniores modo conscripti, sed Seniores etiam coacti nomina dare, ut urbis custodiam agerent.* Et alibi: *Dictator omnes Juniores nullo detractante militiam, sacramento adigit.* Tale fuisse dico in M. Curij dilectu, de quo supra: & ideo sortem adhibitam, non electionem, quia res festina. Satis tibi factum? A V D. Hic satis: posco aliud. Dixisti citatos nominatim singulos: quid si non prodirent? & quæ coactio? L I P S. Iure hoc quæris, & miror Polybio omissum: sed ego reponam. Inuenio igitur pronos interdum & spontaneos valdè in militiam fuisse, interdum contrâ. Pronos, cum aut dux gratiosus. ut de Q. Fabio Liuius: *Concursus inde ad Consulem factus omnium fermè Juniorum, & pro se quisque nomina dabant. Tanta cupido erat sub eo duce stipendia faciendi.* Aut bellum aliquod in spe lucri. ut de bello Persico idem Liuius: *Licinius veteres quosque scribebat milites, & multi voluntate nomina dabant, quia locupletes eos videbant.*

Neglectus
interdum
dilectus.

Et subito
scripti.

Lib. I. c.

Ibid.

Lib. XL.

Lib. X.

Lib. V.

De citatis,
qui.

Interdum
volentes.

Lib. XI.

Lib. XLII.

Interdum refractarij.

Respondere ad nomen. Lib. III.

Lib. VIII.

Pœna detractantiũ

An Multa fuerit? Lib. X. cap. I.

Potius vincla. Lib. X.

Lib. III.

Lib. IIII.

Et verbera. Lib. VII.

qui priore bello Macedonico, aut aduersus Antiochum in Asia, stipendia fecerant. In his talibus igitur vix citatione opus. At contra in aliis, & sæpe citari ad nomen nec respondebant. Propria ea hîc locutio. Liuius: *Juniores cum sine prouocatione imperium esset, ad nomina responderunt.* Et sæpe in eodem. Dionysius alibi vertit, *περὸς αὐτὸν τῆς ἀγαθῆς, accedere ad dilectum*: quia non voce solum & responso, sed corpore & progressu se sistebant Tribunis. Sicut contra, non respondebant, qui filebant & se subtrahebant. Sed nunquid pœna his talibus? fuit. Polybius nec id dixit: ego breuiter, siquid lægi alibi aut col lægi. Ac video esse qui de *Multa* hîc suspicentur; quia Varro ita apud Agellium: *M. Terentius Varro, quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei unum ouem multam dico.* Sed profectò pro reliquâ seueritate in militiâ, leue istud & lene fit: ac potius Varroniâna ceperim de citatione iudiciariâ & ad magistratum tribunal. In Dilectu quidem reperio coërcitionem magis arctam, & pœnam non multam. Primum *Vincla*, vt in Dionysio: *Πολλὰς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν*: *Multos ciuium iusserunt (ipsi Consules) in vincla & carcerem duci.* Itaque prehendi eos iubebant, & sic in Liuiio: *Quemcumque licitor iussu Consulis prehendiisset, Tribunus mitti iubebat.* Nam Tribuni etiam, prauo certamine, sæpe interueniebant, & vim Consulatem frangebant. Legas & collum iis tortum, vt scilicet ducerentur. In eodem Liuiio: *Hoc decreto Consul armatus, cum paucis appellantis Tribunum callum torsisset, metu ceteri sacramento dixere.* Sed & interdum *Virga* adhibita in contumaces. Liuius: *Acerbitas in dilectu, non damno modò ciuũ, sed laceratione corporum, partim virgis castis qui ad nomina*

mina non respondissent, partim in vincla ductis, inuisa erat. Sed interdum, nec nisi à Consulibus immodicè seueris. Magis illud, quod ibidem tangitur, *Damno* affectos ciues: id est, direpta aut vendita eorum bona. Dionysius hoc diducit, & copiosè narrat de Valerio & Fabio Consulibus, qui dilectum extra urbem habebant (nouo more) ne potestas eorum à Tribunis interPELLARETUR. Atque illi, inquit, *eos qui non parebant, si ipsos ducere non poterant* (absentes scilicet) *in bonis damno afficiebant.* *Qui prædia agròsque habebant, excidebant, deijciebant; qui in conducto habitabant, eorum agebant ferebantque suppellectilem, boues, pecora, iumenta, & instrumentum omne rusticum.* Imò verò interdum *extremâ pœnâ* affecti, & morte ciuili, id est venundati in seruitutem. Valerius: *Tunc M. Curius, præfatus non esse opus reip. eo ciue qui parere nesciret, & bona eius & ipsam vendidit.* Varro in hoc ipso facto: *Curius Consul, in Capitolio cum dilectum haberet, nec citatus in tribu ciuis respondisset, vendidit tenebrionem.* Vterque, vt vides, clarè de venditione eius. Eò miror in Liuij epitomâ scriptum: *Curius Dentatus cum dilectum haberet, eius qui citatus non respondebat, bona vendidit.* Bona tantùm? mutilum arbitror, & iuuat lectio scripta: *bona primus vendidit.* Imò verò, *bona primum, mox eum vendidit.* Sic aut fuit, aut esse debuit: & adfirmat hunc ordinem Valerius, qui multa sua è Liuiio hausit. Sed hæc quidem pœna actis, & rara: ab Augusto tamen etiam vsurpata in eo, qui *duobus filiis adolescentibus, causâ detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum* (ait Suetonius) *& bona subiecit hastæ.* Sed idem Augustus detractantes militiam, & bonis & famâ multauit, apud Dionem, fortitione tamen factâ. *Καὶ ἐπεὶ, inquit, μὲν εἰς τὸν*

Bonorum ablatio.

Lib. VIII.

Libertatis ademptio. Lib. VI. cap. III.

Apud Non. in Tenebr.

Lib. XIII.

Expleta Liuij Epitome.

In August. cap. XLIII.

Genomios facti refractarij Lib. LVII.

τῶν

πάν τὴν στρατῶσιμον ἡλικίαν ἔχόντων κατὰλεχθῆναι ἢ φέλησεν, ἐκλήρωσεν αὐτοῦς, καὶ τῶν μὲν μηδέπω πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονότων τὸν πέμπτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων τὸν δέκατον αἰεὶ λαχόντα, τὴν τε εἰς αἰφείλετο καὶ ἠτίμωσε: Et quoniam Iuniorum nemo in militiam allegi vellet, sortitus est eos: & eorum qui nondum quinque & triginta annos expleissent, quintum quemque, eorum qui maiores, decimum sorte ductos, & bonis privavit, & infamiam notavit. Vbi discrimen poenae factum in ijs qui minores trigintaquinque annis, quia hæc ætas pauciorum stipendiorum, & vegeta maximè, & gestire ad militiam debebant. Ista olim. & agnoscit Menander I. C^{ms}. illam seruitutis poenam, etsi æuo suo mutatam. Qui ad dilectum olim, inquit, non respondebant, ut proditores libertatis, in seruitutem redigebantur: sed mutato statu militia, recessum à capitis poenâ est, quia plerumque voluntario milite numeri suppleuntur. Habes poenas, quas tamen sæpe Tribuni tardabant, aut tollebant. Illi enim intercedebant, & de causis etiam cognoscebant. Itaque hac arte dilectus sæpe impediabant, cùm aliquid à Patribus vellent expressum. Liuius: Tribuni, suo more, impedire dilectus. Dionysius: Et cùm nomina, inquit, non darent, impotentes erant Consules eos iuxta leges punire. Πεγεισῆσαν δὲ πλῆθος οἰδήμαρχοι, καὶ κωλύσαν ἔμελλον εἶπε ἐπιχρησέν ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων τὴν στρατῶν ἀγειν, ἢ τὰ χεῖματα φέρειν: Stabant enim pro plebe Tribuni, & impedituri erant si quis tentasset aut corpora eorum ducere qui militiam detrectabant, aut bona auferre. Atque obiter istic nota duplicem illam poenam. Sed & cognitio ipsa sæpe ad Tribunos tracta. vt in Liuiio: Cùm milites Tribunos plebeios adissent, uti causas cognoscerent eorum quibus aut emerita stipendia, aut morbus causa essent, quò mi-

Lib. VIII.
De re mil.Tribunicia
intercessio.

Lib. VIII.

Lib. VIII.

Cognitio
causarum
Lib. XXIII.

nis militarent. Etsi prima & propria hæc cognitio Consularis. Ipse Liuius: Centuriones citati Tribunos plebis appellarunt. duo ex collegio ad Consules reijciebant, eorum cognitionem esse debere quibus dilectus quibusque bellum mandatum esset. Ceteri cognituros se de quo appellati essent, aiebant. & si iniuria fieret, auxilium civibus laturus. Et statim addit: Ad subsellia Tribunorum res agebatur. Coercita tamen interdum hæc Tribunorum licentia, præeunte decreto Patrum. In Liuiio: Tribunos plebis non placere causas militares cognoscere, quò minus ad edictum conueniretur. At enim haud iniuriâ quæres, Quæ causæ igitur iustæ ad detrectandum? Triplices. nam & hoc huic notitiæ addam. Prima, Vacatio. atque ea triplex, ab Ætate, ab Honore, à Beneficio. Ab ætate, vt cùm aliquis supra quinquagesimum annum, siue impleuit stipendia sua seu non impleuit (puta non scriptum semper, aut aliâs ægrotasse) is talis vacat. Suprà dictum. Ab honore, vt si quis in magistratu, aut sacerdos. Nec enim aut illi à rep. aut isti abducti à sacris. De illis ratio & exempla dictant; de istis & auctoritas: Nam Plutarchus clarè, θεῶν νόμον ἀφείδω τὰς ἱερεῖς τῆς στρατίας, χωρὶς ἀν μὴ γαλαπκῶς ἢ πόλεμος: legem positam, quâ soluebantur militiâ sacerdotes, nisi si Gallicum bellum esset. Iam à Beneficio, vt sicui Senatus populûsve dedisset. Factum id sæpe pro meritis, aliâs in annos, aliâs in æuum. In annos, vt apud Liuium, Prenestinis militibus Senatus duplex stipendium, & quinquennij militia vacationem decreuit. In quinque ecce annos decreuit, qui de legitimo stipendiorum numero deducerentur. Aliâs tamen largiùs, & in æuum. vt apud Ciceronem indefinite, P. Vatienus & agro à Senatu, & vacatione donatus est. Apud eundem: Militibus

Propria
Consulum.
Lib. XLII.

Lib. XXXV

Causa de
detrectandis.

Vacatio.

Senes im-
munes.Magistra-
tus & Sa-
cerdotes.In Camil-
lo.Et quibus
indultum.

Lib. XXIII.

Lib. II. de
Nat. deor.
Philip. V.

E

veteranis,

nus

veteranis, qui libertatem populi R. defendissent, his liberisque eorum vacationem militiae esse. Ista Senatus, sed dedit & populus. ut apud Liuium: Consul cum Tribunis plebis ageret, ut P. Aebutio emerita stipendia essent, ne inuitus militaret. Atque hæc de primâ causâ, quæ est Vacatio. Altera, Emeritum. Qui enim stipendia sua viginti finisset, tutò non dabat nomen. Suprà dictum. Causa tertia, Morbus aut Vitium, quæ latè patet. Nam & manci aut debiles, non habiles ad militiam iudicati: & nominatim ij, quibus pollices aut digiti non essent. Ex Suetonio suprà adduxi de patre miti & immiti: & simile in Valerio, C. Uertienum sinistra manus digitos, ne bello Italico militaret, sibi abscidisse. Nota, sinistra etiam. quid ita? quia ea manus inepta tunc ad scutum tenendum, sicut dextra ad gladium. Ammianus de Gallorum moribus: Nec illorum quisquam, ut in Italiâ, munus Martium extimescens pollicem sibi præcidit, quos ioculariter Murcos appellant. Sed & Menander I. C^{us}. Eum qui filium debilitauit, dilectu per bellum indicto, ut inhabilis militia sit, præceptum Diui Traiani deportauit. Dixi hoc genus latè patuisse: addo & fraudes interuenisse. Ideò non statim accepta quæcunque causa, sed discussa. sæpe & plurimùm ante bellum, interdum post illud. Liuius: Cognitio vacantium militia munere post bellum differtur. ita dubij quoque inclinant ad nomina danda. Idem alibi: Consules in concione pronunciant, tempus non esse causas cognoscendi. omnes Juniores postea die, primâ luce, in Campo Martio adessent. cognoscendis causis eorum qui nomina non dedissent, bello perfecto, se daturos tempus. pro desertore futurum, cuius causam non probassent. His talibus volentes reddebant etiam non volentes. Nec verò dilatae

Lib. xxxix.

Item Emeriti.

Item morbi vel defecti.

Lib. vi. cap. iiii.

Lib. xv.

L. iii. De re milit.

Lib. iiii.

Lib. iiii.

dilatæ solùm causæ, sed & sublatae. Hoc in magno tumultu, & cum publicum discrimen. Liuius: Cum, quod per magnos tumultus fieri solitum erat, iustitio indicto, dilectus sine vacationibus habitus esset. Eidem rei Cicero: Grauius esse Tumultum quàm Bellum vel hinc intellegi potest, quòd bello vacationes valent, tumultu non valent. Quidam ibi libri bello Gallico edunt, non rectè. Nam id profectò olim eximium, & habitum ferè pro tumultu. Liuius: Mamerinus Consul, cui bellum Gallicum emenisset, scribere exercitum sine ullâ vacationis veniâ iussus. Ipse Cicero, iam suo æuo: Consules duas Gallias sortirentur, dilectus haberetur, vacationes ne valerent. Atque etiam aliàs in metu id factum, & causæ pro non causis. Liuius: Exercitus ex Caussariis Senioribusq; à L. Quintio scribitur, qui vrbi mœnibusque presidio sit. Caussarios istic dicit, quibus morbus aut talis causa, & à Senioribus distinguit. Seneca in hanc mentem scripsit, In animo nostro esse caussarias partes, quibus adhibenda curatio sit. nempe morbidas & vitiosas. Nec aliter Sex. Empiricus Caussarium dentem, Caussarium oculum, qui afficitur & dolet. Ipsa Caussaria missio nomen habet istinc.

Sublata
causa in
tumultu.
Lib. vii.

Lib. viii.

Lib. i. ad
Attic.

Lib. vi.

Lib. vii.
Caussarij
pro mor-
bidu.Epistol.
Lxi.

DIALOG. V.

Equitum dilectus. genera & discrimen. De equo publico accuratè dissertum, & transuentione.

HÆc de Dilectu peditum Polybius: Equitum adiungit.

Μετὰ τὰτα οὐδὲν ἰππεῖς, τὸ μὲν παλαιὸν ὑπέρες εἰώθεσαν δοκιμά-
Olim quidem equites solent legere post pedites

ζεν Ἰπὶ τοῖς τετρακχιλίοις διακοσίοις. νῦν δὲ περτέρου, πλουτίνδλω ἀπὸν γεγρημῆνις ὑπὸ τῆμιθ τ' ἐκλογῆς, ἔποιούσι τριακοσίους εἰς ἑκάστων στρατόπεδον.

tes, nunc verò priores capiunt, iuxta opes secretione eorum à Censore factâ. & constituunt in quamque legionem trecentos.

Pauca verba, sed nobis ad lucem totius rei diffundenda. Primùm de tempore lectionis notat, id variasse. &

Tempus huic dilectui.

„ *Olim, inquit, solent legere post pedites.*] Credo ideò, quòd facilis ista lectio, nec ita vt peditum operosa. Seruabant igitur in finem. Mutatum tamen sub Polybij æuum, vt indicat: quâ causâ? an non ambitione? & quia vt dignitate præbant, sic ipsâ lectione voluerunt.

„ *Juxta opes secretione eorum à Censore factâ.*] Ostendit quomodo lecti, & facile id fuisse, quippe è corpore vno. Nam Censores iamantè, equites à reliquis separarant, & in tabulis habebant hoc genus. Separarant, inquit, ab opibus: id est, quicumque *quadringenta* habebant, & vita non improbabatur, in equites referebant.

Duplices equites. Priores equo publico. Lib. xxxiii cap. 1.

Sed tamen hîc sciendum, ipsorum equitum duplex etiam corpus fuisse: alios Equo publico, alios sine eo. Illi vetustissimi, & propriè ac soli equites olim dicti. Plinius: *Anuli planè medium ordinem tertiumque plebi & patribus inseruere, & quod antè militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ indices tribuunt.* Significat, solos equites dictos olim ab ipsâ re, & quibus militares siue publici equi: sed postea ac suo æuo, omnes quibus anuli aurei, pecuniæ indices ac testes. *Indices*, inquam: & hoc legi quàm *indices* malim. Pro eadem sententiâ idem Plinius: *Equitum nomen subsistebat in turmis equorum*

Equis emendatio in Plinio.

Ibid.

rum publicorum. Et Festus: *Equitare antiqui dicebant, equo publico merere.* Certum igitur hoc genus, & mansit ad inferiora tempora distinctum. Cicero in Antonium: *Philip. vi.*

Altera statua est equitum Romanorum equo publico. Et in lapidibus Principum æuo, sæpe occurrit inter dignitates. Aconius eos *Militares* dixit: *His decem annis, vi-* *Militares equi.*

ctore Sullâ, spoliatus est populus Romanus iudicandi iure, quod habuit per equites Romanos militares. Non quia soli tunc isti, sed quia necessariò & plurimùm militabant: & quibus equus publicus non esset, poterant etiam inter pedites merere. Sed olim isti soli videntur in equis militasse: quod tamen mutatum, & bello Veienti etiam alij in eam militiam admissi. Liuius originem rei sic aperit: *Cum repente quibus census equestris erat, equi publici nondum erant assignati, Senaturn aduent, factâ dicendi* *Lib. v. Quando equo suo merere ceperint.*

potestate, equis se suis stipendia facturos promittunt. Atque addit, gratum id Senatui fuisse, & equis certum numerum aris assignatum: *tumque primùm equis merere equites cepisse.* Quid vult in eâ clausulâ, nisi tunc primùm institutum vt etiam alij quibus census equestris esset, etiam si equos publicos non haberent, tamen militarent & æra mererent? Sed æra, non vt illi Equo publico, sed, ad exemplum peditum, annua stipendia, nec nisi cum militarent. Hanc equidem mentem puto, & conditionem priorum illorum meliorem, aut certè digniorem. Nam accipiebant è publico pecuniam & ad emendum equum, & ad alendum: illam semel, hanc annuam. estque vtraque summa à Liuiio in censu Seruiano (tam vetus res est) sic expressa: *Ad equos emendos dena millia aris ex publico data; & quibus equos alerent vidua attributa, qua bina millia aris in annos singulos pende-*

Summa ad equum publicum. Lib. 1.

rent. Habes *dena millia* ad emendum, id est Philippi-
cos nostros circiter centum: *bina millia* ad alendum, id
est Philippicos viginti. Satis grandis, pro illo æuo & opi-
bus, vtraque summa, nisi quod tamen onera huic mili-
tiæ plura adiuncta, calones, equi aut muli sagmarij, or-
namenta, & talia. Sed in summâ priore abire à nobis
Varro videtur, qui clarè definit, *Equum publicum mille
assarium esse*. Atqui *decem millium* è Liuiio verum effert,
& puto notâ numerali immiffâ sic legendum: *Equum
publicum x. mille*. At in alterâ summâ concors testimo-
nium Catonis reperio apud Charisium, ex Oratione
quâ suasisit *uti plura æra equestris fierent*. Ex eâ adfert:
*Nunc ego arbitror oportere restitui, quo minus duobus mil-
libus ducentis sit ærum equestrium*. Credo & hîc immiffâ
negatione scribendum: *oportere institui ne quo minus*.
Augeri enim vult & suadet (titulus indicat) æra eque-
stria, atque ita *ducenta* illa addit. Ipsa autem vetus sum-
ma in eodem Catone, ibidem: *De aribus equestribus, de
duobus millibus actum est*. Atque hæc de præmio: nisi
quis malit Catoniana illa ad numerum ipsum referri
equitum, & vt suaferit tot æra institui, totidemque ca-
pita quæ haberent. Non absurdum sit: nec longè ab hoc
numero fuisse arbitror illo æuo. Seruius quidem rex
octodecim centurias instituit, ex Liuiio: & quanquam in-
trâ numerum illum manserint, tamen ipsæ Centuriæ lar-
giter & valdè auctæ. Adeò vt Dionysius suo æuo (id est
Augusti, & circâ) ad *quinque millia* numeret eorum qui-
bus equus publicus esset. Magnæ vires. nec frustrâ iis fi-
si Romani, quod apud Liuium Perfes indicat, qui leui
equestri prælio victor suos excitat: *Præiudicatum even-
tum belli habetis. meliorem partem hostium, equitatum*

vi. de LL.
Varronis
locus ad-
uersarius.
Fortè cor-
rigendus.

Quot sue-
runt equo-
publico.

Præstia
Romano-
rum equi-
tatum.

Lib. XLII.

Roma-

Romanum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis. Nec
tamen temerè aut omnes ad equum publicum rescripti,
sed cum dilectu & examine etiam morum. In Excer-
ptis Glossarij veteris lêgi: *Dicente quodam esse sibi sub-
stantiam equestris dignitatis, sed cum equum publicum pe-
teret, prætermisum se esse; securum crimine quod ipsi concitauerunt: Et adrianus dixit, Qui equum publicum petit, emendatus esse debet, cetera autem vitæ tuæ ipse probabis*.
Itaque non Consul aut Imperator, sed Censor olim eum
dabat: iudex scilicet morum. In Liuiio, de Sex. Ebulio,
cui præmij loco Vacatio data: *Ne inuitus militaret, ne-
ue Censor ei equum publicum assignaret*. Atque ille ipse
Censor, cum iam haberent, recognoscebat, & si quid vi-
tij in iis, adimebat. Liuius: *His superioribusque illis equi
adempti, qui publicum equum habebant: quod de Censo-
riis notis narrat*. Aspexitque eò Persius:

Censor emue tuum vel quod trabeate salutas.

Obiter ad Transuectionem etiam alludens, quam tra-
beati solent obire. Sed ibi Commentator vetus: *Cogni-
tio equitum Romanorum Censoribus erat subiecta, quæ
nunc Consulibus est officij*. Miror de Consulibus, nec
exemplum lêgi: sed Principes ipsos id vsurpasse inferio-
rustemporibus, satis clarum. Suetonius in Caligulâ:
*Equites Romanos seuerè curiosèque recognouit, palam ad-
empto equo quibus aut probri aut ignominie aliquid inesset*.
Et in eodem scriptore alibi exempla. Faciebat ad hoc
examen ipsa Transuectio, propria equitū istorū pompa:
de quâ operæ pretium audire Dionysium loquentem: *Pu-
gna, inquit, ad Regillum plura monumenta sunt, sed antè
omnia insigne, pompa & transuectio equitum Romano-
rum qui equum publicum habent. s; per centurias & tur-*

Vita spe-
rata in
illis.

Censor as-
signabat.

Lib. XXXV.

Idè recog-
noscebat.

Lib. XXVII.

Postea
Princeps.

Cap. XVI.

Transuectio
eorum.
Lib. VI.

mas

mas diuisi, ordine equis insidentes uehuntur omnes quasi è pugna uenientes, ramis olea coronati, & purpureas palmatas togas induti, quas Trabeas dicunt. Incipiunt autem ab ade quadam Martis extra urbem sitâ, transeunt esque cum alia loca urbis, tum forum, & ad eam Castorum prætereunt, interdum ad quinque uirorum millia, gerentes præmia & dona militaria quacumque à Ducibus in bello acceperint. Egregium sanè dignumque magnitudine imperij spectaculum. Clarè & liquidò omnia habes: quæ apud alios breuius. ut apud Valerium: Trabeatos equites, Idibus Iulii Q. Fabius transuehi instituit. Apud Liuium: Ab eodem (Fabio) institutum dicitur, ut equites Idibus Quinctilibus transueherentur. Sed & Plinium in uiris illustribus: Fabius Rullianus primus instituit, ut equites Romani Idibus Quinctilibus ab ade Honoris, albis equis insidentes in Capitolium transirent. Qui tamen ab ade Honoris eos deducit, at Dionysius à Martis: concilies, quòd Honoris ædes extra portam Collinam fuerit, nec longè ab eâ Martis. Idem in albis equis omnes collocat: & quis credat tot unius coloris fuisse? quæue causâ? Rescripserim: alti equis insidentes. nec aliud uult quàm sublimes & conspicuos fuisse in equis. Quod etiam in Dionysio est de oleaginis coronis, idem in Plinio: Olea honorem Romana maiestas magnum tribuit, equitum turmas Idibus Iulii ex eâ coronando. Ait Turmas. incessisse igitur apparet turmatim, idque sub vexillis. E Tacito est colligere, qui inter honores mortuo Germanico decretos refert: Uti turma Idibus Iulii imaginem eius sequerentur. De hac ipsâ Transuectione Valerius capiendus: Equestris uerò ordinis iuuentus, omnibus annis bis urbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium,

Lib. 11.
cap. 11.

Lib. 15.

Plinij à
Dionysio
dissensus.Ille &
correctus.Olea corona-
bantur.
Lib. xv.
cap. 1111.Per Tur-
mas &
vexilla di-
uisi.

11. Annal.

Lib. 11.
cap. 11.

lium, & Equitum probatione. Et qui hîc magni auctores? puto vel ipsi qui præibant & ducebant, è primoribus ciuium: vel potius qui instituerunt, ut Romulus Lupercalia, Fabius Transuectionem. Quam nunc Probationem Valerius dixit, quia, ut tetigi, in eâ examen & discussio vitæ. Suetonius clarè: Augustus equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more Transuectionis. Sed neque detrabi quemquam in transuehendo ab accusatore passus est, & senio vel aliquâ corporis labe insignibus permisit, præmissis in ordine equo, ad respondendum, quoties citarentur, pedibus venire. Vides in ipsâ Transuectione accusatos, citatos, imò & detractos ignominiosè, quod tamen Augustus fieri uultu interdixit. Spectat eò Quidij carmen excusantis se apud Augustum:

Probatio
eadem Trans-
uectioni.
cap. xxxvii.Ouidius
explicatus.Lib. 11.
Trist. E.
leg. 1.

At memini, uitamque meam morèsq; probabas

Illo, quem dederas, prætereuntis equo.

Et tu, inquit, sæpe in Transuectione tacitus me probasti, cum transirem & prætereherer, nemine accusante: transirem illo ipso equo, quem tu assignaras. Iterum idem:

Carminaque edideram, cum te delicta notantem

Ibid.

Præterij toties irrequietus eques.

Eodem Prætereundi uerbo utitur, & palàm indicat neminem se stitisse. Hærebant enim & quiescebant accusati: quo sensu fortasse illud irrequietus adiunctum. Etsi quidem malim, & uerius arbitror, ille quietus: nempe ingenio & uitâ talis, in otio, ac nemini molestus. Quòd si igitur sine culpâ, abibant, & equum traducebant: si aliter, sistebant & iuebantur uendere equum. Sollenne in utrauis re utrumque uerbum. Valerius:

Fortasse
correctus.

F

Traduc

Lib. III.
cap. I.

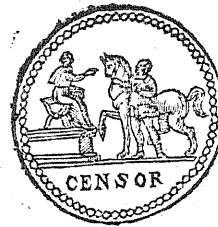
Lib. XLII.

In Nerone.

Xiphilini
locus &
sententia
evoluta.* Vide lib.
III. Dial.
VII.Redditio
equi.Non. in
Caball.

Traduc equum, inquit, Sacerdos, & lucrifac censoriam
notam. *Liuius: Claudius Liuium vendere equum iussit.*
Et plura exempla, & in re censoria tibi prompta. Hæc
igitur Transuectio, quæ ad ima etiam tempora mansit,
etsi Neronis æuo aliquid in eâ mutatum. Dionis epito-
me ita narrat: καὶ γὰρ ἐν τέτοις ἤδη παρηνόμει, ὥστε καὶ ἀζώ-
σας χιτῶνας ἐν τῇ δημοσίῳ ἐνδύεαθ· λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ ἱππεῖς
οἱ ἐν τῷ τέλους Ἰππὶ αὐτῶν πρῶτον ἐφ' ἵπποις ἐν τῇ ἐπιστάσῃ σφῶν
ἐξετάσει ἐχρήσαντο. Quæ verba, vt scriptio quidem ista est,
sic reddidero: *Jam & in istis ita à moribus patriis abibat*
Nero, vt & discinctas tunicas indueret in publico. Feruntur
& equites equo publico, sub illo primùm equis insiden-
tes in recognitione annuâ, iis esse vsi. Sic inquam reddo,
in nouam inopinatamque sententiam: cùm hactenus
verterint: *Feruntur equites sub illo ephippiis primùm*
usi: quasi in Græco esset ἐφίππιοις. Atquin de ephip-
piis quis id credet? cùm constet sæculis aliquot * ante
Romanos, & vulgò, iis vsos. Nostra sententia magis
pro hac re. & vult equites depositâ sollenni trabeâ,
tunicis solutis vsos, & Neronis exemplo in iis transuectos.
Atque hæc de equo publico. quem confectis stipendiis restitu-
ebant, & reducebant ad Censorem. Eius mentis Varronianum hoc fragmentum ar-
bitror: *Jn castris permansi, inde caballum reduxi ad Censorem.* Et optimè de eo ritu Plutarchus, in Pompeio: *Mos*
est, inquit, Romanis equitibus, vbi legitima stipendia im-
pleuerint, ducere in forū equum suum ad Duumuiros, quos
Censores appellant, & commemorantes Imperatores quos-
que sub quibus meruerint, militiâ solui. Quod inibi factum
etiam à Pompeio narrat: & Nummi in hanc rem hodieque exstât. vt iste Claudij, in recognitione equitum:

Satis

Satis de hoc equo, quem lapides etiam memorant. vt: CN. POMPEIO: POMPEIANO. EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS. Iterùm: CVRATORI. REIP. MANT. EQVO. PVBL. PRÆF. FABR.

„ *Jn quamque legionem trecentos.*] De hoc numero commodiùs * infra dicam.

Lib. III.
Dial. VII.

DIALOG. VI.

Sacramentum militiae. Qui exegerint: quomodo datum aut dictum: quibus verbis.

Dilectui ciuium consequens est & adhæret Sacramentum. Itaque de eo Polybius sic adiungit: Tu verò lege.

Ἐπιτελεθείσης δὲ τῆς κατὰ γεραφῆς τὸν ἀρχειμηδίων τρέπον, ἀθροίσαντες δὲ Ἰππλεγομένοους οἱ ἀρσῆκοντες τῶν χιλιάρχων κατ' ἕκασον στρατόπεδον, ἐλαβόντες ἐν παύτων ἕνα τὸν Ἰππιδότατον, ἐξορκίζουσιν ἢ μὲν πειθαρχήσων καὶ ποιήσων τὸ ἀρσῆκόν τῳ ἀπὸ τῶν ἀρχόντων κατὰ δυνάμει. οἱ δὲ λοιποὶ πλῆτες ὁμνύουσι κατ' ἕνα ἀρσῆκόντα μῆροι, τῆτ' αὐτὸ δηλοῦντες, ὅτι ποιήσουσι πάντα, κατὰ πᾶν ὅ πρῶτ' &.

Finit à iam conscriptione POLYB. ad modum dictum, Tribunimilitum sua cuiusque legionis, eos congregantes & unum ex omnibus maximè idoneum eligentes, Sacramento adigunt, Obtemperaturum se & facturum, quidquid mandabitur ab Imperatoribus, iuxta vires. Reliqui autem omnes adiurāt singillatim prodeuntes, hoc ipsum affirmantes se facturos vt ille primus.

F 2

„ Sua

Tribuni
exigebant.

„ *Sua cuiusque legionis.*] Obserua legiones singulas iurasse, & apud suos quamque Tribunos. An non Consules ipsi exigebant? non apparet. tamen in verba eorum iurasse ipsos certum est, & iis obtemperaturos se, ad formulam mox dicendam. Sed Tribuni, vt alia vice Consulum, sic hoc quoque administrarunt.

vnus è le-
gione iu-
rabat.

„ *Unum ex omnibus maximè idoneum eligentes.*] Palàm & signanter hoc dicit, vnum ex totà legione electum qui singula iuramenti verba conceperit præiueritque: alios deinde secutos, hoc saltem dixisse, *jurare se idem.* Hoc est quod Festus notauerat: *Præiurationes facere dicuntur, qui ante alios conceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodo dicant, Idem in me.* Ita Polybius: sed in Liuiò an non aliter? Nam ille, post seditionem Hispaniensem ad Sucronem: *Citati, inquit, milites nominatim apud Tribunos militum in verba P. Scipionis iurant.* De Tribunis, idem est quod in Polybio: sed de militibus *nominatim citatos* facit, & iurasse. Potest tamen flecti ad hanc sententiam, vt singuli citati & progressi, iurauerint in ea quæ vnus aliquis præisset. Si hîc aliter, factum nouiter esto, & maiori vinculo obpriorem fidem in seditione violatam. Tale aliquid in Appiano lego à Fimbriâ tentatum, cuius milites cum ad Sullam spectarent, ipse, subornatis quibusdam, nouâ religione sacramenti adstringere voluit: *ἐκβοησάντων δὲ τῶν Ενετῶν, ὅτι δεοὶ καλεῖν Ἰππὶ τὸν ὄρκον ἐξ ὀνόματος, ὃ μὲν ἐκάρυττε τὰς εὐτὶ παθόντας ὑπ' αὐτῶν: clamantibus autem Venetis, oportere nominatim citare ad Sacramentum, ipse quosdam ex beneficiariis suis citabat.* Ecce & hîc nominatim vocandi erant, eodem illo fine. Sed enim in Appiani verbis qui isti Veneti? falsi, nec in suo loco: & re-

Et Appia-
ni.En Mi-
chrid.

scriben-

scribendum τῶν ὀνητῶν. quod est, *clamantibus corruptis illis & vanalibus.* Rem & narratiunculam totam vide, agnosces: & pretio quosdam iamantè huc induxerat Fimbria, vt id vellent. Ergo viritim iurarunt plurimùm: nescio an semper. Dixeris quòd per centurias etiam, ex Cæsare: *Petreius princeps in hac verba iurat, ipse idem Sa-*

Correctus
Appianus.11. Ciuil.
Centuria-
tim iurare.

cramentum adigit Afranium, subsequuntur Tribuni-

militum Centurionesque: centuriatim producti milites

idem iurant. Sed potuit & in Centuriis præiuratio esse, & mox viritim coniuratio.

„ *Obtemperaturum se & facturum.*] Formulam tangit Sacramenti militaris, vellem vt religiosè verba. Nam ea, quidquid quæsiuerim, parùm mihi certa sunt. Dionysius aliquoties commemorat, sed verbis non iisdem. Alibi ad Polybij hoc scriptum ferè accedit: *Ὁ στρατιωτικὸς ὄρκος, ὃν ἀπάντων μάλιστα ἐμπεδῶσθαι Ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν κελεύει ὅποι ποτ' αὖ ἀγῶσι: Sacramentum militie, quod omnium maximè Romani seruant, iubet sequi Duces quocumque duxerint.* Alibi discedit, aut certè plura adiungit: *Ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπ' αὐτοῖς, ἐφ' ἑς αὖ καλῶνται πολέμους, καὶ μήτε ἀπολήψαι τὰ σημεῖα, μήτε ἄλλο πρᾶξαι μηδ' ἐν ἐναντίον τῶ δῆμῳ: Secuturos se Consules ad quacumque bella vocauerint, neque signa deserturos, neque aliquid aduersum populum facturos.* Tria ibi complectitur. & postremum illud de Populo, nusquam temerè legas: de Signis alterum, sæpius. vt in eodem Dionysio: *τῶν γδ ἱερῶν ἐπὶ ταγματῶν κύριος ἦν τοῖς στρατιωτικοῖς ὄρκοις κατεργαμένων, καὶ εἰδὲς ἀπὸ πλείπεδαι τῶν σημείων ἠξίου: Sacrarum enim legionum dominus etiam erat, quæ sacramento militari adstricta, nec quisquam signa relinquere ausit. Vbi sacras legiones nec intellego, nec retineo: transpono magis Græcam vo-*

Incerta
ipsa verba
Sacramētis

Lib. xi.

Dionysius
vt corre-
piat.

Lib. xi.

Lib. vii.

Correctus
ebiter.

Epist.
xcvi.

Vri Liuius
conciptat.

Lib. III.

Lib. XXI.

Implicata
Liuij scri-
ptio.

cem, & lego: τῶν ἱερῶν σημείων: & Signis addo, quæ dicta
& habita sacra. Ad hoc ipsum autem, de Signis in Sa-
cramento, Seneca aspexit: *Primum militis vinculum est
religio, & signorum amor, & deserendi nefas.* Hæc ita in
Dionysio: at in Liuiio diuersam etiam formulam repe-
rio, & breuem istam: *Conuenturos se iussu Consulum, ne-
que iniussu abituros.* Hoc ille statim à regibus pulsus ita
prodidit, vbi P. Valerius Capitolium recuperat. Iterat
& reponit ipsa verba in bello Punico secundo: *Milites
tum primum, quod numquam antè factum erat, iure iurando
adaçti à Tribunis militum, iussu Consulum conuentu-
ros, neque iniussu abituros.* Quid ais Liui? numquam antè
id factum? Tu aliter docuisti, & dedi iam totidem ver-
ba. Sed discriminat ipse, etsi non sine ambage & nodo.
Nam subdit: *Ad eum diem nil præter Sacramentum fue-
rat, & ubi decuriatum aut centuriatum conuenissent, sua
voluntate ipsi inter se equites decuriati, pedites centuriati
coniuabant, sese fuga atque formidinis ergò non abitu-
ros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi aut pe-
tendi, aut hostis ferendi, aut ciuis seruandicauissa. Id ex
voluntario inter ipsos fœdere, à Tribunis ad legitimam iu-
risiurandi adactionem translatum.* Dicit hîc duo. nec vin-
clum æquè validum fuisse, nec eadem verba. Non. vin-
clum, quia Sacramentum & velut fœdus spontaneum:
quoddam inter ipsos erat, nec Tribuni adigebant. Non
verba, quia formula tota diuersa, nec quidquam ibi de
sequelâ Ducum aut Signorum. Ita hîc quidem Liuius:
sed quis cum Dionysio conciliet, qui palàm de ducibus
& signis habet? Quin habet etiam ipse Liuius, vt dedi
suprà. At inquires, non tamen iurarunt. Cur igitur idem
Liuius sic locutus? *Omnes qui in verba iurastis.* Item: *In
verba.*

verba sua iuratos centuriavit. Atque hæc olim, & diu
ante Punica. Præfatus sum intricatè hæc scripta, nec ego
plenè & ad meum votum extrîco. Implicat & aliquid
L. Cincius apud Agellium, qui iuramentum aliud sug-
gerit: *Cum dilectus antiquitus fieret, & milites scriberen-
tur, in iusiurandum eos Tribunus militum adigebat hoc
modo. In magistratu C. Laliij C. F. Consulis L. Cornelij
P. F. Consulis, in exercitu decemque millia prope furtum,
non facies: & alia quæ addit aliena à iam dictis. Sed
moneo, alterum hoc, & posterius priore iuramentum
esse. Hoc enim præstabant iam milites, & educendi:
imò, si* Polybium audimus, in ipsis iam castris: at illud
prius, statim à conscriptione. Istud ad Disciplinam mo-
dò pertinuit; illud ad militiam ipsam. Alia etiam verba
sub Impp. vt* alibi scripsi.*

Lib. vi.

Lib. xvii.
cap. xlii.

*In castris
rum n. etag
tionc.

*Ad An-
nal. Taciti.

DIALOG. VII.

*Sociorum electio. Discrimen inter Auxilia. Præfectus
eorum, & Quæstor.*

DE ciuibus finiuit, & iam ad socios se confert. Vi-
de, & lege:

Κατὰ δὲ τὸς αὐτῶν καιρὸς οἱ τὰς
ἐπ' αὐτοὺς ἀρχαὶς ἔχοντες, ὡς ἀλ-
γέλλουσι τοῖς ἀρχαῖσι τοῖς ἀπὸ
τῶν συμμαχίδων πόλεων τῶν
ἐκ τῆς Ἰταλίας. ἐξ ὧν δὲ βέλων-
ται συστραθίαν οὐδὲ συμμα-
χοὺς, διασαφῆντες τὸ πλῆθος
ἐπὶ τῶν ἡμέρων ἐπὶ τὸν τόπον, εἰς ὃν
δεήσει παρῆναι οὐδὲ κεκευμένους.

*Sub hoc ipsum tempus POLYB.
Consules denunciant magi-
stratibus sociarum in Ita-
liâ ciuitatum, è quibus au-
xilia & commilitium habe-
re volunt, significantque iis
& numerum, & diem, &
locum in quem conuenire de-
beant quos legent. At verò
ciuitates*

αὶ δὲ πόλεις ἀπαρτησίων ποι-
σάμενοι τῆ περιουσίᾳ τῶν
ἐκλογῶν καὶ τὸν ὄρκον, ἐπέμ-
πουσιν, ἀρχόντα συστήσασαι, ἐ-
μισθοδοτέον.

*civitates similem facientes
iam dicto dilectum, itémque
iuramentum adigentes, mit-
tunt eos, Praefectum consti-
tuentes & Quaestorem.*

Pars altera Romanarum virium, socij, qui pari nume-
ro legionibus iuncti, aut & maiori. De horum igitur
Dilectu quoque tangit, sed breviter, quia multa paria
iam dictis.

„ *Sub hoc ipsum tempus.]* Nouorum Consulium.

„ *Denunciant magistratibus.]* Aut coram ipsis, aut
eorum legatis, qui ferè tunc Romæ. Veniebant enim
sponte aut aduocabantur, ob has tales causas. Liuius:
*Consul sociis & Latini nominis magistratibus, legatisue
eorum qui milites dare debebant, edixit ut in Capitolio se
adirent.*

Latini in
vibe. nouo
anno, aut
antè.

„ *Sociarum civitatum in Italia.]* Tota Italia sub hoc
Polybij tempus subiecta Romanis, sed ita vt in prouin-
ciam nulla pars redigeretur: liberi manebant, suis legi-
bus plerique & magistratibus (excipio paucas Præfe-
cturas:) & Socij appellabantur, quasi confœderati, &
confortes armorum. Discrimen autem inter Socios &
Auxilia, apud eos qui signatè & cautè sunt locuti: quòd
Socij, semper Italici; Auxiliares, externi. Varro: *Auxi-
lium ab auctu, cum accesserant qui adiumento essent alieni-
gena.* Disertim addit, *alienigena.* Festus: *Auxiliares dicun-
tur, in bello socij Romanorum, exterarum nationum.* Etiam
ipse ad *exteros* refert. Et socij quidem semper gratis mi-
litarunt, id est sine impendio Romanorum (frumen-
tum excipio:) Auxiliares aliter, & quanquam sæpe à

Socij &
Auxiliares
discreti.

isti mer-
cenarij.

regibus.

regibus missi suo pte sumptu, tamen & pecuniâ etiam
scripti. Primi in Hispaniâ, si Liuius credimus: *Id in Hi-
spaniâ ad memoriam insigne est, quod mercenarium militem
in castris neminem, antequam tum Celtiberos, Romani ha-
buerunt.* Ambiguè hoc refero, haud frustrâ: & euertit
sanè Zonaras, qui diu antè initium huic rei facit. Nam
illa Liuij incidunt in Annibalicum bellum, cum duo
Scipiones in Hispaniâ: at iste in Siciliâ, bello Punico
primo, originem assignat. Μετασάντας δὲ, inquit, ἀπὸ καρ-
χιδονίων γαλάταις, καὶ ἄλλοις τῶν σφῶν συμμάχων πινὰς οἱ ῥω-
μαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μήπω πρὸς τέρροντες
ἕσπικόν: *Deficientes à Carthaginensibus Gallos, & alios
quosdam sociorum, Romani stipendio conduxerunt, non an-
tè peregrinum militem soliti alere.* Iuuat aliquid Liuium,
quòd isti per occasionem adsumpti, & reperti magis
quàm quæsit: at primi consilio & ex destinato, illi Cel-
tiberi. Noto etiam Socios propriè dictos, post Italiam
ciuitate donatam, defecisse: & eorum vicem Auxilia
fuisse, quæ variis gentibus solent imperare.

Qui primi
Romanis.

Lib. xxiii.

Dissensus
Zonaras.

Tom. ii.

Tentata
cōsiliatio.

Definunt
socij, post
Sociale
bellum.

„ *Significant que iis & numerum.]* Cum multæ Italo-
rum gentes essent, non credo omni anno per omnes
itum: maximè si paucae legiones scribendæ: sed in or-
bem iuisse, & vicissitudine quâdam ex his illisque ce-
pisse. In eâ tamen ipsâ re non graues erant aut iniurij,
cum sic numerum præscribebant? Non, quia vires pro-
pmodum sciebant, & pro iis indicebant. Liuius: *Ex co-
loniis quindecim millia peditum & quingentos equites, pro
numero cuiusque Juniorum, Consul scripsit.* Sed vnde sci-
uit numerum? è tabulis Cenforiis, quas probabile est
Romæ quoque fuisse. Imò verò tandem ipsi Romani

Ratio in-
dicendi.

Idque pro
numero &
opibus.

census ha-
bebant.

G. Cen-

Aut ipsi
capiant.
Lib. xxix.

Censores censum illuc egerunt, eidem Liuiio narratum, in Liuiio & Claudio Nerone Censoribus: *Duodecimo deinde coloniarum, quod nunquam antea factum erat, deferentibus Censoribus ipsarum coloniarum, censum receperunt. ut quantum numero militum, quantum pecuniâ valerent, in publicis tabulis monumenta exstarent.* Itaque

Imperari
sociis dicitur.

Lib. xxvi.

pro imperio rem hinc gerebant, & tot aut tot milites imperabant. Imperabant, inquam. & sic Liuius distinctè: *Præter eum numerum militum, quos L. Quinctius in eam provinciam scripsisset, imperassetue.* Scripsisset, ad ciues refertur; imperasset, ad socios. Idem statim: *Quos L. Quinctius milites conscripsisset, & quos sociis nominatque Latino imperasset.*

„ *Diem & locum.*] Illa ipsa quæ ciuibus.

„ *Itemque iuramentum adigentes.*] Quale illud? in Romanos Consules, an in præfectos suos tantum? puto in Consules & rem Romanam. Opus enim fuit vinculo hoc & alio, ut cum pares viribus essent, nequid nouerent aut mouerent in Romanos. Denique oportuit subiectos omnes pariter esse vni Duci: ergo & in eum probabile iurasse. Socij itaque iurabant, non tamen Auxilia. & hac mente scriptum à Dione accipio in bello

Iurant in
dicem &
rem Romanam.

Auxilia non
iurant.

Lib. l.

Actiaco: *Τοσάυτη γε ἀεθρυμία ἀμφοτέροι ὁμοίως ἐχρήσαντο, ὥστε καὶ ἐνόρηες τὰς συμμαχίας σφῶν ἑκατέρω ποιήσαδαι.* *Tanto autem studio & promptitudine utrique agebant (Octavianus & Antonius) ut etiam auxiliares suas copias Sacramento adegerint.* Narrat ut nouum, nec antè receptum.

„ *Præfectum constituentem.*] Quem verò illum? an ex eo genere *Præfectos*, qui cum Tribunis comparantur?

NON

non opinor: & contra Polybius* mox dicet, à Consulibus eos non à sociis constitutos. In Græco est ἀρχοντα. An *Pratorem* verti melius? quos interdum nominatos hinc reperiō. Ut in Liuiio, de obsessis Casilini: *Prænestini maxima pars fuere. ex quingentis septuaginta minus dimidium ferrum famēsque absumpsit: ceteri incolumes cum Pratore suo Manilio (scriba is antea fuerat) redierunt.* Et alibi Prætoris in hac militiâ mentio. An ergo singula opida sic Prætores suos dabant, qui ius aliquod in suos haberent, eosque obseruarent: ex omnibus tamen iunctim sociis duodecim alij, Præfecti in quodque Cornu creabantur? idque à Consulibus? dicendum videtur. Aut certè *Præfectus cohortis* intellegendus, non ille Tribunicio iure.

*Lib. xi.
Dialog. x.
Dubius
Polybij locus.
Prætores
in Latio.
Lib. xxiii.

„ *Et Questorem.*] In Græco est, μισθοδότην: Romano ego more verti, quocunque nomine dixerint Latini. Res ita est, habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios, siue mercedis exhibitores. Itaque suâ pecuniâ & omnino sumptu Socij militarunt, frumentum excipio tantum, quod habuere à Romanis. Magna hæc res, & grande imperij instrumentum, fidas volentesque tot manus habere, nec suam aperire ad largiendum. Prædæ dumtaxat participes fuere, & siquid donorum aut aduentitij lucelli. De stipendiis igitur, queruntur ipsi Socij graui illo bello Annibalis: *Decimum annum dilectibus & stipendiis exhaustos esse.* Iterumque: *Nec militem qui legere- tur, nec pecuniam quæ daretur in stipendium sibi esse.* Video ad hanc rem pacta foederis cum Æquis initi, quod Dionysius sic recitat: *Ἀμάνεις εἶναι ῥωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε καὶ χωρὰς τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποστέλλειν δὲ ῥωμαίοις μὴδὲν, ὅτι*

Questor
sociis.

Suo sum-
ptu mili-
tant.

Lib. xxvii.

Ibid.

Lib. x.

μὴ σεβείας, ὅτε αὐτοῖς παρηγεῖται, τέλει τοῖς ἰδίαις ἐκ-
πέμποντας αὐτάς: *Equos Romanis subditos esse, urbes*
agrósque suos retinentes, Romanis nihil dantes prater co-
pias quoties imperabuntur, atque eas ipsorum sumptu sti-
pendioque.

DIALOG. VIII.

Additum de Euocatis. Cur ita dicti, & quid, & quàm
multi fuerint. Dignitas eorum, & paritas cum
Centurionibus.

NE c plura de omni Dilectu Polybius: plurane
etiam sunt? quædam, nec mihi omittenda. Negle-
git de *Euocatis* verbo admonere, qui sæpe tamen exer-
cituum robur. Ij ex ciuibus, è sociis; ex equite, ex pede-
te sumebantur; sed rogatione & precibus, atque ideo
Euocati dicti. Veterani enim fuerunt, gnari prudentes-
que militiæ, qui expletis stipendiis sponte in gratiam
Consulum aut Ducum militiam sumebant. Et quia sæ-
pe litteris aut nunciis nominatim euocabantur, inde
habuere nomen. Dio optimè: Τῶν ἡκατάων σύστημα, ἔς
ἀνακλήτους αὐτοῖς ἐλληνίστας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς σεβείας ἐπ' αὐ-
τὴν αὐτοῖς ἀνακλήσεων, ὀνομάσειεν: *Euocatorum manus,*
quos aliquis Anacletos Græcè, quasi Reuocatos, quod defun-
cti militiâ iterum ad eam reuocentur, dixerit. Agrætius
nescio quid subtilius, & pro Grammatico: Aduocatus,
daturus patrocinium: Inuocatus, prestaturus auxilium:
Euocatus prebiturus obsequium. Parum ad nostros istos:
Inaunuch. magis hoc Donati in Terentium, ad verba: *Simalio,*
Donax,

Euocati
crebri in
copiis.

Vnde dicti.

Lib. XLV.

Inaunuch.

Donax, Syrisce sequimini.] Huiusmodi militia, ait, per tu-
multum repente suscipitur, & dicitur Euocatio, ubi dux al-
loquitur ciues, Qui remp. saluam esse vultis, me sequimini.
Vnde Virgilius ait,

vri, Aca.

— *desuetaque bello*

Agmina in arma vocat subito, ferrumque retractat.

Et similia Seruius ad hosce versus. Nec dubium est, quin
Virgilius huc respexerit: etsi nescio an hoc aptè vterque
Grammaticus, quod id factum velint non nisi in tu-
multu. Non hoc dederò, imò ordinariò & vulgò in om-
ni ferè bello. Quòd tamen origo prima à Tumultu, li-
bens concedam: etsi defunt mihi exempla, sed ratio satis
suadet. Notò autem vetus hoc genus, & Liuiò indica-
tum bello in Volscos & Æquos, ubi T. Quinctium
Consulem duxisse memorat *cohortes veteres voluntate*
sequentes. Voluntate, inquit, & veteres: quæ duæ Euoca-
torum notæ. De volûtate Polybius infra, ubi castra dif-
ponit, ponit apud Prætorium τῶν ἐθελοντῶν σεαυτομέ-
ως τῆ τῶν ὑπάτων χάρι: eos qui voluntate militant, in gra-
tiam Consulû. Et cur non voluntate, cum *veteres*, id est
militiâ legitimâ defuncti? Vtramque notam signatè ex-
primit Dionysius de L. Siccio, iam veteri rep. & sub an-
num vrbis trecētesimum. *Erat in istis, inquit, L. Siccus,*
qui cohortem ducebat virorum octingentorum, qui iam su-
pra etatem militarem erant, nec in militia leges cadebant,
(vti nec ipse Siccus:) honorantes tamen virum, & benefi-
ciis pluribus ab eo affecti, euntem ad bellum noluerunt dese-
rere. Atque erat hæc manus exercitus totius, siue præliorum
peritiâ siue in periculis constantiâ, longè princeps. Omnia
descripta habes; multos fuisse, voluntarios, veteres &

Errat Ser-
uius cum
Donato.

Iam olim
Euocati.

Lib. III.

Duplex
eorum in-
dicatio.

G ;

bello-

bellorum peritos: denique in gratiam etiam vnus Ducis iuisse. Quid Sallustius? breuiter, sed plenè, vti eius mos est: *Marius ex Latio fortissimum quemque, plerisque militiâ, paucos famâ cognitos, accire, & ambiendo cogere homines emeritis stipendiis secum proficisci.* Et obserua, non è ciuibus solum, sed ex Latio etiam euocatos: siue & è coloniis aut prouinciis. vt de se ipse Cæsar: *Multis præterea viris fortibus Tolosa & Narbone nominatim euocatis.* Vides nominatim euocari, id est nunciis aut litteris missis. Et fuit ea manus sæpe grandis. In Plutarcho de T. Quinctio ituro in Macedoniam lego, collegisse veteranos, Scipionis antè milites, ἀκμάζοντες ἐπὶ καὶ αὐθιμίαις, ὡς περ εὐωμῶμα, τετρακίλις: *validos adhuc, & voluntarios, velut mucronem aciei, ad ter mille.* Cæsar Pompeio adiungit, *Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum conuenerant.* Id est, ex iis qui beneficia & promotiones ab ipso habebant. Nam tales scilicet magis obstricti, atque ita Cæsar Octavianus ex colonis Campanis, patris sui beneficiariis, collegit *ad decem millia* Euocatorum, vt in Appiano leges. Quid autem isti sic collecti, in legiones sparsi & descripti? non opinor: sed propria quædam & seorsim manus fuit per cohortes quidem aut centurias disposita: sed sub vno tamen aliquo vexillo. Iuvat Appianus, qui illos Octauiani decem mille ait, ὡς ἐς μόνον ἔστωματος φυλακὴν, ὑφ' ἐνὶ σημείῳ, *tanquam ad solam corporis custodiam, sub vno vexillo, habitos fuisse.* Dionysij etiam octingenti illi, vna cohors dicuntur. Et ab hoc exemplo passim in Tacito, *Vexillum veteranorum: vexillarij legionum,* & talia leguntur. quia scilicet exauctorati

tunc

tunc milites, & nondum tamen plenè missi (dum præmia & agros expectant) velut veterani & Euocati quidam, secreti à legionibus *ad vexillum retinebantur* (verba & hæc Taciti) *ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis.* Vbi & hoc notes in rem nostram, Euocatos immunes ab excubiis, operibus valli & castrorum fuisse. Quidni, quasi quosdam Centuriones & Principales milites, vt mox dicam? Ergo sub Vexillo erant, & seorsim. Quanquam non negem, interdum etiam aliis militibus mixtos & insertos, sed sic vt præessent. Indicare Cæsar videtur, de Pompeij bellico apparatu: *Multi undique ex veteribus Pompeij exercitibus, spe præmiorum atque ordinum euocantur.* Nam & ordinum spes iis proponitur, quos scilicet essent ducturi. An tamen & inter ipsos, Centuriones non habuerint, quæri potest. Cicero *Præfectum* modò attribueret videtur, ad Appium: *Antonium Præfectum Euocatorum ad te misi.* Cæsar Centuriones etiam: & de Craestino. *Erat, inquit, in exercitu Craestinus Euocatus, qui superiore anno primum pilum in legione decimâ duxerat. Hic signo dato, Sequimini me, inquit, manipulares mei qui fuistis.* Manipulo præfuisse videtur: sed tamen ait, *qui * fuistis,* quasi iam non essent sic vocandi, non vltra scilicet gregarij, sed veterani & insignes. Tamen in Liuiio clarius lego de Scipione traiciente in Africam: *Voluntarios septem ferme millia, postquam in Siciliam venit, ordinavit centuriavitque.* Ita Liuius fine libri vigesimioctauo & initio sequentis: etsi ambigo an veri isti Euocati, an non extra ordinem sponte sequentes, sed ætate adhuc militari. Nam video & *iuvenes florentes ætate* inter eos poni. Sed siue reuera Centuriones

Immunes
operum &
munium.
1. Ann.

1. Ciuil.
Ordines
sæpe ducunt
bant.

111. Ciuil.

* Aut quia
ipse iam
nō iis præ-
erat.

nes

In Jug.

E Latinis
etiam
sumpti.Græci nu-
mero in-
terdum.
In Quin-
ctio.Lib. 111.
Ciuil.Plerique
beneficiis
adstricti.111. Ciuil.
Ordinatio
eorum.Sub vexil-
le habiti.

nes etiam suos habuerint, siue modò Præfectum: singu-
 li tamen profectò velut Centuriones fuere, & hoc ho-
 nore atque insignibus affecti. Glossæ illæ bonæ: *Euoca-*
tus, Ἐὐκατῶς, id est *Ordinum ductor*. Et Cæsar passim
 iungit & æquiparat utrosque istos. vt: *Pollicetur quater-*
na in singulos iugera, & pro rat à parte Centurionibus Euo-
catisque. Iterùm: *Ex Pompeianis cecidisse reperiēbamur*
Centuriones & Euocatos complures. Atque à Dione vites
 etiam iis (proprium Centurionum gestamen) tribuun-
 tur. Vbi de Euocatis in satellitio Augusti: *καὶ εἰσὶ καὶ ὡς*
σὺς ἡμᾶ ἰδιῶν, παλῶδους φέροντες ὡς περ οἱ ἐκὰ τὴν ταρχοῖ: *Ac sunt*
etiam nunc manus propria & discreta, vites ferētes uti Cen-
turiones. Interpres reddidit, *Legionem, & Fasces*, neutrum
 rectè. Quia igitur Centurionibus comparati, interdum
 & miscentur. vt qui Valerio Maximo *Titinius Centu-*
rio est in parte Cassianâ, is Velleio Paterculo dicitur
C. Cassij Euocatus. Inde Suetonij illa dubitatio, in origi-
 ne gentis Flauix: *T. Flavius Petro municeps Reatinus,*
bello ciuili Pompeianarum partium Centurio, incertum
sponte an euocatus, profugit ex acie Pharsalicâ, domumque
se contulit. Quæ verò hæc dictio, *incertum sponte an euo-*
catus? & nonne omnes Euocati (in militiâ quidem)
 spontanei sunt? Habeo excerpta prisca libri, quo Turne-
 bus olim vsus: in eo nulla hæc verba, *incertum sponte*. Et
 profectò ab imperito addita, qui nec Euocatos nouerat,
 nec breue hoc dicendi genus digerebat, *Centurio an*
Euocatus. Quod Suetonius omnino scripsit: est que in-
 dubitando phrasis, Ciceroni, Plinio, Tacito, aliisque fre-
 quentata. Vides quid Euocati fuerint: pedites plerique
 haud dubiè, an non & Equites? nonnulli. Cæsar docet.

Ger-

Germanorum aduentu, inquit, quòd minùs idoneis equis
utebatur, à Tribunis reliquisque equitibus Romanis, atque
Euocatis equos sumit, Germanisq; distribuit. Galba etiam
 apud Suetonium: *dilegit equestris ordinis iuuenes, qui, ma-*
nète aut eorum anulorum usu Euocati appellarentur, excu-
biâsq; vice militum circa cubiculum suum agerent. Qui
 tamen non verè Euocati, sed honestiore hoc nomine
 affecti, & exemplo illo Augusti, in custodiam allecti.

DIALOG. IX.

Conquisitores ad Dilectum. Tirones possessoribus indicti.
In cute puncti.

CIRCVMSPICIO siquid etiam in hanc rem non di-
 lectum. & occurrunt *Conquisitores*, qui adhibiti ad
 dilectus. Ij fuerunt, qui in agros & extra urbem missi ad
 indagandam & conquirendam iuuentutem: atque ab
 eâ re dicti. Multi enim sæpe aut suo metu, aut parentum
 timido amore, militiam fugiebant, latitabant, nec da-
 bant nomen. Ad eruendos eos & conducendos, isti. Li-
 uius ostendit Triumuiros interdum huic rei creatos, vt
 aspero illo bello Punico secundo: *Creati Triumuiros bi-*
ni conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt. Vfur-
 parunt & exteri, atque idem Liuius de Annibale: *Ma-*
gone fratre ad conquisitionem militum misso. Idem in eiuf-
 dem rebus: *Duo populi dilectus acerbitate consternati, re-*
tentis conquisitoribus, cum metum defectionis fecissent. Sed
 iterùm de Romanis Cicero: *Si Italia dilectus, vt nonnulli*
conquisitores tui dictitant, contra Milonem parati sunt.
 Idem: *Nec enim conquisitores φωνοερωπειν audent, cum*
 ille adsit. Quibus locis simpliciter ij sunt, qui militem

H cogunt

58 DE MILITIA ROMANA
 cogunt, & ad militiam porrò adducunt. Crebrum munus inferiore æuo, & post bellum Sociale. Nam cum iam iam ciuibus æquati, & ex totâ Italiâ scriberentur legiones, valdè vereor vt mutata sit tota Dilectuum forma; nec Romæ iam habiti, sed in opidis coloniisq; passim. Ratio suadet. quomodo enim omnes illi, & tam diffiti, vno tempore Romam venirent? Quin reuera legiones in regionibus, vt Piceno, Samnio, Etruriâ, scribebant: & exempla addicunt. Cæsar: *Attius dilectum toto Piceno, circummissis Senatoribus, habebat.* Et vides honestiores quosdam, atque è Senatu conquisisse: imò ipsos Legatos. Cæsar idem: *Cato hac magno studio agebat, in Lucanis Brutiisque per Legatos suos ciuium Rom. dilectus habebat.* Sed & extra bellum ciuile, idem de se: *Cæsar maiorem Gallie motum exspectans, per M. Silanum, C. Antistium, T. Sextium Legatos, dilectum habere instituit.* Ita paullatim alia atque alia in moribus mutant aut succedunt. sicut sub Principibus illud valdè diuersum, vt iam nec Dilectus esset, sed indictio militum pro opibus cuiusque & agris. Exempla huic rei permulta sunt, & in Codice Theodosiano solo tota res explicata. Res improba, & ad perniciem militiæ germanæ inuenta. Partim enim ignauos aut ineptos tirones dabant, partim pro iis aurum inferebant, & mille hinc prædandi sinus & artes. Vegetius haud falsò queritur & declamat, causam hanc Romani exitij. & *Hinc, inquit, tot ubique ab hostibus illata sunt clades, dum longa pax militem incuriosius legit, dum possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probantur, talesque sociantur armis quales domini habere fastidiunt.* Itaque eò ventum, vt etiam seruitia & vilia capita darentur: etsi leges reprimere conarentur, sed

Dilectus
 ratio alia.

Milites in
 regionibus
 scripti.

x. Ciuil.

Idque per
 Senatores
 aut Lega-
 tos.
 Ibid.

vi. Gallic.

Tirones
 indicti.

Malo ex-
 emplo &
 exitu.

Lib. i.
 cap. vii.

Serui in
 militiam.

sed conarentur. Gratiani, Valentiniani, Theodosij lex fuit: *Quotiescunque se aliqui militia crediderit offerendum, statim de natalibus ipsius ac de omni vita conditione examen habeatur: & ad militiam nullus adspiret, nisi quem penitus liberum aut genere aut vita conditione inquisitione tam cautè deprehenderit.* Eorumdem alia: *Inter optimas lectissimorum militum turmas, neminem è numero seruorum dandum esse decernimus, neue ex cauponâ ductum, vel ex famosarum ministris tabernarum, aut ex cocorum aut pistorum numero, vel etiam eo quem obsequij deformitas militiâ secernit, nec tracta de ergastulis nomina.* Heu rem iam hoc ipso non Romanam, quòd hæc vetentur! Olim quis fraudibus istis locus? cum ex ingenuis milites scripti, atque iis non crimine, non infamiâ aspersis. Nam hi tales aut vrbe, aut tribu mouebantur: è tribubus autem, atque iis honestioribus, miles ferè lectus. Itaque Liuius hoc vno probat, *Atellanos censoriâ notâ vacuos fuisse, quòd neque tribu mouerentur, neque à militaribus stipendiis repellerentur.* At sub Principibus etiam ergastula intrudere coeperunt: & quid mirer? ipsi eos habuere quasi seruos. Ecce enim tirones iam captos compungebant, & in cute signabant. Vegetius: *Victuris in cute punctis milites scripti & matriculis inserti iurare solent.* Vera hæc stigmata fuere, & quidem manibus impressa. Aëtius medicus: *Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου πρὸς μέρος τοῦ σώματος ἢ περιγεγόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσὶ: Stigmata vocant quæ in facie aut aliâ parte corporis inscribuntur, qualia sunt militum in manibus.* Quid autem ibi scriptum, solidè nescio, suspicor tamen nomen Imperatoris. Diuus Augustinus

Lib. vii.
 Cod. Th.
 Tit. ii.

Lib. vii.
 Tit. xlii.

Olim ingenui, & post libertini.

Lib. vii.

Tirones
 stigmata.

Lib. ii.
 cap. v.

Nomine
 Principis
 inscripti.

Epist.

gustinus inducit: Sic error corrigendus est omnis, ut non corrumpatur in eâ signaculum redemptoris. Neque enim si quisquam regio caractere à signato desertore signetur, & accipiat indulgentiam: atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militiâ in quâ nondum erat incipiat; in aliquo eorum caractere ille rescinditur, an non potius in ambobus agnoscitur, & honore debito, quoniam regius est, approbatur. Appellat enim regium characterem, nec dubium videtur quin sentiat de isto. Certè & olim nomen Imperatoris in stautis, hastis, vexillis solent inscribere, atque eo exemplo nunc incute. An & à sacris hoc petium? dici possit. Nam quos deo alicui consecrabant & initiabant, hos stigmatibus inurebant. Prudentius apertè:

Augustinus explicatus.

Initiandi, stigmatibus puncti.

πρὸς 589
Hym. x.

*Quid, cum sacrandus accipit sphaeritidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt urere; ut quæ igniverint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmatit, hanc sic consecratam prædicant.*

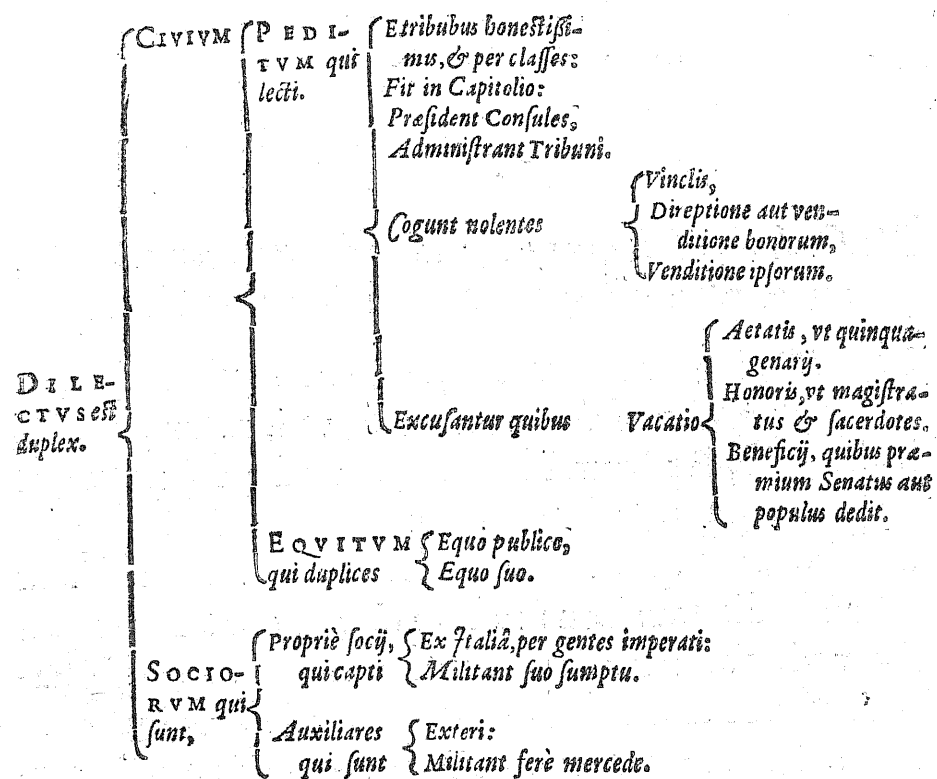
C. de Fabric.

Potuit igitur exemplo quodam prauæ religionis primò hoc induci, ut talis quasi consecratus militiæ ostenderetur: tum etiam ab hac causâ, ut agnosci posset, nec latitaret. Eam Imperatores Arcadius & Honorius præferunt: Stigmata, hoc est nota publica, fabricensium brachiis, ad imitationem tironum infligantur, ut hoc saltem modo possint latitantes agnosci. Adfatim hæc puto ad clarandum Dilectum totum: non quin aliquid desit, sed tenue, obuium, & per te videndum accipiendum. Subtexo Tabulam memoriæ tuæ & intelligentiæ iuuandæ.

TABV-

TABVLA seu BREVIARIUM

LIBRI PRIM I.

Hi omnes sacramento dicunt in Consulium verba, post Dilectum.

Sunt & Evocati, veterani qui sponte militiam sumunt.

Vulgò & olim ista: postea Conquisitores sæpe adhibiti, qui in agris aut coloniis indagarent iuniores, cogerentque.

Imò sub Principibus inferioribus tirones inditi possessionibus: sæpe viles, & non pro robore aut splendore prisco. Idem incute signati, servilem in modum.

H ; IVSTI

IUSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER II.

DIALOGISMVS I.

De Ordine, & is quatuor generibus militum, Velitibus, Hastatis, Principibus, Triarijs.

DIES alter erat, & is iam medius atque ad umbilicum mortuus, ut iocatur pater leporum Plautus: venit ad me Auditor, & vultu alacri, Quid velim scis, inquit, & quid etiam debeas. LIPSI. Scio. sed heus tu, an hodie tam bona nomina? Leges & Prætor ius suum vix obtinent: tu vnâ admonitiunculâ censes habere te rem factam? AVD. Nam fidem tuam noui. LIPSI. Blandiris. sed tamen mei, non æui huius, memor, reddam. Nolo reliquator esse tibi, qui alia probus, hîc ore ferreo sis ad petendum. AVD. Scis quomodo? nisi totum & ad affem mihi reddis, nec mortuus per me quiesces. LIPSI. Heu negotium! & quàm non semel benignitas mea mihi noxæ! sed sum eo fâto. Tu sede, atque audi. Hesternò de *Dilecto* satis diximus: *Ordo* excipit, qui cum his definitionis nostræ verbis inclusus, *MULTITUDO COMPOSITA*. Nam ut *apta* ea fit per *Dilectum*; sic *composita* per *Ordinem*, qui digerit, & facit vnus corporis velut habilia quædam membra. Is *Ordo* varius est, & in *Militibus*, atque in *Ducibus* ipsis. In *Militibus* dupliciter considerandus; secundùm *Ge-*

Ordo dupliciter consideratus. Præteritū dupliciter.

nera,

nera, & per partes. Genera appello, *discrimina ipsa militum, diffusa per plerasque partes*. At Partes, *ipsas diuisiones, & sub certis signis ac ducibus distributiones*. Intelleges ex sermone sequenti. Genera igitur sunt quattuor, *Ve-*

Genera militum.

lites, Hastati, Principes, Triarij: quod tamen de *Peditibus* accipio tantum, & Polybius noster sic reuelat. Lege:

Οἰδ' ἐν τῇ ῥώμῃ χιλίαρχοι, μὲν τὸν ἐξορκισμόν, ᾧ δα γείλαντες ἡμέραν ἐκάσῳ στραπέδῳ, καὶ τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρῆναι χωρὶς τῶν ὀπλῶν, τότε μὲν ἀφῆκαν. ᾧ δα χρομύων δ' εἰς ἰλὸν ταχθεῖσαν ἡμέραν, διαλέγουσι τῶν ἀδρῶν ὅτῳ μὲν νεωτάτους ἐπενιχολάτας εἰς ὅτῳ γροσφομάχας ὅτῳ δ' ἐξῆς τούτοις, εἰς ὅτῳ ἀσάτας καλεμύρας ὅτῳ δ' ἀκμαιοτάτας ταῖς ἡλικίαις, εἰς ὅτῳ περικιπας ὅτῳ ἢ πρεσβυλάτας εἰς ὅτῳ τριαείρας αὐταὶ γάρ εἰσι ἐτσαῶται διαφοραὶ ᾧ δα ῥωμαίοις, καὶ τῶν ὀνομασιῶν, ἐ τῶν ἡλικιῶν, ἐπὶ δὲ τῶν καθοπλισμῶν, ἐν ἐκάσῳ στραπέδῳ, διαίρεσι δ' αὐτῶν τὸν τρόπον ἔστιν ὡς εἶναι ὅτῳ μὲν πρεσβυτάτας, ἐ τριαείρας ᾧ δα σαλορευομένους ἐξακοσίους, ὅτῳ ἢ περικιπας χιλίους καὶ διακοσίους, ἴσας ἢ τέτοις ὅτῳ ἀσάτους, ὅτῳ ἢ λοιπῆς, ἐ νεωτάτας, γροσφοφόρας.

Tribuni verò Romæ cum POLYB. Sacramento milites dixerint, diem & locum cuiusque legioni denunciantes in quem conueniant, idque sine armis, tunc quidem dimittunt. At ij cum adfuerint die dictâ, horum iuuenes & pauperes maxime Tribuni seligunt in Velites; istis proximos, in Hastatos; atate florentissimos, in Principes; atate maximos, in Triarios. Tot enim sunt & appellationum, & atatum, & armorum, in quaque legione. Diuidunt autem in hunc modum, ut maximi atate, quos Triarios dicunt, sint sexcenti; Principes mille ducenti; totidem Hastati; reliqui & atate minimi Velites. Quod si plu-

si plu-

ἐὸν δὲ πλείους τῶν τετρακισχι- *si plures quattuor milli-*
 λίων ὄσιν, κατὰ λόγον ποιεῖται *bis sint, pro ratâ diuidunt,*
 τὴν διάρσειν, πλεὺ τῶν τετρα- *exceptis Triariis quos ha-*
 κίων. τῆτες αἱ εἰς εἶν ἴσους. *bent semper numero eodem.*

Post Dilectum statim Ordo: sed quâ serie atque ordi-
 ne ipse dicit.

„ *Cum Sacramento milites dixerint.*] Ergo omnes iam
 milites & coniurati (sic quoque appellabant) sed non-
 dum gnari in quo genere aut loco, nisi quod ex ætate &
 censu de se quisque opinabatur: Tum igitur, addit,

„ *Diem & locum cuique legioni denunciant.*] E Poly-
 bio colliges triplicem in hac totâ re diem fuisse. Pri-
 mum, ad dilectum: secundum, ad Ordinationem: ter-
 tium ad iter & expeditionem. Vno quidem tempore
 non potuerunt hæc omnia commodè peragi. Dicit
 etiam *locum*. quem illum? extra urbem, opinor, & in
 aliquo campo. Nam pluribus opus fuit, cum quæque
 legio euocata sit seorsim, ne miscerentur aut se impe-
 dirent.

„ *Idque sine armis.*] Meritò. nam hæc pro assignatio-
 ne ordinum & genere militum capienda.

„ *Horum iuvenes & pauperes maximè Tribuni seli-*
gunt.] A Velitibus incipiunt, & attende. A duplici eos
 notâ excernunt, Ætatis & Opum. Qui vtraque ea parua
 habuit, in minimo isto genere militauit. Quid, qui alte-
 rum tantum? Da pauperem, sed æuo & vsu veterem: cre-
 do in Triarios translatum. Da diuitem, sed annis modi-
 cum: credo in Hastatos transcriptum. Sanè illud di-
 gnum notâ est, hîc vtriusque rei mentionem fieri: mox
 in quoque aliorum generum, Ætatis tantum. Quod

argu-

argumentum est, nisi valdè pauperes & infimarum
 classium inter Velites non militasse. Hoc idè, quia non
 solum parum honorata hæc militia (quippe leues, & *Vilissimi*
Velites.
 eminus ferè pugnant) sed etiam quia parum tuta, & in
 fronte plurimum exponuntur hosti & in ore, vt sic di-
 cam, belli: idque pænè inermes.

„ *In Velites.*] Ita vertendum fuit, quod in Polybio est
γενοφουάχους. At Lascaris *Pilanos* fecerat; quàm di- *Lascaris*
 uersos ab istis, & ipse à vero! Nam *Pilani*, Triarij sunt, *error.*
 vt mox videbis. Polybius autem, pro sui æui moribus,
 solos Velites agnoscit in leui armaturâ, & Accensi ac
 Rorarij, quos Liuius, iam desierant, *militiâ in hac par- **Vide in-*
 te leuiter mutatâ. *fra Dial.*
III.

„ *In Hastatos.*] Quos Varro vult dictos, quod *primi*
pugnabant hastis. Nec malè si *primò* legas. Olim enim *III. de*
 ita factum adsignificat, postea mutatum, etsi nomine *Leg.*
 manente. Nam Polybij æuo, atque etiam antè, Hastati *Hastati*
 pilis & gladiis pugnabant: hastæ iaculatoriæ apud Ve- *olim hastis*
 lites remanserant solos. Olim tamen, vt Varro, aliter, & *vji.*
 cum eo Ennius:

Hastati spargunt hastas, fit ferreus imber.*

Quinetiam Liuius, bello in Latinos, cuique Hastato- ** Quod*
 rum manipulo admiscet *vicenos leues, qui hastam tantum* *verbum ad-*
gesaque gererent: reliquias, vt appâret, veterum Hastato- *emissionē.*
 rum. Sunt & alij nouitij in Ammiano ac Vegetio, sed *Lib. VIII.*
 qui stabilibus hastis pugnant siue contis. Itaque in *Hastati a-*
 Glossis, *Hastatus* explicatur *lio sensu.*
Κοντοφόρος.

„ *Ætate florentissimos.*] In Liuiio est, *Robustior inde* *Lib. VIII.*
ætas, quibus Principibus est nomen. Sicut in eodem de Ha- *Principes*
 statis, *Flos iuuenum pubescentium.* Ex quo facilè colligas, *maturi.*

I

Hastatos

Triplicem
dici edi-
ctio.

Locus or-
dinationi.

Velites &
quibus
lecti.

Hastatos adolescentes aut iuvenes fuisse; Principes, viros aut viris proximos, Triarios, grandes & maturos.

Vnde dicti. „ *In Principes.*] Varro deriuat, qui à principio gladiis pugnabant, & post commutat à re militari minus illustres sumuntur. Verba obscuriuscula, sed credo sensum: Olim Principes à principio pugnabant, vnde & nomen: postea alij minus illustres sumpti in eum locum. qui? nempe Hastati. Tale aliquid fuisse sub Seruio, & in acie stetit ordine classium,* alibi edifferetur.

*Lib. IIII
Dial. II.

„ *Ætate maximos.*] In Liuiio, *Veteranum militem* & *spectat a virtutis.*

Triarij
vnde.

„ *In Triarios.*] Sic dictos, ait idem Varro, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponuntur. Ergo ab ordine dicti, quia tertij. Est & in Glossis, *Tertiarius*, & *φειδς*: quasi dicas subsefforem, & in vicem locumque paratum. Ipsi etiam Triarij subsidebant, presso altero genu.

Tertiarij.

Pilani.

Sed vetustam magis vocem credo Pilanos fuisse: ideò, inquit, Varro, quod pugnabant pilis. Et ipse totus ille ordo *Pilus* dictus. An & *Armites*? Glossæ suggerunt: *Armites*, *ὄπλιται οἱ ἐν ἐξότρῃ τάξει.*

Armites.

Quot
Triarij.

„ *Diuidunt autem in hunc modum, ut maximi ætate sint sexcenti.*] Addit numerum cuiusque generis, & primùm Triarios facit sexcentos: idque semper, & legionibus etiam auctis non augent ipsi. Quæ ratio ista est? & cur tam dispar ab aliis partibus ista pars? Plures dari possunt. Prima, quod robor hæc & flos ipse virorum: atque ideò, si non numero, tamen virtute æquarent. Altera, quod rarò aut nunquam hæc pars pugnabat sola, sed in extremo demum integrabat aciem aliis admixta. Tertia, quod ob adiunctas etiam copias fuit acies iusta.

Cur pauciores alii.

Nam

Nam cogita Imperatorem in hac parte (postea docendum) cum eo Selectos & sæpè Extraordinarios, item plerosque Euocatorum: hi iuncti numero priores superent, nedum æquent. Quarta, à nobis recenter excogitata, quod olim ita fuit in Pilanis: nec id mutatum, etsi in totà re, institutione nouâ Velitum, mutatum. Ad Liuium* mox diducam: tu memento.

*Dial. III.

„ *Principes mille ducenti.*] Quo ipso numero reliquæ duæ partes, Velitum dico & Hastatorum. Collige & consumma, reperies legionem Polybianam *quater mille virorum & ducentorum*. Ad numerum autem hunc ipsum vnus partis haud dubiè Liuij locus facit de Petilio Consule: qui auxilium laturus, *ad cornu suum tendit cum mille ducentis viris*. Est ipsa vna pars siue Principum, siue Hastatorum. Vnde enim aliter tam iustus numerus? nec diuisio alia in exercitu ad hanc summam.

Quot
Principes?

Lib. VII.

„ *Quod si plures quattuor millibus sint, proratâ diuidunt.*] Genera tali illo numero definiuit: sed quid si legio igitur maior, & quinque aut circiter millium? nam & id fiebat. Tunc, inquit, augebant partes proportionem, Triariis modò exceptis. Facile est. Pone legionem *quinque millium ducentorum*: habebunt genera milites *mille quingentos triginta quattuor*: Triariis tamen exceptis. Sic in sexmillenariâ, aut tali.

Partes in
legione
augentur.

DIALOG. II.

De Manipulis militum. Eorum numerus, & Græca nomina.

HABES Genera militum: eo ad Partes. Parùm enim sit sic distinctos, nisi & diuisio fiat utilis ad imperia,

imperia, & ad pugnas. Erant igitur in quattuor his generibus *Manipuli*, ex iis *Cohortes*, ex his *Legio* tota. De *Manipulis*, doctorem nostrorum audiamus: & fac quod soles.

Εξῆς ὃ τῆς μετὰ τῶν ταξιαρχῶν διείλον τὰς ἡλικίας ἐκάστῳ εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γροσφομάχων. καὶ προσένειμαν ἐκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡμίμονας, ἕ δύο βραγέες. τῶν δὲ γροσφομάχων εἶς ἐπιβάλλοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἑῷ ἐπὶ πάντων τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν μέρος ἐκάστοι ἐκάλεισαν καὶ τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν.

Post hac, una cum *Ordinum ductoribus* diuidunt *atates* singulas siue *Genera*, quamque in decem partes, exceptis *Velitibus*. *Ipso*s *Velites*, uti multitudo est, *equabiliter* distribuunt in omnes partes. Atque *unamquamque* harum partium appellant *Ordinem*, & *Manipulum*, & *Signum*.

Pauca verba, sed grauida & plena sunt, dilatemus & referemus. Ait:

Unà cum *Ordinum ductoribus* diuidunt.] Qui diuidunt? *Tribuni*, de quibus anterior sermo. Sed id, inquit, cum *Ordinum ductoribus*, id est *Centurionibus*, quos in consilium & auxilium hinc assumunt. Nam etsi de iis postea dicam, ut confusio vitetur; tamen scito creatos iam esse, atque id statim post *Genera* diuisa.

Ætates singulas siue *Genera*, quamque in decem partes.] Ætates appellat, quia pro ætate diuisi, ut dictum. Leue est: hoc in magno, quod tam disertè ait *quamque ætatem diuisam in decem partes*, *Velitibus* tamen exceptis. Ergo triginta istæ fuerunt, & tot *Manipuli* in legione: quos hinc dicit *Partes*. Consentit *L. Cincius* apud *Agellium*: *In legione sunt centuria sexaginta, manipuli triginta*.

Tribuni & Centuriones diuidunt.

Quot manipuli in legione.

Lib. xvi. cap. lxxx.

ginta, *cohortes* decem. Et est vetustissima hæc diuisio, imò à *Romulo* ipso, si *Ouidio* accredo. Is cum de anno decem mensium differeret, & quæreret huic rei argumenta, hæc quoque protulit:

Inde *Patres* centum denos secreuit in orbes *Romulus*, *Hastatos* instituitque decem.

Et totidem *Princeps*, totidem *Pilanus* habebat *Corpora*, legitimo quique merebat equo.

Et de *Patribus* ambigo an rectè scriptum, etsi probè scio centum eos à *Romulo* institutos. Sed quis me docet in decem partes, siue orbes, ut loquitur, diuisos unquam fuisse? Quàm etiam non aptè, copulâ infertâ, curiæ milites statim miscet? Ego verò cenfeo litterulâ detractâ rescribendum: *Inde pares centum*. *Pares* ætate & habitudine, ut ferè in quoque genere seruabant. *Mens* igitur poëtæ, Inde factum ut *Romulus* decies centum pares eligeret, faceretque decem *Hastatos*: idem in *Principibus*, idem in *Pilanis*. *Hastatos* dico decem, ipsos *Manipulos* siue *corpora*, ut benè poëta appellat. Quàm verè etiam *centum*? Nam eo numero primi illi *Manipuli* fuerunt. *Plutarchus* aliique asserunt: & consensu traditur primam legionem *Romuli* non nisi *trium millium* fuisse. Ergo quodque dictorum generum mille habuit: etiam *Pilani*, nec accurata alia diuisio adhuc reperta. *A V D.* Pulchra & vera (aut fallor) correctio, & in litterulâ quod momentum? *L I P S.* Sæpe in nostrâ Criticâ, vtilissimâ & saluberrimâ, si modicè adhibetur & modestè.

*Ipso*s *Velites*, uti multitudo est, *equabiliter* distribuunt in omnes partes.] Valdè hoc notandum, *Velitum* nec *Manipulos* ullos fuisse proprios, & quod sequitur, nec

Manipulorum veteres et diuisio.

III. Fast.

Dabitur de lectione in Ouidio.

Coniectura in eo.

Hastatus ipse ordo.

Velites extra Signa.

Subsigna-
nus miles
ab auxiliis
diuersus.

Signa. Itaque *Subsignanus miles* diuiditur & secernitur ab isto leui. Tacitus 1. Hist. *Perino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit.* Idemq; 111. Hist. *Monuit subsignano milite media firmare, auxilia passim circumfusa sunt.* Opponit Auxiliis, quæ in locum Velitum venere. Sed ipsi igitur Velites, si propria nulla corpora, quos Duces habuere? Credo Centuriones aliorum manipulorum, quo fine in eos sparsi. Nam hoc est quod hîc Polybius dicit, *aquabiliter distributos in omnes partes: id est, ut quodque genus quadringentos habuerit, quisque manipulus quadraginta.* Etsi rarò tamen in agmine aut acie sic incessere, & seorsim ferè positi aut intermixti. Imperia tamen, & siquid opus, à Centurionibus illis quisque habebant, & ad hos se applicabant.

Ordo,
quid.

» *Appellant Ordinem.*] Etsi propriè, ex Liuius, Ordo manipuli pars est dimidiata. Nam cum duo Centuriones sint in Manipulo, cuique suam partem assignarunt quam duceret, vocaruntque *Centuriam* aut *Ordinem*. Ea fuit *sexaginta militum* in legione veteri & Polybianâ: atque ita Liuius *Ordinem* definit. Mox plura. nam hæc connexa inter se sunt, & alibi repetenda.

Spira,
quid.

» *Et Manipulum.*] Dixit Græcè *σπειρα*: sed aliter hîc reddi non potest, non debet. Scio equidem *Cohortem* eâ voce Græcis vulgò notari: hîc res abnuat, & Polybius ipse non semel eâ voce pro Manipulo palàm est vsus. Idem Dionysius. cuius locum operæ est recitem atque illustrem. Gloriatum apud eum L. Siccius (Sicinium alij vocant) vir Romanus, & à robore notus, *triginta se annis in militiâ & in imperiis fuisse.* *Ἐτὲ μὲν σπειραὶ ἠγέρου, Ἐτὲ δὲ ὄλου τὰ γματ:* aliàs manipuli ductorem, aliàs legionis totius. Ita vertendū aio, & mecum, quibus notæ res

Romanæ.

Romanæ. Nam quod faciunt *Cohortis Præfectum*, non potest pro istâ re militari. Inter ciues enim & in legionibus nemo fuit; sociorum Præfecti tantum, inter quos constat hunc Siccium non meruisse. Ergo ait, aliàs se Centurionem fuisse & manipuli ducem, aliàs Primipilum & caput legionis totius. Atque hæc prima igitur diuisio est in Manipulos, quæ diutissimè in militiâ mansit. Nam & Principum æuo, Tacitus: *Concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet.* Idem de Prætoriis quoque cohortibus: *Manipulati allocuti sunt Licinius Plotius & Proculus Firmus.* Etsi paullò post (an sub Hadriano aut Antoninis?) mutauit, & Centurias pro Manipulis habere cœperunt, istos pro Contuberniis aut Decuriis ipsis. Vegetius: *Contubernium Manipulus vocabatur, ab eo quod iunctis manibus pariter dimicabant.* Appellat iunctas manus, cum ad manus ventum esset. Ait etiam *vocabatur*, quasi de æuo prisco: ne te hîc aut alibi fallat, paullò superius æuum, ut Traiani aut talium, ille habet pro prisco. Iam in Ammiano Manipulus non alio sensu. *Conuocatis*, inquit, cohortibus, & centuriis, & manipulis. Postponit enim Centuriis, & vsurpat ut illud æuum. Quid, quod vnus miles alibi *Manipulus*? In Glossis est: *πελασῆς, manipulus*, de leui & viliore. Nec longè ab eâ mente Statius:

— arma manipuli

Ponè ferunt.

de armigeris Adraști aut ministris. At in iisdem Glossis est, *Manipularius, ἀρχηγὸς ὄχλου*: putare in λόχου, & *Ductorem manipuli* notari, etsi profectò in eum sensum apud veteres quidem non legas. Imò Manipularius, est gregalis.

DIA-

Dionysij
vera sen-
tentia &
versio.

Manipulo
diu in mi-
litiâ.

1. Annal.

1. Hist.

aliâ signi-
ficatione
haberi im-
perio.
Lib. 11.
cap. XIII.

Lib. XVII.

Pro mani-
pulo cap. 4.

Lib. 5.

DIALOG. III.

Inuoluta quadam Livi super Ordine euoluta, partim emendata.

HÆC ita edisserui, & clara, firma videntur: nisi quod ventus à Livio, qui turbat. Ille vbi bellum inter Romanos & Latinos narrat, & digressiuncula ordines (qui in vtroque populo eidem) recenset: Deus bone, quàm à nobis abit? Dixeris de aliâ prorsus militiâ, quàm Romanâ, aut certè Polybianâ, eum loqui. Operæ tibi videtur vt verbatim legamus, & euoluamus? AVD. Vnicè aueo. nam in memoriam loci, te monente, redeo: quem quoties lego & insisto, apud Cimmericos agere me censeo & in nigrâ nocte. LIPS. Vide igitur, & seposito paulum Polybio, hæc lege:

Lib. vi. 11. *Fuit civili maximè bello pugna similis, adeò nihil apud*
Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos,
erat. Clypeis antea Romani vsi sunt, deinde postquam sti-
pendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecere. Et quod antea
Phalanges similes Macedonicis, hoc postea Manipulatim
structa acies cœpit esse: postremò in plures Ordines instrue-
bantur. Ordo sexagenos milites, duos Centuriones, vexilla-
rium unum habebat. Prima acies Hastati erant, Mani-
puli quindecim, distantes inter se modicum spatium. Ma-
nipulus leues videnos milites, aliam turbam scutorum ha-
bebat. Leues autem, qui hastam tantum gesaque gererent,
vocabantur. Hac prima frons in acie Florem iuuenum pu-
bescentium admilitiam habebat. Robustior inde atas toti-
dem Manipulorum, quibus Principibus nomen est, hos se-
quebantur, scutati omnes, insignibus maximè armis. Hoc
trigin-

triginta Manipulorum agmen Antepilanos appellabant,
quia sub signis iam alij quindecim Ordines locabantur, ex
quibus Ordo unusquisque tres partes habebat: earum
unamquamque Primumpilum vocabant: tribus ex vexillis
constabat: vexillum centum octoginta sex homines erant.
Primum vexillum Triarios ducebat, veteranum militem,
& spectatæ virtutis: secundum Rorarios, minus roboris
atate factisque: tertium Accersos, minima fiducia manum,
eò in postremam aciem reiciebantur.

Ne vltra. affatim turbarum aut tricarum in his verbis. Ait primò:

Adeò nihil apud Latinos dissonum ab Romanâ repub-
licâ, præter animos, erat.] Communiter dicit, arma, or-
dines, manipulos, omnia eadem fuisse Latinis. Sed quod
est, a Romanâ republicâ: in scripto optimo libro saltem
erat: ab Romanâ re. & malim.

Clypeis antea Romani vsi.] Ab capite petit & ab al-
to. Sed quod tamen ait de clypeis, non sic capiendum
quasi solis iis antea vsi: imò verò & scutis (ipse in censu
docuit:) sed quòd post stipendia instituta solum vsi sint
scutis, antea etiam clypeis. Postea docebo.*

Quod antea phalanges similes Macedonicis.] Quan-
do antea? Nam sub Romulo iam Legio, atq; etiam Ma-
nipuli, vt videbo. Quid ergo vis? credo hoc. Manipulos
quidem fuisse, sed non in acie diuisim & distinctè ste-
tisse: concurrisse per totas legiones, siue, vt ipse appellat,
phalanges. Nam & in ipsa illâ Macedonum phalange
discrimina sua & sectiones erant vsque ad Centurias,
Decurias: sed in acie iuncta omnia & deuincta. Tale
igitur fuisse vult olim. In Athenæo lego: Ελαβον δὲ καὶ

K

πρελ

Causio in Livio.

* Lib. III. Dialog. 11.

Phalanges olim Romanas. Quo sensu?

Lib. vi.

Athenaeus
explicatus

περὶ θυρρήνων τὴν μάχην φάλαγγιδὸν ἰππίοντων: *Acceperunt*
 & à Tyrrhenis pugnam per phalanges incedentibus. Agit
 de iis, quæ Romani à variis gentibus ad se traxerint. Sed
 hoc per phalanges ingredi, siue φάλαγγιδὸν, aliter equidem
 acceperim quam primò sonat. Nec enim vult, credo, le-
 giones ipsas ab Etruscis sumptas: sed magis, manipulos
 aut sectionem potius diuisionem que per manipulos in
 pugnâ. Nec aliter ego interpretor τὸ φάλαγγιδὸν, quàm
manipulatum. De eâ re sequitur:

„ Hoc postea *manipulatum structa acies cepit esse.*] Ite-
 rum rogo, Quando postea? incuria tua est (audeo dice-
 re) Liui, quòd non explicasti. Quin tu natate mihi in to-
 tâ istâ re videris, nec vel cum aliis scriptoribus, vel te-
 cum, satis consentire. Age, de Manipulis hoc quale est?
 Enimuerò Manipuli statim ab vrbe conditâ fuerunt,
 imò antè ipsam. Romuli primum tirocinium belli, &
 cum eripiendo fratri Remulo pastorum manum colle-
 git, Manipulos habuit, vt fatentur prisci omnes qui hæc
 exsecuti. Illi ipsi Manipuli, centenùm hominum fue-
 runt. In Collectaneis de origine Romanâ: *Romulus co-
 ætâ pastorum manu, eaque in centenos homines distributâ,
 perticas manipulis feni variè vinctas dedit. Vnde institu-
 tum, vt postea milites qui eiusdem signi essent, Manipulares
 vocarentur.* Plutarchus eadem; & disertè illam totam
 manum facit συλλελοχούμενην εἰς εκατοστάς: *diuisam ordi-
 natamque in centurias.* Ouidius:

Pertica suspensos portabat longa maniplos,

Unde manipularis nomina miles habet.

At enim desierunt postea fortasse Manipuli. Imò tu ipse
 Liui renouas, & iam sub rege Tarquinio agnoscis: *Mi-
 scuit manipulos ex Latinis Romanisque.* Quæ tamen

mixtio

mixtio non diuturna fuit, etsi habuit suas caussas. Quin
 & sub primis statim consulibus ponis, atque etiam nu-
 merosè, & discretos: *Consulum alter T. Lucretius portâ* Lib. 11.
Nam à cum aliquot manipulis militum est egressus. Atque
 adeò vniuersè alibi, nec falsò, affirmas: *Disciplinam mi-* Lib. 12.
*litarem, iam inde ab initis urbis, in artis perpetuis preceptis
 ordinatè modum venisse.* Ita fanè, ab ipsis initiis, & Ro-
 mulus decem Manipulos in classe quaque instituit; &
 Tullus Hostilius fortasse digessit magis & perpoliuit.
 de quo Florus: *Hic omnem militarem disciplinam art em-* Lib. 1.
que bellandi condidit. Sed quid tamen hic pro te? quod cap. 111.
 antè dictum. non negare te de Manipulis, sed de eorum Excusatus
 secretionem in pugnâ, de que interuallis inter singulos, Liuius.
 quæ postea (Etruscorum fortasse exemplo, ex Athenæo)
 sunt instituta.

„ *Postremò in plures ordines instruebantur.*] Ergo Ordo Ordo à
 aliud Liuiò quàm Manipulus est, quod nexus sermo Manipulo
 nis poscit, aut potius cogit. Primò in phalanges, inquit, diuersus.
 diuisa acies, postea in manipulos, postremò & in plures
 ordines. Quis gradationem hanc non videt, & cum
 temporibus res distinctas? Nec enim vult sectionem ibi
 stetisse: sed ipsius Manipuli factas duas partes, quos Or-
 dines appellarunt. Itaque adiungit quid sit Ordo:

„ *Ordo sexagenos milites.*] Si ordo hîc ipse Manipulus,
 quod vulgò volunt: cedò, quis Manipulum tam exi-
 guum (nisi fortè in Triariis, de quibus non hic sermo)
 legit? Imò iam à Romulo centenarij illi, vt dictum, po-
 stea etiam auctiores. Nec tamen nego Ordinem inter- Quid Or-
 dum pro Manipulo sumi: quod in hac ipsâ narratione do.
 alibi Liuius: sed nō hîc, vbi palàm distinguit. Quid ergo

K 2. hîc?

Manipu-
lorum ve-
stias.

111. Fast.

Ex ipso
Liui as-
serte.

Lib. 1.

hîc: idem, quod *Centuriam* idem Liuius appellat, Polybius *Partem*. Ille *Priorem & Posteriolem* in Manipulo agnoscit; iste *Dextram & Lævam*. Nec alio sensu *Ordines petere, & Impetrare*: item *Ordinis ductor*, pro Centurione ipso. Sequitur nodus,

„ *Duos Centuriones.*] Itane? hoc conuenit & æquum est, vt in vno ordine duo sint Centuriones? vt Sexageni milites bis diuisi, quæque pars suum habeat? nunquam factum, nec nisi hîc lectum. Age, pergamus. Addit quindecim Manipulos Hastatorum fuisse: ergo triginta Ordines. Totidem Principum: quid consequitur? In solis duabus classibus *centum viginti* Centuriones fuisse. Hæc talia sunt, vt color iis allini nullus possit ad fallendum. Equidem lectionem & distinctionem muto le-

Abfurdæ
lectio.

uiter: *Ordo sexagenos milites & duos, Centurionem & vexillarium unum habebat.* Ipsa hæc res fuit. Primùm, vetus ille & Liuij hic Ordo non *Sexagenos* milites habuit, vt Polybij; sed duobus plures, *sexagenos* inquam *duos*. Palàm id euincit Liuij numerus infra, qui in tribus vexillis (siue Ordinibus. tot enim Vexilla, quot ordines) *centum octoginta sex* milites ponit. Vnde illi sex super rotundum numerum, nisi à duobus istis qui redundant? Attende, clarum & firmum est. Secundò, feci *Centurionem & Vexillarium unum*. Nec hîc aliquid ambigui. vbi dux cumque, ibi Vexillum: & Polybius disertè, *In quemque Manipulum duos signiferos* capit, scilicet in Ordine vnum.

Correctio.

Confirmatio.

„ *Hastati erant Manipuli quindecim.*] Turbidus hic Auster, qui inuoluit, & euertit dicta omnia in militiâ, aut dicenda. Ergone xv. manipuli Hastatorum? totidem Principum? totidem Pilanorum? Sunt igitur in legione

De numeris manipulorum.

gione non *triginta*, vt prisca consensu volunt, sed manipuli *quadraginta quinque*. Si sequimur; ecce & Centurionum numerus atque ordo mutandus, & erunt in vniuersum *nonaginta*. Id quoque contra scripta veteribus. At enim Liuius aperte, & iteratò. nam & mox sequitur, *Hoc triginta manipulorum agmen*, de duabus classibus: & deinde *quindecim* iterùm adduntur. Quid dicam, aut expediam? Ades Critica, tu illa proba cùm necessaria: & hîc puto esse. Legam: *Manipuli decem*: aut copulâ insertâ, quæ errorem genuerit, *Manipulique decem*. Etsi quid de causâ erroris quæro? nusquam magis aut crebrius, quàm in numeris, peccatum.

„ *Hoc triginta Manipulorum agmen.*] Meâ voluntate *viginti*.

„ *Antepilanos appellabant, quia sub signis iam alij quindecim ordines locabantur.*] Mirè hæc postrema inuoluta aut foedata. Si sana sunt, aliâ mente & ingenio opus (ego cedo) ad eliciendum aliquid sani. Transilit ecce à Manipulis ad Ordines: & *alij*, inquit, *quindecim ordines*. Quid alij? quasi & Manipuli Ordines. Vide seriem, hoc euincit. Quid refutem, aut te teneam? sine fraude sententiæ dictio mihi esto. Corrigo: quia sub *signis iam alij decem ordine locabantur*. Qui alij *decem*? nempe manipuli. Quomodo locabantur? *ordine* (ita lego) *& sub signis*. Cur hoc monet? nõne & alij sub signis? Ita. sed quia hoc postea immutatum, & Rorarij & Accensi (id est leuis armatura) sub nullis signis: ideo expressè addit *ordine* stetit (non sparsim in fronte, ad latera, aut per intervalla) idque sub signis. Qui veteris militiæ firmiter sciens est, hæc non refutabit. Quòd si quis totam vocem *Ordines* eiicit, per me licebit.

Correctio.

77vum
correctio.

Glossa
sublatum.

„ *Ex quibus Ordo unusquisque tres partes habebat.]*
Nec id admitto. tollo *Ordinem*, ex repetitione prauè in-
fertum, & lego: *Ex quibus unusquisque*. Quis unusquis-
que? manipulus, de quo præiuit. Sententiam totam cla-
rè mox videbis: sunt enim nexa.

Corro. sio.

„ *Earum unamquamque Primumpilum vocabant.]*
Falsò, falsò. quid stultius, quàm singulas partes *Primas*
dicere? Vbi ordo & positio est, etiam numerus variat:
pro situ. Lego: *Earum unamquamque primam, Pilum*
vocabant. Tres, inquit, sunt Manipuli cuiusque partes,
non duæ, vt in prioribus. Primam quamque harum par-
tium (sunt enim decem ita primæ) appellant *Pilum*.
Nõne id clarum est? Tres fuère classes, *Hastati, Prin-*
cipes, Pilani. Sunt isti vltimi, quibus subiuncti & ad-
iuncti *Rorarij & Accensi*. Ergo in vno Manipulo tres
partes, singulæ nominibus suis distinctæ. Ecce iam
complexione sententiam totius loci: *Hoc viginti Ma-*
nipulorum agmen Antepilanos vocabant. quare? quia iam
sub signis & ordine alij decem Manipuli sequebantur; qui
tres partes singuli habebant; & earum unaquaque prima,
Pilus dicebatur. Quia igitur ante Pilum positi illi, Ante-
pilani dicti.

Cur. An-
tepilani
dicti.

„ *Tribus ex vexillis constabat.]* Ipse Manipulus (*ἄν-
κλις*) constabat tribus vexillis. Quid mirum? ratio exi-
git, & antè dicta. Nam quisque ordo suum Vexillum
habuit: tres hîc ordines siue partes: ergo tria vexilla.

Amens
de sio.

„ *Vexillum centum octoginta sex homines erant.]* Ite-
rùm hîc vro & seco: Diodore vbi es? Nam age. decem
manipuli in extremâ acie: cuiusque tres partes, & toti-
dem vexilla: sunt igitur hæc triginta. Si autem in quo-
que

que vexillo homines *centum octoginta sex*; erunt in solâ
hac acie *quinque millia quingenti octoginta*. Adde reli-
quas duas, quæ & quanta ista legio? Atque hæc ex no-
strâ primâ correctione: si *quindecim ordines* retines, par-
tes & vexilla magis etiam auges. Ergo iterùm necessariò
seco, & vocè reiicio *Vexilli*. Lego: *Tribus ex vexillis con-*
stabat, centum octoginta sex homines erant. Id iustissimè
& verissimè. Quisque ordo, vt antè dictum, sexaginta
duo homines erant: tres sunt in Manipulo: ergo in to-
tum homines *centum octoginta sex*. Atque est hæc ipsa
Polybiana militia & ordo, cum vnico saltem discrimi-
ne, quod est à Leui armaturâ. Nam Polybij, vt dixi, seor-
sim est, & extra ordines: hîc in Ordinibus & Pilanis
coniuncta: Sed numerum si vides, nihil discriminis
prorsus. Nam sunt Rorarij *sexcenti viginti*, totidem Ac-
censi: ergo simul *mille ducenti quadraginta*. Nõne toti-
dem Velites in Polybio? excipio, quòd quadraginta isti
redundent, ex supernumerariis illis duobus. Idem est in
Triariis siue Pilanis. ibi sunt *sexcenti*, hîc *sexcenti qua-*
draginta: & nunc vides ac discis causam (suprà tetigi)
cur & vnde illi tam pauci respectu priorum. Ab anti-
quo scilicet instituto est, & cum in vno Manipulo Le-
ues habuerunt: ij postea diuulsi sunt & dirempti: man-
serunt igitur illi eodem numero, nec aucti. Dic sodes,
quæ diuinatio hæc sic attigerit, & vndique pariauerit,
nisi quia res fuit? Vt igitur consummem, habes triginta
manipulos in Liuiò: priores viginti, faciunt homines *bis*
mille quadringentos octoginta: posteriores decem, *mille*
octingentos sexaginta. Ergo est hæc legio *quattuor mil-*
lium trecentorum quadraginta. Superat Polybianam cen-
turiam

Vox cie-
ta.

Paria hæc
cum Poly-
bio.

Situs leuis
armature
alius.

Consum-
matio tota
& digestio.

Obiectio. tum *quadragenta*: qui nati sunt ex *duobus* supra sexaginta toties dictis. At in Liuiio mox sequitur, *Legiones tunc scriptas ferè quinis millibus peditum*: non ergo ad nostrum numerum. Aio id quoque falsò, & in Liuiio re-
Correctio. scribendum, *quaternis*. Bonâ fide, inuitus toties rescribo: sed quæ mea culpa, si res, si Liuius ipse poscit? * postea docebo. Turbinem hunc vitavi, & quanquam colligere paullùm vela nos iussit & inhibere, non tamen ea scidit, nec eiecit de recto cursu. AVD. Per fidem, multa acutè, & me mirante. Vnum tamen quæro, de vltimo agmine. si tria illic vexilla, an etiam totidem Centuriones? nam id appâret. Si ita est, non ergo sexaginta Centuriones, pro tuo & Polybij sensu. LIPS. Benè infero. Sed hac de re mihi non liquet, nisi quod suspicor iam tunc Pilanos solos habuisse suos Centuriones, ijsque leuem illam manum paruisse. Itaque nec diuulsa postea, habuit vllos duces. Quod autem de Vexillo ais, id hîc fefellerit, nec semper dux vbi illud. Hîc autem fuit, ad discrimen, non ad imperium: & quia armis ordines isti inter se distincti. Habes ad Liuianum locum quæ nobis visa: ad quem si viros primores in doctrinâ adhæsisse dicam, quid faciam magnum? ego ad plures alios. & in isto ipso interdum Aristophanæum illud occurrit,

* An à viâ non prorsus exerrauimus?

ἢ τῆς ὁδοῦ τὸ ἀπὸ πᾶν ἠμαρτήκαμεν;

Vix tamen opinor. nisi si diuersissima illa Militia ab eâ quæ secuta, imò quæ præcessit. Tamen habe summam & id quod colligitur ex lectione vulgatâ. Hastati Manipuli quindecim, totidem Principes: singuli *sexagenium* militum, idemque quod Ordines. Sunt in quaque classe homines *nongenti*. Adde Pilanos, Rorarios, Accen-

Accensos, in quaque istarum classium *nongentos triginta*: erit tota legio *quattuor millium quingentorum nonaginta*. Sic tamen, vt postrema à nobis emendes, quæ nimis alioqui exorbitant.

DIALOG. IIII.

Cohors, Numeri, Spira. Cohors prima, Cohors Prætoria.

SED in viam redeamus, Liuiio iam dimisso. AVD. Non hercules cum bonâ gratiâ. LIPS. Quid ita? AVD. Nimis secuisti & vsisti, nec iniuriâ timebas alium Diodorum. Nam tuus ille fuit, & ad plures abiit: homicida, occidisti. LIPS. Rides me? sed serîd. Lusi siue pugnaui semel in Diodorum; sed semel, sed in re serîd. In his minutis & litterariis impugnet qui volet, non repugno. Nosti ingenium meum? pacis est: & cum Theognide,

— τὴν γ' ἐχθρὸν ἀλεύμα

Ὡσεῖ κυβερνήτης χοιρέδας εἰναλίας:

— hostem ego vito,

Nauta velut scopulos vel vada nauifraga.

Sed ad rem nostram. Dictum de Manipulis, è quibus conficitur deinde *Cohors*. Ea vox origine Græcanicâ est, & χορτὸς illis, *περιόριστος καὶ περιχώρημα*: siue vt Hesychius, *περιβόλος τῆς αὐλῆς*: Vno verbo, quod clausum & septum in anteriore domo vel villâ, χορτὸν illi dixerunt, & Latini *Cohortem*, vel *Chortem*. Nam & sic scribebant, & vetusta marmora docent. Sic in Martiali *Rauca chortis aues*. Varro: *In plano cohors, in quâ pascabantur gallinae*. Vopiscus in Aureliano: *Rosas in eiusdem mulieris cohorte exisse purpureas*. Hodie quoque Galli, Hispani, Itali reti-

Cohors Græcum.

III. de R.R.

L nent,

82 DE MILITIA ROMANA
 nent, & superioris paullo æui scripta appellant *Curtes*.
 Græca vox igitur, etsi Varro tamen deriuat etiam à co-
 ercendo: *quòd circa eum locum pecus coerceretur*. Nostram
 ille idem ab hac rusticâ deducit. *quòd ut in villâ ex plu-
 ribus tectis coniungitur & quiddam sit unum, sic hæc ex
 manipulis copulatur cohors*. E quot autem manipulis? tri-
 bus. Nam certum est, & prædocui, decem modò cohor-
 tes in legione fuisse. Sed quomodo è manipulis? an tri-
 bus eiusdem generis? exempli causâ Hastatorum, aut
 Principum? Minimè. nec commodè id potuit: superasset
 enim manipulus vnus in quoque genere post tres co-
 hortas. Verius est mixtam è triplici genere fuisse, sic qua-
 si paruam aliquam legionem. Habuit Hastatos, Princi-
 pes, Triarios, è singulis manipulum vnum: & adde Ve-
 lites, qui manipulos solent comitari. Ita fuit iusta plena-
 que legionaria cohors, homines *quadringenti & vigin-
 ti*. Quòd si pleniores manipuli aut legiones, plenior sci-
 licet etiam ipsa: atque ita *Quingenarias & Sexcenarias*
 etiam leges. Græci Historici eas vulgò vocant & red-
 dunt *Σπείρας*: quod & Ennius vsurpauit Græcillans
spiras legionibus nexunt: puto de Socialibus, quæ le-
 gionibus adnexæ. Nazarius etiam vsus in Panegyrico:
Cum spiris tenebrisque congressus. Suidas interpretatur
Spiras, etiam Numeros. *Σπείρα*, inquit, *πλήθη στρατευμά-
 των, φάλαγγες, νέμεσες*. Et scis *Numeros* inferiore æuo
 crebrò legi, siue de cohortibus siue de Legionibus ipsis.
 Cohortes autem istæ omnes in legionibus numero æ-
 quales, quia & manipuli erant. Hoc miraris? fortasse
 quia dignitas aliqua *Primæ* tribuitur. vt apud Cicero-
 nem: qui vt magnum refert, *Bibulum amisisse totam
 cohortem primam*. Cæsar pariter attollit: *Duabus missis
 subsidio*

III. de
L.L.Tres ma-
nipuli in
cohorte.Atque ij
è diuerso
Genere.

Spiras.

Numeri
pro Cohor-
tibus.Prima co-
horts dig-
nissima.Ad Att. lib.
v. epist. xx.
Gallic.

subsidio cohortibus, atque his primis legionum duarum.
 Sed moneo, non à numero hoc, sed à splendore & pri-
 matu fuisse. Eminebat ceteris ideò, quòd primi in eâ
 Centuriones generis cuiusque: fortasse & flos aliquis &
 electio virorum. Vegetius non te abducat. A V D. Iam
 rem tangis: is mihi in mente, & cõmouebat. L I P S. Non
 inquam te abducat dum scribit, in Primâ cohorte *mille
 centum quinque pedites* fuisse, in aliis non nisi *quingentos
 quinquaginta quinque*. Hæc nouitiæ militiæ sunt, procul
 à nostrâ priscâ. Illud modò obseruo, *Prætorias* fuisse
 quasdam, velut extra ordinem, edecumatas & grandes.
 Earum origo à P. Scipione, vt adfirmat Festus: *Prætorias
 cohors, quòd à Prætoze non discederet*. *Scipio enim Africa-
 nus primus fortissimum quemque dilegit, qui ab eo in bello
 non discederent, & cetero militia munere vacarent, & ses-
 quiplex stipendium acciperent*. Non ergo antea? inquires.
 Non ordinaria, nec in istas stipendij aut vacationis le-
 ges. Alioqui & olim tale aliquid. vt in Liuiio, de A. Post-
 humio Dictatore: *Cohortem suam dilectâ manu, præsidij
 causâ, circa se habuisse*. & appellat statim, *Cohortem Di-
 ctatoris*. Sed & rarò factum leges, & fuit è voluntariis
 fortassis, aut in vnus pugnx euentum captis, illa ma-
 nus. Imò nec Scipionem priorem Africanum puto in-
 stituisse. Quo argumento? quia Polybius super eâ silet,
 non facturus si in vsu iam tunc fuisset. Atque adeò eius
 loco *Selecti* è sociis videntur fuisse, vt ex eodem discas.
 Igitur ipso Polybij æuo institutam verius est ab Scipio-
 ne Numantino. Indicat Appianus, qui de isto Numan-
 tiam ituro: *Εθέλοντάς Ιννας ἐπηγάγετο καὶ πελάτες ἐν πρώτης
 καὶ φίλους πεντακοσίους, ὅς εἰς Ἴλιν καὶ τελέεσας ἐκόλει φίλων Ἴλιν*.
*Voluntarios quosdam & clientes amicisque suos Româ
 L 2 eduxit*

Vegetius
abit à præ-
scis.Lib. II.
cap. VI.Prætorias
Cohors.A quo in-
stituta.

Lib. III.

Vter Sci-
pio insti-
tueris.Videri po-
steriorem.

In Ibeic.

eduxit ad quingentos, quos in cohortem conscribens appellavit Cohortem amicorum. Nec mirare si *ἴανυ* Cohortem, verto (scio Alam aut Turmam plurimum esse:) sed res hîc suadet, & Appianus ipse atque alij Græci, qui vñ pro peditum etiam manu. Neque nescio Prætorianos etiam equites fuisse: sed cum *quingentorum* hîc numerus sit qui cohorti respondet; itemque Festus originem rei ad Scipionem referat: bellius visum sic interpretari. De Turmâ sanè Prætoriâ, in Sallustio est, de Mario: *Cum turmâ suâ, quam ex fortissimis magis quàm familiarissimis parauerat*. Vides in hoc genus adoptatos ferè & transcriptos amicos: etsi alij fortibus potius viris implebant. Plutarchus de Octaviâ, quæ ad Antonium vênit, adduxitque secum à fratre *Ἀπλέκτες στρατιώτες διαχιλίους, εἰς στρατηγικὰς ἀπέεργας, κεκοσμημένους ἐν περπέσι πανοπλίαις: dilectos milites ad bis mille, in cohortes Prætorias digerendos, ornatos insignibus maximè armis*. Arma hæc fuère, thoraces squamei, & scuta imbricata. Dio ingerit in Macrino, quem scribit *Prætorianis suis abstulisse τοὺς θώρακας τὰς λεπίδας, καὶ τὰς ἀσπίδας τὰς σωληνοειδεῖς, quò leuiores in prælio essent*. Ac per bella ciuilia cohortes istæ auctæ, & vnus aliquis plures habebat: quo exemplo Augustus denique Romæ circa se habuit nouem Prætorias cohortes, firmamentum imperij, & postea pestem. Veteres vt dixi non nisi vnâ, nec scio an omnes. In Cæsare quidem, tot præliis, nusquam mentio (pro meâ nunc memoriâ) Prætoriæ suæ cohortis: nisi quod libro primo Gallicorum obiter scribit, *cum solâ decimâ legione se iturum, sibi que eam Prætoriam cohortem futuram*. Sallustius Petreio tribuit: *Petreius cohortem Prætoriam in medios hostes inducit*. Nec dissimile, quòd Macedoni-

Turma
Prætoria.
In Iug.

In Anto-
nio.

Arma
Prætorianorum.

Plures
Cohortes
fuerunt.

In Catil.

cedonibus fuit *Cohors regia*, de quâ in Liuiio atque aliis legas. In Ammiano etiam Sapor Persarum rex *portis ob-* Lib. LXI.
equitat cum cohorte regali. Vbi tamen Cohors de equiti- Cohors præ
bus est, præter vsum antiquum. sicut alibi iterum: *Reli-* equite.
quos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam. Ad eò Lib. XLIII.
non res solùm, sed verba in militiâ iam confusa: sicut &
Turmam in eodem de Peditibus obserues.

DIALOG. V.

Legio, & paulatim eius augmenta.

EX Cohortibus *Legio* fit, atque iis denis. Dicta, ait *unde dicta*
Varro, quòd *leguntur milites in dilectu*. Simile Plu-
tarchus: *Ἐκλήθη λεγεὼν τῶ λογάδας εἶναι ὅν μαχίμους*
ἐν πάντων: Vocata est Legio, quòd lecti ex omnibus essent mi-
litares. Inuénit fecitque eam Romulus, sed quantam? *Quanta*
trium millium, vt Varro, Dionysius, Plutarchus tradi- *primò.*
derunt: cum sumeret è singulis tribubus singula millia,
atque eæ tres erant. Auxit idem Romulus, si Plutarchi
verba sic capienda, post Tatium & Sabinos in ciuitatem
acceptos. Nam tunc, vt inquit, *αἱ λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν*
μὲν ἑξακισχιλίων, ἰππέων δὲ ἑξακοσίων: legiones factæ peditum
sex millium, equitum sexcentorum. Et vulgò erroris lati
Plutarchum damnant, cum certum sit diu post legiones *Plutar-*
tantas numquam fuisse. At non ego. & optimi scripto- *chus ex eis-*
ris bonam hanc mentem malo, Romulum duplicasse *satus.*
legiones populo iam duplici, & binas fecisse tot mil-
lium. Sanè de sexcentis equitibus in vnâ legionem,
nullo æuo factum. Tamen aucta haud longè post, an à
Romulo, an à Tullo Hostilio? de quo Flori hoc exstat:
Hic omnem militarem disciplinam, artemque bellandi con- Lib. I.
didit. cap. III.

Quattuor
millium
facta.

Lib. VI.

Lib. VI.

Lib. VII.

Firmata
Liuiana
correctio.

Lib.
XXXVIII.

Lib. XXI.

Quinque
millium
facta.

Lib. XXII.

Sex millia.

Lib. XXX.

didit: ut appareat eum aliquid in militiâ & legionum numero aut ordine inuouasse. Sed coniectura est: ista veritas, iam statim à regibus eiectis fuisse *quatermillenas*. Ita Dionysius à P. Valerio Poplicolâ scripta memorat δέκα τάγματα ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχίλιων ἕκαστον: decē legiones, è quater mille viris singulas. Sed & Liuius haud longè posteriùs, bello Volscò *quattuor legiones quaternum millium* scribit. Auget & adijcit *ducentos*, post triginta circiter annos: *Decem legiones scripta quaternum millium & ducentorum peditum*. Hic vulgatus modus fuit, & diu mansit. Eò minus trepidè correxi in Liuiò suprâ *quaternis millibus*: quia hæc ille bello in Latinos scripsit, id est decennio post iam dicta. Atqui si *quinque millia* scribebant vulgò: quid ita non antè, non post commemorauit? imò cur aliter commemorauit? Excute libros omnes sub hæc tempora, *quattuor millia* reperies, non *quinque*. Ecce de legione quæ Rhegium occuparat, bello Pyrrhi: *Tota legio, millia hominum quattuor, in foro securi percussi sunt*. Sed & diu infrâ initio belli Annibalici: *Sempronio data legiones duæ, eæ quaterna millia pedites erant, & treceni equites*. Imò expressè tempus idem Liuius adnotat, quo modus hic adauctus. Fuit eodem isto Annibalis bello. & alij, inquit, *quattuor legiones novas scriptas tradunt, numero quoque peditum equitumque legiones auctas, millibus peditum & centenis equitibus in singulas adiectis*. En, tunc demum ad *quina millia* ventum, nec satis firmiter: cum pro re aut tempore ad *quaterna* sua redirent. Quod Polybius plus semel suggerit, & variatum in occasionibus ostendit. Denique facta etiam *sex millia*, idque à Scipione in Africam traiekturo, qui *suppleuit ita legiones (ait Liuius) ut singula sena millia & ducentos*

ducentos pedites, trecentos haberent equites. Iterarunt paulò post bello Macedonico. & idem Liuius: *Id præcipui* Lib. XLII.
provincia Macedonia datum, quòd cum alterius Consulis legionibus quina millia & ducenti equites ex vetere instituto darentur in legiones singulas, in Macedoniam sena millia peditum scribi iussa, equites treceni equaliter in singulas. Vbi obserua *vetus institutum* appellari *quina illa millia*: quia nouitium istud Scipionis, nondum habebat firmitatem. At enim ibidem (monendus omnino es) *equites* Correctus
ducenti adtribuuntur, quasi ex more. Falsò, ut post docebo: & iam nunc rescribe *pedites*. quod spondeo esse certum. Nam plerumque *ducenti* isti supra quattuor, quinque, sex millia addi solent: & malè exscriptor, qui in *equites* mutauit. Nam illi ecce sequuntur, *treceni equaliter in singulas*. Variatum, inquit, in peditibus fuit, nihil in equite, & *treceni equaliter* (tam in quina millia, quàm in sena) adscripti. Ex his vides Festum culpæ vix liberari, qui sic scripsit: *Sex millium & ducentorum hominum* Festus incautè scripsit.
primus C. Marius conscripsit legionem, cum antea quattuor millium fuisset. unde etiam Quadrata appellabatur. Bis aut ter falsus. primò quòd C. Marius *primum* scripsisse ita tradit: secundò, quòd antea non nisi *quattuor millium*: tertio, quòd ideò *Quadratam* dictam. Ego magis arbitror à formâ & ordine, quem in acie tenebat. Sed peccat in hac re aliter Eutropius, qui iam sub annum Urbis CCCXCII. legiones sex millium facit: *Ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat*. Erras ô bone Eutropi, aut quòd mitius est, tuus exscriptor, & *quadraginta* verum esset. Cæsaris autem & circa æuo quid fuerit, quæro. an Marianus ille modus? Casaris legiones modica.

Lib. v.

modus? non persuadeor: imò ex Commentariis Iulianis legiones haud reperio (sedulò inquisisti) supra Polybianum longè modum. Quinimò veteranas infra. Ipse bello Gallico, *in duabus legionibus suis vix hominum millia septem* fuisse disertè scripsit. Item Hirtius bello Alexandrino, *Legionem sextam veteranam adeò diminutam, ut minus mille hominum in eâ esset.* Nec est error in numeris. proelia scilicet attriuerant alijque casus, & tarda sæpe supplementa. Augusti etiam æuo ad Polybij modulum fuisse, euincit Taciti locus iste, in seditione & sæuitiâ legionum Germanicarum. Cùm enim Centuriones suos verberarent & occiderent, sumpsere sibi, inquit, *sexageni singulos, ut numerum Centurionum adequarent.* Sunt ipsi Ordines, siue dimidiati manipuli veteres, militum *sexaginta.*

1. Annal.

DIALOG. VI.

Equitum diuisio, Turmæ, & eorum in legione numerus.

PEREGI de Ordine peditum qui in legione, vis ut Equites adiungam? ratio poscit. In iis *Genera* nulla quærenda, vniufmodi sunt: tantùm *Partes.* Eas ipsas paucis verbis promit Magister:

POLYB. Παράπλησιώς δὲ καὶ τὰς ἑπταεὶς εἰς ἰλας δέκα διείλον. *Consimiliter & equites in decem turmas diuidebant.*

Cùm dixisset *Genera* singula diuisa in decem partes, infert pari diuisione in equite vsos, & secuerunt, inquit,

¶ An pro Turmâ.

„ *In decem turmas.*] Ita vertimus ἰλας, etsi primitus ea vox *Alas* insonat, & Lascaris ita scripsit. At quî id potest? vni legioni vna Ala est, in Alâ Turmæ deinde decem.

cem. Imò Legio propriè *Alas* non habuit: & est ea vox sociorum, quod curiosus Lector obseruet. Sunt igitur Turmæ. & satis auctor sic vertendi (ne ad alios eam) ipse Liuius. qui in pugnâ Hispaniensi Scipionis cum Hasdrubale, è Polybio, vt solet, transscribens, cùm ille *subductas ex acie τρεῖς ἰλας ἰππέων* dixisset: iste vertit, *ternas equitum turmas.* Sed & Polybius in ipso hoc scripto sæpius sic vsurpat. Quid est igitur Turma? ter deni equites ex Varrone, qui & nomen à ternario illo numero petit. *Turma*, inquit, *Terma* est. *E in V* abiit, quod ter deni equites ex tribus tribubus *Tatiensium, Ramnium, Luce-rum* fiebant. Eadem, paribus verbis & sententiâ, Festus. Quid Isidorus? *Turma triginta equites sunt.* Hoc verius est, quàm quod idem alibi: *Legio habet sexaginta centurias, manipulos triginta, cohortes duodecim, turmas ducentas.* Itane *turmas ducentas*? imò *denas*, quod verum est; aut, *turmas ducentos*, quod haud longè à vero, & interdum sic fuit. Corrige ibidem, *cohortes decem.* Vegetius Turmam paullò grandiore facit: *Habet*, inquit, *vna Turma equites triginta duos.* Virgilius longè minorem: *Tres equitum numero turma, ternique vagantur Ductores, pueri bissepi quemque secuti.*

Lib. xi.

Lib. xviii.

Quanta Turma.

L.L. de L.L.

Correctus Isidorus.

Lib. xi. cap. xiiii.

Lib. v.

Equites in legione trecenti.

Lib. xix.

Duodenos enim in quaque turmulâ ponit: sed hoc in ludicro: in militiâ fuerunt dicto iam numero, idque ex veteri instituto. Nam iam olim sub ipso Romulo *trecenti* equites in legionem scripti, id est decem *tricenariæ* turmæ, ex Liuiio, Dionysio, Plutarcho. Mansit post reges exactos. & clarè idem Liuius: *Equites duarum legionum, sexcenti ferè, ex equis desiliunt.* ponit sexcentos in duabus, ergo dimidiatos in singulis. Idem haud longè post: *Decem legiones quaternum millium & ducentorum*

M peditum,

peditum, equitum trecentorum. Iterum in bello Latino:

Lib. viii. *Scribebantur autem quattuor ferè legiones quaternis millibus peditum, equitibus in singulas trecentis.* Hæc liquida & clara sunt, nubem inducit vnus Liuij locus in bello

Lib. xxi. *Punico secundo: Alij quattuor nouas legiones scriptas tradunt. numero quoque peditum equitumque legiones autas, millibus peditum & centenis equitibus in singulas adiectis: ut quina millia peditum, trecenti equites essent.* Nebula hæc est, aut fabula: & malo alios, quàm Liuium sic sensisse. An verò tunc demum *trecenti* facti? nego aliter antea legi, & à sæculis multis. Vereor vt tota scriptio in-

terpolata sit (quoties in Liuij, & præsertim his libris Punico belli?) & tantum de peditibus fuerit. Si non placet, tum placeat *quadringeni equites* rescribi. Id quoque enim factum reperio, etsi rarò, vt centenos adderent

Lib. xi. præter morem. Ipse Liuius: *Novam legionem quinque millium & ducentorum peditum, equitibus quadringenis Consules scribere iussi.* A V D. Vtari iure quod dedisti, & interrumpam. Tu negas de *ducentis*? audi Polybium pa-

Polybii *falsa lectio* Lib. xxi. *Ρωμαίοι, καθάπερ και πρὸτερον εἰρήκαμεν, αἰέποτε τέτραρα στρατόπεδα ποσχειρῶσι. τὸ δὲ στρατόπεδον πεζῶς μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχίλις, ἵππεις δὲ διακοσίς. Ἐπὶ δὲ πρὸς ὄλοχρεσέρα ποσφαίνται χεῖρα, ὅδ' μὲν πεζῶς ἐν ἑκάστῳ στρατόπεδῳ ποῖσι περὶ πεντακισχίλις, ὅδ' δὲ ἵππεις τετρακοσίς:*

Romani, sicut antea diximus, semper ferè quattuor legiones efficiunt. Accipit autem legio pedites quidem circiter quater mille, equites verò ducentos. Quòd si quando maior necessitas appareat, pedites faciunt in quamque legionem quinque millia, equites trecentos. En, definit quando ducenti, quando trecenti; & illos magis vulgò. L I P S. Si improuisum mihi telum, percellerer: vidi antè, & animo

remòui.

remòui. Nam clarum Polybij locum fateor, nego re-ctum. Ne mihi hoc credas, volo Polybio ipsi. Nónne remittit nos ad ea quæ super hac re antè dixit? *sicut*, inquit, *& antè diximus.* Vbi igitur tale mi Polybi? Ecce verba libro primo: *Ἐστὶ δὲ τῶν Ῥωμαίων τὰ πάντα τέτραρα στρατόπεδα Ῥωμαίων, χωρὶς τῶν συμμάχων, ἀ κατ' ἐνιαυτὸν ποσχειρίζονται, τῶν ἑκάστον ἀνὰ τετρακισχίλιους πεζῶς, ἵππεις δὲ τετρακοσίς: Sunt apud Romanos in vniuersum quattuor legiones, præter Socios, quas in annos singulos parant. Harum quaque habet ad quater mille pedites, equites trecentos.* Quid tu iam mi Auditor? nónne hic locus ex diametro pugnat in alterum, atque etiam vincit? me iudice. & immute-tur ille, *ἵππεις τετρακοσίς, equites trecentos*: quos certum est semper & vulgò fuisse. Vniuersè Polybius in hoc nostro libello, vbi de Dilectu: *ἵππεις ποῖσι τετρακοσίς εἰς ἑκάστον στρατόπεδον: equites faciunt trecentos in singulas legiones.* Atqui legiones hæ eius non nisi quaternum millium sunt. Virgilius ad sollennem hunc numerum respexit:

— *equites ex urbe Latinâ*

Lib. xi.

Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.

Et *iustum* hunc Liuius appellauit: *Decretæ duæ legiones cum suo iusto equitatu*: Alibi simpliciter: *Bina legiones cum suo equitatu*: quia de numero constabat, & nullâ in re minus variatum. Absolui, nisi quòd Ouidij versum addo, qui facit diuisioni dictæ:

Iustus e-
quitatus.

Lib. xxxi.

Et totidem Princeps, totidem Pilius habebat

Ouidius
explicatus.

Corpora, legitimo quique merebat equo.

Non solùm, inquit, peditum genera in decem quæque partes tributa, sed & eques. Nam & ille habuit decem Turmas. Hæc mens: & sunt igitur Turmæ in Alâ, quod Cohortes in legione: & Decuriæ, quod Manipuli. Ter-

M 2 næ enim

næ enim in Turmâ. Quod autem scripsit legitimo equo, aspectare equum publicum videtur & legibus datum: etsi is profectò nondum sub Romulo.

DIALOG. VII.

Sociorum diuisio, & numerus. Extraordinarij, Ablecti, Alares, & Ala.

ABSOLVI Ciues, Socios admitto: nisi quid tu me tenes. AVD. Ego te? tu me verò, vt suos à linguâ deuinctos Hercules ille Gallicanus. Quin perge, & tu Sol (si imperium mihi, quod olim Ioui, sit) siste. LIPS. Polybiana hæc igitur lege:

POLYB.

Οἱ πρώτων μὲν τοῖς ἑσπέραις ἐστὶν ἡπιπλοτάτους ἀπὸς τῶν ἀληθινῶν χεῖραν ἐν πάντων τῶν ἀναγενομένων συμμάχων ἱππέας ἔπεζοὺς ἐκλέγουσι, τέτταρς καλοῦντο ἐκτραορδιναρίους. ὁ μετρημῶθόρδιον, ἡπιλέκτους δὲ δηλοῖ. τὸ δὲ πᾶθος γίνεται τὸ πᾶν τῶν συμμάχων, τὸ μὲν τῶν πεζῶν, πάρισον τοῖς ῥωμαικοῖς στρατοπέδοις, ὡς τὸ πολὺ τὸ ἵππων, διπλάσιον. ἐν δὲ τούτων λαμβάνουσι τῶν μὲν ἱππέων εἰς ἐστὶν ἡπιλέκτους ἡπικῶς τὸ τρίτον μέρος. τῶν δὲ πεζῶν τὸ πέμπτον. ἐστὶν δὲ λοιποὺς διᾶλον εἰς δύο μέρη, ἔκαλοῦσι τὸ μὲν δεξιὸν, τὸ δὲ ἀριστερὸν κέρας.

Praefecti primum ex omnibus sociis aptissimos eligunt ad proprium usum. Cōsulum, tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios. Id valet interpretatum, Electi. Multitudo autem omnis sociorum est, peditum quidem par Romanis legionibus, vt plurimum; equitum dupla. Ex his accipiunt equitū quidem in Extraordinarios partem admodum tertiam: peditum, quintam. Reliquos diuidunt in duas partes, appellantque alterum Dextrum, alterum Sinistrum cornu.

Hæc

Hæc ille de Sociorum diuisione, numero, & ordine breuiter, & miscet equites peditesque. Sed res intellegitur, & ego explicatiùs dicam. Ait:

„ Praefecti.] Ita ij dicti qui sociis præerant, vice Tribunorum, de quibus postea. Ij ergo nunc diuidunt & ordinant, sicut in legionibus Tribuni.

„ Tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios.] Obseruabis, pedites equitesque sociorum in duo velut corpora diuisos, nec habitos omnes vnà. Id ordinis causâ factum vt non nego; ita suspicor etiam securitatis. Nam cùm equites dupli essent ad legionarios, pedites numero pari: viri prudentes Romani (profectò ita fuerunt) non pro bono suo censuerunt coire omnes in vnum, vbi visu & æstimatione sui fiduciam caperent, & animos fortasse nouandi. Occultum sed verum dogma est, ad continendam militarem fidem, saluberrimum viribus non misceri. Itaque abiunxerunt, muneribus & nominibus, etiam distinctos. Pars Alares fuerunt; pars Extraordinarij, de quibus primò agit. Ea vox, inquit, notat electos & eximios: quod verum est, & Ordinarij qui sunt in vulgo. Suidas hunc Polybij locum adspexit: Εκτραορδιναρίους, ῥωμαικὴ λέξις. δηλοῖ δὲ ἡπιλέκτους: Extraordinarios, Romanus sermo. significat autem electos. Quanti isti fuerint, partitè dicit: Equites, inquit, tertia pars: id est, è sexcentis ducenti. Tot enim in cornu vno sociorum fuerunt. Horum equitum mentio certa in Lilio: C. Scribonium Praefectum sociū ad vallum hostium cum equitibus Extraordinariis sinistra ala mittit. Etiam ambigua alibi: Cedere inde ab Romanis dextra ala & Extraordinarij cœpere. Iterumque: Sinistra sociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant. Dico ambigua.

Diuisi & distracti socij.

Extraordinarij.

Equites inter eos. Numerus.

Lib. XL.

Lib. XXVII.

Lib. XXXV.

gua. quia etsi suspicetur quispiam ob *Ala* nomen adiunctum de equitibus capiendum; fortasse fallatur, & magis est utrosque pedites hîc capi. Mox dicam. Certè & *Extraordinarij* pedites, ut Polybius palàm nunc asserit, & numerum etiam pandit. Fuêre, inquit, *pars quinta*. Nempe totius cornus. id autem legionem plurimùm æquabat: ergo è *quater mille ducentis* essent in *Extraordinarios octingenti quadraginta*. Quid si maior numerus sociorum, ut sæpe? crescebant & isti, sed ad modum dictum. Horum mentio item in Liuius: *Cohors Extraordinaria missa à Consule ad tuendum Quæstorium*. Et statim: *Quarta legio cum duabus Extraordinariis cohortibus portâ erupit*. Imò videtur & numerum alibi præire: *Quattuor Extraordinariis cohortibus duas adiunxit præposito M. Valerio*. Quattuor ecce facit, & duas adiungit siue Legionarias siue Alares. Sanè ille numerus *octingentorum quadraginta* aptissimè diuidatur in duas cohortes plenas, singulas *quadringentorum viginti*. Adde totidem è cornu altero, habes quattuor Liuianas. Sed tamen, ne te fallam, tam plenas eas fuisse non est censendum. Nam Polybius, etsi hîc nihil, tamen in castrorum positu suggerit, quod aliò nos vocet. Nam illîc disertè ex utroque isto genere capit & detrahit τὰν Ἀπλέκτων (ita loquitur) ὑπολέκτους: *Extraordinariorum ablectos*. Atque ait certam manum secerni ex istis solitam, qui semper iuxta Consulem, in viâ, in castris, in pugnâ, velut satellites quidam aut custodes. Nunc nota, in loco magis videbimus. Quot ergo opinamur istos fuisse? Opinamur, nam ipse numerum expressit nusquam. Si è *ducentis* equitibus (tot dixi *Extraordinarios* fuisse) *quadraginta* detrahas in vnam Turmam *Ablectorum*, meo animo sit

Etiam pedites.

Eorum numerus.

Lib. XXXIII.

Quæ ista cohortes.

Lib. XL.

Ablecti Extraordinarij.

Quam multi.

fatis.

fatis. Ita in Consulari exercitu duas habebit Consul. Reliquæ erunt Turmæ Extraordinariorum quattuor, & iterum quattuor, ex vtrâque Alâ. Quid in peditibus? censeo cohortes quattuor vtriusque cornus fuisse, ex Liuius: sed quales reliquæ sociorum, minus grandes, & hominum *trecentorum triginta sex*. Ita vna cohors iusta superfit in *Ablectos*. In quoque enim cornu diximus octingentos quadraginta fuisse: deduc *sexcentos septuaginta duos* in cohortes binas, dimidiata vna superest, homines *centum sexaginta octo*. Nectenda deinde & explenda alterius cornus dimidiatâ alterâ. Frontem ad ista contrahis? tristiora aut minutiora sunt: sed semel intelligenda ad seriam & plenam militiæ cognitionem. AVD. Non hercules mihi tristia. & si à se talia, tamen ut lupini affusâ aquâ macerantur & mitescunt: sic ista differtione tuâ & linguâ. LIPS. Mi Auditor omitte. nam eloquentiæ quis hîc locus? quin verè hæc talia sunt quæ ornari negant, contenta doceri, ut olim poëta. Sed habes *Extraordinarios*: pergo.

„ *Multitudo peditum quidem par Romanis legionibus, equitum dupla.*] Vniuersè nunc definit de totis peditibus, totis equitibus sociorum. Et illi, inquit, ut plurimùm, æquant legiones; isti excedunt. Liuius in eâdem sententiâ: *Scribebantur quattuor ferè legiones, alterum tantum ex Latino dilectu adiciebatur*. Et alibi: *Socij duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent*. Denique & posteriori æuo plurimùm hoc seruatum. ut in Suetonij Tiberio: *Bellum per quindecim legiones, parèmq; auxiliorum copiam gessit*. Et testimonia plura, quæ tute notabis. At enim in hac re variatum sæpe, id quæ iam olim: ut non frustra adiectione sibi cauerit Polybius, ut

Numerus sociorum.

Par ferè Romanis.

Lib. VII.

Lib. XXII.

Cap. XVII.

plurimùm.

Interdum
aliter, imò
sæpe.

plurimum. significans vulgò id fieri, & nisi tempori aut Patribus aliter visum fuisset. Nam hæc duo temperabant; & sæpe necessitas aliqua maiorem numerum imperabat, sæpe arbitrium Patrum. Equidem reperio post bellum Punicum secundum plures Sociorum ferè lectos: quidni? totâ Italiâ iam domitâ, & in societatem armorum adscitâ. Liuij libros si vides (non onero te exemplis:) ferè inuenies tertiâ aut alterâ parte socios excessisse, sed tertiâ creberrimè. Imò Liuius hoc quasi certum & legitimum (aliter ac Polybius) refert: *Novus totus exercitus Consulibus decretus, binæ legiones cum suo equitatu, & socium Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum, & octingenti equites*. Sed verba aut scriptio mihi incerta. Itane *semper* is numerus? Tu me longè aliter doces (vt Polybium hic omitam) libros tuos singillatim euoluentem. Iam addis etiam de *octingentis* modò equitibus: & hoc credam *semper* fuisse? Imò profectò *mille ducenti* esse debebant, ex more. Quid faciam huic loco? corrigam, quia sententiam non dirigo, faciamque: *quantus tum semper*, vocolâ istâ insertâ, quæ adstringit & alligat ad tempora illa & annos. Credo verum esse. & cum percurro eos libros & res sub bella Macedonum aut Antiochi gestas, sæpe reperio talem illum numerum, etiam in equitibus ipsis. Credes tu hoc nobis, aut quæres. Ita tum igitur: at paullò post, Polybij iterum æuo reditum ad priscum morem, & pedites vulgò alteri tanti, equites dupli scripti. Labet quærere, cur equites magis dupli? Quia, opinor, latè socij per opida & agros sparsi: eo que facilius habere iis equos & tolerare. At Romani nec censu multi nimis equites tunc erant: & in vnâ vrbe haud tam commodè habebant.

Parte ter-
tiâ supe-
rant.

Lib. xl.

Inuolutus
Liuij locus.

Correcti-
culâ euo-
lutus.

Equites
cur plures
è sociis.

„ Appel-

„ Appellant alterum *Dextrum*, alterum *Sinistrum cornu*.] Numerum dedit, nunc diuidit. & est, inquit, distributio simplex, qualis legionum: faciunt que duas partes, etsi non legiones, sed *Cornua* appellant. Ita vox Græca *Cornua sociorum*. sonat: an pro mente tamen Polybij reddita? an pro re & more? Dubito, imò non dubito. Cedò exemplum vnum, vbi *Cornu* hac significatione, & peculiariter Socios notet, ego cedo. Scio & nimis memini, passim *Cornu dextrum* aut *sinistrum* legi in acie: sed tam de legionibus quàm de Sociis, nec de istis seorsim. Quid ergo ego? aliam vocem Latinam suggero, quæ sit in hunc sensum. Ea est, *Ala*. Dico *Alam dextram* & *sinistram* vocatas *Ala in peditibus*. partes illas duas sociorum. A V D. Ne calor te Lipsi auferat. & scin' de peditibus non de equitibus fermonem hunc esse? L I P S. O tuam prouidentiam! abripiebar, nisi reuocasses. Quin file homo, ego de peditibus probè me scio loqui, & *Alas* iis adfigno, præter vulgi ac tuam, vt video, mentem. Atqui res firma est: & Liuiana hæc audi. Primùm: *Dextera ala* (in *alas diuisum socialem exercitum habebat*) in *primâ acie locata est*, in *subsidiis dua Romana legiones*. Totam narratiunculam vide, consenties statim de peditibus hæc palàm & altero illo cornu scripta. Atqui vt nouum refert, *diuisum in alas exercitum habuisse*: fallor ergo qui apto hoc ad morem. Imò litterula elapsa nos fallit, & omnino scribendum: *habebant*, numero multitudinis. Studiosè enim Liuius hoc ipsum, quod nunc ego, notat: & tunc, inquit, moris diuidi socios in duas *Alas*. Notat ideò, quia eius æuo & diu antè non iam socij: nec omnibus fortasse hoc gnarum. Iterum: *Egregiè legiones, nec segnius dua ala pugnabant*. Lib. xl.

Cornua
sociorum.

Ala in
peditibus.

Lib. xxxi.

Leuis cor-
rectio, sed
cum mo-
mento rei.

Lib. xl.

N est

Lib. xvii.

est pedites intellegi sociales. Tertium: *Prima legio & dextra ala praelium inibant.* Et ibidem: *Prima legioni tertia, & dextra ala sinistra subiit.* Vtrobique cum legionibus iungit & pariat, & nihil in iis pugnis videbit qui hoc non videt. Sed & supra in Extraordinariis exempla quæ adduxi, faciunt istuc. Iam clarissimè & ἀνεπισημῶς

Alares cohortes.

hoc euincunt, *Alares cohortes.* Quæ enim istæ sunt? non aliæ quàm sociales, & quæ in duabus istis alis. Ecce ista Liuij: *Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat.* Et ne de pauculis suspicere aut cauillere, numerum ipsum expressit qui in utroque cornu. Nam mox ait: *D. Brutum, Scenam legatum cum legione primâ & viginti alaribus cohortibus ire aduersum hostem iubet.* Erant ibi duæ legiones, & duæ Sociorum alæ: ergo tot cohortes. Quin ibidem etiam clarè à Legionariis seiungit. Sed & in Cæsare

Cæsar explicatus.

1. Gallic.

Alarij hoc sensu. De pugna cum Ariouisto: *Omnes alarios in conspectu hostium pro castris minoribus relinquit, quòd minus multitudine legionariorum militum pro hostium numero valebat, ut ad speciem alariis vteretur.* Mens ibi & consilium Cæsaris, non disiungere legionarios, sed vnà habere ad pugnam: alarios autem, id est auxiliares & socios, pro castris alteris *in speciem*, ut loquitur, relinquere, terrendo hosti aut distinendo. Reuera enim huic manui (è Gallis plerique erant) non nimis fidebat.

11. Ciuil.

Iterùm in Cæsare hæc vox: *Legionibus completis duabus Varro, cohortes circiter triginta alarias addidit.* nempe auxiliares ex Hispanis. Ita in Capitolino: *Albino ex familia Ceioniorum duas cohortes alares dedi regendas.* Et iamne de pedestribus alis tibi persuasi? *A v d.* Non, sed extorsisti: cedo, credo, & cum meo bono. Nam hæc ralia legebam magis antea quàm capiebam. *L I P s.* Ergo

In Clod. Alb.

pergamus.

pergamus. quòd? porrò diuidere pedites, quod Polybius omittit. Quare? quia ne similia omnia Romanis, exceptâ tamen cohortium frequentia? Nam cum detracti sint *octingenti quadraginta* in Extraordinarios, palàm est remanere in Alam non nisi *ter mille trecentos sexaginta*. Diuide in cohortes decem: id quoque liquet, singulas *trecentorum triginta sex* esse. Cetera igitur similia.

Decem cohortes sociorum.

& hoc est quod Liuius asserit in bello cum Latinis: *Eodem ordine Latini instruxerant aciem, nec vexilla cum vexillis tantum, Hastati cum Hastatis, Principes cum Principibus, sed Centurio quoque cum Centurione, si ordines turbati non essent, concurrendum sibi esse sciebat.* Necessum enim est & Manipulos, & Centurias siue Ordines, eadem cum Romanis habuisse. Nos tamen ambigimus leuiter, an Polybij æuo sic factum. Primùm, quia ipse tale nusquam: sed nec Liuius temerè (excipio libro primo, ubi *manipulos Latinorum* nominat) nisi *cohortes* ingerit sociorum. Secundò, quia in castris metandis Polybius ciues quidem per manipulos distinguit; in sociis nihil tale, sed locat saltem per decem corpora, velut cohortes. Tertiò, quia posteriore etiam æuo cohortes auxiliorum legis, non manipulos, aut Hastatorum, Principum, Triariorumque distinctiones. Denique ex istis Polybij argumentum, quòd Extraordinarios tot decerpit. Si ita, flos ipse & robora abierunt, qui sunt reliqui in Triarios? Tamen haud temerè hoc decido, imò etiam in æquabili lance, & mediâ quod dicitur aginâ, adhuc nuto.

Lib. viii.

An & Manipuli & Ordines.

A v d. Quiescere te video: res de Sociis facta? *L I P s.* Facta. *A v d.* Atqui Alæ peditum ab illis equitum te abduxerunt, & de iis nec verbum. *L I P s.* Iure suggeris, redeo & iam dico. Equites, cum duplos ita po-

Ala equestres.

N 2

nimus,

Quanta fuerint.

nimus, fuere in quamque pedestrem alam *sexcenti*: deductis autem Extraordinariis, non nisi quadringenti. Hic quoque numerus *Ala* dictus, & ipsi illi equites *Alares*. An non confusio in hac re? non, quia ferè equites addebant, aut *cohortes*: aut certè narratio indicium faciebat. De his in Sallustio: *Ipse Marius cum equitibus sinistra ala esse*. Non nisi sociales intellege, sicut & Vegetius distinguit. *Ala dicuntur, inquit, equitum, quòd ad similitudinem alarum ab utràque parte protegent acies, quæ nunc vexillationes vocantur. Est & aliud genus equitum, qui Legionarij vocantur, propterea quòd connexi sint legionibus*. Facit idem postea: etsi haud negem *Alam* commune nomen esse, & interdum de Romanis etiam dici, sed (apud veteres quidem) perrarè. Liuius, de Scipione qui trecentos iuvenes florentes aetate ad Siculorum equos transcripserat: *Egregiam hanc alam equitum euasisse ferunt*. Ipsi viri & numerus sunt Romani. Sed exempla hæc, vt dixi, perrara. *Alarij* de sociis in Liuius: *Alarij equites, postquam tam memorabile facinus equitum Romanorum videre*. Distinguit planissimè. atque iterum alibi: *(Liuium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quàm concitatissimos equos immittere iubet, & legionarios equites in subsidiis esse*. Hoc ille in pugna quapiam L. Cornelij Consulis cum Gallis Boiis. in cuius principio errorem non te celo, aut veriùs culpam. Nam scribitur: *Sinistra sociorum equitum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant*. At ego assero equites ibi nullos fuisse, & temerè per incitiam insertos. Scripserat Liuius: *Sinistra sociorum ala*: & pedestrem intellexerat illam partem. Sciolus quispiam, qui Alas non nisi in equitibus norat, eos iniunxit. Malè. ni ita sit (totam narrationem vide)

nunquam

1a Iug.

Ala propriè de Sociis.

Lib. 11. cap. 1. & seq. vide.

Lib. xxxix.

Lib. xl.

Lib. xxxiv.

Glossema eiectum è Liuius.

nunquam mihi apud te stet fides. Sed nec olim solùm. *Alares* socij, sed etiam postea Auxiliares dicti. Tacitus: *Alares Pannonij, robur equitatus*. Iterum: *Alarios equites & leues cohortium mittit*. Sed satis hæc firmauimus, porro imus. A v d. Reprehendo, & leuiter etiam sisto. Quanta hæc ala fuerit, dictum à te non doctum. LIPS. Ergo semper testes? ad morem me vocas, video, qui obtinuit: non inutilis herclè, vt omnia exemplis firmen- tur, sed tamen cum ambitione coniunctus sæpe, & interim cum tædio lectoris. Audi. Quadringenariam hanc socialem fuisse verè dixi, & Polybius euincit. Postea quoque tanta, ex Hirtio in elegantissimo libello (ita enim est) belli Africani: *Postquam equites quadringenti Juliani vim hostium sustinere non poterant, Cesar alteram alam mittit, quæ sat agentibus celeriter accederet*. Vides *Alam* dici quadringentos. Sed & grandiores tamen quædam fuere. vt in Liuius: *Campanorum ala, quingenti ferè equites*. In eodem alibi: *Numidarum ala equites quingenti*. Nam *milliarias* quoque in Iulio Hygino lego: & in lapide prisco: P R Æ F. A L. B R I T A N N I C Æ. M I L I A R. Sed quanquam paullò grandiores, mansit tamen diuisio illa in decem Turmas, ipsas quoque scilicet paullò pleniore. Hoc in Sociis fuisse Polybij castrensis metatio liquidò ostendit. An postea, & semper? negat Hyginus, & in manuscripto eius codice ita lêgi: *Ala habet turmas sedecim, decuriones & reliqua prout numerum turmarum*. Non de nostris & communibus eum credo loqui, & fuerint tunc maiores. Dat & Tacitus suspicari: *Quatuor equitum turmas, uniuersam Treuirorum alam cum Iulio Claudio misit. ex quibus pars in coloniâ Foroiuliensi retenta, duodecim equitum turma aduersus hostem iere*.

111. Hist.

Annal. 111.

Numerus in Ala.

Lib. x.

Quot Turma in Ala.

11. Hist.

Si pro prisca diuisione scriptum, duæ solæ turmæ remanserint: si pro Hygini, octonæ. Sed & Turmas prægrandes Ammianus facit, numeratque, *Duarum turmarum equites circiter septingentos*. Sed aut *septuagenos* corrigendum est, aut voce eâ latè abusus, non nouum illi æuo.

DIALOG. VIII.

De Centurionum numero, ordine, prerogatiua, de Optionibus, Primopilis, omnia accuratè.

IAM denique bonâ fide pergimus, nec te moror si moraris. Absolui de *Ordine in militibus*: alter in *Ducibus* superest, utilis atque etiam iucundus. Duces sunt duorum generum, *Proprij & Communes*. Illi qui *certa alicui & uni parti præfunt*: isti, qui *communiter omnibus*. In illo genere *Centuriones* sunt & *Tribuni*: in isto, *Legati & Imperator*. Videamus singulos, & *Centuriones primùm*: de quibus sic Polybius:

Εξ ἐκάστου δὲ τῶν προσηρημένων γένων, πλεῖν τῶν νεωτάτων, ἐξέλεξαν ταξιάρχους ἀρισίνδλω δέκα. μετὰ δὲ τούτους, ἑτέραν ἐκλογὴν ἄλλων δέκα ποιοῦνται. καὶ τούτους μὲν ἀπανταίως προσηγόρευσαν ταξιάρχους. ὧν ὁ πρῶτος αἰρεθεὶς, καὶ συνεδρίου κοινωνεῖ. προσηκλέγονται δὲ οὗτοι πάλιν αὐτοὶ τοὺς ἴσους ὄρεαγούς.

Ex quoque autem dictorum Generum, exceptis natu minimis, eligunt Ordinum duces, secundum virtutem, decem. Post istos alterâ electione iterum decem: atque hos omnes appellant Ordinum duces. quorum is qui primus electus est, etiam consilij particeps fit. Isti autem rursus eligunt totidem Uragos quos dicunt, siue Terqi-duces.

Post

ἐξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιάρχων διείλον τὰς ἡλικίας ἐκάστῳ εἰς δέκα μέρη, πλεῖν τῶν γροσφομάχων ἔπροσένειμαν ἐκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡγεμόνας, ἔδύο ἔρεγους. τῶν δὲ γροσφομάχων ἑὺ Ἰπιβάλλοντας καὶ τὸ πλῆθος, ἴσους Ἰπιπάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν ἑκάστου ἐκάλεσαν ἑτάγμα, καὶ σπεῖραν, ἔσημαίνον δὲ ἡγεμόνας κεντυρίωνας, ἔταξιάρχους. ἔτι δὲ καθεκάστην σπεῖραν ἐκ τῶν καταλειπομένων ἐξέλεξαν αὐτοὶ δύο, ἑὺ ἀκμαϊοτάτους καὶ ἡναισιότατους ἀνδρας σημαιοφόρους. δύο δὲ καθεκάστην τάγμα ποιεῖσιν ἡγεμόνας, εἰκότως. ἀδήλου γὰρ ὅτι καὶ ἔποιήσαι, καὶ ἔπαθεῖν πρὸς ἡγεμόνα, τὸ πολεμικῆς χρείας ἐκ Ἰπιδεχομῆς προφασιν, ἐδέποτε βούλονται τὴν σπεῖραν χωρὶς ἡγεμόνου εἶναι ἔπροσαίτε. παρόντων μὲν ἐν ἀμφοτέρων, ὁ μὲν πρῶτος αἰρεθεὶς ἡγεῖται τῆ δεξιᾶς μέρους τὸ σπεῖρας ὁ δὲ δεύτερος τῶν διωνύμων ἀνδρῶν τὸ σημαίας ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. μὴ παρόντων δὲ ὁ καταλειπόμενος ἡγεῖται πάντων.

Post hac deinde unâ cum Ordinum ductoribus diuidunt etates singulas siue Genera, quamq; in decem partes: & adtribuunt cuique parti ex viris iam electis duos duces, & duos Uragos. Reliquos autem Velites, uti multitudo est, diuidunt æquabiliter in omnes partes. Atque harum quamque appellant Ordinem, & Manipulum, & Signum: ipsos autem duces, Centuriones & Ordinum ductores. Qui etiam ex reliquis eligunt duos, vigore corporis & animi præstantes, Signiferos. Duos autem in quemq; manipulum duces faciunt, merito. quia cum incertum sit quid quisque facere aut pati possit, nec res bellica excusationem capiat, nunquam volunt manipulum sine duce esse. Vtroque igitur præsentem, qui prior electus est, præest Dextra parti manipuli, qui secundus, Sinistra. Cum autem alter non adest, is qui relinquatur præest omnibus.

Hæc

Hæc sunt quæ noster doctor de numero & ordine inter se Centurionum, paucis benè intellecta etiam eruditiorum. Equidem in claram lucem dare enitar, tu animum & aures mihi. Ait:

„ *Ex quoque dictorum generum.*] Verba si examinas, efficiunt, non solum in quoque genere creatos Centuriones, sed ex quoque genere. Sic ut Hastati ex Hastatis, & deinceps. Quod in primâ istâ ordinatione seruatum fortasse, aliàs sæpe neglectum aut calcatum: cum è genere in genus ad honestiores ordines, virtutis alicuius causâ, transferrent.

„ *Exceptis natu minimis.*] Ij sunt Velites, qui nec signa propria habent nec duces.

„ *Eligunt.*] Ipsi Tribuni, ex sermonis contextu: sed sic ut Consul iussu aut permissu. Nam isti profectò ordines dabant, attollebant, pro arbitratu. Apud Liuium:

Consul deprecatus est Tribunos plebis, ne prohibeant si quem cuique ordinem assignari è republicâ sit, eum assignare. Attamen vsi sub initium, & vbi tam multi assignandi, operâ Tribunorum. Itaq; & de iis apud Liuium Sp.

Ligustinus: Ordinem, quo me dignum iudicent Tribuni militum, assignare ipsorum potestatis est. Ibidem: *Tribuni militum in legione primâ primum pilum ei virtutis causâ assignarunt.* Nota, quòd ait sollemniter *virtutis causâ*: in formulâ id fuit, & iam sequitur in nostro:

„ *Secundum virtutem.*] Quæ vtraque intellegenda, animi & corporis: sed maximè ista militaris. Lucanus de Scæuâ:

— *ibi sanguine multo*

Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Significat ob strenua facta multasque cædes promotum.

tum. *Promotum* dico, quæ frequens & velut propria in hac re vox est: eoque sensu Suidas: *ᾠεμῶρ*, *ᾠεχότιον* Promoti, & Promotiones. *ᾠετὰ πρῶταίσι*: *Promotus, qui prouebitur & ascendit apud Romanos.* Exempla tibi vtrò obuia. A fortibus factis igitur promotio: & hoc milites reddebat fortes. In Tacito pluscula & ordine expressa, quæ hîc spectabant; da- Requisita in centurione. 1. Annal. bo verba. *Centurionatum, inquit, Germanicus inde egit. Citatus ab Imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in præliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat.* Priora ad notitiam viri aut honestatem spectant, posteriora ad hanc rem propriè, & à strenuè factis aut donariis maximè promotio. De his Lucanus significat:

— *summi tum munera pili*

Lælius, emeritique gerens insignia doni,

Seruati ciuis referentem premia quercum.

Significat, inquam hunc Lælium ciuicâ insignem fuisse, & ob id quoque Primopilatu donatum. Non est dubium, quin ista res inter firmamenta fuerit militiæ Romanæ: & infractam eam, cum hæc neglecta. Vegetius de suo æuo queritur, *Legionum robur infractum, cum premia virtutis occuparet ambitio, & per gratiam promouerentur milites, qui consueuerant per virtutem.* Benè Vegetiis, & ita post Augustum paullatim factum. Nam & ipsi Principes inter beneficia cœperunt dare, & ab iis petebantur. Plinius de amico quodam: *Huic ego ordines impetraueram.* Capitolinus: *Per Lollium Auitum consularem virum ordinis ducendi dignitatem petiit.* Nec aliâ mente Iuuenalis:

— *perlege rubras*

Maiores leges, aut vitem posce libello.

○

Quin

Centuriones primi, è suo quisque genere

Tribuni assignant ordines.

Lib. xl.

Lib. xl.

Ob virtutem dicit.

Lib. vi.

Lib. 11. cap. 111.

Per gratiam dati ordines.

Lib. vi. cap. xxv.

Centurio-
nes à cēsu.

Quia & census rationem habitam video, & quosdam ditiores statim ab initio Centuriones factos, sine militiæ aliis rudimentis. Mihi hoc Dio Cassius dicit, apud quem Mæcenas suadet Augusto, *recipi in Senatum quosdam Centurionum, modò non eos qui aliquando inter gregarios meruissent, & corbes ac storeas portassent. id enim indignum & turpe.* ἐν δὲ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐκαστῶν ἀρχιστάντων εἶδεν κωλύειν τοὺς ἐλλογμωδέτους αὐτῶν μεταλαμβάνειν: ex iis verò qui ab initio & semper Centuriones fuissent, nihil impedire prudentissimos eorum assumere. Facit huc fortè illud Portij Latronis apud Senecam: *Census in castris ordinem promouet, census in foro indices legit.* Quid, quòd etiam aliter facti per opes? emebant. Sed hoc apud turpes, & cuiusmodi Pisonem Cicerò carpit: quem ait, *Centurionatus palam vendidisse, ordinésque per seruulum assignasse.* Seruulum, non Tribunum, & interpretem nempe nundinationis.

Lib. II.
Cont. I.Orat. in
Pison.

„ *Decem.*] Hæc est prior electio, & ita fiunt triginta.

Causa ite-
rata ele-
ctionis.

„ *Alterà electione iterum decem.*] Adnota. duplex electio: & quo fine? cur non vno labore atque operâ defuncti, & statim initio legerunt *sexaginta*? Noluerunt, & est hæc causa. Triginta manipuli sunt in legione, vt diximus: in quoque Centuriones duo. Vt igitur constaret vter ex iis prior & quodam genere dignior esset, duplex hæc electio facta, & in quoque suo manipulo prælati electi illi primi. Mox magis aperiemus. Nota & amplius, clarissimè ex his verbis elici & asseri *sexaginta* Centuriones: quos etiam Tacitus, in verbis quæ supra de numero legionum dedi: *Sexageni singulos, vt numerum Centurionum adæquarent.* Sed & Dionysius vbi de

Sexaginta
Centurio-
nes.

I. Annal.

Primi-

Primipilo, verbis infra reddendis. Liquidum hoc est, & omnis ordo sic poscit: vbi mentem viri docti & harum quoque rerum curiosi habent, cum *triginta* modò statuunt ex Polybij mente? valdè errant. Quid tamen insultem? *Ἀμαρτάνει τε καὶ σοφοῦ σοφώτερον.*

Et labitur sapiente vel sapientior.

ait quispiam. Illi hîc, ego alibi: maximè ille, qui minimè se putat.

„ *Qui primus electus est.*] Primopilum intellegit. Ergo clarum, electionem istam factam primùm in Triariis, tum Principibus, tum Hastatis: ordine scilicet dignitatum.

„ *Etiã consilij particeps fit.*] Pluribus eminuit iste Primus; etiam eo, quòd more & iure ad Consilium venit Militare accipi liquet. in quod primò omnium Legati veniendi ius habebant & Tribuni. Æquabatur igitur quadam parte istis. Liuius de prioribus Lib. IX: *Ad Consules mastos, nec aduocantes quidem in consilium, sua sponte Legati ac Tribuni veniunt.* De isto Cæsar: *Labienus noctis Tribunis militum primisque ordinibus conuocatis.* Iterum: *Ad Consilium rem deferunt. L. Cotta compluresque Tribuni militum & primorum ordinum Centuriones nihil temerè agendum censebant.* Istos Primopilos vtrobique intellegi probabile est, ac cum iis, primos Principes & Hastatos. Etsi interdum plerosque omnes Centuriones aduocatos legam: sed pro tempore, & arbitrio Ducis magis, quàm more. Cæsar instante pugna in Ariouistum: *Conuocato consilio, omniumque ordinum ad id consilium adhibitis Centurionibus.* Interdum & Equites admixti, digniores scilicet militum, & Centurionibus æquandi. Cato Priscus apud Liuium, bello Hi-

Consilium
militare.
E quibus?

Legatis ac

Tribunis.

vi. Gallic.

v. Gallic.

Et Primo-
pilos.Interdum
& alius Cen-
turionibus.

I. Gallic.

Et equiti-
bus.

Lib.
XXXIII.

spaniensi, *Convocari Tribunos Præfectosque, & equites omnes, & Centuriones iussit.* Et Præfectos inibi accipiam Sociorum, qui Tribunis pares. Miror tamen de omnibus equitibus: nam duas legiones Cato habuit, ergo equites sexcentos. Adde centum viginti Centuriones, duodecim Tribunos, totidem Præfectos sociales, concio ista non consilium. Dubitavi legere: *Præfectosque equitum omnes.* Atque ij sint Decuriones, meritò sanè vocati ubi omnes Centuriones. De equitibus aliquid indicasse Virgilius videtur:

Lib. 12.

*Ductores Teucrum primi, & dilecta iuventus,
Consilium summis regni de rebus habebant.*

Ut quid enim *iuvenes* consilio tam arduo miscet, nisi consideratione Romani moris (ita poëta hic amat) quo equites admissi? qui ferè è iuventute.

Isti autem rursus eligunt totidem quos Vragos dicunt. Qui autem *isti*? Centuriones, ut videtur, iam lecti: illi inquam *Vragos* sibi legunt. Sed quos? & quo Latino nomine dictos? iamdiu equidem ambigo & quæro.

Quæ Vragos Polybio.

An agminis coactores?

Cap. XLV.

Si Græcanicam vocem intueor, dixerim esse *Agminis coactores*. Horum cùm alibi, tum in Suetonio, mentio: *Renunciantes coactum agmen, sicut erant, loricatedos ad discumbendum adhortatus est.* Atque hi profectò à fine & à tergo curant. Si tamen hos intellegit, & si ordinarium hoc munus, mirum non ab historiæ aut militiæ scriptore dictum aut tactum. An magis est *Optiones* hîc accipi? quos ipse cùm Græco verbo reddere non posset, simili notificavit? Credo hos esse. eò magis quòd à Centurionibus lectos dicat: & sunt sanè isti subsidia & velut vicarij Centurionum. In Festo: *Optio qui nunc dicitur, antea dicebatur Accensus. Is adiutor dabatur Centurioni à*

An Optio-nes?

Qui sine

Tribuno

Tribuno militum: qui ex eo tempore, quem velint, Centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. Clarius scribatur: *qui ex quo tempore.* Nam hoc sentit dicitque Festus, antea *Accensum* dictum, cùm Tribunus eum daret: sed postquam Centurioni optandi eligendi que ius fuit, factum *Optionem*. Nonius similiter: *Optiones in cohortibus, qui sunt honesti gradus, ut optatos, quod est electos.* Et Vegetius: *Optiones ab optando appellati, quòd antecedentibus agritudine impeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarij solent curare.* Quod aliquid etiam pro Polybij verbo. nam significat ipsos Centuriones antecessisse, istos à tergo fuisse. Et an fortasse in acie sic positi? opinor, etsi testibus haud firmem. Horum & Varroni mentio: *Optiones in turmis, Decurionum; & cohortibus, Centurionum appellati.* Item prisco lapide: *BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.* In Procopio Latino factò: *Gezon erat quidam inter pedites eius ordinis quos Optios Romani appellant.* Sed & Tacitus inter officia militaria nominat, *Proculum tesserarium speculatum orum, & Veturium Optionem eorumdem:* paulò alio tamen, ut videtur, sensu. Sed in id æuum nunc non inquirò, & aliquid ad Tacitum dixi. An isti nostri sunt, quos *Succenturiones* Liuius? Ita enim bello Latino: *Centurioni primi pili permissum erat ab Consulibus, ut Succenturionem quem vellet legeret.* Credam; & hinc esse originem rei, à bello inquam Latino, occultè ab eo tactam. Nam antea, inquit Festus, Tribuni dabant: nunc permissum, *legeret quem vellet.* Video & in Dione Cassio *ἐκατόνταρχος ἢ ὑπομείωνας* iungi: id est ad verbum, *Centuriones & Sub-minores:* quasi dicas *Vicarios aut Procenturiones.* Ita acceperim: & nota-

Rescriptum
ubique Ro-
sim.Lib. 12.
cap. VII.1111. de
L.L.Lib. 31.
Vandab

1. Hist.

Succenturiones
Lib. VI. 15.

Lib. XLII.

O ;

tat,

tat, eos à Cæsare in Senatum etiam lectos. Simile in Tribunis & Ducibus fuit imò æuo, quorum *Vicarios* in Cæsareis scriptoribus sæpe leges.

„ *Adtribuant cuique parti ex viris iam electis duos duces.*] Pars hîc manipulus est: tales in legione triginta: & in quâque duo duces siue Centuriones: quid ergo clarius quàm sexaginta eos esse? Mentem aut oculos alibi habuerunt, qui non viderunt.

„ *Centuriones & Ordinum ductores.*] Ipsa Latina vox in Græco est, *χενταριωνες*: sed adspiratè sic scripta. Credo quia sic solet illa ætas. Fabius: *Chorona, Chenturiones, Prachones* adhuc quibusdam inscriptionibus manent.

Lib. I.

Quot signa in manipulo.

Duo videri.

Lib. VII.

Lib. II. cap. XIII.

„ *Eligunt duos vigore animi & corporis præstâtes Signiferos.*] Ex hac scriptione clarum videatur, duo signa in quoque manipulo fuisse. Nec aliter è Liuiio, qui in Ordine locat, id est dimidio manipulo, *Centurionem & Vexillarium unum*. Videtur & Vegetius facere: *Antiqui cohortes in centurias diuiserunt, & singulis centuriis singula vexilla constituerunt*. Dat ecce singula singulis Centuriis: atqui in manipulo centuriæ duæ. Ipse *Vexilla* dicit, sicut & Liuius *Vexillarium*: non quia reuera vela aut panni fuerint (nummi certè aut lapides non ostendunt) sed quia confundunt, & cum *Signi* voce miscent. Nam *Vexilla* propriè olim non nisi equitum. Hæc ita dixerim, sed non sine retractatione & dubio assensu. Nam profectò nimia videtur Signorum illa pluralitas, vt fuerint in legione solâ, peditum sexaginta; equitum dena. Sociorum totidem in peditibus, in equitibus duplum. Nam singulis turmis signa sua fuisse, non videtur ambigendum. Hæc, inquam, tot signa an non confusione fuerint? Accedit Varronis auctoritas, qui aliò ducit:

An fortè & unicum

Manipulus

Manipulus, minima exercitus manus, quæ unum sequitur signum. De vno ait, non duobus. Ipse Polybius, Manipulum passim *σημαδιον*, id est *Signum* vertit & appellat: sed *Signum*, non *Signa*. Quid quòd vna modò legionis Aquila, & ea Primopilo commissa? cur non hoc exemplo in ceteris? Denique Cæsar etiam fortasse nos huc inclinet. qui proelio Pharsalico *relata ad se* scribit, *centum octoginta signa militaria, aquilas nouem*. Atqui legiones Pompeianæ illîc vndecim steterant: ergo signa manipulorum circiter *sexcenta sexaginta*, ex priore illâ sententiâ: quod minimè conuenit in numerum Iulianum. Si enim nouem aquilæ captæ: quæ ratio aut proportio, vt tantum *centum octoginta* è reliquis? Magis autem ea, si vnum modò signum manipulis demus, & tot capta faciamus è trecentis triginta. Minutè hæc deduco: quid refert? non alij inquisiuerunt, & semel hæc scire cupido est, non quia delectet *περιχολογεῖν*. Quid ergo assero? nihil firmiter, sed propendeo vnicum vni manipulo fuisse. Ad Polybij & Liuij dico, duos quidem Vexillarios dari: sed non consequi necessariò de duobus Vexillis. Possunt enim ita dari, vt alter alterius vicem obeat in defatigatione (grauia enim hæc signa) aut etiam in morbo. Quæ ipsa causa in Centurionibus duobus à Polybio expressa. Ad Vegetium, parùm is mouet. Nam eius æuo manipuli veri & veteres desierant, eorumque vicem Centuriæ iam erant. Sistit tamen iterùm Liuius, qui disertè tria Vexilla in tribus Ordinibus ponit, libro octauo, verbis suprâ, vbi de Triariis, Rorariis, & Accensis. Itaque hæcere me fateor, nec iurgium hoc discingere. Quidquid sit, illud arbitror, in postremo Genere, id est Triariis, non nisi singula signa steterisse. Argumento ab

L. L.

Cuius

vnâ

vnâ aquilâ; tum etiam quia exiguus ille manipulus, & numero non nisi vnus ordo: atque ita Liuius olim, cum Rorarij & Accensi adiuncti, non nisi vnum Vexillum donat. Credo igitur mansisse.

„ *Qui prior electus est præest dextra parti.*] Alio sensu hîc *pars*, & significat *Centuriam* siue *Ordinem*, id est Manipulum dimidiatum. Valdè autem notanda hæc Polybij, sine quibus quomodo de ordine & dignitate Centurionum expediamus? numquam satis certò. At nunc mihi omnia clara, & efficiam vt etiam tibi, si lubet attendere. A v d. Lubet? Ardeo. nunquam magis hæreo, quàm cum ista in Historiis lego, de promotionibus ad altiores ordines, de primo Principe, octauo Hastato, & talia. Plenè hæc semel tu & planè. L I P S. Faciam. sed vereor vt tenuia intercurrent, ad quæ non erigitur vulgus. Sed hoc seponam, tibi canam & paucis.

Divisio & discrimen Centurionum.

A numero.

Ordo Centurionum triplex, *A Numero*, *a Genere*, *a Situ*. *A Numero* est, qui in ipsis Manipulis aut cohortibus, & vt illi atque istæ non nisi Decimæ, sic Centuriones. A primo ad hunc numerum descenditur, nec itur infra. Honestissimi autem semper, quod liquet, primi, & sic deinceps. *A Genere*, qui in ipsâ cohorte vnâ spectatur, & honestior Centurionum ille qui in eo honestiore. Exẽpli causâ. Sex sunt Decimi in cohorte Decimâ: duo in Hastatorum manipulo, duo in Principum, totidem in Triariorum: qui honestissimi? Triariorum haud dubiè, tum Principum, vltimi Hastatorum. *A Situ*.

A Situ.

tu denique, quod eos qui eiusdem Numeri, Generis, imò manipuli sunt, spectat. Quod discrimen aut præitio inter duos *Primos pilo*, duos *Octauos Hastatos*? istud quod Polybius in verbis ad quæ commentamur promit, vt

dignior

dignior sit qui *præest parti siue ordini dextro*. Quis ille? certus, inquit, & sine controuersia semper qui primus electus est in electione priore. Vt totum me aperiam, & diffundam vel ex superuacuo, vide. Sunt duæ electiones (antè dictum:) & priore eligebant Centuriones triginta: nempe in quoque Genere & Manipulo decem: tum iterum triginta, diuisione eadem. Ergo omnes qui primi, secundi, tertij, in tali Genere, in tali manipulo, priore electione dicti; ij præerant dextræ centuriæ, & hoc aspectu in eodem Numero, Genere, Manipulo digniores. Hæc intellegi à te censeo: firmanda aut illustranda sunt exemplis, eò promptius quòd quædam ex iis in tenebris sunt aut lite: obscura dico, aut incerta. Ad Numeros & Genera spectant (iungi enim ferè solent) ista. Liuius de Sp. Ligustino, in concione ad populum, quæ tota sine hac notitiâ obtenebrat: *Virtutis causâ mihi* Lib. XLII.

T. Quinctius Decimum ordinem Hastatum adsignauit. Fuerunt rudimenta eius militiæ, & ideò pro magno narrat, ordinem sibi adsignatum, etsi ille vilis & imus. Cicero: *Nasceinus Cretensi bello, Metello Imperatore,* Epistol. ad Brut.

octauum Principem duxit. Atque obiter, in his talibus, *Princeps* aut *Hastatus* est ipse ordo. Quo etiam modo *Hastatus* pro Ordine.

Ouidius: — *Hastatos instituit que decem:* & dictionis talis plurifariam exempla. Nescio an hoc in Cæsare: *Q. Fulginius ex primo Hastato legionis duodecime.* Quid enim aliud vult, quàm Centurionem fuisse (è sequentibus apparet) in primo ordine seu manipulo Hastati? Tamen nouitia & suspecta locutio, non nego, vt multa in hodierno Cæsare: & an non fuit, *Q. Fulginius Centurio primi Hastati?* malim, & puto: causamque corruptioni dederit nota, quâ sculpi & scribi Centuriones,

Duplicis electionis effectus.

Exempla priorum discriminum.

Lib. XLII.

Epistol. ad Brut.

Hastatus pro Ordine.

11. Civil.

Diuinitio in Cæsare.

Nota Cen-
turionum.

turiones solent vulgo. Millies in lapidibus est, & curua-
tur in modum vitei flagelli. Nam vitis scilicet insigne
Centurionum: eo que hac formâ illum notabant. Id in
x. litteram aut *ex* præposiunculam transisse, non no-
uum. Phrasis fanè vulgata noua, nec nunc mihi trans-
mittenda. Video etiam nominari sine notâ Numeri,
cum illâ Generis tantum. vt in Floro: *C. Minucius quart-
a legionis Hastatus*. Sed quis intellegitur ergo? Κατ' ἐξο-
χῆν ipse primus. Orosius docet, qui de eâdem re & ho-
mine: *Minucius quarta legionis primus Hastatus*. Simile
in Liuiio: *T. Pedanius Princeps tertia legionis*: accipe pri-
mum, & ipse antè sic dixit. An eo sensu Suidas: Πειγυρῆ,
ὁ ἐξάρχῳ τῆς τάξεως τῶν Ῥωμαίων: *Princeps, dux agminis
apud Romanos?* an præstat simpliciter interpretari de
quocumque Centurione Principe? & certè eò facit. Ex-
empla aliquot vtriusque prioris discriminis habes: etiam
vltimi ista. Liuius in eâdem oratione Ligustini: *Hic me
Imperator dignum iudicauit, cui primum Hastatum prio-
ris centuria assignaret*. Iterum ibidem: *Mibi primus Prin-
ceps prioris centuria est assignatus*. Cur vtrouique hic de
priori centuriâ tam disertim, nisi quia honestior, & est
hæc ipsa quæ Polybio *dextra*? In eandem mentem Cæ-
sar: *Omnibus prima cohortis Centurionibus interfectis,
præter Principem priorem*. Breuius dictum, sed æquiparat:
Princeps prior, & Centuria prioris. Vereor vt in Liuiio hîc
corruptiuncula: *T. Pedanius Princeps primus Centurio*.
Vtro modo vis distingui? *Princeps primus*? benè est, sed
tum *Centurionis* vox nonne vacat? An *Princeps, primus
Centurio*? non potes, & falsum sit: quia Primopilo hoc
conuenit, esse *Centurionem primum*. In notæ fidei libro
repperi: *primo Centurio*: parum est, sed tamen vacillatio
dat

Lib. I.
cap. xviii.

Hastatus,
pro primo
Hastato.

Lib. III.
cap. I.

Lib. xv.

Exempla
de Situ.

Lib. xlii.

Lib. I. Ciuil.

Cæsar ex-
plicatus.

Lib. xv.

Liuius am-
biguè cor-
rectus.

dat suspicari ne fuerit, *prima* aut *prioris centuria*. Nam &
prima non malè, aspectu ad omnes inferiores viginti.
En exempla huius discriminis quoque habes. Sed iam ^{Promotio}
ad promotiones eamus, quas tangit Cæsar sed non ex- ^{Centurio-}
plicat, in his verbis: *Erant in eâ legione fortissimi viri, qui* ^{num.}
iam primis ordinibus appropinquabant, T. Pulpio & ^{v. Gallic.}
L. Varenus. Jj perpetuas controuersias inter se habebant,
omnibusque annis de loco summis simultatibus certabant.
Obseruare potes diuturnas, & vt ipse ait, *perpetuas* has
contentiones de loco fuisse, *omnibusque annis* repetitas.
Quid ita? quia non saltu, sed gradu promouebantur, & ^{Quo ordi-}
ab infimis ordinibus perueniebant lento pede ad pri- ^{ne.}
mos. Id quî factum, quæro. An per Genera ascende-
bant? exempli causâ, vt à *Decimo Hastato* ad *Nonum*,
& sic consequenter ad *Primum*? tum retrogradi à *De-*
cimo Principe ad *Primum*? denique à *Decimo pilo* ad
Summum? Hæc non opinor, nec admitto. Per cohortes
& manipulos magis est promotionem istam factam:
hoc modo. Erant decem cohortes; infima *Decima*; & in ^{partitè}
eâ tres manipuli; in quoque horum duo Centuriones. ^{explicatè.}
Isti omnes Numero pares, Genere impares: ideoque pri-
ma promotio in eodem Numero & Cohorte, à mani-
pulo ad manipulum, siue à Genere ad Genus fuit. puta,
à *Decimo Hastato* ad *Decimum Principem*, ab isto ad
Decimum Pilum. Tum expletâ eâ cohorte, Numero ad-
scendebant, fiebantque *Noni*, mox *Octaui*, & denique
Primi. Cùm iam illîc, à *Primo Hastato* ad *Primum*,
Principem, à *Primo Principe* ad *Primum pilum* ibant.
Hæc cùm ratio & analogia consideranti ita suadent,
tum & firma auctoritas Vegetij, ista: *Vetus consuetudo* ^{Lib. II.}
tenuit, vt ex primo Principe legionis promoueretur Cen- ^{cap. VIII.}
turio

*torio primi Pili. Si ita est, & non ex secundo Pilo; conuenienter profecto de toto illo ordine digessi. Cùm igitur Cæsar ait, primis illos ordinibus appropinquasse: significat in secundo Principe aut Pilo fuisse, in cohorte inquam secundâ: & id certamen pluribus annis fuisse, quia pariter ascendebant, & in pari virtute adnixi præire non præibant. Nam virtutis sæpe hîc aspectus, & ea eximia ad primos etiam locos saltu traducebat. O bona contentio! ô arcanum & vtile militiæ firmamentum! Sic Sp. Ligustinus in Liuiio, à Decimo Hastato ad Primum ductus; ab isto ad Primum Principem; iterum ab isto ad Primum Pilum. Hæc omnia virtutis causâ: etsi tunc militia nondum continua, nec ita ordinariæ promotiones. At Cæsaris æuo iamdiu erant: ideoque magis insigni exemplo Scæua ille apud eum; qui cùm se facto probasset vix humanæ virtutis, & posteris quoque stupendo: statim hunc Imperator ab octauis ordinibus ad primum pilum traduxit. Ita ipse Cæsar scribit, nec distinguit quibus octauis, Hastatorum, Principum, an Pilanorum. Quid opus? inter imos ille ordo totus erat, & longè à primo: ideoque & longum ordinem Lucanus dixit. In eadem enim re, de eodem Scæuâ: — *Latiam longo gerit ordine vitem*: id est qui longinquus, & tardæ promotionis, procul à metâ. Hoc sensu & Frontinus, de Vespasiano Principe: *Cùm adolescentem honestè natum, angustiarum rei familiaris causâ ad longiorem ordinem deductum rescisset, censu constituto exauctorauit*. Laudatur humanitas eius Principis, qui cùm ordines tunc (suprà monui) à censu assignarentur, tenuem quendam, etsi stirpe honestum, ad infimos ordines detrufum videbat: è quibus cùm lentè debuisset ascendere & emergere, liberali-*

Virtus vi-
pebat or-
dinem.

III. Ciuil.

Lucanus
illustratus.

Et Fronti-
nius.

Lib. III.
cap. VI.

beralitate potiùs illum iuuit, & militiâ soluit. Sunt ij Inferiores ordines. 11. Ciuil. dem, inferiores aut infimi ordines vt Cæsar: *Q. Fulginius ex primo Hastato legionis duodecima, qui ob eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad eum locum peruenerat. Eidem: Fabius Pelignus ex infimis ordinibus de exercitu Curionis. At contra, primi ordines sunt, illi in cohorte primâ: Primus Hastatus vterque, Primus Princeps, Primus Pilus. Non aliter acceperim, quoties primorum ordinum Centuriones lego. Vt in Liuiio: Legati Tribuni que Eodem li- bro. & primorum ordinum Centuriones approbauere. In Cæsa- Primi or- dines. re: Legatos primorum ordinum Centuriones ad Cæsarem Lib. 5. mittunt. In Tacito: *Vrgebatur maximè septima legio nu- 11. Gallic; 111. Hist. per à Galbâ conscripta, occisi sex primorum ordinum Cen- turiones. Nota & numerum: sex, inquit, ergo omnes in- terfecti in cohorte primâ. Idem est, cùm primos ordines pro ipsis Centurionibus talium ordinum, compendio quodam dicunt. Vt Cæsar: *Cùm à Cottâ primisque ordi- v. Gallic. nibus acriter resisteretur. Iterum: Labienus Tribuni simi- litum primis, que ordinibus conuocatis. Apagete correcto- res. Hæc munda & bella sunt, & Frontino quoque imi- tata: Imperauit Tribunis, & primis ordinibus, & centu- Lib. 1. cap. 28. rionibus. Vbi tamen quasi seiungit à Centurionibus: sed hoc sensu, quòd illi eximij super alios, non gregales: & valet, ceterisque Centurionibus. At enim primum etiam Primus or- do quis. 111. Hist. ordinem singulariè lego. In Tacito: *Iustus Catonius pri- mi ordinis Centurio. In Velleio: Non in cruentis Centu- Lib. poster. rionibus, qui etiam primi ordinis cecidere. Et quia de vno ordine, magis est primorum primum capi, id est ipsos Primopilos. Qui verò Principes ordinum? nam & hos Principes ordinum. Lib. VII. 2. in Liuiio obseruo: *Tribunos Principesque ordinum nomi- natim ad pugnam secum iterandam vocare. De Impera-*****

ratore qui suos excitat: & puto eum istos cohortis primæ maximè affatum. Idem paullò aliter, *Centurionum Principes*. Non iam sensim, ut antea, per *Centurionum Principes* postulanti: Sunt isti quoque primorum ordinum, & postulata edita probabile est per cuiusque Generis primos. En peruenimus iam ad apicem, & de ipso Primopilo magnâ & inuidendâ militari dignitate, seorsim aliquid dicamus. Is appellabatur variè. *Centurio primi pili*, ut in Liuiio: *Populus dedicationem adis dat M. Platorio Centurioni primi pili*. Quæ vetustissima eius mentio in Liuiio, & statim à partâ libertate: ut appareat hunc ordinem, quod ad* intricata illa Liuij monuimus, vel hoc testimonio perpetuum Romæ fuisse. Nominatur deinde crebrò. ut Velleio: *Primi pili Centurionem, nomine Vibullium, fuste percussit*. Cæsari: *P. Sextius Baculus primi pili Centurio*. Dicebatur & simpliciter *Primpilus, Primopilus*, vocibus coalitis & iunctis. Cæsar: *Primpilo P. Sextio multis vulneribus confecto*. Liuius: *Duo Primpili in utraque acie erant*. In lapidibus: PRIMOPILLO. LEG. III. & locis sexcentis. Dicebatur & absolute *Primus Centurio*. Liuius: *Primus Centurio, quem nunc Primpili appellant*. Nihil cum aliis muta: *Primpili*, nempe *Centurionem*, & repetenda in struendo ea vox est. Idem ἡγεμὼν τοῦ τάγματός, *dux legionis*, aliquoties Dionysio: & στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματός, *Praefectus legionis*: itemque Primopilatus ipse στρατοπεδάρχεια. Cur tam honestè? quia res ita fuit, & caput ipse omnium *Centurionum*, & ductor. Dionysius de Flauoleio Primopilo, Ἦν δὲ ἀνὴρ δημοτικὸς, ἀλλὰ τῶν ἐπαινομένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἀλκιμὸς, καὶ δι' ἀμφοῦ ταῦτα ἐνὸς τῶν τάγματων τῆ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένῳ, ἢ τὰς ἐξήκοντα ἑκατοστάρχιας

Lib. 11.

De Primopilo di-
ctum.

Lib. 11.

* Suprà
Dial. III.

Lib. poster.

11. Gallic.

Lib. VII.

Primus
Centurio.
Lib. VII.

Dux le-
gionis.

Lib. 11.

στραρχίας ἐπεδαί τε καὶ τὸ κελδύμνον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τῆς ῥωμαίου τῆς ἡγεμονίας τῆ πατρίω γλώτῃ περιμοπίλους καλοῦσι: *Erat vir plebeius genere, sed virtute nobilis & bello bonus, atque ob ea utraque* (duplicem virtutem nota in Promotione) *spendidiſsimâ dignitate ornatus in unâ legionum, cui sexaginta centurias subsequi & quod iusserit exsequi lex iubet*. Hos tales duces Romani patrio suo sermone *Primopilos* vocant. Ait sequi eum *sexaginta centurias*: id est, omnes. Tot enim in legione: & ergo etiam in collegam suam, Sinistrum Primopilum, ius aliquod habet. Nam hæc de Dextro accipienda, & summo: nisi tamen imperium hoc inhibuere per vices. Ait & *iussa eius exsequi* debere. Ergo ne aliis imperat? non iure profectò aut more: suæ duntaxat centuriæ: sed quia Imperatoris sæpe mandata aut Tribunorum per illum edebantur in vulgus. Nec dubitare fas erat aut retractare, parebant. Etiam in acie, in agmine, illum ad spectabant, & ad eius nutum sistebant aut procedebant: ideò, quia Aquilam regebat, primum signum. Dionysius hoc docuerit lectorem intentum, de L. Siccio: Ετέρου δὲ πάλιν ἀγῶνός ἐν ἀντίοις, ἐν ᾧ τῆντε στρατοπεδάρχην τῆ τάγματός ἡμῶν σιωέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγωνισάμενος, τὸν τε ἀετὸν ἀπεσώσάμην, καὶ τὸν στρατοπεδάρχην ἔσωσα. ὅς ἐμοὶ τῆς τότε βοηθείας χάριν ἀποδίδες, τῆς ἡγεμονίας τῆ τάγματός ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδες: *Alio iterum praelio, in quo Praefectum legionis nostra contigit cadere, & aquilam venire in hostium potestatem, ego pariter pugnans & aquilam seruaui, & Praefectum eripui, qui gratiam mihi auxilij eius referens, ducatum legionis cessit, & aquilam dedit*. Hic verti στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματός, *Tribunum qui castris & legioni praerat*, video: sed *Primopilum in-*

Omnes
centurias
ducit.

Aquila
praest.

Lib. 11.

Vera sen-
tentiâ Dio-
nyſij ex-
pressa.

tellegi

tellegi verissimum est, nec aliud intellegi quàm *Primopilatam*, ipsam *ἑξαπενταρχίαν*, de quâ infra addit. Argumentum certum, quòd nihil horum in Tribunum conuenit, omnia in Primopilum. quòd *Dux legionis*, quòd *Aquilam custodierit*. Nam cum alij Centuriones sua signa adfisterent & tuerentur, hic totius legionis aquilam: quod etiam in Vegetio clarè. *Centurio*, inquit, *Primipili non solum aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias in primâ acie gubernabat*. De aquilâ, benè & ad vetustum morem: de quattuor centuriis, ad nouitium. æquè iste noster non nisi vni præfuit, & suæ. Ad eundem morem Valerius: *Aquilarum altera vix conuelli à Primipilo potuit*. Indicat ita præfuisse, vt etiam sub iter ipse euelleret refixam, & Signifero suo in manum daret. Quin etiam in ipsâ acie adfistebat, & tuebatur. Dionysiana illa suprâ hoc ostendunt, tum istud Taciti: *Ipsam aquilam Atilius Verus primipili Centurio, multâ cum cæde hostium, & ad extremum moriens seruauerat*. Quia igitur aquila in Primopili tutelâ, & ei velut assignata, inde manauit, vt Aquila pro ipso illo munere & Primopilatu vsurparetur. A Plinio: *Centurionum in manu vitis, & opimo premio tardos ordines ad lentas perducit aquilas*. Id verò est, Vitis insigne Centurionatus, & ea per tardas promotiones & adscensus tandem perducit ad Primopili aquilam. Et velim inibi *lentas*, quàm *lentas aquilas*: tum quia de lentis ordinibus iam dictum, tum etiam quia relaxæ ipsâ & lætificantes, ob *premia*, vt loquitur, *opima*. Nō enim dignitas solùm, sed opes adiūctæ: ideoq; *locupletem aquilam* hoc sensu, mihi quidē, Iuuenalis dicit: *Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus Adferat*. —

Lib. II.
cap. VII.

Lib. I.
cap. VI.

III. Hist.

Aquila, de
Primopila-
tatu.

Lib. XIII.
cap. I.

Plinius ex-
plicatus.

Sat. XIII.

Osten-

Ostendit, quod Plinius, tardum esse Primopilatum, & post gradatim ordines (si morem spectes, & nisi virtus perrumpat) decursos: sed tamen præmiis insignem. Mihi, inquam, poëta & meis auribus hoc sonat: Scholiastæ veteri aliter, qui de Signifero hoc accepit. Atqui nec illa tanta dignitas, nec tam in quæstu. De istâ, etiam Martialis: *Grata Pudens meriti tulerit cum premia pili*.

Lib. I.

Quæ præmia? in pecuniâ primum, quam certam iis definiuit Augustus; & quam Papinianus tetigit: *Pater filiam ex ratione commodorum primi pili trecentos aureos accipere voluit*. Ad quam & Suetonius adspexit, cum scribit Caligulam, per improbam auaritiam, *plerisque Centurionum maturis iam, & intra paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademisse, causatum senium cuiusque & imbecillitatem*. Scilicet præmia magna Primipilorum vel ex eo colligas, quòd gregariis etiam militibus satis ingens summa definita: de quâ* alibi dictum. Pecunia igitur primum, fortasse pro censu equestri: certè adiunctus is honos, & pro equite erant, qui Primopilatu functi. Martialis:

Pecunia
Primopilis
Lib. XIII.
De adim.
legat.

Cap. XLII.

*Ad I. An-
nal. Taciti.

Dignitas
equestris.

*Sospite me sospes Latias reueheris ad vrbes,
Et referes pili premia clarus eques.*

Ouidius de æmulo suo in amore:

*Eccerecens diues parto per vulnera censu,
Præfertur nobis sanguine factus eques.*

III. Amor.
eleg. VII.

Rem, ait, indignam, quòd mea puella præponit mihi stirpe equiti hunc nouitium à militiâ factum. Itaque de eodem:

*Lama manus, cui nunc serum malè conuenit aurum,
Scuta tulit.*

Ostendit equitem ab insigni & anulo aureo. Denique

Q clarissi-

clarissimè ad primum pilum hæc refert, cum indigna-
tiunculâ:

*Discite, qui sapitis, non hæc quæ scimus inertes,
Sed trepidas acies & fera bella sequi.*

Pròque bono versu primum deducite pilum.

A V D. Interpello. & bonâ fide, an non hodie, cum poë-
tâ, hoc liceat? quando nullus honos artibus, à quibus
verus omnis honos. Nam sine iis quæ fama diuturna?

*quid ex-
citas la-
crimâ dor-
mientem?
Phocyll.

L I P S. Omitte. — *Τί δ'ἀκρυον δίδον ἐγχείρεις; Tale æuum
est, & memento Καὶρὰ λατρεύειν, μὴ ἀντιπνέειν ἀνέμοισιν:
Temporibus seruire, nec aduersarier Austris. Deus est qui

hæc dirigit, alibi alia excitat aut deprimit, bona, mala,
vt ei visum. Quis legem dabit? tu querelæ tuæ, si sapis,
& ego sermoni huic ne euagetur. Habes de Primopila-

Primopi-
lari quis.

tu, eiusque honore aut commodis: ad quæ Suidas etiam
adspexit: Περμοπιλάριος, τὸ μείζον ἀξίωμα τῶν σεραπιωτῶν
ἔχων ἀπὸ ῥωμαίων: *Primopilarius, maximam inter mili-*

tes dignitatem habens apud Romanos. Cetera benè, sed
non in ipsâ voce, confundit enim *Primopilarem*, cum
Primopilo: id est qui habuit dignitatem, & qui habet.

Nam certum est Romano vsu dici Primopilares qui
fuerunt, vt *Consulares*, & tales. Tacitus circumscribit:

XIII. Ann.

P. Actium primi pili honore perfunctum. Sunt & in vtro-
que legum Codice (Iustiniani & Theodosij) Primopili:
sed, ne erres, diuersi ab istis. Illo æuo (sic pleraque mu-

Atij Pri-
mopili po-
stea.

Lib. VIII.
Tit. XLII.
L. VI. & VIII.

tant) ministerium magis fuit, quàm honor: & sic dicti
qui ad pascendos milites sollenniter ad limitem destinantur.
Ita in Theodosiano leges, & ibidem *pascuum primipili.*

Qui mili-
tatem pas-
cunt

Facitne quod in lapide veteri: LEGIONEM. PAVIT?
Sed quia olim quiddam eximium, petitum ambitiosè
& repetitum. Atque adeò Tribuni ipsi, postquàm de-

Olim ite-
ratus hic
honos.

functi,

functi, capiebant. Liuius: *Additum legi, ne quis vbi Tri-*
bunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset. id pro-
pter P. Salonium, qui alternis propè annis & Tribunus
militum & primus Centurio erat, quem nunc Primi pili
appellant. Lex igitur iterare vetuit, sed post Tribuna-

Lib. VII.

tum: aliter, nihil obstitit. Ita in Liuiio *Sp. Ligustinus, qua-*
ter primum pilum duxisse gloriatur: atque inibi quintum
ducit. In Valerio: *Cornelius virtutis nomine quater hono-*

Lib. XLII.

re primi pili ab Imperatoribus donatur. Denique in Liuiio:
Septimum primum pilum iam Tullius ducit. Septimum,

Lib. VI.
cap. I.

Lib. VII.

dico, vt iterationem tantum, non numerum designet:
nec quisquam arbitretur adiectione *Septimum primum*
pilum dici, qui sermo in se pugnet. Credo me liquidum

hoc satis è turbido de Centurionibus reddidisse: si-
quid minus tamen depuravi, posce. A V D. Tu verò non

ciarè solùm omnia, sed præclarè. Quem te dicam? to-
tum Memorix dolium exhaustisse mihi videris. L I P S. Eâ

bonâ fuisse me, ad præceptorum admirationem non ne-
go: sed anni & morbi hæc talia deprædantur. Tu de re,
siquid voles, non de me. A V D. Approbè omnia, meo

quidem sensu. Requisiui tamen inter exempla de Tri-
ariis, *Secundum* aut *Tertium pilum*, aut tale: nec dedisti.

L I P S. Vt rem tibi dicam, non repperi, & in eâ enuncia-
tione hæsito. Probabile tamen est fuisse, sic vt dicis, *Pri-*
imum, Secundum pilum, ab exemplo ordinum aliorum.

Est quidem in Vegetio *Triarius prior*, & vidi qui pa-
riter vellet *Triarium secundum, & tertium*: ô quàm vanè!
Nam Vegetius (ipsum vide) longè hoc in aliam
mentem: & totus hic ordo tunc alius, vt aliàs docebo.

De Tribunis militum. eorum electio. item discrimina, munia, insignia.

PROXIMOS à Centurionibus Tribunos pono, quia ut illi Manipulis, sic isti legioni toti præfuerunt. Totidico: nec enim certæ eius parti. Ne moueat, quod Græci χιλιαρχας, id est *Millenarios duces* passim vocant: à similitudine aliquâ est, non à veritate. Nam quia in Macedonum Græcorumq; exercitu, supra Centuriones Millenarij isti erant: ideò traduxerunt ad Romanam militiam, etsi causa nominis non respondet. Illi ipsi Chiliarchæ apud Macedonas quâdo cœperint, Q. Curtius exponit. Sub Alexandro id fuit. *Singulis millibus peditem, ait, præfuturi erant, Chiliarchas vocabant. tunc primum in hunc numerum copiis distributis. Namque antea quingenariae cohortes fuerant, neque fortitudinis premia cesserant.* Ita lego, *cesserant*, non *gesserant* ut vulgò: quoniam adsignificat Chiliarchias istas dari ex virtute cœptas, antea non factum. Distributio autem talis in legione Romanâ nulla fuit, siue Genera videas, siue Cohortes. Illæ quattuor tantum, istæ decem: at Tribuni sex fuerunt: quomodo aptes? Sed enim legio postea sex millia habuit. Scimus: sed hoc manet, per millenarios numquam distributam. Tamen ecce & Latini Græcos imitantur, & Varro Atacinus in pulcherrimo carmine præfatur:

*At nos congeries obnubilit turbida rerum,
Ferrataque premunt millesimo milite cura.*

Potuit aspectus tamen esse ad sex illa millia, non nego,
cum

Tribuni
cur Chiliarchæ.

Isti in Macedonum exercitu.
Lib. v.

Curtius obiter correctus.

cum & Tribuni sex essent. Sed imperium tamen commune. & benè Horatius:

Quod mihi paruerit legio Romana Tribuno.

Benè totam legionem sibi vindicat, quia bini & bini imperabant ei per vices. Apud Latinos nomen iis à tribu: quòd, ut Varro ait, *terni tribus tribubus Ramnium, Lucerum, Tatiurn olim ad exercitum mittebantur.* Quod non valet (Turnebo visum) ternos è quaque tribu captos: non: sed è tribus. Nam initiò hic numerus, qui vnà cum legione postea auxit. Creauit autem eos primò Romulus: eiusque exemplo reges & consules, ut opinor, donec & populus in hunc honorem ius ac suffragium sibi sumpsit. Id factum ex Liuius colligimus circa annum vrbis *trecentessimum nonagesimum tertium.* Cum placuisset, ait Liuius, *eo anno Tribunos militum ad legiones suffragio fieri (nam & antea, sicut nunc quos Rufulos vocant, Imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locum Manlius tenuit.* Quibus verbis vltimis non ille sensus, quasi duodecim tantum Tribuni tunc creati in legiones quattuor, eorumque partem mediam populus creauerit: non assentior erudito Sigonio sic censi: sed quòd è locis vigintiquattuor sex tantum, exigua quædam pars populo decisa. Ipse Liuius hoc addocet, cum post annos paullò plus centum (hoc est, anno ccccxlvi) iterum mutatum narrat, atque ait: *Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia. vnum, ut Tribuni senideni in quattuor legiones à populo crearentur, quæ antea perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & Consulium ferè fuerant beneficia.* Scribit populum antea perquam paucos locos habuisse: non ergo dimidios, ut voluit ille. Et absurdum

Tribuni,
vnde.
III. de
L. L.

In Varr.

A populo
quando
primum.

Lib. vi.

Liuij sententia.

Lib. ix.

etiam sit, legionem tunc quæ supra quattuor mille, non nisi tres Tribunos habuisse: aut si ita, Liuium de augmento post non tradidisse. Nam quod idem ille hîc indicari augmentum censet, clarè aliud est: nec auctum Tribunos eunt, sed populi loca. Itaque antea pars quarta relicta populo, id est seni: nunc pars tertia Consulibus, & senosdenos ipse sibi sumpsit. Multos annos ita mansit, donec minus idonei paulatim creati à populo, per ambitum & gratiam, vt solet. Igitur bello Persei Macedonico, cum id in metu, *Consules*, ait Liuius, *ad populum ex SC. tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed Consulium Prætorumque in iis faciendis ius arbitriumque esset.* Sed non id diuturnum; populus ius repetiit, & illo ipso bello (idem auctor) *Tribunos militum non permixsum vt Consules facerent, populus creauit.* Itaque variabant & alternabant, donec *Senatus decreuit* (Liuij etiam verba) *vt in octo legiones parem numerum Tribunorum Consules & populus crearent.* Aequalis hæc partitio, & nunquid in posterum firma? crediderim. Certè vtrumque genus Polybius noster supra agnouit, cum Tribunos in legiones diuidit *eo ordine quo à populo siue ab Imperatoribus sunt facti.* Præmittit à populo: & monui illos quoque habitos digniores. Festus etiam de his vtrisque: *Rufuli appellabantur Tribuni militum à Consule facti, non à populo: de quorum iure quod Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli ac post Rutili sunt appellati.* Contrà videatur verius: *Rutili, ac post Rufuli.* Nam Asconij etiam æuo Rufuli vulgò dicti. Ille in Verrino Commentario: *Tribunorum militarium duo sunt genera. primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari solent. Alij sunt, Comitiatij, qui Romæ comitiis designantur. Itane in exercitu?*

Exclusus
populus.

Lib. XLII.

Mox ad-
missus.

Lib. XLIII.

Lib. XLIII.

Duplex
genus Tri-
bunorum.

Lib. II.

tu? Atqui Romæ dilectum Consules habebant, & ante eum Tribunos oportuit fuisse designatos. Verè hoc ex Polybio: sed sciendum Asconij, imò Ciceronis æuo, aliter fuisse. Perpetuæ iam legiones, nec annuo dilectu vltra opus, nisi fortè in supplementa: ita Prætores aut Consules, aut qui pro iis, creabant in prouinciis sæpe. Nam & isti in annos mutabantur. Sic à Cicerone, cum in Ciliciâ Proconsul iam esset, *Scaptius Tribunatum accipit.* Ipse ad Cæsarem in Galliam scribens, *Trebatio neque Tribunatum neque Præfecturam, sed beniuolentiam petit.* Plura exempla: sicut & iis ipsi temporibus creationis à populo, quæ semper honesta. Cato per illum, vt Plutarchus in eius vitâ: *Marius à populo petit, vt Sallustius: ipsi Cæsari primus hic Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit, vt Tranquillus scripsit.* A quibus creati, vides: sed qui creati? Duplex genus, Equites & Plebeij. Plures ex Equitibus, vt in Polybio dictum. Atque ideò Cæsar, cum *Præfectos Tribunosque militum ad se missos*, maritimæ ciuitates in custodiâ habuissent: mox inter causas belli recenset, *iniurias retentorum equitum Romanorum.* Equites clarè appellat. Idem alibi: *Centuriones ampliorisque ordinis equites Rom. in tribunitium restituit honorem: de his qui ab Afranio ad se transissent.* Vbi Torrentij Antistitis fidus liber sine copulâ habet, *amplioris ordinis.* Credo verius fore: *Centuriones ampliori ordini, equites R. in Trib.* vt pro conditione & genere velit quosque promotos: Centuriones ad altiores ordines, Equites ad Tribunatum. Ita autem isti ex Equitibus, vt etiam Senatores non rarò sint electi: præsertim grauiore bello. Liuius: *Duo Consulares Tribuni militum cum eo missi.* Apud eundem Senatus decernit, *creari neminem Tribunum*

Asconius
illustratus.

Tribuni in
provinciis
facti.

Ad Att. lib.
VII.

Ad Famil.

Cap. V.

Tribuni ex
equite.

III. Gallie.

II. Ciuil.

Diuina-
iunctura
in Cæsare.

Tribuni è
Senatoriis.

Lib. XLII.

Tribunum eo anno, nisi qui magistratum gessisset. Scilicet ut experientiores bellorum essent, & ævi iudicijque magis maturi. Sed id rarum: alioqui contrà, gradus hic ad Senatorium ordinem erat. Seneca hac mente: *Quam multos splendidissimè natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depreßit?* de Tribunis captis aut cæsis in clade Varianâ. Sic Dionis epitome in Domitiano: *Ἰὺλιὸς Καλιῶτατος κερχλιαρχικῶς ἐς βαλείας ἐλπιδά: Julius Caluaster, qui Tribunus fuerat in spem Senatoria dignitatis.* Hoc fine Augustus, *Senatorum liberis protinus à virili togâ latum clauum induere permisit, militiamque auspicantibus non Tribunatum modò legionum, sed & Præfecturas alarum dedit.* Atque hinc illo æuo aliud discrimen Tribunorum subortum, ut quidam *Laticlauij*, quidam *Angusticlauij* essent: illi qui ex Senatu, isti qui ex equite nati. Vbique in libris & lapidibus occurrent. **TRIBUNI LATICLAUII:** atque eos Statius intellexit,

Epistol.
XLVII.Suet. Cap.
XXXVIII.Laticlauij
Tribuni.

In Silu.

Cap. x.

Lib. IIII.
epist.

Semestres

Sat. VII.

Iuuenali
luz.

Quem deceat clari prestantior ordo Tribuni.
Præstantior ordo, est iste. At de Angusticlauio Suetonius Othone: *Interfuit huic bello Suetonius Lenis, tertiadecimæ legionis Tribunus Angusticlauius.* Vtrumque genus ambitiosè petatum & datum: & quò pluribus gratificari possent, factum Semestre. Plinius: *Hunc ego rogo Semestri Tribunatu splendidiorẽ & auunculo suo & sibi facias.* Iuuenalis:

*Ille & militia multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.*
De Paride sermo, qui gratiofus apud Domitianum tales hos Tribunatus impetrabat. Ipse explicat:
Præfectos Pelopeia facit, Philomela Tribunos.
Et appellat scitè *Semestre aurum*, quia anulo etiam aureo

Tribuni

Tribuni utebantur, quod Appianus in Punicis notauit. Ita ego hunc locum interpretor. quid ego? Scholiastes vetus in vitâ Iuuenalis scribit: *Satyræ non absurdè composuit in Paridem Pantomimum poetamque Claudij Neronis, eius Semestribus militiis tumentem.* Sic appellat istas Præfecturas & Tribunatus, à temporis scilicet modo. Suetonij locus est, in quo ego nihil verear verbi hoc reponere: *Equestres militias ita ordinauit, ut post Cohortem, Alam; post Alam, Tribunatum legionis daret.* Quid? Præfectura cohortis, & Tribunatus, equestres militiæ sunt? *nugæ.* ego serio repono, *Semestres.* Credis? sunt quædam quæ examinata placent, alia in fronte: ego istud cenfeo ex illis. Atque hi sunt Tribuni legionum, reperio & alios Cohortium, minùs scilicet honestos. In Cæsare: *Consensisse Gaditanos cum Tribunis cohortium.* In Plinio: *Tribunus cohortis sub Claßico fuerat.* Vetus Scholiastes illud Iuuenalis — *curam sperare cohortis*, explicat *Tribunatum militum.* Et in Principum inferiorum historiâ vulgò leges, *Tribunos Maurorum, Assyriorum, Vocontiorum*, quæque aliæ gentes inter auxilia erant. In Vopisci Probo videbis, vnum etiam pluribus cohortibus præfuisse: *Tribunatum in eum contuli, datis sex cohortibus Sarracenis.* Vbi fanè, talibusque locis, non aliud ea vox quàm Præfecturam sonat: sicut & *Tribunus Voluptatum, Stabuli, Fabricæ*, & compluria huiusmodi posteriore æuo lecta tibi aut legenda. Priores illi tamen semper, ut dixi, magis honesti. ideoque in Epistolâ Valeriani apud Vopiscum leges: *Hospitia eidem, ut Tribunis legionum, præbebis.* Velleius Paterculus: *functum se Tribunatus castrorum* scribit: an à plebeio & urbano illo sic distinguens? an hoc significans *Præfectum castrorum* se fuisse?

Claud.
cap. xxv.Suetonij
foris cor-
rectio.Tribuni
cohortium
II. Ciuil.Lib. IIII.
epist. IX.

Sat. I.

Tribunus
laxâ signi-
ficatione.

R

Nam

Nam id munus sub Augusto & deinceps fuisse, è Tacito & Vegetio notum. At tu Tribunos iam pernoſti, ſi Munia breuiter addam & Ornamenta. Munia ſunt Ius dicere. Liuius: *Tribunos & iura reddere in principijs ſinebant, & ſignum ab eis petebant.* Iſidorus: *Tribuni vocati, quòd militibus ſiue plebibus iura tribuunt.* Complectitur vtroſque, & militum, & plebis. Tertullianus alludit, dum quærit an militia Chriſtiano conueniat *etiam caligata vel inferior, cui non ſit neceſſitas immolationum vel capitalium iudiciorum.* Oſtendit Tribunos atque iſtos altiores gradus etiam de capite cognouiſſe: quod verum eſſe in Polybij de Caſtris cognoſces. Secundò, Signum excubiis dant, Vigiliis curant, munitiones, exercitia: atque alia in tempore dicenda. Ornamenta ſunt, Anulus aureus, quo ceteros milites non fas vti. Appianus: *χρυσοφορέσι τῶν στρατιωμένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδεροφορέων: Aureos ferunt anulos inter militantes Tribuni, cum alij inferiores ferreos geſtent.* Quid ais Appiane? etiamne equites non geſtant? Atqui notiſſima hiſtoria eſt de modiis anulorum à Magone in curiâ Carthaginiēſium excuſſis, quos niſi equiti etiam detraxerint, vnde ea copia? Imò verò illi geſtarunt: nec negat Appianus, cuius dictio non niſi ad pedites producenda. Equites autem pari pænè loco & dignitate cum Tribunis. Hoc diſcrimen tamen ſuſtulit diu pòſt Seuerus Imp qui inter alia militibus indulſit *ἔ δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσασθαι, etiam aureis anulis vti.* Herodianus in ipſo. Fortaſſe & inſigne alterum in veſte, quam ſplendidiorem paullo geſſiſſe vero aſſimile eſt. ſicut & Centuriones ipſos. Liuius certè de Tribuno militum Decio: *Hac omnia ſagulo gregali amictus, Centurionibus item manipularium mili-*

Munia &
officia Tri-
bunorum.
Lib. xxviii
Lib. ix.

De Idolol.
cap. xix.

Inſigne
eorum.

In Punic.

Lib. vii.

tum

tum habitu ductis, ne ducem circumire hoſtes notarent, perſtrauit. In Appiano eſt, Octavianum Cæſarem *veſtes prætextas, & Senatoriam dignitatem obtuliſſe Tribunis & Centurionibus, præmiorum loco.* Τοῖς, inquit, *λοχαγοῖς καὶ χιλίαρχοις περιπορφύρες ἐδίηται καὶ βαλδουκὴν ἐν ταῖς παρτίαις ἀξίωσιν.* Sed hoc per bella ciuilia, cum omnia immodica, & pleraque iniuſta. De more, ſub Augusto & deinceps, tunica laticlavi fuit Tribunis, iis qui Senatorij gradus aut ſtirpis eſſent. Nec aliud, niſi quod poſteà Apparitores etiam reperio, ſed ab Alexandro Principe ſublato. De quo Lampridius: *Apparitores nullos eſſe paſſus eſt. Tribunis aut Ducibus, niſi milites anteire noluit: iuſſitque vt ante Tribunalium quattuor milites ambularent, ante Legatum decem.* Duces ibi Legati, quod ipſe explicat: & ego iam nunc tangam. Ad hos enim eo.

DIALOG. X.

Sociorum Duces & Præfecti.

DE DI Proprios legioni duces, ſed in Ciues, Peditesque tantum: Equites & Socij ſuperſunt, quos vnâ operâ nunc abſoluam. Diuiſi per ſe, fateor: ſed quia pauca de vtriſque dicenda, tractatione coniungam. De Equitibus, tu iſtæ in Polybio lege:

Παρεπελησίως δὲ καὶ οὗτοι
ἵππεῖς εἰς ἵλας δέκα διέτελλον.
ἕξ ἐκάστης δὲ τρεῖς προελέγου-
σιν ἱλαρχαί. οὗτοι δὲ αὐτοῖς
τρεῖς προελέβον οὐραγούς. ὁ
μὲν οὖν πρῶτος αἰεθεῖς
ἱλαρχὴς ἠγεῖται τῆς ἵλης. οἱ δὲ

*Equites ſimiliter in turmas POLYB.
diuiſerunt decem. Ex una-
quâque tres ſumunt futuros
duces. Iſti ipſi tres adſumunt
Uragos, ſiue Tergiductores.
Qui igitur primus electus eſt,
imperat toti turmæ: reliqui*

R 2

duo

δύο δεκαδάρχων ἔχουσι τάξιν. *duo Decurionum locū tenent,*
καλουῦνται δὲ πάντες δεκου- *atque adeo omnes Decurio-*
εῖωνες. μὴ παρόντι δὲ τοῦ *nes appellantur. Cum primus*
πρώτου, πάλιν ὁ δεύτερος ἰλαρ- *autem non adest, secundus*
χου λαμβάνει τάξιν. *Praefecti turmae locū adsumit.*

Pauca omnino hīc dicenda, & tota res clara. Ait:

„ *Tres sumunt duces.*] Sunt igitur triginta in decem
Turmis: & dignum obseruatu est, quòd Turmas cum
Cohortibus componunt & numero æquant: Decurias
cum Manipulis. Duces igitur etiam totidem: nisi hoc
discrimine, quòd vna turma vnum, non geminos, vt
Manipulus habet. Quid autem opus geminare inter
tam paucos: præsertim, cūm, vt addit,

„ *Ipsi tres adsumant Vragos.*] Vel hinc liquere potest,
rectè nos de Optionibus suprā in Centurionibus affir-
masse. Nam quos eādē voce hīc vocat *Vragos*, non est
alios accipere quàm *Optiones*. Varro: *Primi singularum*
decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis
sunt etiam nunc terni. Quos hi primò ministros sibi ad-
optabant, Optiones vocari cepti, quos nunc propter ambi-
tionem Tribuni faciunt. Attende & examina. *Terni*, in-
quit, *Decuriones in singulis Turmis*: idem hīc Polybius.
Ij, addit, *primò ministros sibi adoptabant, Optiones*: sunt
palàm isti *Vragi*. Nam & Polybius ait, quod ipsi sibi eos
legebant. Sed Varro hoc amplius notat, immutatum
postea esse, & Tribunorum militum *Optionatus* iam istos
dedisse. Idque propter *ambitionem*, inquit: quia honos
scilicet in eo & præmium. quod *M. Cato* in eā quam
habuit apud equites scripsit, apud Festum: *Maiores seor-*
sum atque diuersum pretium parauere bonis atque strenuis,
Decurio-

Tot Tur-
me quot
cohortes:
Decuria
quot Ma-
nipuli.

Optiones
in equiti-
bus.

III. de
L. L.

Optiona-
tus, ipsum
munus.

Decurionatus, Optionatus, Hastas donaticas, aliòsque ho-
nores. Titulus ipse Orationis ad equites est, & res tota.

„ *Qui primus electus est, imperat toti turma.*] An igi-
tur alio & Præfecti nomine dictus? negat statim Poly-
bius, & omnes Decuriones ait appellatos. Etiam Vege-
tius: *Turma qui præest, Decurio nominatur. Vt enim cen-*
tum pedites ab vno Centurione, sic triginta duo equites ab
vno Decurione sub vno vexillo reguntur. Vbi tamen no-
tandum, mutatum iam in numero, nec tres sed vnum
fuisse, nomine tamen prisco. Nam vt illa ætas Manipu-
los in pedite sustulit, sic etiam Decurias in equite negle-
xit. Amplius ait *sub vno vexillo.* Ergo quæque Turma
vnum signum: non etiam quæque Decuria aut dux, vt
in pedite factum. Nota, quia Polybius non dixit.

„ *Cum primus autem non adest, secundus.*] Idem est,
quod in Centurionibus. Sed hoc quæro & velim scire,
an in ipsis Turmis non etiam ordo? vt alia prima fuerit,
alia secunda, sic deinceps? necessum hoc est. Et si fuit, an
non inter Decuriones ipsos? vt dignissimus sit, qui pri-
mæ, & sic reliquis, vt in Centurionum serie? id quoque
opinor: non dictum tamen, quia à se videbatur notum.

„ *Praefecti turma.*] Ne te vox fallat, non existimo La-
tinis sic dictum. Reddidi quod in Græco est, *ἰλαρχης*:
quâ voce aliquoties hīc vtitur, & reliquos etiam duos sic
appellat. At Romani in suis Turmis non agnouerunt
nisi Decuriones. Quid Socij? liquidò nescio: neque ad-
firmem an habuerint diuisiones istas tam varias in vnâ
Turmâ, Præfectos habuisse, hoc nunc memini legere. vt
in Floro: *Frentana Turma Praefectus Obsidius.* Si tamen

Decurio
etiā Tur-
ma.

Lib. I. r.
cap. XIII E.

Ordo in
Turmis.

Et Decu-
rionibus.

Praefecti
Turma.

Lib. I.
cap. XVI B.

& Decuriones suos; quia Turmæ maiores, plures scilicet in vnâ Decuriâ. Hæc de Ciuibus. in Sociis nihil inuenio distinctè, præter hoc in Polybio. Tu lege:

POLYB. Ἀφ' ἑξειδέντων δὲ καὶ τῶν συμμάχων ὁμοῦ τοῖς Ῥωμαίοις, τῶν μὲν οἰκονομίαν καὶ τὸν χειρισμὸν ποιεῖν τῶν αὐτῶν καὶ δεσπόζοντες, τῶν δὲ πραιφεκτῶν καὶ τὸν ἀρχαὶ μὲν ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀρχόντες, πραιφεκτοὶ δὲ πραιφεκτῶν καὶ τὸν ἀρχαὶ μὲν ὄντες.

Iunctis congregatisque sociis unâ cum Romanis, harum quidem ordinationem & gubernationem habent à Consulibus constituti duces, qui Praefecti appellantur, duodecim numero.

„ *Iunctis congregatisque sociis unâ cum Romanis.*] Iis videlicet sociis, qui iungi duabus legionibus & vni Consuli debebant.

„ *Horum quidem ordinationem.*] Spectat eò, vt velit dispositos per cohortes, centurias, discretosque esse nutu Praefectorum, sicut ciues Tribunorum. Sed & iidem minores duces, id est Centuriones & Turmarum Praefectos videntur designasse.

Praefecti ordinant socios.

„ *À Consulibus constituti.*] Hoc valde ad rem Romanam & securitatem pertinet, vt arbitrio Consulum facti praecipui duces. Ideò non placet quod Lascaris vertit, *Constituti à sociis Principes*: inductus verbis, opinor, quæ* supra aliter explicauì. Ego verò malo ipsos Consules, & mecum Polybius: ad Græca appello. Hoc, vt dixi, è re, contra omnem motum aut rebellionem; vt sociis duces Romani dederint, non altos scilicet aut animorum plenos, suspectos, aut parum fideliter Romanos.

Lib. 1. Dial. VII.

Varij Praefecti.

„ *Qui Praefecti appellantur.*] Passim leges, atque etiam Praefectos Alarum aut cohortium, sed qui diuerfi ab istis.

istis. Nam hi nostri, vt numero, sic iure & potestate Tribunis pares, & qui eadem omnia in Socios vsurpabant, quæ isti in ciues. Ipsos Praefectos Cohortium puto inferioris æui esse, cum sociis in ciues receptis Auxilia instituta. De Alis ambigo, an olim habuerint: sub Augusto quidem. de quo Suetonius: *Militiam auspicantibus non Tribunatum modò legionum, sed & Praefecturas Alarum dedit, ac nequis expers castrorum esset, binos plerumque Laeticiavios prapofuit singulis Alis.*

Cap. XXXVII.

DIALOG. XI.

De Legatis, qui Imperatoribus attributi.

COMMVNES nunc duces profero, qui non huic aut illi parti, sed omnibus copiis praefecti. Talium duo genera, Legati & Imperatores. De Legatis, vetus est: etsi non tam ad imperandum primò instituti aut missi, quàm ad consulendum. Missi dico. quia hinc videtur ipsum nomē, quod Senatus quosdā è primoribus in castra & ad Ducem legabat, militiæ gnaros, quorum operâ & consilio vteretur. Dionysius largiter explicat de L. Siccio, quem Decemuiri ex vrbe hoc praetextu & titulo miserunt in castra, fraude illi, vt putabant, tollendum. Dederunt autem ei, vt inquit, *ἐξουσίαν πραιφεκτικὴν, potestatem Legati.* tum subiungit: *Ἐστὶ δὲ πάντων τιμιώτατον τε καὶ ἱερώτατον ὁ πραιφεκτικὸς ἀρχὴ Ῥωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἀρχόντων ἔχων καὶ διώτατον, ἀστυκτικὴν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως: Est autem omnium res honoratissima & sacerrima apud Romanos, Legatus. vim quidem ac potestatem Imperatoris habens, sanctitudinem verò & venerationem sacerdotis.* Vides nomen explicari: quod etiam Græci veteres ita seruant.

Legati vni de dicti.

Causa & institutio.

Lib. XI.

feruant. Dionysius hīc *πρεσβυτάς*: Polybius ante eum
 semper, & cum additione interdum *πρεσβυτάς καὶ συμ-*
βύλας, Legatos & Consiliarios, muneri scilicet eorum ex-
 plicando. Iam olim in re Romanā fuerunt, & quidem
 supra Tribunos. Liuius: *Concurrunt ad eum* (Appium
 Consulem) *Legati Tribunūque monentes*. Idem: *Dictator*
Mamercus Æmilius Legatos se sequi iussit Quinctium
Capitolinum & Fabium Vibulanum. Vbi de ratione con-
 stituendi etiam notes, & videntur ipsi Duces elegisse.
 Hīc de Dictatore, de Consulibus Sallustius: *Calpurnius*
Consul, parato exercitu, legat sibi homines nobiles. Cicero
 ad Atticum: *Dolabella me sibi legauit*. & alibi exempla.
 Imò verò proprium hoc Consulū fuisse dixeris, & eos
 Prætoribus quoque Legatos nominasse. Polybij verba
 eò ducunt, in Fragmento belli Hispaniensis. vbi narra-
 tantum fuisse eius terrorem, ob ferociam gentis & discrimi-
 na, ὥστε μήτε χλιαρχους πορορβυεαδς πορς τὴν ἀρχὴν τοῦς
 ἰκανούς, μήτε τοῦς εἰσφεργμένους ὑπὸ τῶν ὑπάτων πρεσβυτάς
 ὑπακείν, ἐς ἔδει πορβυεαδαι μετὰ τοῦ στρατηγού: *Ut nec Tribu-*
ni satis multi prodirent ad magistratum capiendum, neque
nominati à Consulibus Legati obedirent, quos oportebat
cum Prætoire ire. Quod tamen ita verum censeo, vt con-
 siliū consensusque interuenerit Patrum. Liuius: *Se-*
natus Cn. Seruilio Consuli negotium dedit, ut is in Mace-
doniam quos L. Æmilio videretur, legaret. Et Cicero in
 Vatinius, hoc maximè ei obiicit, quod morem hunc
 violarit. *Audire de te cupio, quo tandem S. C. legatus sis.*
Ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo unquam
ademit, ut Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur?
 Etsi reuera alij quoque neglexerunt, & idem Cicero in
 Sextianā: *Quos Legatos non modò nullo S. C. sed etiam*
 repugnante

Vetus ea res. Lib. II.

Lib. III.

Qui elegerit? Consules ipsi. In Iug.

Περὶ πρεσβ. CXLII.

Sed scito aut cōsensu Patrum Lib. XLIII.

repugnante Senatu, tute tibi legasti. Magna autem hęc di-
 gnitas, vt Dionysius exposuit: & munus eorum consu-
 lere, administrare, præesse, & vno verbo, vicariam ope-
 ram Imperatori dare. Varro: *Legati qui publicè lecti* (no-
 ta publicè: ergo à Patribus.) *quorum opera consilioque ut e-*
rentur peregrè magistratus, quiue nuncij Senatus ac populi
essent. Eisdem Cicero appellauit, *nuncios pacis ac belli,*
curatores, interpretes, bellici consilij auctores, ministros mu-
neris provincialis. Larga ergo potestas, sed tamen Impe-
 ratori deuincta, ei que obnoxia. Cæsar: *Alii sunt Lega-*
ti partes atque Imperatoris. alter omnia agere ad præscri-
ptum, alter liberè ad summam rerum consulere debet. At-
 que eā re idem alibi scripsit, *Fiduciariam operam obtinere*
Legatum: scilicet quòd reuocetur, cum vult is qui dedit;
 propriam, & à se non habet. Cum tamen habet, impe-
 rat, & imperij insignia etiam sumit. Liuius de Pleminio
 Scipionis Legato: *Sine respectu non maiestatis modò, sed*
etiam humanitatis, in Legatum impetum, licitoribus prius
indignum in modum mulctatis, faciunt. Vides lictores ha-
 buisse. Et Cicero de Verre Legato Dolabellæ Proconsu-
 lis: *In Achaiam sumptu publico & legationis nomine, cum*
imperio & securibus missus est. Quod tamen obtinuisse
 modò censeo, cum absens Consul aut Proconsul, atque
 ipse sustineret eius vicem. De Numero eorum, parum
 certum est. plures paucioresque fuerunt, vt Senatui vi-
 sum, & vt bellum aut res poscebat. Plerumque tamen
 pro numero legionum adtributi. atque ita Polybius
 mox in re castrensi, duos eos agnoscit in legionibus binis;
 & ferè sic obseruabis. Sub Principibus quidem duo ge-
 nera Legatorum facta: *Consulares, & Pratorij*. Quorum
 S ille

Eorum munia

In Variis

Potestas restricta. II. Ciuil.

II. Ciuil.

Interdum imperant. cum insignibus. Lib. XXIX.

Quot Legati.

Singuli ferè singulis legionibus.

Duplices, sub Imperatoribus.

ille toti exercitui præesset, isti legionibus singulis: idque Augusti inuento. Quasi enim vnus ille iam Imperator esset, rem administrabat per Legatos: nec aliter dicebantur: eoque nec triumphi ius habebant, cum omnia gererent auspiciis alienis. In Tacito atque illis scriptoribus hoc perpetuum: in quibus crebro legas *Legatos consulares*, aut compendio *Consulares*: itemque *Legatos praetorios*, siue *Legionum*. A Dione tota res explicata oratione Mæcenatis, & alibi. vocatque hos posteriores ὑποστρατήγους καὶ ὑπάρχους, *Sub-pratores aut Sub-prefectos*: qui ipsi postea *Duces* Latinis dicti. Apud Suidam aliquis scriptor: Ερρύετο τὴν πόλιν ἐνδον ἐξελαζόμενος Φορτωνίων ὑποστρατήγος τὴν Πιτῆς μυθίας, ἕς δὲ καὶ καλῶσι: *Liberavit urbem intus quasi Fortunio, Legatus copiarum Mysia, quos Duces appellant.*

Lib. lxx.
& lxxx.Duces pro
Legatis.

DIALOG. XII.

De Imperatore ipso: Ductu & Auspiciis. Lictores, Paludamenta, Equi eius.

AT supremus & communissimus, vt sic dicam, ductus; denique omnes & omnia pendent. Ille est qui non ductum solum, sed auspicia etiam habet. Distincta enim ista, & Suetonius benè de Augusto: *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis.* Ductu, cum ipse interfuit: auspiciis, cum illo mandante alius, & fortunam ac deos suos (loquamur cum priscis) commodante. Horatius pulchrè ad Augustum, de priuignis:

Imperator.

Ductus &

cap. xxi.

auspicia.

Te

*Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.*

Lib. lxxx.
od. xlviii.

Significat ipsos duxisse, hunc direxisse & iussisse. Idem Ouidius clarè de Tiberio, ad eundem:

*Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
Auspicium cui das grande deosque tuos.*

Lib. xi.
Trist.

Sed & Curtius hoc loquendi genus ad res Græcicas transtulit, & sic apud eum Alexander: *Quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui.* Sumptum autem à more veteri, quo omnia gesta auspiciis, & præsertim in bellis. Cicero: *Rem bellicam maiores nostri administrari, nisi auspiciis, noluerunt.* Et Liuius prælio Allieni, vt nouum, & triste prodigium habet: quod *nec auspiciis, nec litatis instruunt aciem.* Denique sæpe apud eum alioque mentio, *Consules auspicio operam dedisse.* Nec aliâ fini in castris ipsum *Augurale*, & iuxta Prætorium situm. Hæc olim ita, & ferè seruata, postea non nisi imago & nomen mansit. Cicero: *Veritas auspiciorum*

Lib. vi.

Veterum
hæc religio.
ii. De di-
uinat.

Augurale.

ii. De
Nat. deor.Postea hæc
imagina-
ria.ii. De di-
uinat.Soli magi-
stratus
auspicia
habent.

Lib. xxii.

spreta est, species tantum retenta. itaque maxima reip. partes, in his bella, quibus reip. salus continetur, nullis auspiciis administrantur. Quid verò mirum, cum pleraque iam à Proconsulibus aut Proprætoribus administrarentur, quibus ea nulla? Idem Orator: *Quam multi anni sunt, cum bella à Proprætoribus & Proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent?* Causa, quia soli magistratus auspicia habebant, atque ea *domo, Latinis feris actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè nuncupatis, secum ferebant, nec priuatum auspicia sequebantur.* Hoc ita Liuius de Flaminio, qui ante initum Consulatum, malo nouoque exemplo, vrbe abierat. Et si tamen res neglecta,

S 2 nomen

nomen mansit: & P. Scipio quoque ea sibi vindicat, qui sine vllō magistratu, Proconsule in Hispaniam missus.

Lib. xx. iiii. Ita enim ad seditiosos milites: *Qui mihi nec hodie quidem scire videmini quò amentia progressi sitis: quid facinoris in me, quid in deos sacramenti testes, quid aduersus auspicia sub*

Dilatatio
voci.
111. Ann.

quibus militatis, ausi sitis. Atque ad eò *auspiciū simpliciter pro imperio.* vt apud Tacitum: *Drusus vrbe egressus, repetendis auspiciis, mox ouans introit.* Resumpsisse imperium Proconsulare significat, quod ingressu amiserat: nec ipsa auspicia fas capere extra urbem. Summus igitur Dux, cui auspiciū siue imperium: eiusque insignia lictores cum fascibus, atq; ij paludati. Ita enim ad bellum egredi solent. Silius de Varrone Consule:

Insignia
Imperatoris.
Lictores
paludati.

Lib. ix.

*Issque ut Varronem procul inter praelia vidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti*

Lictorem, Noscopompam atque insignia, nosco:

Flaminius modò talis, ait.

Paludamentum
ducis.

Lib. i. iiii.

Lictorem facit in rubenti sagulo ire, id est paludamento. Quin ipse Dux talis. Liuius iam olim de Fabio ad Cremeram ituro: *Consul paludatus egrediens, in vestibulo omnem gentem suam videt.* Varro: *Paludamenta sunt ornamenta & insignia militaria.* Ideò ad bellum cum exit

Lib. vi.
de L. L.

Imperator, & lictores mutant vestem, & signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quòd conspiciuntur qui ea habent, ac sunt palàm, paludamenta dicta.

Ad tubam
exibat.

Obserua inibi ritum (nescio an alibi lectum) quòd etiam tubæ tunc incinuerunt, & ad eas facta profectio.

Ita Abolla.

Nisi fortassis huc referendum eiusdem Varronis fragmentum in Nonio: *Toga tracta est, & abolla data est ad urbem, ubi serà militià in munera belli ut prestarem.* Legerem,

gerem, *ad tubam*, pro hoc ritu, & mox *urbi serà*: eò prior, quòd Nonius inibi explicat *Abollam, vestem militarem.* Diceret igitur Varro, aut quicumque ille apud Varronem, togam sibi extractam, & paludamentum datum, incinente tuba. Tale in Sallustio: *Togam paludamento mutauit.* Et exempla plurima de hisce paludatis: cur obuia ingeram? nec temporis huius est, nec mei moris. Vnum Senecæ non transeo, quem & viri docti ereptum nobis iuere aut inuersum. Scripserat ille, in detestationem publicarum cædium: *Ex Senatusconsultis plebique scitis scelera exercentur, & publicè iubentur vetita priuatim. Quæ commissa capite luerent, eadem quia paludati fecere laudamus.* Nihil clarius ad hunc ritum. At quidam immutarant, *palàm fecere.* quos secutum te M. Antoni nollem, qui Senecam iudicio tuo reformasti nuper: & (liberè dicam) sæpe tuo. Libris & membrarum fidei plus aliquid datum oportuit. Quid autem propriè *Paludamentum?* Varro dixit, *insignia & ornamenta militaria.* Militaria inquam, ne solorum Imperatorum censeas. Itaque & in Lucillij versu legas:

Seneca
sua lectio
asserta.

Epist. xcvi

Paludamentū, sagum est.

Vulgaritè
etiam mi-
litum.

In Salia.

Lib. i.

In Pison.

chlamys
dicitur.

Sat. v. 1.

Ponè paludatus stabat rorarius velox.

Nempe sagulo militari amictus. & *Salia paludata* in Festo, sic ornata. Liuius de Curiatio è trigeminis cæso: *Cognito super humero fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat.* Sagum est: & suprà Silius *Sagula* licitoribus dat, *paludatis.* Item Cicero: *Togula licitoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula reiecerunt.* In ipso Imperatore *Sagum* aut *chlamydem* scriptores vtriusque linguæ passim appellant. Scholiastes Iuuenalis, in illud: *Cumque paludatis ducibus:] Euntibus ad militiam,* inquit,

chlamydati scilicet. Plinius Agrippinam Claudij, in emissione lacus Fucini præidentem, *paludamento auro textili* induit: Tacitus in eapse re, *chlamyde auratâ.* Plutarchus & Dio *χλαμύδα σεραμικήν* vel *σεραπωτικήν* non semel vertunt: id est, *chlamydem Imperatoriam*, vel *militarem.* Quæ eius forma? lapides dant, & mox effigiabo: sed & Strabo indicat, cum scribit *χλαμυδοειδές εἶναι χῆμα τῆς γῆς τῆς οὐρανῶν:* *Chlamydis figurâ terram habitatam esse*, id est, ut addit, extremis longitudinis utrimque angustis, latoribus imis. Talis facies: at color in Imperatorio eximius, & quidem è cocco. Plinius: *Coccum imperatoris dicatum paludamentis.* Et Silius:

At contrâ ardenti radiabat Scipio cocco.

Isidorus: *Paludamentum pallium fuit Imperatorium, cocco, purpurâ, & auro distinctum.* Non credimus illi de auro, pro veteri quidem more: atque hoc reseruatam triumphis. Ab hoc colore *Puniceum* dixerunt, siue *Puniceum*, ut Horatius:

*Terrâ marique victus hostis Puniceo
Lugubre mutavit sagum.*

De M. Antonio Imp. qui victus ab Augusto ad priuatum & tristem se habitum dedit. Græci *φοινικίδα* crebrò. Plutarchus de Crasso pugnato in Parthos: *Λέγεται δὲ ἡμέρας ἐκείνης ἐκ ὡσπερ ἔστι ἐπὶ Ῥωμαίων σεραμῶν, ἐν φοινικίδι ἔλθειν, ἀλλ' ἐν ἰματίῳ μέλαι:* *Dicitur autem eo die, non ut mos est Romanorum Imperatoribus, in puniceâ veste progressus, sed atrâ.* Idem de eodem Valerius: *Ducturus erat à Carris aduersus Parthos. ei pullum traditum est paludamentum, cum in prælium exeuntibus album aut purpureum*

purpureum dari soleat. Atque habent hoc uterque inter tristia omina. Sed quod de *albo* etiam est in Valerio, notuum est: sed verum. Nam etsi puniceo creberrimè, tamen & illo interdum. Hirtius de Scipione Imp. in Africâ: *Cum sagulo purpureo ante aduentum regis uti solitus esset, dicitur Juba cum eo egisse, non oportere illum eodem vestitu uti atque ipse uteretur. Itaque factum est illic, uti Scipio sese ad album vestitum transferret.* At de altero colore testimonia magis firmant. In Silio:

— humeròque refulget

Sanguinei patrium saguli decus.

De Sempronio Consule. Dio Cassius alibi de Cæsare, quem Alexandrini natantem ex paludamento nouerant, *ἀλουργὰ ἰμάτια, purpureas vestes* dixit. & alibi de Vibio Pansâ exituro in Antonium, *hominem qui puniceam ei vestem adferebat, prolapsus in effuso sanguine cecidisse, & vestem maculasse.* Id quoque inter tristia omina. & quod de sanguine ait, scito sacrificiorum fuisse, quia inter vota & immolationes exhibant, & tunc vestem hanc capiebant. Cicero in Verrem: *Cum paludatus exisset, vota que pro imperio suo, communique populi Romani nuncupasset.* Liuius: *P. Sulpicius secundum vota in Capitolio nuncupata, paludatus, cum licitoribus ab urbe profectus.*

Quæ profectio etiam celebris esse solet frequentiam deducentium prosequentiumque. Idem Liuius: *P. Licinius Consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab urbe est profectus. Semper quidem eares cum magnâ dignitate ac maiestate geritur, præcipuè tamen conuertit oculos animosque, cum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortunâ hostem euntem Consulem prosequuntur.* *Contrahit enim*

Album etiam paludamentum.

Bello Afric.

Lib. III.

Lib. XLII.

Lib. XLVI.

Vota & sacra Imp. exeuntis.

Lib. XXXI.

Deductio eorum.

Lib. XLII.

Lib. XII.

*Forma paludamenti.
Lib. I.*

Coccum ei proprium.

In Epod.

Horatius explicatus.

*Lib. I.
cap. VI.*

enim non officij modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cuius imperio consilioque summam remp. tuendam permiserunt. Tangit hunc morem Ciceron in Gabinium & Pisonem: *An cum proficiscebamini in provincias paludati, Consules vos quisquam putavit? Itaque, credo, si minus frequentiâ suâ vestrum egressum ornando atque celebrando, at omnibus saltem bonis, ut Consules, non tristissimis, ut hostes aut proditores, prosequerentur.* Atque hæc paludamenta siue insignia licitorum & ipsius Imperatoris fuerunt: addo & in equis eius tale aliquid usurpatum. Tacitus: *Turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retrò evasit.* Quod ille inter omnia aduersâ refert Cæsennio Pæto facta expediendi in Parthos. Nec alium sanè equum intellegit, quàm Imperatorium, quem vnum plurisque insignibus istis ornabant. Plutarchus de Crasso, item in Parthos: *ἵππος δὲ τῶν στρατηγῶν Πιφάνος κεκοσμημένος, βία σιωπεπιάσας τὸν ἠνίοχον εἰς τὸ πείθεσθαι, ὑποβρύχιον ἠφανίσθη.* *Equus unus ex Imperatoris, splendide ornatus, per vim abstracto rectore in ipsum flumen, statim demersus disparuit.* Nec scio an ad hunc ipsum hoc Cæsaris non referam: Pompeius iam cum intrâ vallum nostri versarentur, equum nactus, detrahit insignibus Imperatoris, decumanâ portâ se ex castris eiecit. Ambiguum enim est, vtrum sibi detraxerit insignia, an equo, an potius vtrique. Et quæ hæc insignia? phaleræ & aurum, fortasse & coccineum stratum. Priora de eodem Pompeio lego, bello in Sertorium, cum in manus pænè hostium venisse Plutarchus narrat: nisi quod equum eius diripuerunt, χρυσῶ κεκοσμημένον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων: *auro ornatum & faleris plenum.* Sed &

Iulius

Orat. in Pison.

Equi Imperatorij.

Lib. xv.

113. Ciuil.

Phalera in eis: Et coccum

Iulius Obsequens prodigium triste Vibio Panse factum scribit, quod equus faleratus in ipsius conspectu festinans concidit. Denique hunc talem inter imperij insignia Dionysius ponit, de L. Quinctio Dictatore ad aratrum capto: *Ἴππους τε αὐτῶ φαλάργις κεκοσμημένους εὐπεπέσι παροήγον, καὶ πελέκει ἀμα τοῖς ράβδοις, ἐδῆται τε ἀλαργὰς, καὶ τὰ ἄλλα ἑξέσημα τῆς ἀρχῆς: Equos ipsi phaleris decoris ornatos admonerunt, & secures cum fascibus, vestesque purpuratas, & alia imperij insignia.* Ac vidi in columnâ illâ Traiani, cum in Italiâ essem, hos tales exstare sculptos, & haud longè Principem à Stratoribus duci. An non apud Græcos simile? De Alexandro quidem Curtius scripsit, Taxili inter alia dona misisse *triginta equos ex suis, cum iisdem insignibus, quibus assueverant cum ipsum ueherent.*

Lib. xi.

In regibus tale aliquid, Lib. viii.

Sequitur Figura.

T

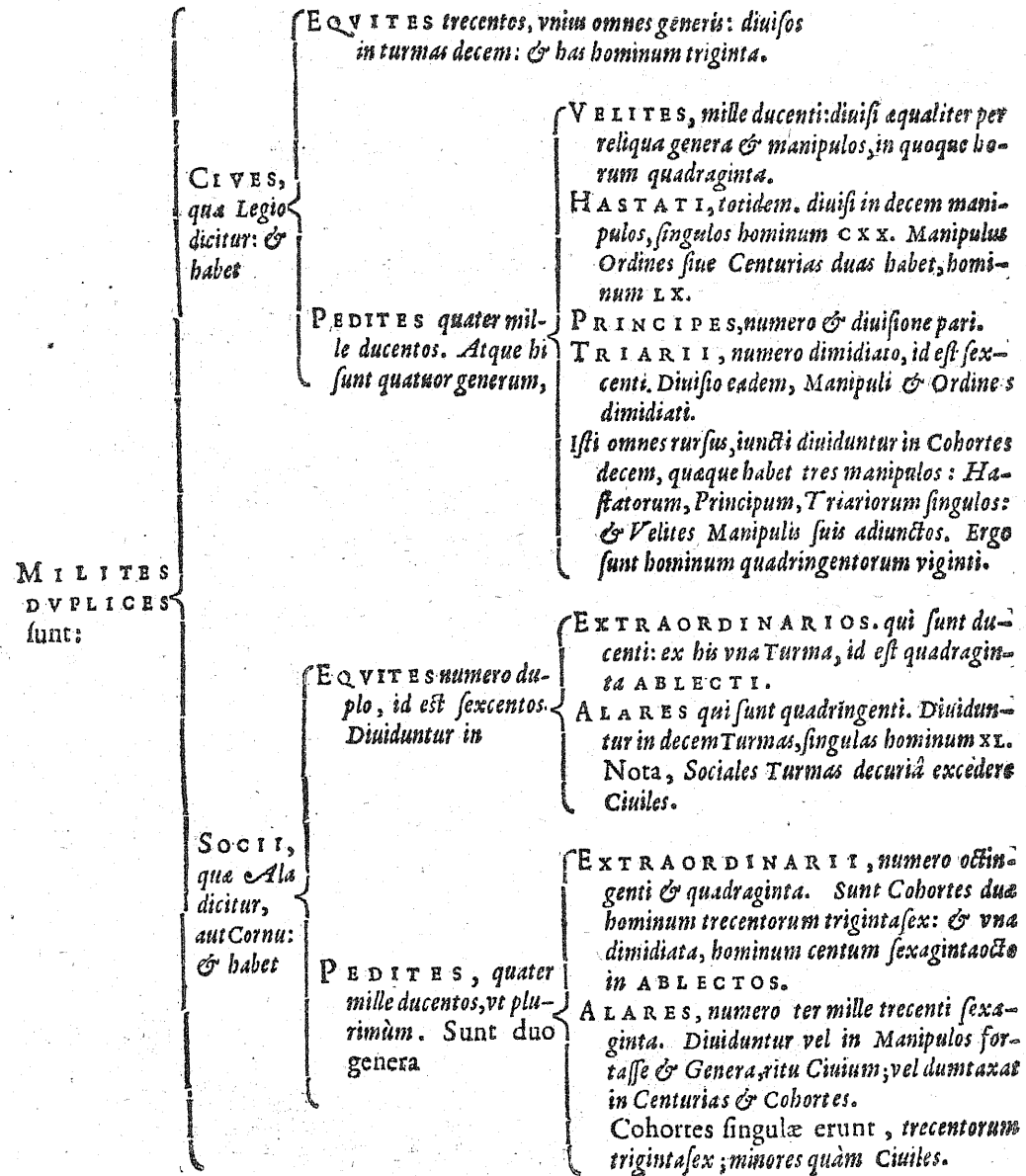

Et iam decurri secundum hoc velut spatium *Ordinis* in meo missu: fessus sum, & interiungam. A V D. Non licebit etiam de *Armis*? LIP S. Non nunc, frustra reuocas. Sol tua vota non audit, inclinavit. & is cum Homero nos monet,

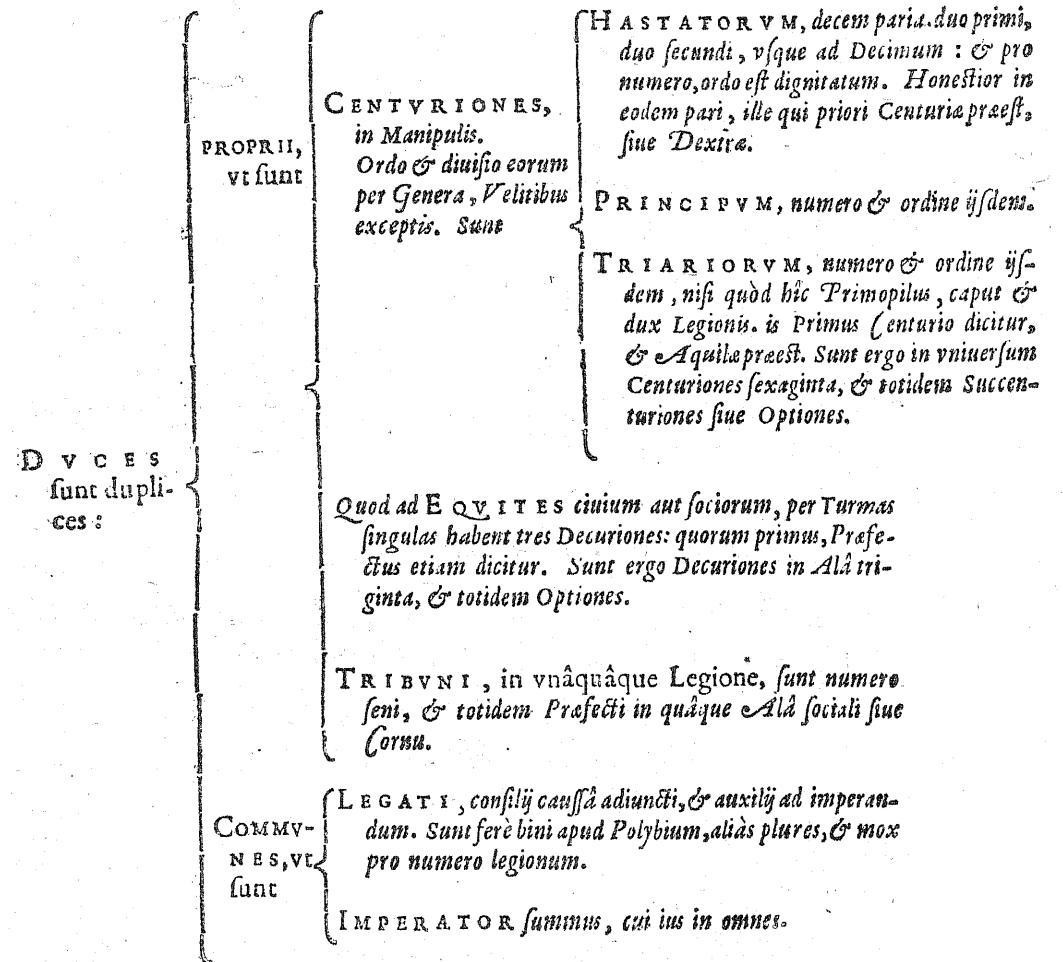
Ὡς γὰρ μὲν πολέων μέθων, ὤρη δὲ καὶ ὕπνε:
Tempus sermonis varij, tempus quoque somni.

Abi, cras redi. Quid etiam hæres? A V D. Saltem, quod in primo sermone, da summulam. LIP S. Benè mones, cape.

DE MILITIA ROMANA
TABVLA ORDINIS
IN MILITIBVS.

TABVLA ORDINIS
IN DVCIBVS.

IUSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER III.

DIALOGISMVS I.

Ad Arma ventum. De Velitibus prædictum, eorumque origine. tum Hastis eorum, Parma, Galea.

DE tertio conuenimus, & statim à cibo. Ego orsus sum, Benè maturè te sistis, nec es è fæmineâ stirpe. AVD. Quid iam? LIPS. Nam eas è morâ natas, dixit Plautus: at tu vidêris potius è Metellis. AVD. Iterùm hæreo. LIPS. Quia enim *Celeris* cognomentum scis adhæsisse istis. AVD. Velim tibi, & statim venias quò te voco! LIPS. Quò istuc? AVD. Rogas? ad Circum nostrum, ad peragendos Martiales illos ludos. LIPS. Hodie adfatim talium, nec aliud in hoc mundi theatro. Galliam triplicem vide. ardet, imò exstinguitur, & vetus illa gloria abit in fauillas. Europam totam. hostis barbarus imminet, & ille ab Asiâ tyrannus cathenas minatur perpetuæ seruitutis. Itaque bella si vis, habes. AVD. Apage talia. nec vera & acria illa volo; sed hæc imaginaria, & quæ sensum ab iis abducant. LIPS. Non nego hunc quoque fructum esse in hisce studiis. & vt grauiora illa firmant in malis animum, sic hæc auocant & in se figunt. Ergo ad *Arma* imus? AVD. Imus. *Arma, arma.* LIPS. Tu quoque canis bellicum? Multæ hodie eiusmodi faces, vtinam vel

DE MILITIA ROM. LIBER III. 151
vel aquis Stygiis restinguendæ! Sed ARMA tertia pars facta nostri sermonis, & incluseram definitionis apertis verbis: MULTITUDO IN ARMIS. Frustrà enim Dilectus & Ordo, nisi & hæc adsint, ac prompto iam pugnare militi dent quo pugnet. Arma igitur duplicia: *ad petendum, ad tegendam.* Illa *Tela* propriè, & hæc *Arma.* Sed Polybius in exsequendo discrimen hoc non seruat: seiungit ipse & describit secundùm Genera militum, quæ dixi. Dat primò Velitibus arma sua, tum reliquis: & vtraque illa mixtim pandit. Videamus, lege.

Καὶ τοῖς μὴ νεωτάτοις *Et iunioribus quidem man-* POLYB.
παρήγειται μάχαιραν φο- *dabant gladium ferre, & ha-*
ρεῖν, καὶ γρόσφους καὶ πάρ- *stas, & parmam. Parma au-*
μιον. ἡ δὲ παρμη καὶ διώα- *tem ἔσ' firmitatē habet à stru-*
μιον ἔχει τῇ κατασκευῇ, καὶ *cturā, & magnitudinem quæ*
μέγεθ' ἔσ' ἀρκουῖν καὶ πρὸς *sit tegendo. Cùm enim formā*
ἀσφάλειαν. περιφερὴς γὰρ οὖ- *rotundā sit, tripedalem habet*
σα τὰ χήματα, τρίπεδον ἔχει *dimensionem. Adornatur*
τὴν διάμετρον. περιεπικοσ- *pratereā ἔσ' simplici tegmine*
μεῖται δὲ καὶ λιτὰ περικε- *capitis. atque est cùm lupinā*
φαλαίω, ποτὲ λυκείαν, ἢ π *aut tale aliquid imponit, tute-*
τῶν τοιούτων ἑπιτίθεται, σκέ- *la simul ἔσ' signi causā, vt du-*
πης ἅμα καὶ σημείου χάριν, *storibus ordinum cùm stre-*
ἵνα τοῖς κατὰ μέρος ἡγεμό- *nuè aut aliter pugnaverint,*
σι περικινδυνύοντες ἐρρωμέ- *possint innotescere. Telum ve-*
νως καὶ μὴ διάδηλοι γίνωνται. τὸ *rò quod Grosphos vocamus*
δὲ τῶν γρόσφων βέλος ἔχει τὰ *habet in longitudine quidem*
μὲν μήκει τὸ ξύλον, ὡς ἑπίπαι *plerumque duοῦν cubitorum,*
δίπηχυ, τὰ δὲ πᾶσαι δακτυλι- *in crassitie verò vnius digiti.*
εῖον τὸ ἵ κέντρον, σπιθαμιαῖον, *Ferrum est vnius spithame,*
atque

κατὰ τοῦτον Ἀπλεπτόν ἐξ-
εληλασμένον ἔσσυτοσμέ-
νον, ὡς κατ' ἀνάγκην διδύως
ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμβολῆς κάμ-
πτειται, καὶ μὴ διώσθαι ἐν
πολεμίοις ἀπιβάλλειν. εἰ δ' ἐ-
μὴ κοινὸν γίνεται τὸ βέλτε.

atque adeò extenuatum &
in aciem productum, ut ne-
cessariò statim à primo ia-
ctu inflectatur, nec possint ho-
stes retorquere. Nisi id
sit, commune fiat hoc te-
lum.

Ad verba ipsa priusquam venio, est quod prædicam. Velitibus arma hîc assignantur, sed quibus? propriè dictis. Nam ecce commune nomen est *Leuis armatura*: sed eius plura genera siue partes, ut *Rorarij*, *Accensi*, & quos *Velites* nunc dico. Illi priores duo, in *Veteri* leui armaturâ fuerunt, isti postremi, in *Nouâ*. Hoc attende, & scito. nouum totum istud de Velitibus fuisse, & antea *Funditores*, *Iaculatores*, *Sagittarios* & id genus in usu habuisse, quos duobus illis nominibus dicebant. Credo me alibi explicaturum: nunc hoc imbibe, mansisse illos ad bellum Punicum secundum, quo Velites instituti. Antea nego id nomen in Romanâ re aut historiâ esse. Sed tunc, inquam, instituti * obfidione Capuæ, & rem notabilem Liuius alijque notant. Cùm Romani, inquit ille, ab equitatu Campano (cui hodie quoque meritissima gloria) plerumque vincerentur, agrè generosis animis fuit, & quod viribus deerat, arte aquauerunt. Ex omnibus legionibus iuuenes electi sunt, maximè vigore & leuitate corporum veloces. Eis parma breuiores quàm equestres, & septena iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro quale hastis velitaribus inest. Eos singulos in equos suos accipientes equites assuefecerunt & vehi post sese, & desilire perniciter, ubi signum datum esset. Inde equitatus quoque

Leuium
militum
plura ge-
nera.
Veteres,
Et Noui.

Velites
quando
primùm.

* Anno Vr.
bi DXLII.

Lib. xxvi.

quoque superior Romana acies fuit. Institutum ut Velites in legionibus essent. Habes institutionem, causam, & armaturam. Nec scio an exemplum non sit à Germanis nostris aut Gallis, quibus iam olim & diu antè id factitatum. Ipse Liuius: Galli inter equites raros sagittarios expeditosque leuis armatura interiecerant. Idem postea: Veniebant decem millia Gallorum equitum, par numerus peditum, & ipsorum iungentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos. Cæsar quoque de Germanis, qui cum Ariouisto: Erant equitum millia sex, totidem numero pedites velocissimi ac fortissimi; quos ex omni copiâ singuli singulos salutis suæ causâ dilegerant. Cum his in præliis versabantur, ad eos se equites recipiebant. hi, siquid erat durius, concurrerant: si qui grauiore vulnere equo deciderant, circumstebant: siquò erat longius prodeundum aut celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut iubis equorum subleuati cursum adæquarent. Denique suo etiam æuo in eâ gente Tacitus hoc obseruat: Misti præliantur, apti & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum. Et quanquam istos equo vectos non legamus, quod de suis Velitibus Liuius: tamen certum est nec Velites postea vsurpasse, & tunc quoque cùm fecerunt, celeriter ex equis delapsos. Valerius de hac ipsâ institutione primâ: Q. Nauus Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitibus, & rursus celeri motu delabi instituit. quò facilius equestri prælio subiecti pedites, viros pariter atque equos hostium telis incesserent. Hæc origo. & mansit res diu postea, & Iugurthæ bello Sallustius: Auxiliarios equites Tribunis legionum & Pra-

Etiam alij
populi sic
vsi.
Galli:
Lib. vii.
Lib. xlii.

Et Ger-
mani.
i. Gallic.

De mor.
Gerim.

Lib. vii.
cap. iiii.

Quandâ
Velites.

fectis cohortium dissipauerat, ut cum his permisti Velites, quacumque invaderent, equitatus hostium propulsarent.

An & Cæsaris atque illo ævo, nescio. certè in scriptis eius non est mentio: imò si fuissent, quid opus ex antesignanis legionum eligere quosdam in hunc usum?

xxi. Ciuil.

Nam ita ipse bello in Pompeium: *Adolescentes atque expeditos ex antesignanis electos milites ad pernecitatem, armis inter equites præliari iussit.* Atqui Ammianus etiam *Velites, & Velitare auxilium* nominat. scio: sed non hos veteres, dumtaxat eorum exemplo, auxiliares & leuius armatos. Ac mihi suspicio est (suspicio tantùm)

Videri de-
fuisse cum
Sociis.

post Socios receptos in ciues mixtosque legionibus, Velites defuisse, & eorum loco fuisse iuniores quosdam Antesignanos, atque ita reliquas classes auctas. Liuius tale indicare videtur, cum scribit, pugnâ Africanâ Scipionis in Annibalem: *Velitibus (ea tunc leuis armatura erat) vias compleuit.* Ut quid enim sollicitè monet, tunc eam fuisse leuem armaturam, si etiam nunc erat? Sed non opinor. & profectò in Cæsare *Sagittarios & Funditores* leges inter leues, qui longè à nostris. A V D. Ego verò iam diu post Cæsarem *Velitares, & Velitare auxilium*

Vnde dicti
Velites.

reperio in Ammiano Marcellino. Ergo iterùm rediuiui? L I P S. Non ipsi, sed vox in quorundam usu, qui tamen eo verbo non nisi leuem militem signant. Nec absurdè. Nam primos ipsos Velites Liuius indicat à *velocitate* dictos. & Festus asserit: *Velites dicuntur expediti milites, quasi volites, id est volantes.* Isidorus aliter, & *vel à velitatione vel à ciuitate Etruria quæ Velites vocabatur,* deriuat. Quæ ista ciuitas, nescio: *Velitates* quidem in Italiâ, sed alibi lego. Heus tu, fugerat me pænè dicere, hos esse quos *Γεσφομάχους* Polybius toto isto libro & alibi appellat:

appellat: nec *Lascaris* tibi audiendum, qui *Pilanos* constanter vertit. Quàm ille errat? quàm ij (nec è grege homines) qui secuti? Quibus iisdem *Hasta velitaris est Pilum*, eodem illo *Lascari* præeunte. Quis autem nescit, rei Romanæ non planè expers, *Pilanos* ipsos *Triarios* esse? & *Pilum* commune legionariis telum? Statim docebimus, nunc ad prima Polybij dicentis:

*Lascaris
hic error.*

„ *Denunciant ferre gladium, & hastas, & parmam.*] Vniuersè primùm arma eorum nominat, mox partitè describit. Sunt hæc quæ Sallustius intellegit: *ferre sagittarij, & cohors Peligna cum velitaribus armis, itineris properandi causâ.*

*Velitaris
arma.
In Iug.*

„ *Gladium.*] Non aliter describit, nec opus erat, quia fuit Hispaniensis. Idem inquam ille, qui aliis quoque militibus, & postea ab eo exponendus. Liuius hoc mihi dicit, *Velitem* nostrum nominans: *Hic miles parmam tripedalem habet, & in dextrâ hastas quibus eminus utitur, gladio Hispaniensi est cinctus. Quòd si pede collato pugnandum est, translatis in leuam hastis, stringit gladium.* Vides apertè quis gladius, & quo fine.

*Gladius
Hispanien-
sis.*Lib.
xxxviii.

„ *Hastas.*] Benè multitudinis numero, habuit nam septem, ut statim videbimus. Cur autem *γέσφοις* (ita in Græco) *Hastas* vertimus? cur non cum *Lascari Pila?* Quia istud quidem ratio & Polybius ipse vetat, qui mox describit *Pila*: illud autem Liuius suggerit & exempla. *Hasta* inquam propriæ sunt *Velitum*, & sic appellant. Liuius: *Velites, emissis hastis, cominus rem gerebant.* Ouidius:

*Hasta Ve-
litum.*

Lib. xxxv.

Utque petit primò plenum flauentis arena

Non dum calfacti velitis hasta solum.

In Ibin.
Ouidius
causè le-
gendus.

Etsi *Velites* nostros tempore poëtæ eius fuisse non opi-

Iaculator
pro Velite.
Lib. I.
cap. XV.

nor, sed pro *Faculatore* laxè sumit: vti contrà, istum pro Velite Vegetius: *Claudius pluribus iaculatoribus institutis atque perdoctis, hostem cui prius impar fuerat, superavit.* Intellegit Appium Claudium Consulem, qui tunc ad Capuam imperabat, cum Velites inuenti. Et primum sanè præcipuumque eorum munus fuit, iaculari. Istæ hæstæ quia suâ quâdam formâ & minores; discretim ab aliis dictæ, *Hæstæ velitares.* Festus: *Aduelatio, iactatio quadam verborum figurata ab hæstis velitaribus.*

Lib.
XXXVII.

Liuius: *Consul ingentem vim pilorum, & velitarium hastarum, sagittarum, glandisque parauerat.* Plinius etiam

Lib. VII.
cap. LVI.

scribit *Thyrrenum inuenisse hastas velitares, pilumque.* Ex quo aliquid in Isidori mentem, qui Velites ex Etruriâ deducit. Sed profectò Plinius vniuersè ibi pro hæstâ

Liuij verba excussa.

missili: vt Liuius, cum de ipsis nostris Velitibus: *Facula,* inquit, *præfixa ferro quale hæstis velitaribus inest.* Atqui nõnne de iis ipsis sermo? ineptum ergo videatur eadem per eadem illustrare. Sed quia propriè Velites tunc perierant, communiter loquitur, & habuère, inquit, hastas ferro quale nunc quoque in iaculatoriis hæstis. Hæc ad Latinam vocem. de Græcâ, ea & in Plutarcho occurrit, sed semel atque iterum, apud alios rariùs: tamen proba est, & Polybius assiduè hac vsus. *Γερόφον* ipsum telum, & ab eo *Γερόφομάχος* Velites dixit. Vulgata adhuc lexicæ aut *Pilum* cum Lascari explicant, aut, si Deo placet, *glandem.* Ridiculè. audiatur optimus Scholiastes poëtæ optimi, Eustathius, in istud — *αἰγανέσιν ἵεντες,*

Odyss. d.
v. 631.

hæstis iacentes. Oï, inquit, *παλαιὸι φασιν καὶ ὅτι αἰγανέαι γέροχος, μικρὸν ἀκόντιον. Ἐζηπτεὸν μήποτε ἔσφαλται τὸ γέροχος. γέροφος γὰρ μάλιτα ἔυρηται διὰ τοῦ φ. εἴμη ἀρα μεχθρικὴ λέξις ὁ γέροφος, ὁ δὲ γρόχος ἀκόντιον.* Antiqui dicunt *Ai-*

ganeam

ganeam esse Groschum, paruum iaculum. Et quarendum an non error in isto, Groschus: crebrius enim reperitur Grosphus per. ph. Nisi tamen mechanica dictio Grosphus, at Groschus iaculum. Vides (etsi de scripturâ ambigit) tamen planè explicatum pro Polybij & nostrâ mente.

„ *Parma & firmitatem habet à structurâ.]* Atque ea firmitas etiam sit à materiâ. Vnde igitur? ex ære? nugæ: nec honestiores ipsi talia nunc scuta habuerunt, nedum vt isti minimi. E corio? video eruditos quosdam velle inductos à Suidâ: *Πάρμα, δερματινοὶ θυρεοὶ ὡς καρχηδοῖσι:* *Parma, coriacea scuta apud Carthaginienses.* Sed temerè fortasse inductos. Si talia apud Romanos, cur ad Carthaginienses restringit Suidas? Cur Polybius verbo non tangit, & discriminat à legionariorum? Nam istorum è ligno fuerunt, corio saltem superducto. Censeo idem in istis. Ipse Polybius alibi indicat, qui stabilitatem & * *δύο μιν* Romanæ parmæ tribuit: non habuisset è corio mero. Quòd ad Suidæ, certum est Afrorum pleraque scuta sic fuisse: sed Afrorum, vt * aliàs deducam.

Parma quâ materiâ.

An è corio?

E ligno potius.

*Vide mox de Scuris, Dial. seq.

*In Obferu. Militis.

„ *Formâ rotundâ.]* A quâ nomen petit Varro. Nam *Parma,* inquit, *quod à medio in omnes partes par.* Iustus orbis sit, ex iis verbis. Idem & *rotundas* in Fragmento quopiam facit: *Quem sequuntur cum rotundis Velites leues parmis.*

Parma rotunda.

In Non.

„ *Tripedalem habet dimensionem.]* Est Græcè *διάμετρος:* & scimus eo verbo venire normalem plerumque lineam & rectam: Latini *dimetientem* dicunt. Si tamen hîc; est cur hæream, & opponam. Age, tripedalis est *Diameter?* ergo *Perimetrus* siue ambitus nouempedalis. Id enim sequitur ex certissimo scito mensurato-

Quanta fuerit, ad dubitatum.

rum. Et tu talem parmam, *paruam* appelles, *breuem*, & denique *Parmulam*? His enim adiectiunculis aut nominibus Latini efferunt, vt Nonius: *Parma*, breue scutum. Isidorus: *Parma*, leuia arma, quasi *paruus clypeus*. Frontinus de ipsis nostris Velitibus: *Parmulis non amplis ornati*. Valerius: *Paruo tegmine muniti*. Si inquam omnes consensu breuitatem & leuitatem attribuunt; qui potest in isto modo? qui adfatim amplus, & nec maior ferè in grauiore armaturâ. Nam scutum legionarij militis etsi *quatuor pedes* habet in longitudine, tamen *duos & semis* tantum in lato. Ergo eâ parte Parma vincat.

Amplius. Liuius scribit, *Parmas iis fuisse breuiores quam equestres*: id est minores. Ego non credo vllum equitem commodè tractare posse hanc vndique tripedalem. Quid ergo censeo? nihil definite & pro sententiâ, sed iniicio *Diametrum* hîc esse fortasse totam in ambitu mensionem. An cum exemplo? ipsius Polybij infra, apertè in Pilis. Atqui Parmâ tunc exigua, & non nisi pedalis in Dimetiente. Fateor. & ergo hoc est, quod exiguam faciunt passim. Imò hoc est quod C. Mario displicuit, & alias in vicem dedit. Festus ita: *Parmulis* (nota & hîc diminutionem) *pugnare milites soliti sunt, quarum usum C. Marius sustulit, datis in vicem earum Bruttianis*. Quid istæ Bruttianæ? apud eundem Festum: *Bruttiana parma, scuta quibus Bruttij sunt vsi*. Nec de formâ aliud scio. A V D. Mi magister, audebis hoc pertendere, cum etiam in Liuiio sit: *Hic miles tripedalem parmam habet*? L I P S. Nempe eodem illo sensu. A V D. Atqui & Polybius hîc adtribuit *μεγεθος ἀρκούν πρὸς ἀσφάλειαν, magnitudinem qua sufficiat ad tutelam*. An talis hæc exigua? L I P S. Hoc me mouet, nec adfirmo, aut pertendo: absit.

Lib. III.
cap. VI.

Lib. XXVI.

Marius
aliquid
mutauit.

absit. quid in istâ re militari? in quâ ego quidem sum, quod dicitur, delphin in terrâ. Caussas tamen ambigendi me habuisse censeo: & alij * *πολέμων ἐκ ἀγευσοι* iudicanto.

* bellorum
non rudes.

[*Simplici tegmine capitis*.] Significat ex ære aut ferro nihil fuisse, dumtaxat è pelle aut lanâ aliquid, & *Galerum* aut *Galeam*. Nam sic discernit hanc à Casside Isidorus: quod *Cassis de laminâ est*, *Galea de corio*. Ille hoc verè, & pro eo Tacitus: *Vix uni alteriue cassis aut galea*, de Germanis sic scribens, & manifestò abiungens. Ipsa vox quoque præfert, quia *Galea* est propriè ἀπὸ τῆς γαλένης, à fele aut mustellâ: etsi Varro maluit petere à *Galeo*. Sanè prisci tegmina ferè petebant à feris. vnde in Homero aliisq̃ue, *ἰκπδέη, κυνέη, ταυρεῖν, αἰγείν: mustellina, canina, taurina caprilla*. Lego & in Suidâ: *Ἀλωπεκία, ἢ περκεφαλαία: Vulpina, ipsa galea*. Sic igitur dictæ, quia à talibus animalibus captæ. Mos qui passim tangitur à poëtis, vt Statio:

Galea à
Casside
differt.

Galea etymon.

E pellibus
olim.

Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum.

Lib. VII.

Ipsas leoninas exuuias sumebant, & sic aptabant vt caput capite velarent, ceteris humeros & dorsum. Homerus de Agamemnone:

Ἀμφὶ δ' ἐπέταε δαφροινὸν ἕεσσατὸ δέρμα λέοντος
Ἄιδωνος, μεγάλου, ποθηκέος. —

Iliad. II.
vers. 25.

*Atque humeros circumiecit pellem inde leonis
Ardentis, magni, crurum tenuis.* —

Noster Virgilius de Auentino Italo:

*Ipse pedes tegmen torquens immane leonis
Terribili impexum setâ, cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat.*

Lib. VII.

Nec de nihilo hoc poëta Romanus. quoniam & Romani

Signiferi
Romani
leoninam
induti.

mani in suâ militiâ vulgò vsurparunt, & adnoto in Columnâ Traiani signiferos omnes semper in hoc habitu. cum pelle dico leonis, quæ caput, humeros, dorsum tegat, & caudâ pedes flagellet. Etiam in Tacito, Germanicus *contectus humeros ferinâ pelle, adit castrorum vias.* Non sic tamen in nostro Velite, cui galea tantùm è tali aliquo tegmine, & sæpe lupo, (Romanâ ferâ, & Romuli nutrice) quod apertè Polybius hîc signat. Alludit Propertius, de cascis illis Romanis:

Lib. III.
eleg. 1.

Et galea hirsutâ compta lupina iubâ.

Virgilius: — *spicula gestant*

Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros.

Aliâs ex vrsò, aut tali ferâ habuerunt. Stautus:

Lib. VIII.

Ille Lycaonia victu caput asperat vrsæ.

Quin Claudianus Afris dat è serpente:

Lib. I. de
Laud. Stil.

Serpentum gestant patulos pro casside victus.

Galeri.

Hæc talia *Galeros* appellat Virgilius suprâ, & Frontinus

Cudones.

Veliti nostro *Galericulus* adaptat. Silius *Cudones* dixit:

— *caput his cudone ferino*

Stat cautum.

Iterùm: — *cudone comantes*

Dissecit crines.

Sed & video Græcos iis vsos, aut finitimos. Xenophon de Thracibus: *Ἐπὶ δὲ τῆ κεφαλῇ κερὸν σκύπινον, οἷα περ τὰ παφλαγονικά: Ἰν capite galea è corio, cuiusmodi Paphlagonum.* Sed & Macedones habuere. Dio Cassius ait M. Antonium Caracallam, *legionem Macedonum instituisse, & prisco ritu ornasse.* *Arma autem erant, inquit, κερὸν & ὀμοβόειον, & ὄρεξ λινός, galea è crudo boue, lorica lintea; & quæ addit. Facit hoc poëtæ in Causiam Macedonum:*

Lib. V.

Paphlagoni
galea.

In Caracalla.

Macedonum.

Καυσίον,

Καυσίον, ἢ τὸ πάριθε μακρόδοσιν ἄκολον ὄπλον,

Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ.

Causia, quæ Macetum genti fuit utile tegmen,

Pilleus in nimbis, inque acie galea.

AVD. Sed heus, Polybij verba cùm video: *atque est, inquit, cùm lupinam aut tale aliquid imponit, tutela simul & signi causâ: hæcere incipio, vtrum nudo capiti, an galeæ alteri imponat?* Eò magis, quòd in Vegetio memini legere: *galeas ipsas ad terrorem hirsutis (alij libri vrsinis) pelibus tectas.* LIPS. Non ita hîc factum. cùm præmiserit *de simplici tegmine: nec ratio est tam cautè & custoditè armare istos.* Addo legere me *Galeam venatoriam*, pro hoc sensu, in Æmilio Probo, de Datami: *Ipse agresti duplicique amiculo circumdatus, hirtâque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clauam.* Ita enim veriùs distingui, quàm vt ad *clauam* referatur. Et quidni isti vsi, quibus è cæde ferarum copia? Sed pergo.

Lib. II.

Galea venatoria.

In Datami.

„ *Habet lignum in longitudine duorum cubitorum.]* Sunt igitur in hastili tres pedes. Nam quod in Liuius est: *Septena iacula quaternos longa pedes data.* & in Frontino: *Septenis singulos hastis quaternorum circiter pedum armavit: id ad telum totum referendum est, vnâ cum ferri modo, qui fuit dodrantalis, id est haud lógè à pede.*

Concordia inter Polybium & alios.

„ *Craſſitie vnus digiti.]* Ergo tenue lignum, & vt hodiernæ sagittæ. Quidni tale cum *septem* ea tulerint? suprâ in Liuij & Frontini verbis habes. Septena igitur illa implebant manum. Huc facit Valerij locus, sed cum nostrâ correctione, qui scribit eos *brevibus & incuruis septenis armatos hastis.* Breuibus, pedum quattuor: sed quomodo *incuruis?* an à ferro? non dicit Polybius. &

Tenera hasta Velitum.

Valerij locus etatus Lib. IX. cap. 113.

X

pone

pone hamatum fuisse, non tamen aptè hoc incurium. Libri scripti quos consului habebant, inturmis. Putarem infirmis verum esse, & ad hanc tenuitatem referrem.

„ Ferrum est unius spithame.] Ita Græcis dicitur, qui Latinis est *Palmus maior*, siue & *Dodrans*.

„ Statim à primo iactu inflectatur.] Tale aliquid in ipso Pilo machinatus C. Marius, vt post dicam. Hæc igitur arma Velitum: à quibus moneo haud longè *Peltastas* siue *Cetratos* abisse Græcorum, Vt alia loca omit- tam, *Ælianus* ita describit: Οί πελτασταί μέση πως κέχρηται σκευή. ή γάρ πέλιτι μικρά τις ἐσίν ασπίδιση, και κάφη, και τὰ δόρατα πολὺ τῶν ὀπλιτῶν λεπόμενα: *Peltasta mediâ utebantur armaturâ. nam Pelta paruus quidam clypeolus est, & leuis, & hasta eorum longè infrâ modum Grauium.*

Peltasta aspidæ velitibus.

DIALOG. II.

De Scuto accurratè. Discrimen à Clypeo. Magnitudo eius, Circulus, Umbo, Origo, & exemplum.

VELITIBVS arma sua dedit, dat nunc Hastatis, imò & aliis iunctim, quia armis isti leuiter inter se dissidebant: & siquid fuit, dicit. Lege:

POLYB.

Τοῖς γε μὲν δευτέροις μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, αἰσάτοις δὲ προσασπορομένοισι, παρήγειλαν φέρειν πανοπλίαν. ἐστὶ δ' ἡ ῥωμαϊκὴ πανοπλία, πρῶτον μὲν θυρεὸς, ἔπειτα πλάτος ἐστὶ τῆς κυρτῆς Ἰπφανείας πένθ' ἡμιποδίων. τὸ δὲ μήκος, ποδῶν τεσσάρων. ὃ δὲ μεί-

Secundis verò atate, & quos Hastatos dicunt mandabant ferre omnia arma. Sunt ea more Romano Scutum primò. cuius latitudo est in gibbâ superficie duorum pedum & semis: longitudo pedum quattuor. Maius

verò

ζων ἐπι και παλαισιαιῶ, ἐν διπλοῦ σανιδώματι, ταυροκόλλη πεπηγὸς ὀφονίω, μετὰ δὲ ταῦτα μοχλίω δέρματι περιεληπται. τὴν ἐν τῷ Ἰπφάνειαν. ἔχει δὲ περὶ τὴν ἴτυ ἐν τῶν ἀνωθεν και κάτωθεν μερῶν, σιδηροῦ σιάλωμα, δι' ἧ τὰς τε κατὰ φορὰς τῶν μαχαίρων ἀσφαλίζεται, και τὰς ἄλλοις τὴν γλῶττὴν ἐξερείσεις. ἄλλοι δ' αὐτῶ και σιδηροῦ κόγχου, ἢ τὰς ὀλοχερεῖς ἀποστρέφει πληγὰς, λίθων και σαλευσάν, και καθόλου βιβαίων βελῶν.

verò etiam palmo praterea excedit. Est ex duplici tabulatione, taurino glutino cum linteo compactum: dehinc vituli bouisue corio tegitur exteriorem superficiem. Habet in curvaturâ circa superam inferamque partem ferreum munimentum, quo & contra ictus ensium defenditur, & contra inclinationes aut depositiones in terrâ. Aptatur illi & ferreus umbo, qui vehementiores ictus auertit lapidum & sarissarum, & uniuersè violenti cuiusq; teli.

Assignat igitur primò.

„ *Scutum.*] Cui nomen ἔσται τὸ σκῆτον, id est à loro, è quo factum. Id verius, quàm aut à *secando*, quasi *secatum*, quod Varro comminiscitur; aut *ab excutiendo*, quod *Isidorus*, quia *excutiatur tela*. Moneo differre à *Clypeo*, & separant quicumque signatè ac propriè locuti. *Liuius*: *Scuta pro clypeis fecere*. Et est discrimen à formâ. quæ enim rotunda & in orbem iustum relata, *Clypeos* dixeret; quæ in longum exhibant, *Scuta*. *Virgilius*:

Scuti etymon. IIII. de L. L. Discrimen à Clypeo.

— *clypeique sub orbe teguntur.*

II. Aen.

Idem: *Argolici clypei aut Phœbæa lampadis instar.* Addit *Argolici*, quò magis orbem notet: quia talia illorum. *Ammianus*: *Jugum tereti ambitu, Argolici clypei specie.* In *Dionysio*: ἀργολικαὶ ἀσπίδες: *Argolici clypei*: in

Lib. XXIII.

Seruiano censu, qui simpliciter sunt *Clypei* Liuiio nostro. At de Scutis, contrà leges *Scuta longa*: & mox audiemus sic fuisse. Simile discrimen apud Græcos. & Homerus *Ασπίδας δὲ κύκλους* agnomento dixit, *clypeos rotundos*: at *ὑπερῆς* Polybius semper nostra *Scuta*: nec aliter Dionysius & Plutarchus. Dio & inferior illa ætas confundunt.

„ *Cuius latitudo in gibbâ superficie.*] Metitur exteriorem ambitum, sed ubi? Scutorum enim vnum & commune genus, inæquali latitudine: ac patet magis produciturque circa umbilicum, extremis angustioribus. In tali, crediderim mensurari mediam partem. Alterum genus rarius, sed tamen in vsu etiam, quod vndique æquali latitudine, & ianux velut formam habet, sed incuruæ: & vt aperte dicam, sectum canalem aut imbricem refert. Dio Cassius vtrumque genus copulat, cum Testudinem militarem struit, & in eius medio locat *τὰς τὰς πλατείας ἀσπίδας* (confundit vocem, debuisset *ὑπερῆς*.) *ἔχοντας*: eos qui *lata scuta habebant*: in lateribus *ἐπὶ ἀσπίσι τοῖς κοίλαις τοῖς σωληνοειδέσι χρωμένους*: eos qui *scutis cauis in modum canalium factis utebantur*. Vtrumque in monumentis videmus: etsi cum discrimine vsurpatum, vt ostendit idem Dio. Nam notat Macrinum *Prætorianis militibus*, pugnâ in Antoninū, *abstulisse τὰς σωληνοειδέας ἀσπίδας*, *scuta imbricata*: quo *leuiores*, inquit, *eos redderet ad pugnam*. Ergo hæc grauiora & longiora etiam, quod Polybius indicare mox videtur, & palàm magis Apuleius: *Miles*, inquit, *è legione, habebat galeam nitore præmicantem, & scutum ceteris his longius*. Nostrum intellegit, quod vulgaria anteibat, & digniores militum gestabant. Nescio an & Ammianus, de militibus quibusdam

Duplex
scutum.

Quatum:

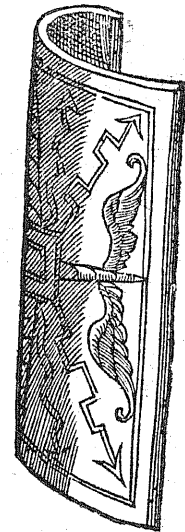
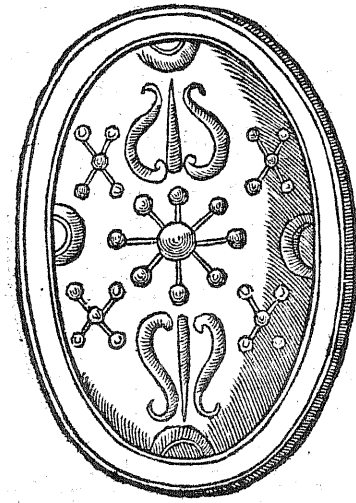
Et Imbricatum.

Lib. XLIX.

In Macri-
no.

Lib. IX.

busdam Romanis: qui *veritine remaneret post signum erectum*, *scutis que patula sunt & incurua*, *firmius adherentes*, eaque licet imperite regendo, per voraginosum amnem *velocitatem comitati sunt nauium*. Potest hæc signare, potest illa alia: quia omnia leuiter incurua. Forma & facies vtrorumque sic in sculpturis.

„ *Longitudo pedum quattuor.*] Vides prominuisse igitur scuta, & oblonga magis quam lata fuisse. Iosephus ideò appellat Romanorum istos *ὑπερῆς Πιμύκεις*, *scuta longa*: & Plutarchus, *ποδῆγεις*, *ad pedes demissos*. Nam reuera totum hominem tegebant, leuiter se inclinantem. Argumentum, quod Liuius scribit milites in vigiliis *stantes, capite super marginem scuti posito, dormiisse*. Si stantes, debuit fuisse productū. Reperio & inferiore ac corruptâ iam militiâ hunc modum. Nam in Nicetâ Choniata, vbi *Eustratius quidam è legione Macedonicâ ad singulare certamen in hostem producitur*: *ἀσπίς*, inquit, *ἀπὸ τῆς αἰὲς ἐγγυμῆς καὶ ἕσσα δίδοται*: *scutum illi ad hominis longitudinem datur*.

Scuta ob-
longa.
Lib. I II,
Exc.
In Acmi-
lio.

Lib. XLIIII

„ *Maius verò scutum etiam palmo pratereà excedit.*] Hoc fortassis illud incuruum est, de quo dictum. Sed quis id gestauerit? Triarij, opinor, aut digniores Principum: nec vulgatam Liuij scripturam audiemus: *Spoliare cupient em Triarij obiectis clypeis arcuere.* Illine clypeis? nusquam iam ij Romanis, & *scutis* reponere cum priscis libris.

Eiuius correctus.
Lib. xxi.

Scuti ligna cuiusmodi.

„ *Ex duplici tabulatione.*] Quo id sensu? an duas tabulas fuisse, incuruas sic aptatas? an duplicatum totum textum? Ego hoc opinor, & è pluribus minutisque tabellis corpus hoc iunctum. Varro subiicit, cum etymon scuti quærit: *A secturâ,* inquit, *ut fecatum, quod minutè confectum sit tabellis.* Etiam Ammianus: *Cum apud Parisios adhuc Cæsar Julianus quatiens scutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis quis orbis erat compaginatus, in vanum excussis, ansa remanserat sola.* Ostendit pluribus lignis & axiculis constitisse. Atque hæc è certis arboribus, quas Plinius designat: *Frigidissima quæcumque aquatica, lentissima autem, & ideò scutis faciendis aptissima, quorum plaga contrahit se protinus, clauditque suum vulnus, & ob id contumacius transmittunt ferrum.* In quo genere sunt *ficus, salix, tilia, betulla, sambucus, populus utraque. Lenissima autem ex his ficus & salix, ideòque utilissima.* Vides Salicem inter utilissimas censeris, atque etiam vulgatissimas, vt aliunde disco. Adeò vt Græci poëtæ *ιτέων* siue *Salicem* dixerint pro ipso Scuto. Euripides: *Κρέων γ' τ' εὐθέν δ' ιτέων λαβὼν χεῖρ:*

E quâ arbore.
Lib. xvi. cap. xi.

E salice saepe.

Salicem Creon deinde suscipiens manus.

Hesychius: *Ιτέων, αἱ ἀσπίδες, διὰ τὴν πρώτως ἐν ταύτης τῆς ὕλης κατὰ σπουδαδιῶνα.* *Salices, scuta, quia primitus ex hac materie sunt facta.* In Theocrito etiam est:

Αχθόμε-

Αχθόμενοι σακέεσσι βραχίονας ιτέωνισιν:

Eidyll. xvt.

Brachia vimineis scutis pressi atque grauati.

De Syracusijs loquitur. & nescio an non aliud ibi scutorum etiam genus tangit, quod non è tabellis, sed è viminibus textum. Ideò etiam ita verti. Nam Siculi & Syracusij talibus vulgò vsi. Festus: *Cerrones leues, & inepti, à cratibus dicti. quòd Siculi aduersus Athenienses cratibus pro scutis sint vsi, quas Græci γέρρας appellant.* Benè Festus. & cum eo Eustathius: *Γέρραι, ἀσπίδες περσικαὶ ἐκ λύγων, καὶ οἰσύνου:* *Gerra, scuta Persica, ex viminibus, & saligna.* Persis adtribuit, quia creberrimè & recentissimè ij habuerunt. Glossæ item: *Γέρρον, εἶδ' ὁ ἀσπίδ' ὁ περσικῆς:*

Scuta è vimine.

Gerra.

Persa sunt vsi.

Gerrum, (hoc etiam genere vulgò extulerunt) *genus scuti Persici.* In Xenophonte aliquoties ea vox: & Ammianus de Persis etiam sui æui: *Obiecti,* inquit, *scutis vimine*

Lib. xxiii

firmissimo textis, & crudorum tergorum densitate vestitis. Idem postea: *Manipuli peditum coniecti scutis oblongis & curuis, quæ texta vimine & crudis coriis gestant.* Ipsa descripta habes, & item formam. A quâ tamen aliquid

Ibid. Quâ formâ fuerint.

Strabo abit. qui de Persis: *ὀπλίζοντα δὲ γέρραι ῥομβοειδῆ:* *Armantur scuto rhombi speciem.* Hæc figura non planè quadrat in Ammiani *oblongam & curuam.* Sed potuerunt à Strabone mutasse. In Eunapio lego Parthis quoq; (gens eadem, aut in eodem solo) *scuta hæc talia, imò & galeas fuisse.* Oὐ δὲ τῶν παρθῶν, inquit, οἰσύναι ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κρήνη οἰσύναι, πλοκὴν ἴνα πάτειον πεπλεγμῶρα: *Qui Parthorum scuta habebant viminea, & galeas vimineas, suo & patrio quodam modo intextas.* Nec verò Persæ tantum, sed Germani habuere. Ex Tacito: *Nec scuta quidem ferro neruòue firmata, sed viminum textus, vel tennes & fuscas colore tabulas esse.* Galli quoque in Cæfare: *Scutis*

Lib. xv.

ii. Annal. Germanis hæc scuta. Et Gallis inter dum.

ex cor-

ex cortice factis, aut viminibus textis, quæ subito ut temporis exiguitas postulabat, induxerant pellibus. De aliâ aliquâ gente Sallustius, in fragmento: *Soliti nectere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum quod inopia scutorum fuerat, ab eâ arte se quisque in formam parmae equestris armabat.* Sed vterque ostendit non optima aut firmissima

Improbata
hac scuta.

ea scuta fuisse, & adsumpta in egestate aliorum. Significat & Thucydides: *Ναύτας ἐξὼπλισεν ἀσπίσι Φάυλαις & οἰσύναις ταῖς πολλαῖς: Nautas armavit scutis improbis, & plerisque vimineis.* Tamen Macedones etiam olim vsi, sed quæ in ærea aut argentea Alexander mutauit: & hoc iis apud Curtium obiicit: *Lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta.* An non Itali & ipsi Romani? Dicat ex Virgilio, qui de Italis:

Macedones olim vsi.

Lib. x.

Et Itali.

vii. Aen.

*Fortasse plectunt.

— * *flectuntque salignas*

Umbonum crates alij.

Ex Lucano, de Romanis Arimini:

Lib. i.

— *nudâ iam crate fluentes*

Inuadunt clypeos.

Intellegit vetustos, & pelle scissâ & fluidâ iam destitutos. *Crates* vterque dicit: quæ vox tamen & in tabellarum textum conuenire potest. Scuta tamen rotunda & equestria, cum * Sallustius, tum Dio, indicare videntur (leuitatis fortasse causâ) talia fuisse. Dio sic de Saluidieno, qui cymbas quasdam contra Sextum Pompeium ridiculè instruxit: *Δερμάτινα πλοῖα, κατὰ τὰς ἐν ὠκεανῶ πλεούσας, ἐκποιῆσαι ἐπεχείρησεν, ἐνδοθὲν μὲν ῥάβδοις αὐτὰ κέφαλα διαλαμβάνων, ἐξοθὲν δὲ βοῶς δέρμα ὤμων, ἐς ἀσπίδ' ὅτι κικλοτερεῖς ἔσπον, ὡς ἰτέων.* *Coriacea nauigia, ut solent ij qui Oceanum nauigant, facere est aggressus, introrsus ea virgis leuibus intexens, extrorsus verò bouis crudum corium, in modum*

*In fragm. supra.

Lib. XLVIII

dum rotundioris clypei, circumponens. Cum rotundo clypeo disertè comparat; qui equitum ferè fuit. Sed heus tu, cur non me reuocas euagantem? & nonne hæc extra Polybium? A V D. Non extra historiam aut militiam: & sint vtrique illustrandæ. Quin ad tales excursus liber esto, & iam nunc mappam tibi mitto. L I P S. Reduc & contrahe. non enim lubet extra viam: ipsa longa affatim, & fatigat. Pergo.

„ *Taurino glutino.*] Quod & linteum tabellis iunxit (de quo linteo hîc in Polybio:) & tabellas ipsas inter se. Denique & corium firmavit. Ausonius:

Glutinum in scuto.

Tergora dic clypeis accommoda quid faciat? glux.

In Monof.

Videntur & neruo aut ferro vinxisse. ex Tacito: *Nescita quidem ferro neruone firmata.* Sed ferrum referri ad orbem circumpositum potest, de quo Polybius tangit, vel ad Umbonem: *nerui*, non nisi huic rei & tabulis vinciensis fuisse videntur.

Et Nerui.

ii. Annal.

„ *Vituli bouisue corio.*] Potius profectò *bovis*: & id robustius: tamen quia *μοσχέω δέρματι* in Græco est, de *vitulo* quoque expressi. Corij huius inducti apud Græcos Latinosque mentio, & creberrimè poëtas: qui coria etiam multiplicat & adaugent. Exempla illa omitto. propriè ad Polybium & ad verum, Statius:

Corium in scutis.

Nec pudor emerito clypeum vestisse iuuenco.

Lib. III.

Idem: — *graves clypeos casis vestire iuuenicis.*

Sed & Liuius testimonium, in re miserabili, suggerit, de obsessis Casilini ab Annibale: *Postremò ad id ventum, inopia est, ut lora detractâsque scutis pelles, ubi feruidâ molliissent aquâ, mandere conarentur.* Accusarem cupidinem

Lib. XLIII.

nem vitæ, nisi quod à constantiâ non ab ignaviâ fuit. Silius idem de Saguntinis:

Lib. 11.

— *resolutaque nudos*

Linquentes clypeos armorum tegmina mandunt.

Hegesippus de Iudæis, qui in vrbe sacrâ à Vespasiano obfessi: *Et cum alia famis solatia non reperirent, detrahebant coria scutis, ut cibo essent sibi quæ præsidio non essent.*

Margo ferreus in scuto.

„ *Ferreum munimentum.*] In Polybio, σιδηρῶν σιάλωμα: quæ vox *labrum* & extremitatem talem mihi notat. Suidas ipsum hunc Polybij locum, opinor, respiciens: Σιάλωμα, σιδηρῶν ἀειφέρεια ἔρωμαϊκῆς θυρεῶν: *Sialoma, ferreus ambitus Romani scuti.* Vult idem dictum Hesychius, sed obscurius: Σιάλωμα, μέρος τῆς ὀπλῆς ἔκαλετο μὲν θυρεῶν: *Sialoma, pars aliqua armaturæ, quam Scutum dicunt.* Plutarchus *λεπίδα* dixit, & auctorem huiusce rei

Camilli inuentum.

In Camill.

Camillum fecit. Ille in pugnâ contra Gallos, quorum immanes gladios timebat, cum alia machinatus est, tum istud. Τοῖς θυρεοῖς, inquit, κυκλῶς ἀειήμωσε λεπίδα χαλκῆν, ἔξυλῃ καθωπὸ τὰς πληγὰς μὴ ἔχουσι: *Scutis laminam ferream in orbem adaptavit, ligno solo ictus parum sustinente.* Ergo hæc causa vna & prima rei, altera quam Polybius adiungit, ad scuti tutelam & seruamen. Inclinabant enim sæpe in terram, & ferè sic ante tentoria aut in excubiis habebant, pilis etiam (quod marmora nos docent) acclinatis. Ne ergo putisceret lignum, munimen à ferro.

Umbo è vario metallo.

„ *Ferrens umbo.*] Ita plurimum & vulgò, è ferro. At poëtæ aureum etiam faciunt. vt Virgilius:

x. Aeneid.

— *vastos umbo vomit aureus ignes.*

Sed & Sidonius posteriore æuo reipsâ sic fuisse ostendit.

dit. *Clypeorum lux in orbibus nimia, fulua in umbonibus, ita censum prodebat ut studium.* Hoc ille de Sigimere iuvene regio, eiusque comitatu selecto: & satis indicat ditiores argentum in ambitu, & aurum in umbone gestasse. Non is luxus olim. Umbonem autem certum est mediam illam partem scuti dictam, quæ protuberat & exferitur cum rotundo tumore. Ideò Umbo, quod Græcis est ἄμβων. Montes & eminentias hac voce Statius poëta sæpe appellat, quod iure suo doctus Scaliger nos docuit in Varronem. Sed & Latini vestis positum qui ad pectus exhibat in tumorem, sic dixerunt. Tertullianus: *Totum contracti umbonis figmentum.* Iterum: *Recognito rursus umbone, & siquid exorbitavit reformato.* Persius:

Lib. 1111. Epit. 22.

Quid Umbo.

Pro mōte.

Pro vestis parte. De pall. cap. 7. Ibid.

Sat. 7.

Persio lux.

— *totaque impune Saburrâ*

Permisit sparsisse oculos iam candidus umbo.

De tirone loquitur, qui in viros transcriptus, & depositâ prætextâ candidam togam sumpsit: vnâ cum eâ etiam libertatem. Non aliter ego illa interpretor. Apuleius huc etiam ducendus: *Palla sub dextrum latus ad humerum lauum recurrens, umbonis vice, deiectâ parte lacinia, multiplici contabulatione dependula.* Et Glossæ priscæ: *Umbilicus, ὀμφαλὸς ἀσπίδος, μέενης:* an non corrigendæ? *Umbo, ὀμφαλὸς, & cetera.* Nec enim *Umbilici* vocem profectò temerè in vtrâuis eâ notione leges.

Lib. 11.

„ *Ictus auertit lapidum.*] Atque vsus alter, quod auertat etiam hostes. Nam in conflictu & pugnâ cominus utebantur eo ad impulsum. Suetonius de Acilio animoso milite: qui *abscisâ dextrâ, transiit in nauem, umbone obuios agens.* Curtius: *Totam aciem pauore suo fuit antem umbonibus posse propelli.* Liuius: *Umbonibus incussaque alâ sternuntur hostes.* Iterum: *Alâ deinde & umbonibus pulsantes.*

Umbo nudabant.

Iul. cap. LXVIII.

Lib. 111.

Lib. 11.

Lib. 222.

santes. Vbi Alam etiam dicit partem illam humeri brachii que adiutricem in hoc nifu. Quid, quod ipsa incurua illa pars, Umbo? Fallor, aut sic Statius:

Umbo pro humero.

Lib. II.

— clypeum non sustinet umbo

Mutatum spoliis.

De Tydeo ait, defesso à pugnâ & vix arma sustinente. Ibi Lucretius: Hic umbonem pro humero posuit, aut pro manu. Martialis consimiliter, de valente suo liberto:

In turbam incideris, cunctos umbone repellet.

Profectò ista pars brachij est, proiecta & incuruans. Satis de Scuto, pro Polybij quidem mente. A V D. Non etiam pro meâ. LIPS. Quid abest, aut aues igitur? A V D. Principium & inductionem scuti, ob Liuij verba (in mente habeo) quæ me torquent. Nam cum illa de

* Lib. II. Dial. III. Lib. VII. Quando Romanis scuta.

* Ordine legebamus, hæc quoque erant: Clypeis antea Romani vsi sunt, deinde postquam stipendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecere. Ergone tunc demum scuta introducta, cum stipendia, id est obsidione Veienti? Atqui ipse Liuius aliter, & iam in armandis classibus Seruianis, dat primori dumtaxat clypeos (ἀσπίδας ἀργολικὰς Dionysius:) reliquis scuta, quos θυρεὸς idem ibi Græcus. Sed & sæpius antea Scutorum mentio. LIPS. Me spectas? propè est vt negem respondere ad talia quæ abducunt extra Polybianum campum. Sed tamen quia in margine hæres, fiat. Tetigi suprâ leuiter de sensu verborum

Liuij interior sententia.

Romulus scuta induxit.

In Romulo

Liuij, qui non est (vt verba aspecta præferunt) quasi antea clypeis tantum Romani vsi, postea scutis. Id verò falsum: sed quod vtrumque genus in vsu antea, postinde sola scuta. Breuiter hæc sententia. Origo igitur Scutorum à regibus, imò à primo ipso rege, si fidem habes Plutarcho. Ille sic de Romulo: Θυρεοῖς τῶν Σαβίνων ὁ ῥω-

μύλος

μύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὀπλισμὸν ἑαυτῆτε ἔρωμαίων ἀσπίδας ἀργολικὰς φορέντων: Scutis Sabinorum Romulus est vsus, & mutauit sua ac Romanorum aliorum arma antea clypeos Argolicos ferentium. Id verò palàm contra Liuium, & isto auctore diu permutatio hæc ante Veiens bellum; tunc scilicet cum accepti, vnà cum Tatio, in urbem Sabini. Sed potest vterque verum dicere. & fuit ita sub Romulo, mutatum à Seruio; iterumque mutatum, obsidione Veiorum. Tamen ex Græco illo dixeris ortum & notitiam scuti esse à Sabinis. At negat alius Græcus, Athenæus: qui inter ea quæ Romani à variis gentibus hausere: ἄλλὰ σαυνιτῶν, inquit, ἑμαθον θυρεῶν χρῆσιν: A Samnitibus didicere scuti vsus. Cæsar apud Sallustium hinc stare videatur: Arma atque tela militaria à Samnitibus sumpsimus. Et Arma & Tela nominat: atque illa propriè scutum esse scimus, ea que quæ ab armo feruntur. Tamen ad Plutarchum magis ego eam, & à Samnitibus abiungam. Quid ita? causâ duplici. Priore, quòd diu ante Samnitas notos, aut certè bello notos, in vsu Romanis scuta. Plutarchus, Dionysius, Liuius testes sunt. Nam isti bello non tentati ante annum urbis ccccx: diu antè promiscua iam scuta, si illis fides. Alterâ, quòd etiam forma scuti Samnitici dissedit à Romani. Ita enim de illo Liuius: Forma erat scuti (Samnitici) summum latius, quàm pectus atque humeri teguntur, fastigio equali, ad unum cuneatior, mobilitatis causâ. Facilis intellectu hæc descriptio, & videmus etiam in maiorum nostrorum insignibus aut monumentis hæc talia scuta. Sed enim Romanum diuersiforme fuit, & quale dixi: Non ergo meâ sententiâ à Samnitibus. An non à Liguribus potius? ita enim Liuius præire

An à Sabinis ex-prim.

An à Samnitibus.

In Catil.

Potius à Sabinis.

Lib. I. 2.

Iterum à Liguribus.

Lib. XLIII videtur, & viri docti nuper ex eo firmant: *Stabilior aut parma aut scuto Ligustino Romanus erat.* En apertè distinguit, Romanisque tribuit & *Parmam* (nempe leuibus) & *Scutum*, (grauibus) sed *Ligustinam*. Nolo imponant tibi verba, aut viri cetera curiosi & docti. Hic glaucoma in eorum oculis, & remouebo. Liuius ibi de leui tantum milite agit, nihil de graui: Cur igitur scutum à parmâ diuidit? diuidit, sed Ligustinum. Scito igitur, totam illam à Liuiio memoratam ibi pugnam, solius leuis armaturæ vtriusque fuisse. Et à Perseo, inquam, & à Romanis, graues non concurrerunt. Liuius hinc defectus & mutilus, eoque minùs id ex eo statim liqueat; at purissimè è Plutarcho, qui pugnam eam describit. Is facit Romanos Velites pugnasse, & vnâ cum iis *septingentos Ligures*: qui leuiùs scilicet armati, & ideò expressim hinc Liuius *Parmam* nominat, quæ Velitum; *Scutum Ligustinum*, quod eius gentis. Quale id fuit? è Diodoro discas, & totam hanc litem sopias: *Οπλισμὸν ἔχουσιν ὀλίγους ἐλαφρότερον τῶν Ῥωμαίων τῆ κατὰσκευῆ. σκεπαζέ γὰρ αὐτοὺς ὀξυμήκης θυρεὸς εἰς τὸν γαλατικὸν ῥυθμὸν δεδημιερμηδύθ, ἔχων σινειλημηδύθ ζωτήρι. ἔπειθ ἴθουσι θηρίων δοράς ἔξισθ σύμμετρον: Armaturam habent Ligures leuiorem Romanâ. Tegit enim eos scutum longum, ad Gallicum modulum factum, & tunica cingulo adstricta. Circumponunt etiam pelles ferarum & modicum gladium. Ecce habes Scutum Ligustinum, & simul leuiter armatos Ligures fuisse. Fragmentum in Suidâ reperio, quod huc facit, si corrigas: *Τῆ δὲ ἀμὲ τῆς παρμῆς ἔ τῶν λιβυτικῶν θυρεῶν ἀντιέχον ἐρρωμένως ὀ Ῥωμαῖοι: Firmitate parma & Lybicornum scutorum fortiter resistebat Romani.* Itane Lybica scuta Romanis? nulla. Scribe *λιγυτικῶν*: & scito è Polybio*

Fallax Liuii scriptura.

Id contra viros doctos explicatum.

Forma scuti Ligustini.

Lib. VI.

Quod distat Romano.

Correctus Suidas aut Polybius.

lybio fragmentum esse hanc ipsam velitarem cum Perseo pugnam denarrante. Ex eo deinde vertit, vt solet, penè verbatim Patavinus. Hæc ita vera me dixisse ipse Liuius etiam suggeret, qui paullò post adiungit, *Pugnatum vtriusque leui armaturâ esse.* Faceffite igitur scuta Ligustina à Romanis. A V D. Gaudeo quòd abduxerim; tu me red uxisti, atque alios fortassis, errantes. LIPS. Vtinam me quoque alius, cum opus, sed clementer! Nam nostri pleriq; hodie Archilochi sunt, & gaudet *ἰαμίζειν.*

DIALOG. III.

Gladius Hispaniensis. Origo, Vfus, Bonitas.

Sed nos ad Polybium. Dat secundò grauiori militi Gladium, & eum sic depingit:

<p>Ἄμα δὲ τὰ θυρεῶν μάχαιραν, τὰυτην ὃ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μερῶν. καλεῖσι δὲ αὐτὴν ἰβηρικὴν. ἔχει ὃ αὐτὴ κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τῶν μερῶν εἰς αἰον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰχυρῶν ἔ μόνιμον εἶναι.</p>	<p>Unâ cum scuto gladium, imperant, quem fert ad dextrum femur. Appellat Hispaniensem, habetque mucronem eximium, & ictum vtriusque uehementem, quoniam lamina eius firma est & stabilis.</p>	<p>POLYB.</p>
---	---	---------------

„ *Gladium imperant.*] Gladium, inquit. non ergo plures, etsi postea ita fuit. Nam sequenti æuo minorem etiam alium ferebant, quem *Pugionem* Latinâ voce Tacitus dixit; alij Græcanicâ, *Paramerium*, aut *Paraζονιον*, quia ad femur scilicet aut zonam pendêret. De hoc quia nihil Polybius, omitto.

„ *Fert ad dextrum femur.*] Nouum est nostris moribus,

Vnus ostendit gladium.

Gladius an
ad dextrā?

Lib. III.
Excid.

bus, & videntur esse quæ resistant. Primum, quomodo facilis ea eductio? quomodo vagina inibi non impedimento ad pugnam? Sed & Iosephus contrā, de ipsis Romanis: Οἱ μὲν πεζοὶ, inquit, μαχαίρας φορῶσιν ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δὲ αὐτῶν τὸ λατὸν ξίφος πολλῶν. καὶ γὰρ κατὰ δεξιὸν σπυραιμῆς ἔχει πλέον ἔχει μῆκος. *Pedites utrimque gladium gestant. Longiorem quidem illum ad sinistram latius: nam qui ad dextrum est, palmi sive duodecim digitorum mensuram non excedit. Nonne clarè longiorem, id est Hispaniensem istum ad lævam ponit? Sed & cum eo Sidonius, ubi urbem Romam armat:*

Panegy.
ad An-
them.

— bullis hostilibus asper

Applicat à la main fulgentem balteus enses.

Variatum
in eā re.

Quis autem ambigit, quin Romam ornet pro Romano more? Amplius, sub ipsum Polybij æuum nummos reperio, in quibus gladij sunt sinistri. Hæc cum ita sint, olim dubitavi ecquid ista Polybij vera satis aut sana. Nunc minimè, & eò descendo vt mutasse hanc rem censeam, & aliter atque aliter gestasse. Certè quin Iosephi, id est Flauiorum, æuo ita fuerit vt scribit, gladij nempe sinistri, non est ambigendum: & fortasse id introductum, cum Gladioli aut Parameria introducta. Etsi parùm etiam firmiter. nam ecce in columnâ Traiani plerosque militum cinctos iterùm pro prisco ritu dextros video, idemque in Antonini: etsi Imperator tamen ipse & Tribuni habent ferè sinistros. Omnino variauit ea res. & cur in Romanis ita miremur, quod non in Gallis? Nam ij quoque certò dextros gestarunt, quod Strabo & Diodorus clarè scribunt. Atqui incommoda eductio. Non in Romanis quidem; qui nec longi nimis erant, & ab humero non à medio cingulo pendebant.

Denique

Denique credo eos spectasse scuti vsum, præcipui inter arma. Id impediri videbatur eiusque frequens motio, si gladius aut vagina sub brachio sinistro. Non ergo, iniquies, in pugna idem, cum vagina ad dextrum? Reciprocatio enim brachij ad ictus impedita. Fateor, nec habeo quod dicam, nisi reiici solere tunc ponè tergum. Vno verbo, arbitraria hæc res fuit, & utrimque causæ.

„ Appellant Hispaniensem.] Passim quidem & crebro: sed quid ita ante Hispanos etiam notos? Vt Liuius in pugna Manlij illâ veteri cū Gallo: *Manlius Hispano cingitur gladio.* In eadē re Quadrigarius: *Scuto pedestri & gladio Hispanico cinctus contra Gallum constitit.* Vterque disertè notat de Hispanico, me mirante. Vnde is tunc? quæ commercia? cum Romani nec in Italiâ suâ domini etiam essent. At intellegunt formâ Hispanici fuisse. Nec id quidem dicet scriptor incertus apud Suidam (an non ipse Polybius?) qui hæc quoque refert ad tempora Annibalis & secundi Punici belli. Tunc scilicet, cum Romani vires & constantiam experti militiæ Hispanicæ, adsumpsere hunc enses. Verba sunt: Οἱ δὲ κελτίβητες τῆ κατασκευῆ τῶν μαχαίρων πολὺ διαφέρουσι τῶν ἄλλων. ἔστι δὲ κέντημα περακτικὸν ἔστι καταφορῶν ἔχουσι διωαμένην ἐξ ἀμφοῖν τῶν μερῶν. ἢ ἔστι ῥωμαῖοι τὰς παλαιὰς ἀποθέμενοι μαχαίρας ἐν τῶν κατ' ἀντίθετον μετέλαβον. τὰς τῶν Ἰβήρων. καὶ τὴν μὲν κατασκευὴν μετέλαβον, αὐτὴν δὲ τὴν χερσόπιτα ἔστι σιδήρου ἔστι τὴν ἄλλην Ἰπτικὴν μέλαν ἐδάμῳς διώανται μιμῆσαι: *Celtiberi paraturâ gladiorum longè aliis antecellunt. nam & mucronem validum habent, & istum potentem ex utraque parte. Quare & Romani vsitatos & patrios gladios deponentes, à temporibus Annibalis istos Hispanorum assumpserunt. Et formam*

Gladius
Hispani-
sis quam
pridē notus
Lib. VII.
Agell. lib.
IX. cap.
XIII.

Videtur cū
Hanniba-
le illatus.

Z

quidem

quidem assumpserunt, ipsam verò bonitatem ferri & aliam accuratiorionem nequaquam imitari potuerunt. Hæc si vera (puto esse:) quid pro Liuiio aut Claudio? vnum. appellasse eos gladium Hispanicum, ipsum pedestrem: non quia re ipsâ talis esset, sed quoniam Manlius eques, depositâ parmâ & longiore suo gladio (talis equitum, vt videbimus) sumpsit pedestre scutum, & gladium breuiorem, Hispanicum postea dictum. Si tibi color melior, alline.

Punctim
gladio vsi.

„ Habet mucronem eximium.] Quo Romani etiam maximè vsi, & Hispani hodie, etsi gladij eorum aliâ à priscis formâ. Polybius: Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐν ἐκ καταφορῆς, ἀλλ' ἐν διαλήψεως ὀρθαῖς χεῖρῶν τοῖς μαχαίραις, πρῶτον ἐκ κεντρήματι & περὶ αὐτὰς ὑπάρχοντι, τύποντες ἐς τὰ σέρνα καὶ τὰ πρῶτα διέφθειραν τὰς πλείους: At Romani non casim sed punctim rectis gladiis utentes, mucrone ad hanc rem efficaci, ferientes in pectora & facies, plerosque interfecerunt. Scribit facies petiisse: ne primus Cæsar hoc iusserit Pharsalicâ illâ pugnâ, Miles faciem feri. De Hispanis, Liuius: Gallis praelongi gladij ac sine mucronibus, Hispano punctim magis quàm casim assueti petere hostem breuitate habiles, & cum mucronibus. Et vtilitatem huius rei in Vegetio habes. Non casim, inquit, sed punctim tirones ferire discebant. Nam casim pugnantem non solum facile vicere, sed etiam deridere Romani. Casa enim quouis impetu veniat, non frequenter interficit, cum & armis vitalia defendantur & ossibus: at contra puncta duas uncias adacta mortalis est. Deinde dum casa infertur, brachium dextrum latiusque nudatur: puncta autem telto corpore infertur, & aduersarium sauciat antequam videat. Bonæ & veræ causæ. & quod ipse quoque notat, hac re facile vicere

Lib. xxii.

Puncta
vtilitas.
Lib. i.
cap. xii.

eos

eos qui pugnabant casim. Dio Cassius tetigit pugnâ Iulianâ in Ariouistum: Τὰ τε γὰρ ξιφίδια ἀπὸν (Ῥωμαίων) & μικρότερον τῶν γαλατικῶν ὄντα, & τὰς ἀποβολὰς χαλεπῶς ἔχοντα, χεσιμώτατα σφίον ἐγένετο: Gladioli enim Romanorum & breuiiores Gallicis, & mucrones è chalybe habentes, utilissimi iis fuerunt. Appellat ξιφίδια, gladiolos, ad spectu ad Gallorum illos immanes: & re ipsâ fuerunt haud magni.

Lib.
xxviii.

„ Jctum utrimque vehementem.] Nota, utrimque: & hinc facile formam faciemque Romani gladij colligas, qualis ferè hodie est noster equester. Apparet ita in monumentis priscis: etsi in iisdem etiam acie simplici, & supernè leuiter pandus, ad Orientalem aut Turcicam formam. Sed iste rarior, & Polybio nunc ignotus. Ad cæsarem igitur seruiit etiam hic gladius, & vt res erat, Romani vsi. Polybius, vbi Romanam militiam & armam cum Macedonum comparat: Τῆ μαχαίρῃ ἐν μεταφορῆς καὶ διαρρέσεως ποιῶσι τὴν μάχην: quæ supinè interpres (vt pleraque alia) vertit. Ego sic: Gladio punctim & casim pugnant. Nam illud ἐν μεταφορῆς, è translatione; ad punctam refero: & huic ἐν καταφορῆς ex delatione aut emissione, oppono. quia gladius scilicet in pungendo recipitur & transfertur, in cædendo demittitur. Εκ διαρρέσεως autem, cæsa est: ad verbum, ex diuisione. quia ictus ille diuidit scilicet abiungitque. Tamen vide an non verius sit, ἐκ διαρρέσεως: è sublatione: quod Polybius alibi vsurpat in hunc sensum. Scribit de Gallis: ἴδιον τῆς γαλατικῆς χεῖρας, ἢ ἐκ διαρρέσεως μάχην: Proprium Gallicani vsus, pugnare casim. Fateor tamen in Suidâ alibi & fragmentum hoc legi: μαχομένων ἐκ διαρρέσεως τοῖς μαχαίραις: sed hoc quoque fortasse malè. De vehementiâ autem ictus, exempla

Forma
gladij Hi-
spanici.

Is ad cæsarem quoque vtilis.

Lib. xvii.

Lib. i. a.

Vis gladij
Hispanici.

Lib. v. De benef. Lib. xxxi.

in Senecâ: *Galeam macharâ Hispanâ diuisam*: in Liuiio: *Postquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachiis abscisis aut totâ ceruice desectâ, & sceditatem aliam vulnerum viderunt.* Auctoritas in Diodoro: Ούτε θυρὸς, ἔτε κερὸς, ἔτε ὄσεν ὑπομὴς τὴν πληγὴν: *Neque scutum, neque galea, neque ossum sustinet ictum.* Plutarchus cum eo, pugnâ Æmilij in Persen: *Μαχάρεσι κείνων ὑπὸ βάρους ἔκαταφορεῖς δια' παντὸς ὄπλε χωρῶσαι ἔπι τὰ σώματα: Gladij illorum (Romanorum) gravitate & ictu per omnia arma ad corpora pervadentes.* Ait, *gravitate.* ergone tam magni? minimè, sed crassiusculi potius & firmi. Sculpturæ veteres sic ostendunt, & erutos è terrâ ipsi vidimus, qui duos pedes in laminâ non explebant. Haud frustra ergo Liuius dixit, *brevitate habiles*, idemque *ad propiorem habiles pugnam*: Dio Ξιφίδια, *gladiolos*: & Lucanus *exiguos* isto versu:

Lib. vi.

In Acmil.

Breues fuere.

Lib. vi.

Cantaber exiguis, & longis Teutonius armis.

Nec enim de Scutis acceperim, quæ Hispanis Gallifque panè eiusdem formæ: magis de hisce gladiis, qui sic diuersi.

DIALOG. IIII.

Pilum totum descriptum. magnitudo, forma, violentia: & siquid mutatum.

TERTIVM inter arma *Pilum*: quod Polybium licet audias describentem. Lege:

Περὸς δὲ τῶν ὄσων δύο, καὶ κεφαλαία χαλκῆ, ἔτε κρημῖς. τῶν δ' ὄσων εἰσὶν οἱ μὲν παχεῖς, οἱ δὲ λεπτοί. τῶν δὲ σερα-

Præter hæc pila duo, & galea area, & ocrea. Pilorum autem alia sunt crassa, alia tenuia. E crassis & fir-

mioribus,

τέρων, ἔτε μὲν σεραγύλοι παλαιστικῶν ἔχουσι τὴν διάμετρον. ἔτε τετραγώνιοι, τὴν πλάτην. ἔτε γαμῶν λεπτοὶ σιδωίοις εἰκόασυμμέτροις, οὓς φορεῖσι μὲν τῶν περὶ κρημῶν ἀπάντων ἔτε τῶν ἔξυλου τὸ μῆκος ἐστίν, ὡς τρεῖς πήχεις. περὶ σήματος δ' ἐκάσους βέλος σιδωῖον ἀγκιστρῶν, ἴσον ἔχον τὸ μῆκος τοῖς ἔξυλοις, ἔτε τὴν ἔνδεσιν καὶ τὴν χεῖραν οὕτως ἀσφαλίζονται βεβαίως, ἔως μέσον τῶν ἔξυλων ἔνδεοντες, καὶ πυκναῖς ταῖς λαβῆσι καταπερὶωντες, ὥστε μὴ πρότερον τὸν δεσμὸν ἐν ταῖς χεῖρας διαχαλαθῆναι, ἢ τὸν σιδωῖον τραυθῆναι, καὶ περὶ ὄντα τὸ πάχος ἐν τῷ πυθμένι, καὶ τῆ πρός τὸ ἔξυλον σωμαφῆ τριῶν ἡμιδακτυλίων, ἔτε τῶν οὗτων καὶ τῶσαύτην ἀρῆνοιαν ποιοῦνται τῆς ἐνδέσεως.

mioribus, iterum aliarotunda, quæ palmarem habent diametrum; alia quadrangula, quæ latus. Tenuia autem sibynis modicis assimilantur, quæ ferunt unâ cum prædictis. Omnium verò istorum longitudo ligni, ferè tria cubita. Aptatur singulis telum ferreum, hamatum, longitudine par ipsi ligno, cuius nexum usionemque ita validdè firmant, ad mediũ usque ligni inferentes, & crebris fibulis adstringentes, ut non prius deumectio illa inter vitèdum solvatur, quàm ipsum ferrum defringatur. etsi id crassitiem habet in parte inferiore & quâ ligno infigitur digiti & semis. Intantum & tam proinde curant hanc connexionem.

Sustine, & iam me audi. Ait:

„ *Præter hæc pila duo.*] Pila rectè verto, quod est in illo ὄσος. At Lascaris, & eum secuti alij, *Veruta*. Quis hoc dabit? quis non videt obnubilari aut eripi germanam *Pili* descriptionem, alienâ hac voce immisâ? Imò ὄσος Plutarcho, Dionysio, Appiano, nostro assiduè, est *Pilum*. Res ipsa vociferatur: & nōne hîc legionarium

De voce ὄσος.

Et Pilum in Latino.

Peculiare
Romanis.

militem armat, cuius proprium missile est Pilum? Inde Silius sanè quàm commodè Latinos sic armat:

Lib. VIII.

*Non illis solitum crissare hastilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis,
Pila volunt, breuib'que habiles mucronibus enses,
Ære caput tecti surgunt super agmina cristis.*

Latini, inquit, non hastas spargunt, non sagittas; sed pila iis telum, & breues Hispanici gladij, tum galea & cristæ. Est ipse legionarius miles expressus. Sed & in Vegetio *pilatæ legiones veterum*: & in Festo, *Pilum nus populus* explicatur ipse Romanus, *velut pilis uti assuetus*. Et quis populus præter eos vsus? Glossæ hunc faciunt: *Pilum*, *ὑπερωον, ῥωμαϊκὸν δόρυ: canaculum, & Romanum telum*.

Corrupta
Glossæ.

Duplex interpretamētum dant; posterius clarè verum, prius vitio exscriptoris obscurum aut falsum. Nam quid hoc noui aut monstelli est, *Pilum* significare *canaculum*? Græca tamen vox id sonat, sed leuiter mihi reformanda in *ὑπερωον*: quod valet *pistillum*. Ita sanè. *Pilum*, inquit Glossographus optimus, duo notat, & *pistillum* & *telum*. Nihil hîc dubium. atque aded Varro *Pilum* pro telo vsurpari coeptum vult ab illo. *Pilum enim dictum*, inquit, *ab omine quod hostes feriret ut pilum*. Ea lectio mihi proba. & sicut instrumento illo rustico aut cibario teri frangi que frumenta solent, sic isto hostes. Inde captum omen, & vox tralata in bellum. Alij tamen rescribunt, *quod hostis periret, ut periculum*: mihi quidem minus probè.

Emenda-
ta.Varro il-
lustratus.L. L. de
L. L.Quot Pila
militi.

1. Aen.

11. Theb.

Duo vi-
deri.

„ *Pila duo*] Quem numerum poëtæ, vt solent, tangunt. Virgilius: *Bina manu lato crissans hastilia ferro*. Et Staius: *Quæ dua sola manu gestans, acclima monti Fixerat, intorquet iacula*.

Sed

Sed & Vegetius apertè: *Habebant bina missilia, unum maius quod Pilum vocabant, & aliud minus quod Verutum*. Dissensu tamen aliquo cum Polybio, quòd is videatur duo maiora pila dare militi, alterum rotundum, alterum quadrum. Si tamen is eius sensus. Cur non ambigam? pleraque hîc breuiter aut obscure dicta: sicut hoc ipsum quod ait, *tenuia tulisse eos unà cum prædictis*. Quid? an præter duo maiora, etiam tenuia? An ex Vegetij mente, cum vno maiorum, alterum minus? Hoc magis credam, ne nimis manum iis impleam aut onerem. Quod tamen Vegetius de Veruto addit & distinguit: vix scio an ita veteres. Imò ex Polybio & Liuiocommuniter hæc dicta Pila.

Lib. 11.
cap. xv.Discrimen
Vegetij
vanum.

„ *Rotunda quæ palmarem habent diametrum*.] Iterum hîc in voce Diametri hæsitatio. Si pro vulgi & communi sensu capio, erit directa & penetrans linea palmaris: atque ita consequenter in ambitu tres palmi. Atqui crassiusculum iusto telum ita fiat, & quod ægrè strinxerit manus aut librarit. Quomodo etiam plura eiusmodi commodè tulerint? Amplius. quæ proportio vel analogia ferri deinde ad lignum? Nam Polybius adiungit, ferum quæ ligno imo aptatur fuisse digiti & semis. Si autem lignum ipsum tripalme, quàm informis & inepta hæc deinctio? Mouet & quod de quadrangulis pilis sequitur, ea latus habuisse palmare. Si quodque singulum latus, profectò nimis crescat, nec manus amplectatur. Ergo totum latus palmare facit, eo que exemplo de rotundis idem dicam. At enim vox Diametri mouet. Non me nimis, qui video aliàs etiam pro perimetro & ambiente lineâ eam capi. Quid si ab ipso Polybio? Fragmentum certè in Suidâ est de Cestrosphendone, & sti-

Super vo-
ce Dia-
metri.Pro exte-
riore am-
bitu posita.In voce
νάστος.

lus no-

lus nostrum sapit: in quo scribitur, Τὸ ξύλον τῶ μὲν μήκει σπειραμιάδω, τῶ δὲ πλάτει δακτυλίαν ἔχον τὴν διάμετρον: *Lignum siue hastile longitudine spithama esse, crassitie digitali habere diametrum.* Vbi Liuius simpliciter reddidit,

Lib. XLII.

crassitudine digitali. Puto & alibi notabis. Sed ea sententia certè hîc apposita: & iusta ita crassities sit Pili, tum etiam ferro suo conueniens. Adde quòd Hastæ velitum conueniens. quæ cùm non nisi digitum crassa sit, nõne largiter Pilum creuerit, si id digitos quattuor? Sed & Dionysius cum Pila χερσὶ πληθῆ, siue *manuum implentia* dixit (verba mox audies) magis est pro nostro isto capaci modulo, quàm illo qui excedit. Moneo Lascarim in hac re allucinatum, qui vertit *trientale latus*, & *trientalem diametrum*. Atqui Palmus, vtcumque consideres, quadrans pedis siue assis est, non triens. Moneo id, non quia errauerit, sed ne tu erres.

Lascaris aberratio.

Pila vulgò quadrangula.

Lib. XXI.

„ *Quadrangula.*] Quæ crebra magis fuisse rotundis videntur. Liuius certè vulgarem hanc Pili formam agnoscit, vbi de Falaricâ: *Hastili cetera tereti, præterquam ad extremum unde ferrum exstabat. id sicut in pilo, quadratum.* Nisi fortè rotunda etiam, eâ parte sic formabantur. Sed Appianus quadrata sola agnoscit, aut quidem describit, in pugnâ C. Sulpicij cum Gallis: Τὰ δὲ δόρατα ἦν ἕν ἑοικότες ἀκοντίοις, ἃ ῥωμαῖοι ὀσσοὺς καλοῦσι, ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου τετραγώνου ἢ τοῦδε μαλακοῦ χάλυβος γέ τῆς ἀιχμῆς: *Erant haste non similes iaculis, quas Romani Hussos (imò Pila) dicunt, è ligno quadrangulo parte mediâ, parte reliquâ è ferro quadrangulo, atque eo molli, excepto mucrone.* Breuis, sed bona descriptio. in quâ quod negat *similia iaculis fuisse*, ferri hoc sensu potest, non similia scilicet vulgatis leuibusque iaculis. Alioqui profectò

In Celtic.

Explicatus Appianus.

profectò similia sunt, imò ipsa iacula: & suspicetur aliquis rescribendum potius, ἢ ἕν ἑοικότες, sententiâ aiente. Addit *mediam partem è ligno, aliam è ferro*: & consonat cum iis quæ Polybius hoc loco. Hoc dissonat, quòd molle ferrum facit, credo ad inflexum, & vt in Velitum hastâ. At nihil tale noster, etsi postea opinamur sic fuisse.

Fortasse correctus.

„ *Sibunis modicis assimilantur.*] Variè vox scribitur, in primâ aut mediâ syllabâ, i. & y. alternante. Parùm hoc est. significatio quidem certa, venabulum fuisse, siue iaculum venatorum. Festus: *Sibunam appellant Illyrici telum venabuli simile.* Ennius: *Illyrici restant sicis sibunisque fodientes.* Qui vult vocem, vt vides, Illyricam fuisse: cur non magis Græcam, certè Græcis iam olim tritam? Et ipsi Illurij finitimi tunc, opinor, Græcissabant; & extra controuersiam, ipse Ennius. Magistri igitur Græci passim explicant & oggerunt hanc vocem. vt Hesychius: Σιβύνη, ὄπλον δόρατι ὡσαύτως πλῆσιον: *Sibuna, telum haste consimile.* Idem iterùm, sed pressius: Συβίνη, καὶ ὡσαύτως ὀλιον: *Sibuna, telum figendis apris.* Quo sensu Athenæus scribit, illatos in conuiuium Carani σιδάγρους σιβύνας ἀργυρεῖς διαπεπερονημύνας; *apros sibunis argenteis transfixos.* Cur tali pompâ? vt gloriosus conuiuator ostenderet verè feros esse, nec domi à coquo sed in siluis à venatore cæsos. Legi & in Suidâ: Σιβύνη, ἀκόντιον ῥωμαίων: *Sibuna Romanum telum.* Quod verum sit, pro Polybianâ hîc descriptione minoris Pili.

Athenæo lux. Lib. v.

„ *Telum ferreum hamatum.*] Siue mauis, *uncinatum.* Sententia est, hamos retrò mucronem fuisse, ne facile esset euulsi semel impactum telum. Ipse autem mucro quantus aut quâ latitudine, non dicit: suspicor grandiuscu-

Mucronatus.

Idem satis latus.

Idem satis
latus.

diusculum fuisse, tum pro ferri modo, tum ex Flori verbis. Ait de primâ Romanorum pugnâ cum Philippo Macedonum: *Nihil tamen terribilius fuit ipso vulnerum aspectu, quæ non spiculis neque sagittis, neque Graculo ullo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, ultra morem (sic lege, non mortem) patebant. Pila vocat ingentia, nec minores iis gladios. quæ si de longitudine capis, quomodo vera? Gladij certè breuiculi, & valdè intra Pilimodum. Magis est de latitudine dici & comparari, & ita mucrones fuisse pænè pares.*

„ *Longitudine par ipsi ligno.*] Plusculum hîc igitur ferri, nec de nihilo Silius hoc iteravit, *pondera pili.* Sed & Tibullus *Lenti* epitheto affecit: cur nisi quia pondus & grauitas tale faciebant, præsertim nec adiutum vllis pennis? — *celeremue sagittam*

Jecerit, aut lento perfregerit obuia pilo.

Pilum p̄-
derosum,
& lentum.

Ad Meff.

Et violentum.

Lib. ix.

Lib. ii.
cap. xv.

Ostendit & idem vim telo fuisse, & obuia ab eo perfracta. Hoc quoque Liuius: *Pilum haud paullo quàm hasta vehementius ictu missuque telum.* Vegetius magis apertè: *Arte & virtute directum scutatos pedites & loricated equites saepe transuerberat.* Et exemplum in Suidâ ex incerto scriptore: *Ἐξακοντίας ὕψος διήλασεν αὐτὸ τὸν τε θυρεὸν καὶ τὸν ὀπίσθιον: Emissio pilo perfregit scutum eius & lorica.* Sed ad Polybium: *ferrum, inquit, par ipsi ligno.* Quod verum est: sed ita, vt seorsim non exstiterit & prominuerit totus ille modus, sed pars eius dimidia circiter infixâ fuerit vel adfixa ligno. Hoc satis ostendit, cum dicit *ad medium usque lignum insertum fuisse.* Eminuit ergo in mucronem & mansit cubitus & semis, alter ille modus periit in ligno. Hoc notabis, vt iustam magnitudinem totius Pili noris: quæ ex hoc ratiocinio fuit quattuor

Magnitudo pili:

cubitorum

cubitorum & semis, id est pedum septem paullo minus. Superavit igitur mensuram hominis: ideoque Silius niti in ea milites facit:

Stabant innixi pilis exercitus omnis.

Lib. xiii.

Non longè ab hoc modulo Dionysius abit, cum Pilum de industriâ sic describit. *Ἐστὶ δὲ τῶν τε (ὕψους præmisit) βέλῳ ληρωμαίων, ἀσιωγιόντες εἰς χεῖρας ἑξακοντίων, ἑὺλα περιμήκη τε καὶ χειρὸς πληθῆ, τριῶν οὐκ ἤπιον ποδῶν ὀβελίσκος ἔχοντα πρὸς χεῖρας, κατ' ὀπίσθιον ἑκατέρω τῶν ἀκρῶν, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺ τὰ σιδήρω: Sunt hæc tela Romanorum, quæ cum in manus veniunt, iaculantur; hastilia longa & manuum implentia, trium non minus pedum mucrones exstantes habentia rectâ lineâ ab utroque extremorum; paria mediocribus iaculis unâ cum ferro.* Verba, quibus insistendum leuiter & examinandum est. Ait *hastilia manuum impleuisse: supra monui & diduxi. Mucrones non minus tres pedes exstitisse: imò magis, si Polybium audis.* Et sanè sesquipede toto minus in Dionysio est: an quia æuo eius iam decreuerat? an quia de ipso exstante mucrone modò sentit, nec ferrum metitur quod in ligno? Sed nec sic consensus vsquequaque cum Polybio: & credo reuera æuo hæc talia mutasse. Quidni credam? ecce Vegetij aut supra temporibus, ferrum *trigonum* non tetragonum fuit: idemque non nisi *pedale*. Sic enim scribit: *Missilia quibus utebatur pedestris exercitus Pila vocabantur, ferro subsili trigono præfixa, vlnarum novem siue pedali, quod in scutum fixum non posset abscindi.* Amplius in Dionysio: *rectâ lineâ ab utroque extremorum.* Dicit igitur obeliscos istos siue mucrones (alij *verucula* reddunt) vtrimque fuisse præfixos, vt verba quidem volunt. Verba, sed non res aut ratio, nam quomodo? vtne ab vtraque ligni parte

Lib. v.

Dionysius
explicatus.

Pilum in
ferro de-
creuit.

Lib. i.
cap. xx.

Suspecta
lectio.

tale ferrum? manifestò falsum & ἀλογον est. Fateor exiguum ferrum supra addi potuisse ad defigendum, ut σαρωτήρ fuit in hastis: sed nunquam hoc tripedale. Corrigenda Græca censeo, ἐν τῷ αὐτοῦ, vel ἐξ ἑτέρου: ex altero.

„ Crebris fibulis astringentes.] Quod non miror in longitudine illâ ferri. Puto autem, & Polybius subindicat, non tubum siue auliscum fuisse tam grandem, in quem lignum immitteretur; sed potiùs duas vtrimque alas ferreas, quas fibulæ istæ comprehenderent & affirmarent. Fibulæ inquam crebræ (palàm in Polybio πυκναὶ λαβίδες) etsi è Plutarcho dixeris duas modò fuisse. Sed, ut verùm fatear, Plutarchi totum hoc mihi obscurum est, aut alia valdè ratio illigandi, & in breuiore ferro. Verba eius accipe, sed fideliter versa, in Mario: *Dicitur*, inquit, *Marius in pugna illâ cum Teutonis primùm innouasse hoc de Pilis. Nam cum antea immisio ligni in ferrum duabus fibulis (δύοσι περὶ γυῖος) ferreis comprehensa ἔσ' obstricta esset; tunc quidem Marius alteram ut erat reliquit; alteram tollens, clauum ligneum fragilem eius loco imposuit. hoc commentus ἔσ' spectans, ut pilum scuto aduersarij incidens re-ctum non maneret, sed fracto ligneo clauo flexus fieret circa ferrum, ἔσ' telum ob incuruitatem mucronis sic inherens traheretur.* Clarè adsignat duas tantùm fibulas, nec aliter potuit ad effectum quem denarrat. Fuerint igitur duæ alæ ferreæ, atque ex vtrimque fibulâ suâ comprehensæ. Harum alteram dicit è ligno suppositam, ut scilicet impetu & peruatione teli incidentis diffracta, solueretur ea ala, & sic inflexâ alterâ telum pendulum & incuruum traheretur. Cui bono? ut impediret scilicet pugnantem, & scuto is commodè vti non posset. Quid ergo?

Fibulatio
in Pilo.

Diuersa in
Plutarcho

Due modò
fibulæ.

Cur altera
lignea.

ergo? inquires. nōne & antè inhærebat, & impediēbat? Ecce in Liuiο ante aliquot sæcula, pugna cum Gallis: *Oneratque telis* (Pila præmisit) *quibus aut corpora trans-* Lib. IX.
fixa aut prægaurata inherentibus gerebant scuta. Hoc ita fuit, ob vncos scilicet qui vetabant extrahi pilum aut reuelli. Sed Marius putauit maius impedimentum hosti, si pilum inflexum, non ita rectum pendēret, & motum translationemque scuti vetaret. Certè flexio hæc pili Flexus in Pilo.
postea etiam mansit; siue à Mariano inuento, siue à molitie & tenuitate ferri, quam Appianus agnoscit. In Cæsare quidem legis, pugna cum Heluetiis: *Gallis magno* 1. Gallic.
ad pugnam erat impedimento, quòd pluribus eorum scutis uno ictu pilorum transfixis ἔs' colligatis, cum ferrum se inflexisset, neque euellere, neque sinistra impedita satis commodè pugnare poterant. Adnoto etiam, Mariani huius facti memoriam extare in Scholiaste prisco Horatij, qui hæc poëtæ:

— nec enim quiuus horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi:

11. Scim. I.

Hæc inquam poëtæ istuc refert. & Ex historiâ, inquit, de Mario hoc sumptum est. nam Marius aduersus Santonas (legendum Teutonas) talia tela commentus est ut fracta mitterentur, ne remitti ab hostibus possent. In re, eadem Plutarcho dicit; in causâ discrepat, & vult fuisse ne remitterentur. Vtrumque potuit esse, & hæc quoque causâ in Velitari telo à Polybio tacta.

De Galeâ, & multiplici cristâ.

SED perge, & lege:

POLYB. Ἐπὶ δὲ πᾶσι τῶν περὶ σπει-
κοσμεῖνται πλεῖν ἢ σφάνω, καὶ
περὶ οἷς φοινικίαις ἢ μέλασιν, ὀ-
ροῖς τρεῖσιν, ὡς πηχυαίοις τὸ μέγε-
θος. ὧν περὶ σφάντων καὶ κορυ-
φῶν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὄπλοις, ὁ
μὲν ἀνὴρ φαίνεται διπλασι-
ῆσθαι καὶ τὸ μέγεθος, ἢ δ' ὄψις κα-
λὴ ἐκαταπληκτικὴ τοῖς ἐναντίοις.

Super hæc omnia adornan-
tur apice plumæ, pennæ, que
puniceis aut nigris, rectis tri-
bus, ad cubiti longitudinem.
quæ cum in summo vertice
aliis armis addiderint, vir
duplo maior apparet, & pul-
chra ea species fit, hostique
formidolosa.

De Cristis agit, cum antea breviter & verbo de Galeâ
dixisset. Est iis, aiebat, Galea area. Tales Livius & Dio-
nysius agnoscunt in Seruiano censu. Sed veteres cum
χαλκᾶ aut area dicunt, ex alio metallo non excludunt.

Galea ex
are.

In Camil-
lo.

Camillus militibus suis ἐχαλκίδισατο (verba Plutarchi)
κερῶν τοῖς πλείστοις ὀλοσιθραῖ καὶ λεία τοῖς περιφερειαῖς, ὡς διπο-
λιθραῖν ἢ κατὰ γυνὰς τὰς μαχαιράς: Fabricatus est galeas
plerisque totas ferreas, & lames in ambitu, ut gladij aut la-
berentur in iis, aut frangerentur. Hoc ille fecit contra Gal-
los & immanes eorum gladios. Dixeri ergo non omni-
bus tunc fuisse galeas ferro aut metallo folido, sed è co-
rio aut tali materie, ferro aliquo per lineas aut circulos
inducto. Galearum autem forma, cuiusmodi passim in
prisci ævi monumentis apparet, hæc. Antrorsum aper-
tæ, & ferri aliquâ eminentiâ, sed repandi. vnde & Silæ
dictæ Festo: Silus appellatur naso sursum versus repando.
vnde Galea quoque à similitudine Silæ dicebantur. Ad la-

Forma
galeæ.

tus &

tus & malas utrasque, Buccula: sic dictæ, quod buccas
tegant. Livius: Alij galeas bucculasque tergere. Iuuenalis:

— aut fractâ de casside buccula pendens.

Inde Buccularij in Paterno Iurifconsulto, qui has parant
conficiuntque. Ab imis Bucculis lora, quibus strin-
gerentur ad guttur & firmarentur. De his Silius:

Cassidis à mento malefida vincula rupit.

Item Sidonius: Alij de concavo tibi cassidis exituro, flexi-
lium laminarum vincula diffibulant. Flexiles enim laminas

Bucculas istas vocat, sic aptas ut pendèrent à casside &

flecterentur: Vincula, hæc lora. quæ & Suidas intellegit,

& ὀχεῖς vocat. Οχεῖς, inquit, ὀίμας τῆς περικεφαλίας, ἣ συν-
έχειται περὶ τὸν τετραχιλον & φορεῖται: Ocheus, lorum galeæ,

quo adstringitur circa collum ferentis. Hæ partes Galeæ

ad usum; vna ad speciem aut terrorem, Crista. de quâ

Polybius solâ dicit, aliis omissis. Quid ita? quia in hac

mira & propria quædam superbia an lasciuia Roma-

norum, & valdè sibi in iis placebant. Itaque ad hanc ea-

mus. Ait:

Apice plumæ. Sic reddidi, quod in Græco est, περι-
κω σφάνω: quod ad verbum esset corollâ plumæ. Sed quia

non propriè hæc corolla, malui Apicem, & habeo au-

ctores. Virgilium: Ardet apex capiti. Statium: Et cono

Lædæus apex. Ipsa vox Græca σφάνω aut σφάνω valet

etiam in hunc sensum. Nec enim temerè mutauerim,

etsi vir eximius ingeniosè (fatendum est) fecerit, περι-
κω σφάνω. Sed retinet Suidas, qui ut vulgò hæc lêgit: &

Plutarchus, qui σφάνω in hac re dicit. De Pyrrho rege:

τὴν σφάνω ἢ διάσημον τὸ κερῶν ἢ ἀφελῶν ἔδωκε πινυ τὰν ἐπι-
ρων: Apicem quo insignis & cognobilis galea eius erat, ami-

corum alicui auferens eam tradidit. Non enim de regiâ

vel au-

Lib. xiiii.

Lib. iiii.
epist. iiii.

Lora in
galeæ.

Crista.

Apex pro
cristâ.

In voce
περικω.

In Pyrrho.

vel aureâ aliquâ coronâ sentit (etsi vertunt sic interpre-
 tes) sed de hoc insigni galeæ, quod proprium ipse ha-
 buit *Cornua hirci*. Idem in eodem Plutarchus: Εγνωθη
 πωτε λόφω διαπέποντι καὶ τοῖς τετραγυκοῖς κέρασιν: *Agnitus fuit*
ab eximia cristâ, & à cornibus hircinis. Reges enim, item-
 que digniores militum, insignes maximè & superbas
 faciebant has partes. Contrâ plebeij, nec alio sensu Lu-
 canus de M. Bruto, in acie Pharsalicâ:

Apex
Pythi.

Plebeia
galea.

Lib. viii.

*Illic plebeiâ contectus casside vultus,
 Ignotusque hosti, quod ferrum Brute tenebas?*

Vult eum habitu gregarij militis fuisse, & galeâ aut cri-
 stâ minimè insigni. Sed & Centuriones Romano more
 transuersas cristas hoc fine gerebant; vt inquam inter-
 noscerentur. Vegetij quidem æuo sic fuit: olim non ar-
 bitror, sed ille sic: *Centuriones habebant galeas ferreas, sed*
transuersis & argentatis cristis, vt facilius agnoscerentur.
 Argenti aliquid mixti in cristis agnoscit, fortasse & auri
 in nobiliorum. Non pello igitur *σεφάνω* vocem: & to-
 tum illud cristatum cum alio sæpe additamento nōne
 coronæ etiam speciem refert? maximè quia in capite, &
 cum est triplex. Addo & *φάλων* propriè discretum esse
 ἀπὸ τῆς λέφω. Ille *conus* est; hic *crista*. Græci litteratores:
 Φάλοι, τὰ ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν ἀσπίδισια, λέφοι δὲ αἱ περι-
 χώσεις: *Phali, clypeoli in galeis; lophi, iuba aut cristæ*. Eusta-
 thius: Φάλοι κατὰ ἴνας τῶν παλαιῶν συρίγια τινὰ ἐπὶ τῶν με-
 τώπων, εἰς ἃ καθίσταντο λέφοι: *Phali, iuxta quosdam vete-*
rum, fistula aut tubuli super frontem, in quos cristæ immitt-
tebantur. Ita isti, nec nego tamen aut nescio Hesychium
 confundere: Φάλος, inquit, ὁ λόφος τῆς περικεφαλαιῶς:
Phalus, cristæ galeæ. Fortassis & alij, quod alius quæ-
 rat. Sed quod Eustathio *φάλος*, hoc Latinis est *Conus*.

L. hb. ii.
cap. xvi.

ἀλλ' ὅτι
λόφος δι-
uersός.

Staius:

Staius: — *crista nitenti*

Insurgens cono. Et Glossæ explicant *Co-*
num, κύμβαλον καὶ ἀκρον τῆς περικεφαλαιῶς: *cymbalum*, Glossare-
& supremam partem galeæ. De cymbalo non credo: & scripta.
 rescribo, κύμβαλον, Homeri etiam voce. Nam κύμ-
 βαλον, Hesychio interprete est τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς πε-
 κεφαλαιῶς.

„ *Pennisque puniceis aut nigris.*] Appâret olim, & cūm
 Polybius scripsit, non nisi pennas ipsas rectas sic tulisse,
 sine alio paratu aut diffusione; qui mos ferè hodie Tur-
 carum. In monumentis tamen aliter conspiciamus, &
 ferè ad exemplum hodiernum. Sed quidquid eius fuit;
 colores videamus, quos ponit duos. *Puniceum* primò, Puniceis
 quem credo honestiorum fuisse, & aptum sanè sangui- color in
 neo huic Marti. Virgilius:

— *cristæque tegit galea aurea rubrâ:*

Iterum: — *cristasque rubentes Excipiam sorti.*

Et tertium: *Purpurei cristis iuuenes*. Diodorus Hispanos
 quoque ostendit amasse: Περὶ δὲ τὰς κεφαλὰς κερὶν χαλ- Lib. vi.
 κὰ περικεφαλαιῶν φοινικῶς ἡσκημῶν λέφοις: *Circum capita ga-*
leas areas ponunt, puniceis ornatas cristis. Ponit secundò,
Nigrum. Tristis ille & Diti sacer, ad quem multi in fe- Item ni-
 rali hoc certamine ibant. Puto viliorum fuisse, nec lægi ger.
 exemplum. Benè de *candido*. vt in Virgilio:

Cuius olorina surgunt de vertice penna.

Et candi-
dus.

In Statio: — *capiti intremit area cassis,*

Ter niueâ scandente iubâ.

Is quoque color festus & dignior, datque Annibali Si-
 lius:

Lib. ii.

— *vibrant cui vertice conii*

Albentis niueæ tremulo nutamine penna.

Lasciua postea in hac re, & assumpsere etiam Pauo-
 num.

b

num. Sed fallor, aut regia & Iunonia hæc auis non nisi in Regum & Principum vsu fuit. Indicat Claudianus, qui Honorio suo talem dat:

*Quod picturatas galeæ Junonia cristas
Ornet auis.*

Et scriptor Panegyrici ad Maximianum: *Offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmisque distinctam, & pennis pulchra alitis eminentem.* Cui lux à Claudiano esto. Sed etsi de nigris aut fuscis negavi legere, non tamen ambigo quin tulerint: ut aquilæ, & talium auium, quæ pugnaces aut rapaces. vel ominis scilicet causâ.

Rectis tribus.] Triplex hæc crista est, siue *τριλόφια* Græcorum, itemque *τριφάλεια*. Quis non eius meminit? poëtæ certatim. ut ille:

Cui triplici cristata iubâ galea alta.

Alter: — *triplici pulsans fastigia cristâ.*

Etiam alij, ut Suidas: qui Geryonem autumat dictum *τρικέφαλον*, siue *tricipitem*, ὅτι τρεῖς λόφους εἶχεν ἐν τῇ κεφαλῇ: quod tres cristas in galeâ haberet. Vide & lepidam narratiunculam apud Plutarchum in Arato, de virgine, quam captam miles galeâ suâ tricristi insigniuerat, & in Dianæ templo deposuerat: vnde egressa subito aspectu terruit omnes, quasi ipsa ibi Diana, urbemque seruauit. Hactenus de cristis Polybius. A V D.

Iuba in cristâ.

Quid de Iubis, eas omittis? L I P S. Vnâ cum Polybio: nec enim, quod miremur, tangit. nisi tibi nostra coniectura sedeat, cui leuiter visum legere: ἢ ὀρθαῖς δεξιῖν: aut *rectis crinibus siue iubis*. Enimuerò quis nescit iubas creberrimè galeis impositas? Nec Græcorum tantum (perpetuum prænè apud eos) sed & Latinorum. Virgilius de

Mezen-

Mezentio: — *cristâque hirsutus equinâ.*

Lib. VII.

Silius de Curione Romano:

Horridus & squamis & equinâ Curio cristâ.

Lib. VIII.

Idem de Flaminio Consule:

— *cui vertice fulgens*

Triplex crista iubas effundit crine Sueuo.

Cui Sueuum siue Germanicum etiam crinem adfingit, quia scilicet ille Flaminus triumphauerat de Gallis, quos cum Germanis confundi à poëtis id æui, haud nouum. Aliter ego quidem Silium non intellego. Est & in eodem Silio, de Marcello:

Circumstant rapidi iuuenes, aptantque frementi

Lib. XII.

Sanguineas de more iubas.

Et cum recogito, etiam in lapidibus vidi, etsi minus sæpè.

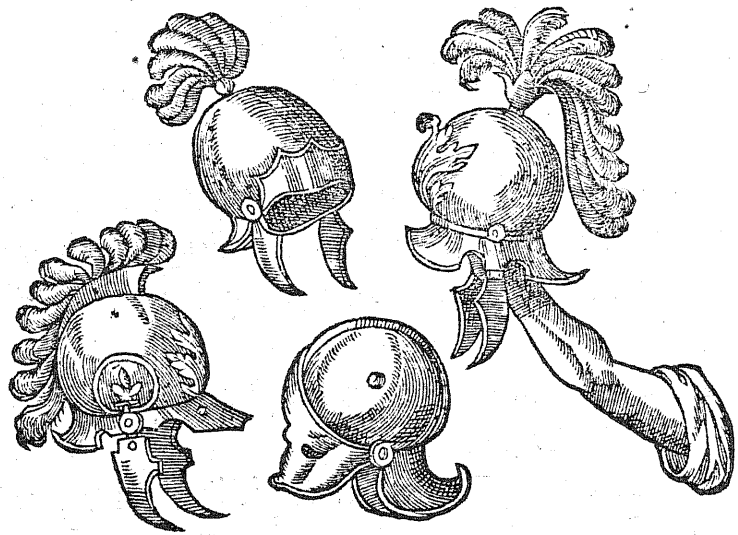
„ *Pulcher is aspectus, hostique formidolosus.*] In re tenui momentum ad pugnam & victoriam ostendit: & causâ duplici, inquit, bonæ cristæ. siue quòd vir maior, & animo quoque crescit: siue quòd hosti terrorem magis præbet. Vtrumque verum, & nescio quo naturæ ductu vbique terrarum ferè bellatores hoc adfectant. Orientales passim, atque etiam rudes isti in nouo orbe. Maiores nostri studiosè, etsi nos vulgò omisimus: studiosè? imò ambiciosè, & hinc insignia ista familiarum tam varia, quâs superbimus. Primi auctores rei Cares, quod scriptores adnotarunt. ut Herodotus: *Ἐπὶ τὰ κρηναὶά λόφος Ἰπιδέας κᾶρες εἶπιν & καλοδείξαντες*: In galeis cristas illigare Cares sunt qui ostenderunt. Strabo: *Τὸ δὲ αὐτὸ τὰ στρατιωτικὰ ζήλου τὰ τε ὄχανα ποιεῖται τεκμήρια, καὶ τὰ Ἰπσημα καὶ ὁδὸν λόφος*: *Studij sui erga rem bellicam testimonia adferunt scutorum ansas, & insignia & cristas.*

Vsu cristarum.

Inuentores cristæ.
In Clio.

Lib. XIII.

Lib. VII. Idem Plinius prodidit vbi de inuentoribus rerum: idem Polyænus. Sed Galeas, & Cristas aliquot è monumentis vide.

DIALOG. VI.

De Loricâ, & variâ eius specie.

ULTIMUM inter arma, Loricâ: quam duplicem fuisse ostendit in his verbis: Legito.

POLYB. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πρὸς λαβόντες χάλκωμα σπιδαμιαῖον πρῶτη πρῶτως, ὃ πρὸς ἰδέσθαι μὲν πρὸς τῶν σέρνων, καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα, τελείαν ἔχουσι τὴν κατόπισιν. ④ δὲ ὑπὲρ τὰς μυριάς πμῶμφοι δραχμαῖς, ὅτι τοῦ καρδιοφύλακα σὺ τοῖς ἄλλοις, ἀλυσιδωτοῦς ἀετίθενται δῶρα.

At plerique capientes æream laminam que sit palmi maioris siue duodecim digitorum undique, nec amplius, eam pectori apponunt, & vocant pectorale. ac sic plenam iustamque habent armaturam. Qui tamen super decem mille drachmas censi sunt, ἢ pro pectorali, super cetera arma loricas capiunt hamatas.

καὶ. ὃ δ' αὐτὸς πρὸς τὸ καθοπλίσεως ἔστι ἐπεὶ οὗ πρίγκιπας καὶ τριάρους πλὴν αὐτῶν τῶν ὑσῶν ④ τριάροι δόρατα φοροῦσιν.

matas. Par ratio similisque armorum in Principibus est & Triariis, nisi quod pro piliis Triarij ferunt Hastas.

„ Plerique capientes æream laminam.] Vult plerosque militum non habuisse loricas illas hamatas, de quibus mox dicit: sed eius loco partem æris aut ferri procusam, quæ tegeret summum pectus. Nam ima ventris scutum satis muniebat. Fuit adsimile quiddam hodierno pectorali, sed minùs longum, & æquabiliter quadrum. Id, inquit,

Aeramentum ad pectus.

„ Vocant pectorale.] Diu hæsi quomodo verterem καρδιοφύλακα, & sedit tandem istud. Nam quod Lascaris Cordituum fecit, scitè vocem expressit, non tamen scriptoris mentem. Cedò enim quis Romanorum sic dixit? vbi vox ea lecta? Nec tamen dubium, quin obuiam vulgatamque vocem Polybius habuerit in mente. Eam cenfeo, Pectorale: & sic à re & vsu dicebant, pectori t-

Pectorale.

Allusit & tetigit Silius:

Pectora pellis obit casi è venatibus ursi:

Lib. VIII.

pectoralia è corio vult fuisse, vti & Varro. Etiam è ferro, idem: Ille viris pila, & ferro circumdare pectus Addiderat.

Ibid.

Xenophon de Persis: Θῶραξ μὲν περὶ τὰ σέρνα ἐκάστω ἔσται: Loricâ circa pectus cuique erit. An Liuij ea mens in Saliis describendis, qui armati saltabant? Æneum pectori tegi-

Lib. II.

men. Ex ipso dicas, è Dionysio non dicas, qui hoc interpretatur, χαλκίαις μίτραϊς καλιζομένους: æreis balteis succinctos:

Lib. II.

Lib. vii.

cinctos: & alibi clariùs appellat χαλκίεις ζωσῆεις, ἀπὲς *cingula*. Sed nec quod in eodem Liuiio de Samnitibus: *Spongia pectori tegumentum*: huc conuenit propriè, nec illa ex ære. Hoc genus appellat Polyænus ἡμιθωράκια,

Semiloricæ.

Lib. iiii. Strat.

semiloricæ, in his verbis: Ἀλέξανδρος, inquit, ἡμιθωράκια τοῖς φεύγουσι στρατιώταις δῶτι θωράκων ἔδωκεν, ἵνα μένοντες μὴ ἀσφάλειαν ἔχοιεν, τῶν κτ' ὡροσώπων κρυπτομυθίων, φεύγοντες δὲ τὰ ὀπίθεν μέρη φυλλάσσει μὴ διώωντο: *Alexander fugitiuis militibus semiloricæ pro integris dedit, ut manentes quidem tuti essent, anterioribus tectis; fugientes postica tueri non possent.* Et Pausanias, loricæ veterum & Homericæ describens, ostendit habuisse duas partes. Δύο ἦν, αἰτ,

Duplex lorica.

Lib. i.

χαλκᾶ ποιήματα. τὸ μὲν σέρνω καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν γαστέρα ἀρμόζον, τὸ δὲ ὡς νώτου σκέπη εἶναι. γυάλα ἐκαλεῖτο. τὸ μὲν ἐμπροσθεν, τὸ δὲ ὀπίθεν ὡροσῆγον ἔπειτα περὶ καὶ ὡροσῆπιον ὡρὸς ἀλλήλα: *Dux erant ærea partes. illa quidem pectori & iis quæ circa ventrem apta; hac ut dorso tegmen esset. Vocabant Gyala, siue Canna & incurua, à formâ. Illam antro-rsus, hanc retrorsus inducebant: deinde fibulæ utramque iungebant.* Vide & inquire, fateberis ad similes aut ipsas esse hodiernas loricæ nostras. Ergo duæ partes: nec dif-fimile in Hamatis, quo aspectu Valerium arbitror *duas loricæ* ex eâ fecisse. Nam de Scæua ille cùm scriberet, & factum eius attolleret Britannico bello; in scopulo, inquit, relictus, & diu magnâ vi hostium sustentatâ, cùm solus esset, tandem *galeâ iam ictibus discussâ, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo se credidit, ac duabus loricis onustus inter undas enauit.* Augendæ admiratio-ni addit de *duabus loricis*. sed quas eas suspicer? ab hoste alteram? non id tempus aut occasio legendi spolia, cùm suum scutum ipse amisit, siue vt honestè Valerius, *im-*

Valerio
quæstia
lux.Lib. iiii.
cap. ii.*pendit.*

pendit. Puto magis, intellegi duplicem hanc lorica, & hoc dilaudare, quòd fessus & duplici etiam lorica onustus potuerit enatare. De fibulis quidem, quæ in latere utroque loricæ istas iungebant, in Silio est:

Fibula lo-
ricarum.

— quæ à fibula morsus

Lib. vii.

Lorica crebro laxata resoluerat ictu.

Et apud Suidam, de squameâ lorica Parthorum: Περὶ γὰρ δὲ εἰς ὡρὸς τοῖς πλὴθεσι: *Fibulæ sunt ad latera.* Sed & Pausanias hîc apponit.

” *Plenam iustamque habent armaturam.*] Corpore scilicet iam undique munito & tecto. Quod ita gloria-tur Titus Cæsar de suis Romanis; apud Hegefippum: *Progredimur in bellum muniti undique. Tegitur galeâ caput, lorica pectus, totumque clypeo corpus. Ubi feriat hostis Romanum militem reperire non potest, quem ferro tectum circumspicit.*

Romani
undique
armati.Lib. iiii.
cap. xxiii.

” *Qui tamen super decem mille drachmas censi.*] Designat genus militum, idque à censu, quibus necessitas ferendi non pectoralia, sed totas loricæ. Ij erant ditiores, & quod summa ista indicat, è primâ classe. Atque isti etiam olim, ex Seruij instituto, eximiè & præter ceteros debebant armari: quod ex Liuiio & Dionysio discas. Mansit sub Polybio, atque etiam postea, vt videtur. Nam eâ causâ Hirtius in Bello Hispaniensi aliquoties *Loricatos* exprimit & nominat, quasi militum digniores aut certè ditiores. *Loricatus unus*, inquit, *ex legione vernaculâ ad nos transfugit.* Iterum: *Centuriones loricati octo ad Cæsarem transfugerunt.* Nisi tamen ita à gnominat legionarios, & ad discrimen armaturæ leuis. Ad Polybij mentem facit quod Panegyristes ad Constantinum: *Tibi vincendi erant milites, pro nefas! paullo ante*

Prima
classis ar-
ma me-
liora.Prætorianis
loricatis.

Romani,

Romani, & armis omnibus more prima classis armati. Hoc ille de Prætorianis Maxentij, quos loricas eiusmodi gestasse mox docebo.

„ *Loricas capiunt hamatas.*] Græcè *θώρακας ἀλυσιδωτῆς*, quod ad verbum esset *Loricas catenatas*: sed Latini, ut ego, dixerunt. credo, quia circuli & catenæ nexæ, hamuli speciem dimidiatæ referebant: an quia & hami catenulas iungebant? Dicere hoc Sidonius videatur:

— *nec sutilis illi*

Circulus impactis lorica[m] texuit hamis.

Etsi potes etiam pro priore sensu interpretari. *Lorica* quidem *hamata* versa à veteri Bibliorum interprete, ubi in Græco *θώραξ ἀλυσιδωτῆς*: & hamos siue catenas legis hîc passim. In Virgilio:

Loricam confertam hamis auroque trilicem.

In Lucano: — *qua torta graues lorica catenas*

Opponit. In Statio:

Multiplicem tenues iterant thoraca catena.

Et non aliud quidem fuit, quàm circuli siue anuli ferrei inter se nexi, more quem hodie Galli & Germani feruamus, etsi exolescentem. Imò origo à Gallis. Varro: *Lorica à loris, quòd de corio crudo pectoralia faciebant. Postea succuderunt Galli è ferro sub id vocabulum ex anulis ferream tunicam.* Verè de etymo. etsi Isidorus aliter: *Lorica, quòd loris careat. solis enim ferreis circulis contexta est.*

Ridiculè, ut solet. Sed postea, inquit Varro, *Galli succuderunt è ferro.* Quando postea? Quin ego loricas æreas Romæ diu reperio ante Gallos notos. In ipso Seruij censu præscribitur primæ classis *lorica ex ære.* Sed credo eam fuisse, qualis Homeri & veterum, è laminâ non ex anulis: quod genus supra diximus, & *σαδίας* vel *σατῆς* appellabant:

Lorica hamata.

Paneg. ad Atheni.

Lib. I. Reg. cap. XVI.

Lib. XII.

Quid ea fuerit.

Galli reppererunt.

De L. L.

Verba Varronis controuersa.

labant: scilicet quia solidi, & stabant sine inflexione. Ergo hamatæ istæ à Gallis. quarum alterum etiam genus, quod non anulis solis sed & squamis constat. Græci *φολιδωτῆς* vocant, vel *λεπιδωτῆς*, à squamis piscium vel serpentum. Sic Lucullum Plutarchus scribit, ipso die quo pugnauit in Tigranem, indutui habuisse *θώρακα σιδήρεον φολιδωτῆν: lorica[m] ferream squameam.* Et Dio Cassius, Macrinum Imperatorem abstulisse Prætorianis *θώρακας ἑστῶν λεπιδωτῆς, loricas squameas*: notæque ab his exemplis, honestiorum planè has fuisse. Has dico hamis & laminis solidis simul constitisse. ex Silio qui Flaminium Consulem armans:

Loricam induitur. tortos huic nexilis hamos

Ferro squama rudi, permisti que asperat auro.

Et Isidoro: *Squama est lorica ex laminis æreis vel ferreis concatenata in modum squamarum piscis.* Ipsas ergo squamas catenæ iungebant. Tertullianus hanc intellegit & Alexandro Magno tribuit: *Pectus squamarum signaculis disculptum (malo discalptum) textu pellucido tegendo nudauit.* Et Virgilius:

— *rutilum thoraca indutus ænis*

Horrebat squamis.

Silius: *Horridus è squamis è equinâ Curio cristâ.* Hanc aut priorem idem:

At laterum textus spatiosaque pectora seruat

Nexilis innumero chalybum subtemine thorax:

Has ipsas Squamas etiam *Plumas* video dici, à specie parri. In Statio: — *ensem germani in corpore pressit,*

Qua male iam plumis imus tegit inguina venter.

Atque explicat ibi Lucatius, *laminis.* Parthorum assiduam hoc tegmen, etiam in equis. Iustinus: *Munimen-*

Lorica squamea.

In Lucul.

In Macr.

Eius textus & consuetudo.

Lib. V.

Tertullianus illustratus. De Pall. cap. III.

Lib. XI.

Lib. VII.

Lib. VIII.

Pluma quid?

Lib. XI.

Parthorum cataphracta.

Lib. XLII. *tum ipsis equisque lorica plumata sunt, qua utrumque toto*
 Lib. XXIII. *corpore tegunt.* Ammianus de iisdem: *Hofsem undique*
laminis ferreis in modum tenuis pluma contextum. Sallu-
 In Fragm. *stius: Equites cataphracti, ferreâ omni specie, equis paria*
operimenta erant, qualintea ferreis laminis in modum plu-
ma adnexuerant. Et ipse quidem linteo laminas super-
 necit, Virgilius pelli,

Spumantemque agitabat equum, quem pelles aënis
In plumam squamis auro conferta tegebat.

Quam etiam pellem auro confertam facit: an quia au-
 rum in squamis mixtum, an quia ipsæ squamæ auro in-
 nexæ? id esset; catenulis aut filis ex auro. Certè squamas
 Lib. IIII. *ipfas ordine connexas & ratio vult, & Curtius: Equiti-*
bis equisque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter
se connexis. Atque eo sensu *Hamar* laminas Claudianus
 dixerit: — *coniuncta per artem*

Lib. I.
in Rufin.

Flexilis inductis hamatur lamina membris,
Horribilis visu, credas simulacra moueri
Ferrea, cognatòque viros spirare metallo.

Nisi si ibi verius, *animatur lamina*: quòd quasi viuere in
 corpore & aggenita videatur. Ammianus, qui sæpe vi-
 dit: *Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros,*
 Lib. XVI. *quos laminarum circuli tenues apti corporibus, flexibus am-*
 Corpori *biebant, per omnia membra diducti, ut quocumque artus*
 toti apta. *necessitas commouisset, vestitus congrueret, iuncturâ coha-*
renter aptatâ. Plenissimè scriptor Græcus apud Suidam:
 Θώραξ ἰππέως παρθεταίος δὲ ἐστὶ. τὸ μὲν γὰρ αὐτὸ πρὸς ὤμους, ἔξ-
 νατὲ καὶ μηρῶν, ἔχειρας ἀκροῦς, ἔκ κνήμιας καλύπτει. τὸ δὲ ὀπί-
 σθεν νῶτα τε ἔκ τὴν ἀσθένειαν, ἔκ τὴν κεφαλὴν ἀπασαν. πρὸς αὐτὸν δὲ εἰσι,
 πρὸς ταῖς πλάγασιν πεποιημέναι, αἷς ἐκάτερον τῶν μερῶν συμ-
 πορηθεῖν ὅλον σιδήρεον ποιεῖ φαίνεσθαι τὸν ἵππεα. κωλύει δὲ ἐπὶ ὁ
 σίδηρος

σίδηρος ἔτε ταῖς ἐκτάσεις τῶν μερῶν, ἔτε ταῖς συστολάς. ἔτιος
 ἀκροῦς πρὸς τὴν τῶν μερῶν φύσιν πεποίηται. ὀπλιζουσι δὲ καὶ
 τὸν ἵππον ὁμοίως σιδήρεον πάντες μέχρι τῶν ὀνύχων. διότι ἔδεν αὐ-
 τοῖς ὄφελος ἀν εἶναι τῶν ἰδίων ὀπλων, εἰ ὁ ἵππος αὐτοῖς πρὸς ἀπό-
 λητον: *Lorica Parthi equitis est talis. Prior eius pars pectus*
& femora & manus extremas & crura tegit: posterior,
tergum & cervicem & caput totum. Fibulae verò sunt ad
latera, quibus utramque partem iungunt, atque ita totum
equitem ferreum dant videri. Prohibet verò nihil aut impe-
 dit ferrum membrorum extensiones siue contractiones: adeò
 curiosè factum sectumque est ad naturam membrorum. Ar-
 mant autem & equum similiter ferro, totum quidem & us-
 que ad ungulas. hoc ideò, quia nihil iis arma prosint propria,
 si equus interficiatur. Isti igitur Parthorum Cataphracti
 siue Clibanarij, de quibus & Propertij versus:

Lib. IIII.

Ferreus aurato neu cataphractus equo.

sed à Dousà filio nostro emendatus, *arato.* Nec soli illi,
 sed & Sarmatæ in hac armaturâ. Tacitus: *Cataphracta*
Principibus ac nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis
aut præduro corio confertum. Valerius Flaccus:

Clibanus
Sarmata-
rum.
I. HIR.

Sarmatica coiere manus, fremitusque virorum
Semiferi, riget his molli lorica catenâ,
Id quoque tegmen equis.

Lib. VI.

Et desculpti hi tales in columnâ Traiani, cum contis, at-
 que etiam sagittis. Nec verò ferro solùm nectebant has
 loricas, sed & cornu. Ammianus: *Sarmatis & Quadis*
hastæ sunt longiores, & loricae ex cornibus rasis & lamigatis,
plumarum specie, linteis indumentis innexa. Ideò iure in
 Taciti loco suprâ ambigam, (non enim asseram. absit.)
 an non reponendum *præduro cornis.* quoniam & Pausa-
 nias, ut proprium, Sarmatis hoc adtribuit, atque adeò
 negat

Lorica
cornua.
Lib. XVII.

Sufficium-
cula in Ta-
cito.

Lib. I.

negat ferrum iis esse. Τὸς ἔν θ' ὄρακας, inquit, ποιῶσι τὸν
 πτόπον τοῦτον. Ἰππους πολλὰς ἕκαστος τρέφει. ταύτας ἔκ ἐς
 πόλεμον χερῶνται μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοῖς θύουσιν Ἰππχωρείοις.
 συλλεξάμενοι δὲ τὰς ὀπλάς, ἐκκαθαίραντές τε ἔ διελόντες, ποιῶσιν
 ἀπ' αὐτῶν δρακόντων φολίσιον ἐμφερῆ. ὅσιν δὲ ἔκ εἶδε πω δρῶ-
 κοντα, πίτυός γε εἶδε καρπὸν χλωρὸν ἐπὶ. ταῖς οὖν Ἰππὶ τὰ καρπῶ τῆς
 πίτυος φανομύχαις ἐν τομαῖς εἰκάζων τὸ ἔργον τὸ ἐκ τῆς ὀπλῆς, ἔκ
 ἀν ἀμαρτάνοι. ταῦτα διατρέσονται, ἔ νεύροις ἰππων ἔ βοῶν σὺρ-
 ράψονται, χερῶνται θώραξιν, οὔτε διπρεπέια τῶν ἑλληνικῶν ἀπο-
 δέξουσιν, ἔτε ἀδυνεσέροις. καὶ γὰρ σὺσάδην τυπύομοι καὶ βλη-
 θένες ἀνέχονται: *Thoraces verò ita faciunt. Multos equos
 quisque nutrit. iis non ad bellum modò utuntur, sed ἔ diis
 patriis suis immolant. colligentes verò unguilas, eas purgan-
 tes ἔ dissecantes conficiunt ex iis quiddam draconum
 squamis simile. aut si quis draconem non viderit, vidit au-
 tem nucis pineæ fructum viridem, iis è nuce segmentis aut
 torulis si opus assimilarit, haud erravit. Has igitur squamu-
 las perforantes, ἔ nervis equinis aut bubulis consuentes, lo-
 ricas ad usum habent, neque decore Græcicis inferiores,
 neque infirmiores. Nam ἔ cominus percussa, ἔ iactu pe-
 titæ, resistunt ἔ sustinent.* Graphicè ibi loricas istas de-
 scriptas habes: ad quarum exemplum Domitiani Prin-
 cipis illa fuit, Martiali laudata:

Lib. VII.

*Quam vel ad Atola securum cuspidis ictum
 Texuit innumeri lubricus unguis apris.*

Martialis
explicatus.

Nec enim hîc optimo nostro Turnebo assentior, *squa-
 mas æneas* explicanti, *quæ aprinarum unguularum speciem
 referrent.* Imò ex ipsis unguilis. & imitari hoc ideò Do-
 mitianus ambitiosè voluit, quia expeditionem in Sar-
 matas ipse suscepisset (in Tranquillo leges) & laureum
 de iis

de iis Ioui consecrasset. Sed satis de loricis hamatis. ad
 quas referendi Statiani versus isti:

— *latus omne sub armis*

Lib. I. I. I.

Ferrea suta tegunt.

Iterùm: — *magnorumque area suta*

Lib. I. I. I.

Thoracum.

Et tertium:

— *ter insuto servant ingentia ferro*

Lib. VII.

Pectora nam tergo numquam metus.

Vbi *suta* hæc appellat, siue catenas iunctas, siue laminas
 nexas, vtrum voles. Ait & in extremis versibus *ter insu-
 tum ferrum*: vt ostendat *trilicem* loricam eam fuisse. id
 est, catenas aut laminas sic geminatas. Sic in Virgilio:

Loricam confertam hamis auròque trilicem.

In Valerio: *Per clypei cedentis opus, partemque trilicem.* Lib. II.

In Silio: — *textam nodis auròque trilicem* Lib. II.

Loricam.

Etsi hæc postrema ad lineam loricam fas sit & transferri.

At de squamis etiam geminis Virgilius:

*Nec duplici squamâ loricæ fidelis ἔ auro
 Sustinuit.*

Lib. IX.

Atque hic talis textus an non *Crates* in Statio?

Omnibus erat & propugnant pectora crates.

Lib. III. I.

Item Silio: — *clypeo stetit aris in orâ* Lib. V.

Cuspis, ἔ oppositas vet ita est transmittere crates.

An clypeorum * *crates* intellegunt, quibus scoria indu-
 cta, & umbo ex ære aut ferro? An potius, vt dixi, has lo-
 ricas, in quibus anulorum ordines & textus velut *crates*
 referunt? An denique aliud genus, quod Statij & Silij
 æuo crebrum? cùm segmenta ferrea, tamquam fasciæ
 aliæ aliis superpositæ, corpus ambiunt. Nusquam lêgi,
 fateor: sed in columnâ Traiani assiduum & pænè vni-

* Suprà de
iis, Dial. I. I.Loricæ se-
gmenta.

cum in Romano milite hoc genus. Sunt & linei thora- ces: sed quid ad Polybium? omitto. A V D. Imò, te quæ- so, exsequere. si non ad Polybium, nōne ad historiam?

LIPS. Et Græcam quidem ac Romanam. In ytraque enim crebra mentio, ac varij populi vsi. Ipsi Græci pri- mūm, & quidem vetustissimi, etiam apud Homerum:

cui Ajax dicitur λινοθώραξ, lineo thorace indutus, item que Adrastus. Quos locos Plinius adspicit cū scribit: Ho- nos lino etiam Troiano bello. cur enim non & præliis inter- sit, ut naufragiis? Thoracibus lineis, paucos tamen, pugnasse testis est Homerus. In Alcæo etiam poetâ apud Athe- næum θώρακες νεόλινοι recensentur, thoraces è nouo lino. Imò communiter Græci induerunt post Iphicratem ducem, de quo ita Æmilius Probus, an Cornelius Ne- pos? sed quicumque is auctor: Genus loricarum mutauit, & pro ferreis atque æneis lineas dedit. Gestarunt & Ma- cedones: quorum arma olim erant, Dione auctore, θώραξ λινός τεμίτις, ἄσπις χαλκή: thorax lineus trilix, cly- peus æneus. Sed & Alexander ipse apud Plutarchum in- duit θώρακα λινοῦν διπλοῦν: thoracem linteum bilicem. Iam etiam Thracibus Xenophon adscribit χιτωνίσκους ὑπὲρ γονάτων, πάχος ὡς λίνου σρωματόδεσμου: tuniculas super ge- nua, crassit. ut lino quo stragula vincuntur. Cuiusmodi Hispanorum credo fuisse, quos pugnâ Cannensi Poly- bios destituit ἐν λινοῖς ποικιλοφύροις χιτωνίσκοις: in lineis purpurâ prætectis tunicis. Quod ipsum ex eo Liuius. Nam tunicæ illæ profectò vicem thoracum fuerunt. at- que ita de iisdem Hispanis Strabo: Λινοθώρακες & πλείους ἄσπιλοι δὲ ἀλυσιδωτοῖς χρωῶνται: In lineo thorace plerique, pauci hamatis utuntur. Quinetiam Chalybes apud Xeno- phontem (atquin ferri ibi copia) in hoc thorace. Εἶχον, inquit,

Linea lo- ricas.

Iliad. β.

Lib. XIX. cap. I.

Græci crebra.

In Iphicr.

Macedo- nibus sur- puta.

In Cata- callâ.

In Alex.

Et Thra- cibus: Lib. V. Anabal.

Hispanif- que. Lib. III.

Lib. III.

III. A- nabal.

inquit, θώρακας λινοῦς μεχρὲ ἑήτηον: Habebant loricas li- neas ad imum ventrem usque. In Italiâ quoque vsurpa- runt. & Liuius Augustum legisse asserit in thorace linteo scriptum, de Cossi opimis spoliis. Qui vetus fuerit oportet, & ab illo æuo. Silius etiam populariter Faliscos ita armat: Indutósque simul gentilia lina Faliscos. Meminit & alibi:

— leuum quâ tegmine thorax Multiplicis lini claudit latus.

Sed & Suetonius de Imp. Galbâ: Thoracem induit lin- teum. In vsu ergo plurifariâ: etsi Pausanias tamen de- primit, & venantibus magis, quàm pugnantibus com- mendat. Οἱ θώρακες, inquit, οἱ λινοῖ μαχοῦργοι μὲν ἐξ ὁμοί- ως εἰσὶ χησίμοι. διῶσι γὰρ καὶ βιαζόμενοι τὸν σίδηρον θηρέουσι τὰς θώφελουσι. ἐναποκλούνται γὰρ σφίσι καὶ λεόντων ὀδόντες & παρ- δάλεων: Lorica linteæ pugnantibus non aequè utiles. Trans- mittunt enim vel coacta & fracta ferrum: venantibus au- tem profunt. Franguntur enim aut retunduntur in iis lec- num dentes & pantherarum. Ita Pausanias iudicat haud vanè de priscâ quidem conficiendi ratione, quæ erat vt è filis pluribus funiculos struerent, eosque deinde nec- terent & inter se aptarent. A multitudine filorum, an fu- niculorum? bilices, trilices, dixere. Plinius auctor Ama- sim Aegypti regem thoracem habuisse, cuius singula fila trecentis sexagintaquinque filis constabant. Idem de eo- dem Herodotus, nisi quod trecenta sexaginta modò scri- bit. Diuersum paullò genus videtur, de quo in Nicetâ Choniata lego: Is in Isaacij rebus Cōradum quemdam Montisferratensem mirificè laudat, & robur eius extol- lit. addit deinde: Αὐτὸς μὲν τὸ ἄνευ θυρεοῦ τινικαῦτα διηγώνιζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημῆρον ὑφασμα, ὁἷον αὐστηρῶ ἰκανῶς ἠλισμένον διάβροχον,

Et Falis. Lib. III.

Lib. III.

Lib. IX.

Cap. XIX.

Pausania de his iu- diciam.

Lib. I.

Lib. XIX. cap. I.

In Thal.

Nota cōfi- cendi ratio.

διάβροχον, πολλάκις περιπυχθέν, δίαινη θώρακα & ἐνεδύετο. ἐς
 τούτων δὲ ἦν ἀνπιτυπὲς ἀλάσι & ὄνω συμπληθέν, ὡς & βέλους εἶναι
 παντὸς στεγανώτερον: Ipse tunc quidem sine scuto pugnavat,
 sed ex lino factum textum quoddam, vino austero affatim
 salito madidatum, sæpius replicatum, loco thoracis indue-
 rat. Ad eò autem ictibus resistebat vino & sale coactum &
 perfusum, ut omni telo esset robustius. Mirus ille thorax
 & conficiendi ratio: cur perii? requiri deberet, & for-
 tasse posset ex iis quæ Nicetas scribit. Dixit autem πολ-
 λάκις περιπυχθέν, sæpius replicatum fuisse: & paullo post,
 συμπληθέν ὄνω & ἀλάσι, quasi fulloniâ arte confectum indi-
 cans, ut coactilia solent. Et verò è lanâ etiam eiusmodi
 coactiles thoraces reperio. ut in Suidâ, è scriptore vete-
 ri: Φοροῦσι δὲ Ἰπὶ ταῖς κεφαλαῖς θώρακας πηληγούς, ὧν τὰ κύμα
 ὑπάρχουσι σερρά διὰ τὴν χερσότητά των πηλημάτων: Ferunt in
 capitibus thoraces coactiles, quorum sinuatio firma & sta-
 bilis manet ob bonitatem coactilium. Significat à caloni-
 bus aut ipsis militibus per viam gestatos, ut onera alia,
 in capite, sic tamen duros ut nihil inflecterentur, & ser-
 uarent cavitatem suam & habitum corpori aptum. Vi-
 deo & Cæsaris ævo in usu fuisse, etsi fortasse non tam
 probos. Scribit de suis in metu hostilium sagittarum:
 Omnes ferè milites aut ex subcoactis, aut ex centonibus tu-
 nicas aut tegmenta fecerant, quibus tela vitarent. Subco-
 acta dicit, quæ Vlpianus Coactilia, Plinius lanas coactas:
 & sunt nostra hodie Feltra. Plinij verba: Lana per se co-
 acta vestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro re-
 sistunt. Aceto ipse vim tribuit, quam Nicetas vino au-
 stero, nisi si & acetum ipse intellexit. Lanæ igitur etiam
 Thoraces: & an non tale aliquid Spongia Samnitum in
 Liuiο? Spongia, inquit, pectori tegumentum. Ego opinor,
 & Spon-

Lorica la-
nea.

331. Civil.

Subcoacta
in Cæsare.Lib. viii.
cap. xlviiiSpongia in
Liuiο.

& Spongas item retiariorum Tertulliano. Labente ævo
 video tunicas integras ex his coactis factas, quas vulgò
 milites gestabant, & Thoracomachos dicebant. Exstat
 *descriptio plena in libello qui Notitiæ imperij subiun-
 gitur, & ne quærere habeas, cape verba. Inter omnia quæ
 adversum bellum provida posteritatis cogitavit antiquitas,
 Thoracomachum quoque ad leuamen corporis armorum
 ponderi & asperitati subiecit. Hoc enim vestimenti genus,
 quod de coactili ad mensuram & tutelam humani corporis
 conficitur, de mollibus lanis timoris sollicitudo sollertiâ magi-
 strâ composuit. ut hoc inducto primum lorica vel clibanus
 aut his similia fragilitatem corporis ponderis asperitate non
 laderent: membra quoque vestientis inter armorum hiemis-
 que discrimen tali solatio adiuta labori sufficerent. Sanè ne
 idem Thoracomachus pluuiis verberatus, ingrauescente
 pondere adsciat vestientem, de Lybicis benè confectis pelli-
 bus ad instar eiusdem Thoracomachi faciem conuenit su-
 perinducere. Plenè dicit omnia. Caussam inuenti, quæ
 leuitas & mollities, Materiem, quæ lana coactilis, Vsum,
 qui ad muniendum & vestiendum. Dico ad vesti-
 dum, & forma quoque talis fuit, demissa infra genua.
 Figura ostendit. & de istis Agathiam censeo loqui cum
 in Narsetis acie instruendâ contra Francos, collocan-
 tur ἐπὶ Ἐμστῶπι & πρῶτος αἰται θώρακας ποδήρεις ἐνημιμύροι:
 in fronte Principes, loricas ad pedes usque demissas induti.
 In alias profectò hoc non conuenit. Itaque Penulæ spe-
 ciem & vsum contra frigus habuit, & sic etiam dixe-
 runt. Glossæ veteres: Thoracomachus, penula militaris.
 Suidam hinc explicabis: Μωδυάς, εἶδ' ἱματίου ὅπερ κα-
 λέται λωγικιον: Penula, genus vestis quod lorica dicitur.
 Hæc, hæc lorica: & in ipsâ descriptione vestimentum
 d appel-

*Etiam
Figura.Thoraco-
machus.Pro veste
fuit.Lib. vii.
Agathias
explicatusId genus,
penula di-
cta.

Tegmen
Thoraco-
machi.

Zaba.

Nov.
LXXXV.
cap. III.

Pondus lo-
ricarum.

appellatur. Addit in fine tectam contra pluuias fuisse, & ne lana paullatim eas combiberet. Idem Isidorus voluit: *De ciliciis autem & poliuntur & teguntur lorica.* Suidas Zabarium hoc tegmen dicit: Ζαβαρείον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι ἀπόκεινται. Ζάβαι δὲ λωγίκιον: Zabarium, in quo Zaba reponuntur. nam Zaba, lorica est. Ita illa ætas nominabat, & reperis in Leonis libello militari *Zabas cenductis tegi*: id est centunculis. In Iustiniani Nouellâ quapiam, τὰς λεγομένας ζάβας ἢ τοῖς λωγίκια, eas quæ Zaba siue lorica dicuntur. Hem quò abeo? ad quàm diuersum à tuo Polybiæuum? cùm omnia lapsa, & militia Romanæ vix vmbra. Iuuat tamen & illa nosse ob scriptores infimos, quibus in occasione non inuidemus lucem. Absolui. A V D. Curiosè aliquid quæro. L I P S. Nego. A V D. Quid ita? L I P S. Hoc ipsum, quia curiosè. Non amo hoc genus, atque vtinam ad fructum & vsum magis referamus nostra! A V D. Imò tale erit. Rogo in veteribus illis loricis ecquæ grauitas? Nam scriptor ille de Thoracomacho hoc nomine maximè commendat illam nouitiam, quòd pondus præ eâ haberent veteres. L I P S. Quippe vt omnia metalla. Redeo tamen in memoriam loci in Plutarcho, qui non præit ad maximum pondus. Scribit in Demetrio: Θώρακες αὐτῶν δύο ἐκομίσθησαν ἐκ κούρου σιδηροῦ, ὁ ληκὴς ἐκάτερος τεσσαράκοντα. δυσαπείθει δὲ αὐτῶν ἔρωμεν Ἰπποκυνύμω ὁ τεχνίτης ζώϊλος, ἐκέλευσεν ἕξ ἢ εἴκοσι βημάτων ἀφείναι κατὰ πελτικὸν βέλτε. ἔπεροσπεδόντε, ἀρραγῆς διέμενεν ὁ σίδηρος, ἀμυχὴν ἢ μόλις εἶχεν ἀμβλείαν, οἷον ἀπὸ γραφείας: Lorica illi allata fuerunt ex Cypro ferrea, librarum utriusque (an utriuslibet?) quadraginta. Earum impatientiam & robur cùm ostendere artifex Zoilus vellet, iussit immittere à sex & viginti passibus telum catapultarium. quod

cum violenter incidisset ferrum sine fracturâ mansit, stricturam verò vix leuem & cacam habuit quasi à scriptorio stilo. Non negabis & pondus hoc exiguum fuisse, & robur eximium, quod tamen & nostri hodie æmulantur. Sequitur in Polybio:

„ *Par ratio ac similis armorum in Principibus est.*] Triagitur hæc genera pariter armata, & discrimen modò aliquod à censu, vti dictum. Vnum excipit, quòd

„ *Pro pilis Triarij ferunt hastas.*] Pila enim isti non habent, causâ apertâ: quoniam in extremo depositi, longiùs ab hoste erant quàm vt pila eorum pertingerent, aut vim perferrent missa. Altera etiam causa, quòd fortasse contra equitum irruptionem & totam ordinum confusionem muniuerunt istos hastis: quibus acies, vt Liuius loquitur, *velut vallo septa inhorrebat.* Istas igitur hastas ad statariam & manuariam pugnam habebant, & vt idem Liuius, *ad ora fodienda.* Ipsi Polybio narratur, pugnâ cum Gallis, *Tribunos militum iussisse hastas Triariorum tradi primis manipulis, atque ita iis pugnari in ora Gallorum.* Ne tamen erres, hastæ istæ non nimis longæ, nec vt Macedonum sarissæ. Quî potuissent? scutum maius sinistrâ Triarij gerebant, nec videntur nisi vnâ manu commodè tractasse istas hastas.

Triarij sine Pilis.

Lib. VIII. Hasta eorum.

Ibid.

Lib. II.

DIALOG. VII.

De Ocreis obiter. tum ex professo & plenè de Equitum armis.

DE Armis, quod ad Pedites, plenè absolui. A V. D. Interrumpo, & nego. Nam vbi Ocreæ? verbo tetigerat Polybius: exspectabam vberiore à te explicacionem. LIPS. Profectò iure me reuocas: nam exciderat: sed breuiter cape. *Ocream* singulari numero tribuit & nominat Polybius: an ergo vnam tantum? Haud de nihilo hæc dubitatio est. & in Vegetio palàm scriptum: *Pedites scutati etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogebantur accipere.* Dat vnis modò cruribus, & signanter *dextris.* Cur istis? causam inibi ex eodem elicias, quòd in pugnâ cominus, *dextros pedes inante milites habere debeant: at cum missilibus certatur, sinistros.* Itaque iam olim legas quosdam populos contrà, sinistrum modò crus texisse, qui scilicet iaculis pugnabant. vt Liuius de Sānitibus: *Sinistrum crus ocreâ tectum.* Silius de Sabinis:

*Cunctis hastâ decus, clypeis que refertur in orbem,
Vertice & implumes, & laui tegmine cruris
Ibant.*

Describit eos leues, cum hastâ, cum parmâ, sine cristis, & quales Velites Romani erant. Igitur & sinistrum modò crus armat ab hac, an ab aliâ causâ, aut more? Hæc ita ex Vegetio: tamen de priscis, magis est vt crus vtrumque fuerint tecti. Monumenta lapidea clamant & sic ingerunt: Liuius etiam & Dionysius in censu Seruiano, qui *Scutum & Hastam* singulariè, at *Ocreas* plurium numero eloquuntur. Nisi quis de monumentis dixerit,

*Vna ocrea
an dua
militi?*

*Lib. i.
cap. xx.
In dextro
crure.*

*Alii in si-
nistro.
Lib. ix.
Lib. viii.*

Ocreas quidem conspici, sed non inferri ferreas eas utrasque fuisse. Ut voles iudica. ego ad Equites transeo, an desino, & fatias te habet eiusmodi sermonum? A V D. Scin quomodo? Ut arena cum multum bibit tamen aret, sic ego sitiens assidue tuorum sermonum. Perge & infunde. L I P S. Quin tu perge, & hæc lege:

POLYB.

Ο ἵ καθολισμὸς τῶν ἰππέων
 νῦν μὲν ἐστὶ ἀσπληθίων τῶν
 ἐλλήνων. τὸ ἵ παλαιὸν πρῶτον
 μὲν θώρακας οὐκ εἶχον, ἀλλ' ἐν
 περιζώμασιν ἐκινδύνουν. ἔξ οὗ
 πρὸς μὲν τὸ κατὰ βάλαν, ἔπειτα
 ἀναπηδῶν ἵππων, ἐπί-
 μως δὲ κενὴ ἢ περικκῶς, πρὸς
 ἵ τὰς συμπλοκάς ἵπποφάλας
 εἶχον, διὰ τὸ γυμνοὶ κινδυνύειν.
 τὰ ἵ δόρατα κατὰ δύο τέρτοις,
 ἀπὸ ἀκτῶν αὐτοῖς. καθὰ μὲν γὰρ
 λεπία ἔκλαδα ἐποιεῖντες, οὐτε
 ἔπειτα τῶν ἵππων σκοπεῖ
 σοχάζεσθαι, πρὸς ἵ τὴν ἵππο-
 ραγίδα πρὸς ἵ προσερεῖσαι, κερ-
 δανόμενα δὲ αὐτῆς τὸ τῶν ἵππων
 κινήσεως, τὰ πλείστα σωελεῖσθαι.
 πρὸς ἵ τούτοις δὲ σαυρωθήσων
 κατασκαυάζοντες, μιᾶ τῆ πρῶ-
 τη διατὸ ἵπποραγίδος ἐχέοντο
 πληγῆ. μὲν ἵ τούτοις κλαυθῆναι,
 λοιπὸν μὲν ἀπὸ ἀκτῶν αὐτοῖς καὶ
 μάταια. τὸν γε μὲν σαυρῶν εἶχον

*Armatura equitum nunc
 quidem cōsimilis est illi Gra-
 corum. At antiquitus loricas
 non habebant, sed in veste
 succincti pugnabant. Ex quo
 quidem ad descensum ascen-
 sumque facilem in equos ma-
 gis expediti erant, sed ad con-
 gressus minus tuti ἔσ securi,
 cum inermes pugnarent.
 Hastæ etiam dupliciter inu-
 tiles iis erant. quod ἔσ gra-
 ciles faciebant ac tremulas,
 eoque nec collineare rectè po-
 terant ἔσ scopum tangere, ἔσ
 priusquam cuspidem in ali-
 quo defigerent, concussæ ipso
 motu equorum pleræque fran-
 gebantur. Adde quod sine
 imâ cuspide factæ, solam pla-
 gam ictumque primore par-
 te dabant: eaque defractâ re-
 liquum inutile ἔσ inefficax
 iis erat. At verò scutum ha-
 bebant*

ἐν βραχίονι δέματος, τοῖς ὀμφα-
 λωτοῖς ποποδίοις ἀσπληθίων,
 τοῖς ἵππων τὰς δυσίας ἵππων ἐμέ-
 νοις. οἷς οὐτε πρὸς τὰς ἵπποφάλας
 ἵππων χεῖσαι, διὰ τὸ μὴ εἶσιν ἔχειν
 ἵππων τῶν ὀμφῶν ἀποδερματί-
 μοι ἔσ μυδῶντες, δύσρηστοι καὶ
 πρῶτερον ἵππων, ἔπειτα ἐπὶ γίνον-
 ται παντελῶς. διόπερ ἀδοκίμα τὸ
 χεῖρας οὐσης, ταχέως μετέλαβον
 τὴν ἐλλήνων κατὰ σκευὴν τῶν
 ὀπλων. ἐν ἵ τῶν μὲν δόρατων τὴν
 πρῶτην δὲ δύο τέρτοις ἵπποραγίδος
 πληγῶν δὲ σοχον ἅμα ἔσ περικ-
 κῶν γίνεσθαι συμβαίνῃ, διὰ τὴν
 κατὰ σκευὴν, ἀπὸ ἀκτῶν ἔσ εἰσὶ
 ἔσ δόρατος, ὑπάρχοντος ὀμοίως
 ἵππων καὶ τὴν ἐν μετὰ λήψεως τοῦ
 σαυρωτήρος χεῖρας, μόνιμον καὶ
 βίαιον. ὁ δ' αὐτὸς ὁ λόγος ἔσ πε-
 εἰ τῶν θυρεῶν. καὶ γὰρ πρὸς τὰς
 ἵπποφάλας, ἔσ πρὸς τὰς ἵππων ἐ-
 σεις, ἐσηκῆσθαι καὶ τεταγμένῶν
 ἔχουσι τὴν χεῖρας, ἀσπιδόντες
 ἐμιμήσαντο ταχέως. ἀγαθοὶ
 γὰρ, εἰκαί τινες ἕτεροι, μετέλα-
 βῆν ἔσ, καὶ ζῆλασθαι τὸ βελ-
 πον ῥωμαῖοι.

*bebant ex bonillo corio, um-
 bilicatis placentis similli-
 mum, quas in sacrificiis so-
 lent apponere. quibus neque
 in pugna commodè erat uti,
 quia firmitatem non habe-
 rent, ἔσ ab imbre corio soluto
 aut vitiato, inutilia ἔσ olim
 ἔσ nunc fiant prorsus. ꝑcir-
 cò improba eorum visio cum
 esset, statim assumpsere Gra-
 canicam paraturam armo-
 rum, in quâ hastarum qui-
 dem prima cuspidis plagam
 directam ἔσ validam esse
 contingit, quoniam stabile ἔσ
 immobile hastile est; itemque
 ex transsumptione, imâ cu-
 spidis usum firmum ac vio-
 lentum. Eadem ratio in scu-
 tis. Nam ἔσ in aggressione
 ἔσ oppositione stabilia ἔσ fir-
 miter tensa manent. quod
 cum vidissent, imitati sunt
 statim. Boni enim prompti-
 que sunt Romani, si qua gens
 alia, assumere mores ἔσ amu-
 lari siquid alibi bonum.*

Habes hîc duplicem armaturam equitum, & quæ olim fuerat, & quæ tunc erat. De eâ quæ olim, ait:

Lori-

„ *Loricæ non habebant, sed in veste succincti pugnabant.*] Ego sic verito & ex audio, quod in Græco est ἐν περικλιμασσι. At Lascaris fecit in subligaculis pugnasse. Neque nego id quoque περικλιμασσι Græcis esse: sed quis crederet nudos eos & campestri solo tectos pugnasse? Indecorum & inutile fuerit, tum etiam sine exemplis. Mea mens est, veste saltem fuisse tectos, & quò magis expediti essent, super eam cinctos. Iuvat Festus: *Endo procinctu, in procinctu. nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur.* Item Plutarchus de testamentis in procinctu: μέλλουσι δὲ ἑυρεῖς ἀναλαμβάνειν καὶ περικλιμασσι τὴν τήβεννον: *fama scouta capturis & togam accincturis.* Propriè autem ad equites, quod Dionysius in Transuersione scribit: *eos in togis quas Trabeas dicunt transuectos, tanquam è pugnâ venirent.* E quo colligas pugnasse eo habitu, & super trabeas fuisse cinctos. quod nec Virgilius abnuat:

— *paruaque sedebat Succinctus trabea.*

Aliquid etiam huc Scholiastes vetus Horatij conferat, in illud — *cinctutis non exaudita Cethegis.*

Cinctutis, inquit, antiquè militaribus viris, & ad militiam paratis.

„ *Ad descensum ascensumque facilem in equos.*] Quod vtrumque meritò spectabant, cum auxilio nullo aut fulcro vterentur ad alleuandum. Lego interdum hastâ innixos fuisse. vt in Liuiio, de Cornelio Cossio: *Quem cum equo ictum deiecisset, confestim & ipse hastâ innixus se in pedes excipit.* Videntur & equos quidam insueuisse ad flectenda crura, & sese demittendum. vt Silius de equo miræ fidei & ingenij:

*Inde inclinatus collum, submissus & armos,
De more inflexis præbebat scandere terga
Cruribus.*

Nempe

Nempe herum suum grauiter læsum in pugnâ Cannensi suscipere voluit in dorsum, vt solet. Aliis dignioribus aut mollioribus (nec enim vulgò) fuit qui manu tolleret, & adiutaret. *Stratores* ij Latinis dicti, quia & sterne-
rent equum, & in eum subleuarent. Spartianus: *Cum il-
lum in equum strator eius leuaret.* Ammianus de Iuliano:
Lapso milite, qui se in se sursum equo dextrâ manerexit.
Idem de Valentiniano: *Cum eum elatus non susciperet
equus, anteriores pedes præter morem erigens in sublime, dex-
tram stratoris militis iussit abscindi.* Sunt isti Græcis ἀνα-
βολαῖς, ab attollendo. Plutarchus: Ἄμα δὲ ἵππῳ τὰ κεφάλω
παρέση χευσοχάλινθ, καὶ ἀναβολαῖς αὐτὸν ἀεγόμενοι παρε-
βίβασαν, & παρέποντο πληγὴ τὸν ἵππον Ἰπταχώντες: *Simul
Crasso admotus est equus auratis frenis, & Stratores eum
sustollentes imposuerunt, & secuti sunt equum verberibus
incitantes.* Hoc sensu in Suidâ scriptor aliquis: Ο ἵβασι-
λεὺς τὸν ἀναβολέα ἀεγόμενος καὶ τὸ χεῖρος ἀναβάς Ἰπ-
τὸν ἵππον, ἤτισε πίν: *Rex stratorem vocans, & statim equum
conscendens, petiit bibere.* Ac rectè ibi Suidas interpreta-
tur ἀναβολέα, τὸν Ἰπτὸν ἵππον ἀνάγειν: *eum qui in equum
tollit.* Sed quod idem addit: ἀναβολεύς, καὶ ἡ ἀναβολαῖς
λεγομένη σκάλα: *Anaboleus, etiam ea qua Romanis Scala
dicitur: quasi velit esse scansorium aliquod instrumen-
tum: id verò mihi dubium est, nec exemplum quod af-
fert euincit.* Nam subiicit in fidem: Ο ἵβασίας μεγίστας
ἵππεως ἀναβολεύς ἐπέβαιεν: *Masias cum senisset, in
equum sine scansorio instrumento conscendit.* Non, in-
quam, euincit. Et moneo ex Appiani Lybico esse sum-
ptum, atque ex eo corrigendum: ὁ ἵβασίας. De Ma-
fanisâ enim rege hoc narrat, eum inter cetera senectæ
ætatis commoda, hoc quoque habuisse, vt agilitas non
desereret,

e

desereret,

Spreta
vulgata
versio.

Equites ve-
ste cincti.

Lib. vi.
Fortasse
trabeati.

Veteres
quomodo
in equum.

Lib. iiii.

Lib. v.

In Caracal.

Lib. xxi.

Lib. xxx.

Anaboleus
pro Strato-
re.

In Crasso.

Etiam pro
scansorio in-
strumento
fortasse.

desereret, & vltro ac sine stratoris operâ (cur non sic interpretetê?) iret in equum. Tamen pro Suidæ sententiâ etiam Eustathius, vber sed vtilis Scholiastes, in Homerum: *Αναβολεύς ἐ μόνον τὸ σιδήριον ὃ σὺ πόδας ἐν τῷ ἐντεσ ἔφιπποι γίνονται πινες, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπος ὃς εἰς τοῦτο ἔργον καθυπεργεῖ: Anaboleus non solum ferrum illud minutum dicitur, cui pedes imponunt quidam ut inscendant commodius, sed etiam vir ipse qui ad tale opus adiut at.* Ex quibus doctissimus Budæus efficit veteribus notos etiam fuisse subiices illos pedaneos ex ephippio vtrimque dependentes, quibus hodie vtimur ad scandendum & innitendum. Quod tamen verba Eustathij mihi clarè non dicunt: sed potuit instrumentum designare non pensile, sed portatile, quod apponerent iuxta equum, & eo velut gradu attollerentur. Fit hodie interdum in curribus, & essent verè ex Suidæ interpretatione *Scala*. Posset Plutarchus huc trahi, dum notat *Gracchum vias reparasse, & lapides haud longè distantes in marginibus defixisse, ὡς εἰν ῥαδίως τοῖς ἵπποις ἔχασιν Ἰπιβάων ἐπ' αὐτῶν, ἀναβολέως μὴ δεομένων: ut esset facile iis qui equos haberent eos inscendere, instrumento scansili non egentes.* Etsi nihil video cur non hic quoque vertere fas sit *Stratorem*. Sed quidquid huius sit, illud tamen tene, Eustathium dicere *quosdam* vsurpasse, non ergo vulgò omnes: & eius æuo si pedanei illi subiices fuerunt, non certè prisco magis. quod statuæ & imagines omnes euincunt. Nusquam enim in iis forma aut vestigium, & pedes semper penduli, sine alio fulcro. Atque adeò res noua, vt nec sitei Latinum nomen: nisi quod patrum ætate Franc. Philelphus ne res cottidiana careret vocabulo, *Stapedam* appellauit, quòd pes in eo staret. Budæus melius puriusque putauit circumscribi,

Odyss. e.
v. 155.

Pedanei
subiices an
veteribus.

En. Grac-
chus.

eumscribi, & *Subijcem pedaneum* dici. AVD. Vt video non omnia laudabilium veteres inuenêre, quædam relicta & nobis. Nam certè hoc ferrum vtile. & firmiori fessioni est, vtile & scansioni. quæ meo animo difficilis fuit, vti que armatis. LIPS. Nobis ita sit, nempe in exercitatis. At illi continuo vsu discebant, idque inter militiæ rudimenta. Quid tamen tantopere mirandum? nōne & rusticuli nostri cottidie vsurpant, & nullo nisu subiiciunt se in equos? Ita veteres, atque id saltu quodam factum Virgilius tangit:

— corpora saltu

Subijciunt in equos.

Sed de Romanis propriè, Vegetium audi. *Non tantum à tironibus, sed etiam à stipendiosis militibus salitio equorum districtè semper est exacta. Quem usum usque ad hanc atatem, licet iam cum dissimulatione, peruenisse manifestum est. Equi lignei hieme sub tecto, æstate ponebantur in campo. Super hos iuniores primò inermes, dum consuetudine proficerent, demum armati cogebantur ascendere. Tantæque cura erat, ut non solum à dextris, sed etiam à sinistris & insilire & desilire condiscerent, euaginos etiam gladios vel contos tenentes. Hoc enim assiduâ meditatione faciebant, scilicet ut in tumultu prælij sine morâ ascenderent, qui tam studiosè exercebantur in pace.* Vides salitio- nem hanc inter assidua exercitia vel ad Vegetij tempora, cum bona pleraque iam perierant, retentam: haud æquè necessariam, si vel tunc equestria ista fulcra. AVD. At in Vegetij verbis non dissimulo mirari me de *gladio euaginato* quod ait, & sic quoque insiluisse. LIPS. Nihil est. Vfus hæc & plura potuit: & nōne de Pompeio Plutarchus tradidit, *iam senem exercuisse se inter milites, & in*

In silibant
equi pri-
sci.

Lib. v.
cap. xvii.

Pompeij
deciem.

In Pörcio. *equo visum, siue (vt verba eius sunt) ἰππότην, ἐλκόμηνον τε τὸ
ἕϊφθ' ἀπεργμότως θρόνι τὰ ἵππῳ καὶ κατὰ κλείοντα εὐχερῶς:
trahentem atque educentem gladium sine difficultate, equo
incitato & currente, iterumque facillimè reposuisse? Quod
factitatum, & quædam talia, Viennæ memini à Turcici
generis equite, spectante D. Maximiliano Imperatorum
optimo, & magnâ nobilium ac popularium turbâ.*

In Cæf.

Inlij Cæ-
saris equi-
tandi pe-
ritia.

Quid ille idem Plutarchus de Iulio Cæsare? Τὸ μὲν ἰπ-
πῶν ἐν παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥάδιον. ἔθιστο γὰρ εἰς τὸ ἐπίσω τὰς χεῖρας
ἀπάγων, καὶ τὰ νώτω περιπέλων, ἀνακρίτθ' ἐλαύνει τὸν ἵπ-
πον: *Equitare à puero illi facile erat. Assueverat enim manus
retro inuertens & dorso suo implicans totis viribus equum
admittere & concitare. Ecce. hæc & talia, facilia redde-
bant iis quæ nobis sunt ardua, & discendo exercendo-
que verè militaris Ars fiebat. Sed alterum etiam moneo,
cur faciliior hæc salitio. nempe quòd Sellas istas eque-
stres altiusculas, & è ferro ligno que compaginas, non
habebant. Quid ergo earum vicem? stragula quædam è
panno, corio, pelle, quibus equos insternebant, eo que
& *Srata* dicebant: ferè vt hodie nostri agafones. Seneca:
*Stultus est, qui equum empturus, non ipsam inspicit, sed stra-
tum eius & franos. Iterum: Equum empturus, solui iubet
stratum.* Græci *σρώματα* pariter dixere, item que *Εφίπια*:
quâ voce vulgò & Latini vsi. Varro: *Mibi puero modica
una fuit tunica & toga, sine fasceis calceamentum, equus
sine ephippio.* Et ostendit quosdam durius aut fortius ha-
bitos, ephippiis etiam caruisse. Quod tamen non ita
perpetuum fuisse arbitror, vt Neronis denique æuo E-
quites in transuehendo ea vsurparint: quod ex Dionis
compendio suprâ monui, & aliorum traxi. Profectò
iamdiu in promiscuo vsu ephippia, & omnis lectio do-*

cet.

Veteribus
non Sella
in equis.Epistol.
LXXX.Quidam
& sine
stratu.

cet. Quin Cæsar cum Germanos ostendit iis caruisse,
hoc quoque addocet, Romanos habuisse, quos eo no-
mine vt molles illi contemnebant. *Nihil, inquit, eorum
moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippiis uti.
Itaque ad quemuis numerum ephippiatorum equitum
quamuis pauci adire audent.* Ac vide quàm mutauerint.
Tales Germani olim, & in dorsis equorum nudis: nunc
sellæ istæ altiores & fabrè factæ, eorum quasi peculiæ.
Quâ in re, vt multis aliis, conuenit iis cum Persis, de
quibus Xenophon: *Νῦν δ' ἐρώματα πλείω ἔχουσιν Ἰππὶ τῶν
ἵππων, ἢ Ἰππὶ τῶν Ἰνδῶν. & γὰρ τῆς ἵππειας ἕτως ὡς περ ἔμαλακῶς
καθ' ἡδὴν Ἰππόμελονται: Nunc autem stragula plura in
equis habent, quàm in lectis. non enim tam equitationis cu-
ram habent, quàm mollioris sessionis.* Notat & ipse durio-
res olim fuisse Persas, suo æuo degenerasse & has ad de-
licias venisse. Sed Germanis fortasse causa alia eiusmodi
fellarum, nimirum firmitas, & quia securius sic con-
currunt & conflagunt. Certè in sola & passa illa stragu-
la vt facilius ascendere, ita & deiici aut delabi. Sed de
Romanis igitur, dixi instrauisse corium aut pellem. eo
que in Glossis priscis scriptum: *Εφίππιον, scordiscæle.* Nam
& in aliis Glossis explicatum reperio: *Sordiscum* (an
Scordiscum?) *corium crudum.* E corio igitur aut pelle ani-
malis cuiuspiam: & poëtæ huc aspiciunt, cum nobili-
bus viris rariores quasdam pelles substernunt. Vt Sta-
tius Parthenopæo è lynce:

*Cornipedem trepidos suetum prauertere ceruos,
Velatum gemina deiectus lyncis.*

Silius Flaminio Consuli è tigride:

*Stat sonipes vexatque ferox humentia fræna,
Caucasæam instratus virgato corpore tigrim.*

e 3

Non

1111. Gall.

Lib. VIII.
Pad.Pelles pro
stratis.

Lib. IIII.

Lib. V.

Siliij for-
asij im-
prouida
scij. 110.

Non tamen sine notâ, quòd iam tunc Italiæ eam feram communicat, visam primùm sub Augusto, vt Plinius tradit. Sed vel poëticum ius excuset; vel quòd de pelle tantùm, quæ aduehi potuit etiam ignotâ ferâ. Alij etiam centunculos insternebant aut viliores pannos. Ex Frontino, in Stratagemate quopiam narrando: *Agasones lixâsque armatos simul ire iussit, iumentorumque magnam partem instratorum centunculis, vt per hoc equitatus species obiceretur.* Ex Liuiio, in re simili: *Mulis strata detrabi iubet, binisque tantùm centunculis relictis, agasones armatos imponit.* Vbi *Strata* intelleges clitellas & talia ad onera ferenda. Sed honestiores vestem scilicet pretiosam magis instrauisse, aut tapetem. Silius:

Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta:

De equo dicit, qui sic instratus. Lego & apud Liuiũ: *Et cum tibi viro liceat purpurâ in veste stragulâ uti, matrem-familias tuam purpureum amiculum habere non sines? Et equus tuus pretiosus instratus erit, quàm uxor vestita?* In dissuasiõne legis Oppiæ hæc dicuntur, & temerè à quibusdam reponi video, *lectus tuus.* De equo verum est, & ius fuit purpurâ aut cocco insternere magistratibus & qui cum imperio erant. Atque hi sunt, quos supra dixi, *Consulares aut Imperatorij equi.* A V D. Satis noua me doces. sed amplius, Sellæ ergo istæ nostræ nuper natæ? LIPS. Nequaquam, nec dixi. Negauì perueteres, non tamen facio nouitias: & fortasse Sidonij Apollinaris æuò iam in vsu. Inducunt hæc verba: *Alij sanguine ac spumis pinguis lupata suscipiunt, alij sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant.* Nam & *Sellas* nominat, & *resupinata fulcra*, vtrumque pro hodiernis. Quid, quod in columnâ Traiani (sæpe mihi aduocatâ aut aduocandâ.

Centun-
culi pro
strati.

Lib. II.
cap. LXXXI.

Lib. VII.

Et tapetes.

Lib.
XXXIII.

Sella no-
stra quan-
to natæ.

Lib. III.
Epi. III.

uocandâ. multa ibi imago rerum veterum.) forma quædam nostræ huic consimilis? Imperatorios equos ex eâ supra dedi, & respice. Sed fortasse verius, structum factumque aliquid è pannis ibi esse ad molliùs insidendum, sine ligno tamen aut ferro. An & Dionis ea mens, vt sub Nerone primùm hæc talia ephippia equites receperint? vix opinor, nec eò produxerim.

” *Hastas graciles faciebant ac tremulas.*] Duplici ergo causâ inutiles, cum nec figerent fortiter, nec collinearent rectè. Sed de fixatione tamen aliter apparuit in concursu Aruntis & Bruti, cum *uterque* (Liuij verbis) *contrario ictu per parmam transfixus, duabus hærentes hastis ex equis moribundi lapsi sunt.* Dixeris fortes robustasque fuisse: aut potius illud pro Polybio, *parmas tunc penetrabiles & infirmas.* Atque id sequitur:

” *Scutum ex homillo corio.*] Accipio, corio mero, & nullâ materie subiectâ aut ligno. Si enim & ista, cur reiiciat? cur non pedestre scutum bonitate æquiparet? Sed credo è corio solo fuisse, arte leuiter durato, quod tamen per pluuiam (vt addit) resolueret. Fuit igitur cuiusmodi Afrorum olim scuta, de quibus Suidas: *Πάρμα, δεγματι-
νοι Δυπεδι ὀξεία καὶ χυδονίσις: Parma, coriacea scuta apud Car-
thaginenses.* Sallustius & Numidis tribuit: *Super terga
gladij & scuta, verum ea Numidica ex corio, ponderis gra-
tiâ simul & offensa, quò leuius streperent.* Item Afris Silius:

— *rudis his tunc parma, breuique*

Bellabant ense.

Nec aliam quàm hanc rudem è corio intellegit, *Citram* vel *Cetram* propriè iis dictam. Isidorus: *Cetra, scutum
loreum sine ligno, quo utuntur Afri & Mauri.* Scholiastes
Iuuenalis: *Oryx animal minus quàm bubalus, quem Mau-
ri Vincem*

Lib. II.

Parma eâ
quum.

E corio
mero.

In Iug.

Lib. II.

Cetra pro-
priè.

ri *Uncem* vocant. cuius pellis ad cituras (bene Pythœus *citras*) proficit, *scuta Maurorum* *minora*. Citra quidem & in Glossis scribitur: Ἀσπίς λησεική, *citra*. An quia latrocinantibus utebantur? an rescribimus, λιβυτική? sed vix auisim. Addo, Hispanorū etiam *Cetras* fuisse, eorum maximè qui proximi Mauris & Afriis atque inde in Cæsare *Hispanorum cetrate cohortes*. & in Liuiio: *Hispani cetris suppositis incubantes flumen transnatauere*. Sed videndum an non paullo aliæ, atque alibi quæsiuero.

x. Ciuil.

Lib. XXI.

Saurotor in hastâ.

Iliad. I.

„ *Sine imâ cuspide*.] Græci hoc vno verbo *σαυρωτήρη* dicunt, siue etiam *σύρακα* & *ἐραχόν*. Sed priore voce Polybius hîc vsus, itemque Homerus:

— ἔγχεα δὲ σφιν

Ὀρθὸν Ἰππὶ σαυρωτήρη ἐλήλατο.

Vbi sic Eustathius: *Σαυρωτήρη σιδήρον κοῖλον ἔξ ἀκροῦ ὀξυῦ, ὃ ἐν τῷ ἐπιμένον τὸ ὀπίσω ἀκροῦ ἔδραται ὀρθὸν αὐτὸ ἐστίναι ποιεῖ πηγνύμερον κατὰ γῆς: Staurotor ferrum paruum canuum, in acutum desinens, cui inserta infima pars hastæ efficit ut re-
cta statuatur defixa terra. Ac vides inibi alterum etiam vsum eius ferri, nempe ad hastam rectam defigendam, cum ea feriata. Sed ad vsum Polybianum, exemplum incerti scriptoris apud Suidam ecce istud: Καὶ τὰ χυρὸν ὤρει-
σπέντας τὸν ἵππον εἰς πρὸντα παλὴ τῷ σαυρωτήρη διὰ τοῦ τραχήλου: Et celeriter equo conuerso ad iam lapsum, percutit eum cuspide imâ in gulâ.*

Popana.

Lib. IX.

„ *Umbilicatis placentis simillimum*.] In Græco est vox *Popani*, de quo genere Suidas: Πόπανα, πλακύνια πλατέα. Ἐλεπὰ ἔειπεν: *Popana*, placent a *lata*, & *tennes*, & *rotunda*. Ex iis & formam equestris scuti vides, siue potius *Parmæ*. Ita enim olim vocabant. Liuius: *Desiliunt ex equis, & pro antesignanis parmas obiciunt*. Iterum: *Vexilla se suo-*

se suorum parmasque cernere equitum. Et ferè ita Liuius. sicut & Glossæ explicant: *Parma*, ἄσπίς ἰπωική.

„ *Assumpsere Græcanicam armaturam*.] Quæ ea fuerit, nemo melius Iosepho dixerit: si tamen tam plena & instructa ea iam tunc Polybij æuo. Sed Iosephus audiat. Τοῖς ἰπωδοῖσι μάχαιρα μὲν ἐν δεξιᾷ μακροῦ καὶ κοντὸν Ἰπ-
μήκης ἐν χειρὶ. θυρεὸς δὲ ὡς πλυστὸν ἰππεπλαγῆ. καὶ κατὰ
χωρὸν παρήρτωται τρεῖς ἢ πλείους ἀκόντες, πλατεῖς μὲν αἰχμᾶς,
ἐκ δισπιδόντες δὲ δροσίων μέγεθος. κρήνη δὲ καὶ θώρακες, ὁμοίως
τοῖς πεζοῖς, ἄπασι: *Equitibus gladius est ad dextrum oblongus, & contus item longus in manu. scutum ad latus equi
transuersum, & in pharetrâ portantur tria aut plura iacula, cuspide lata, & hastis magnitudine non cedentia. Galeas
& loricas omnes habent, uti pedites*. Fida & multiplex hæc armatura, ac lubet per partes inspicere. Ait primò *gladius fuisse ad dextrum*. Nota igitur, more Polybiano & veteri equites tunc gestasse dextros gladios, etsi pedites eos iam haberent sinistros. Sed addit, *oblongum* fuisse: aliter quàm in nostris equitibus, qui breuiorem pedestri gerunt. Olim contra, & valdè olim. Nam & in Dionysio est de equitibus Romanis, sub annum vrbis CCLXVII. Ἐπέτασαν μὲν εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας. Ἐπὶ δὲ ὁμοίως
χωρὸντας τοῖς ἰπποῖς εἴφεσι μακροτέρους ἔσιν παίοντες, πολλὰς ἐρρίπτου ἡμιθανῆς: *Deinde alij eiaculati sunt lanceas, alij eos qui propius accedebant, equestribus longioribus gladiis ferientes, multos prosternebant semineces*. Ad duo notabilis locus. quòd & lanceas eiaculati equites sint: & quòd gladij eorum tales. Ac de istis, posteriore etiam æuo in Dione Chrysofotomo testimonium obseruo, cum ille de Charidemo quodam viro nobili: Παρέζωσο δὲ μά-
χαιραν μεγάλην τῶν ἰππικῶν: *Accinctus erat longiorem gladium*

Equitum omnia arma, ordine. Lib. III. Excid.

Gladius iuxta dexter.

isq̄ue oblongus.

Lib. VIII.

In Boryll.

diuum ex illis equeſtribus. Pergit porro addere Iosephus, *contum in manu longum.* & intellegit grandiore concursoriam hastam, ad hostem cominus ferendum aut deiiciendum. Non est dubium quin & olim hastæ huic vsui, non tamen femore aut genu obnixæ, ob ferrum in imo quod dixi. Alij tamen sic ferebant, cum *σάωπατῆρ* scilicet aberat: vt Afer ille, de quo Silius:

*Contus vel
hastæ.*

*An femori
obnixæ?*

Lib. xv.

*Suſtentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona aduersos urgebat in hostes.*

Vt Sarmata quispiam in Valerio:

Lib. vi.

— *campis hostilibus umbram
Fert abies obnixæ genu.*

Sed Romani an sub brachium inclinauerint & ad latus applicauerint, haud assero: ratio illa & aspectus acutioris ferri sic poscit. At illud fatis nouum, quod Iosephus subiungit, *in pharetrâ tria aut quattuor iacula.* Nihil tale in Polybio, aut vlllo veterum: nisi quod in Dionysij supra verbis vidimus, *eiaculatos fuisse hastas.* Sed licet, imò oportet fortasse, intellegere concursorias illas hastas, quæ tunc minores & tremulæ habere potuerunt duplicem hunc vsum. Aliter in Iosepho, & palàm distinguit, & velitares istas hastas plures donat. Auo igitur hoc accessit, ac cominus atq; eminus pugnare eques ille potuit. Postrema sunt, *galea ac lorica iuxta ac peditibus.* Dat igitur omnia arma, & pari, vt apparet, modo. Si ita est, quid igitur Appianum induxit scribere de Scipione, in pugna Africanâ cum Annibale: *Cum pedites proculcarentur ab elephantis in acie mediâ, qui ob gravitatem armorum parum agiles erant ad insequendum aut refugiendum, Scipio iussit Italicos equites ab equis desilire leuius armatos, et tela conicere in elephantos?* Ecce, res tota

*Hastæ etiâ
iaculatio-
ne.*

*Galea &
lorica.*

*Super Ap-
piani loco*

& ver-

& verba dicunt clarè leuia arma equitum præ pedestribus fuisse. Atqui nonne omnia eadem peditibus habebant? Iosephus asserit, & ex Polybio idem dicas. Nisi fortè tunc & illis bellis, nondum mutauerant armaturam veterem, & in togis pugnabant. Sanè per bella Græcanica paullo post, armaturam Græcanicam, vt noster vult, assumpsisse haud dissidet à vero: atque ita factum Scipionis, & Appiani dictum probes. Nec mouet me, quod in Silio aut poëtis iamantè lorice sunt equitum: quia poëtis, nec in talibus veri curiosis. Si tamen aliter; tum dixerim, loricas & scuta equitum breuiora fuisse, eoque ipsos leuios. In rebus leuibus, mi Auditor, nonne interdum hæremus, & fortasse fatagimus? ac vereor ne medicas* *Τὰς κέγχρους ἀποτρίβειν.* A V D. Ego ne? cui fructuosa hæc cura, & iuuat atque opus in talibus recidere, ac stirpes tollere dubitationum. Tu pergecum Deo. L I P S. Cum Deo desino: finis in Polybio armorum, nec aliunde arcesso. Frustrà me aspicias, haud aliter hoc fiet. A V D. Non audeo equidem impellere. & quod illa apud Plautum modestè ad suam matrem, ego ad te:

*granade-
sornare.

*Ad loquendum atque ad tacendum tute habes
portusculum.*

Sed tamen apophoretum in habitu ecquod das? L I P S. Quod illud? A V D. Hoc sollenne dico, de collectione & summulâ, L I P S. Fiat, etsi vix hîc opus.

COLLECTIO

ARMORVM.

VELITVM { Gladius Hispaniensis.
 Hastula, trium pedum longitudine, digitali crassitie,
 ferro molli duodecim digitorum.
 Parma, tripedalis.
 Galea, è pelle aut corio.

HASTATORVM, & { Scutum, latum duos pedes & semis, longum quattuor,
 & interdum palmum.

PRINCIPVM & { Gladius Hispaniensis, firmus mucrone & utrimque
 istu.

TRIARIORVM { Galea area, cum crissis.
 Ocrea

ARMA
 secundum
 genera. Pri-
 mo

Pila duo. Vnum maius Retundum
 vel
 idque Quadrangulum.
 Minus, simile Venatoris hastis.

Omniū istorum longitudo in ligno, tres cubiti; in ferro, totidem. sed pars media fibulis nexa ligno. Mucro hamatus. Triarij ferunt hastas.

Lorica duplex, vel è laminâ area seu ferrea, digitorum vndique duodecim, Pectorale dicta:

Vel ex catenis & squamulis confecta, quæ Hamata. Hæc ditiorum.

EQUITVM { Scutum.
 Hasta.
 Gladius.
 Lorica.
 Galea.

IUSTI

IUSTI LIPSI
 DE MILITIA ROMANA
 LIBER IIII.

DIALOGISMVS I.

Dispositio Aciei & communis ordo, tum via & intervalla: perque ista accessio & recessio.

IE quarto venit meus ad constitutum, Ecce me, inquit, si vnquam auidum nunc audiendi. Aciei enim & pugnae res erit. Subrifi, & cum hac spe, inquam, licet abeas. Vbi in Polybio verbulum? quære, vestiga, non reperies: atque ita cum dux noster & magister deficit, ego subsisto & sileo. AVD. Tunc? & sic me ludum facias? Dicat non dicat Polybius; si viuo ego, dices. LIPS. Flocci & pappi mihi tuæ minæ.

— *ελδύτρεγα αιγες ἀργύρων. AVD. Imò, tu hîc mihi obnoxius, ex promisso. Diuisio & definitio tua volunt, & cum primis ipsa res: quæ nulla est, si ACIEM omittis. Nonne eius causa omnia? nec priora tantum, Dilectus, Ordo, Arma: sed ipsa Disciplina huc respicit, & nihil eâ opus nisi ad fortiter & feliciter pugnandum. Ergo vno verbo mi Doctor, doce: aut. LIPS. Quid facies? AVD. In vincla te dabo, sed hæc brachiorum, nec dimittam, nisi impetrato. LIPS. Omitte, impetrasti: etsi reuera heredo vnde ordiar, quâ progrediar: quia orbita nulla pressa, quam insistam. Cum omnia circumspicio, nihil melius quàm ad Liuium me vertam, qui Latinos & Ro-

* - immu-
 nes capra
 ab aratri.

manos ordines, tum & Acie[m], instruxit. Hæc tu mihi lege, & Polybium dimitte: non sine castigatiunculâ quod rem ipsam præcipuam libarit nec verbo. Causam tamen fortassis habuit, quod ex historiis eius & variis pugnis dispositio hæc potuit esse nota. Sed legito:

Lib. VII.

*Ubi his ordinibus exercitus instructus esset, Hastati
 » omnium primi pugnam inibant. Si Hastati profligare ho-
 » stem non possent, pede presso eos retrocedentes in interuallo
 » ordinum Principes recipiebant. Tum Principum pugna
 » erat, Hastati sequebantur. Triarii sub vexillis confidebant
 » sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas sub ere-
 » ctâ cuspide in terrâ fixas, haud secus quàm vallo septa inhor-
 » reret acies, tenentes. Si apud Principes quoque haud satis
 » prosperè pugnatum esset, à primâ acie ad Triarios sensim
 » referebantur. Inde rem ad Triarios redisse, cum laboratur,
 » proverbio increbuit. Triarii consurgentes, ubi in interuallo
 » ordinum suorum Principes & Hastatos recepissent, exem-
 » plo compressis ordinibus velut claudebant vias, unoque con-
 » tinenti agmine, iam nullâ spe post relicta, in hostem incede-
 » bant. Id erat formidolosissimum hosti, cum velut victos in-
 » secuti, novam repente aciem exsurgentem, auctam nume-
 » ro cernebant.*

Ecce tibi ACIES, quæ definitioni nostræ his verbis insi-
 ta, AD IMPUGNANDVM AVT REPUGNANDVM.
 Nam duplici hac causâ omnis acies instructa, idque vi-
 ctoriæ spe & fine. Pleraque autem ea omnis vno & sim-
 plici ordine disposita, quem hîc habes: ordine dico per
 Genera militum siue classes. Nam

*Hastati omnium primi pugnam inibant.] Non pla-
 nè aut vniuersè verum est, sed primi omnium dumtaxat*

EX

ex statariâ & graui acie. Nam Velites certè ante eos, aut
 leues milites, pugnare soliti: & sic per gradus virium pu-
 gna procedebat. Ab infirmioribus, paullatim ad magis <sup>Ordo in
pugnâ
vni.</sup>
 firmos firmosque ventum. Perpetuus & inuiolabilis fe-
 rè hic ordo, veteri & bonâ quidem re Romanâ. Aliter
 alibi in Liui[o], sed suspectè aut falsò. Falsò hîc, in pugna
 Scipionis cum Syphace & Afrubale: Romanus post <sup>Lib. xx.
Liuij cor-
rupta scri-
ptio.</sup>
 Principes Hastatorum prima signa, in subsidiis Triarios
 constituit. Non est ita. aliter Appianus & Polybius in
 eap[er]se pugna, & disertè statuunt (Polybij verba) Πρῶτον
 πρὸ τῆς τῶν ἀστῶν σημείας, Ἰνὴ δὲ τῶν τῶν περιγίπων τελευ-
 τῶν δὲ τῶν τριῶν: Primum quidem Hastatorum signa,
 post ista Principum, extrema verò Triariorum: atque in-
 ferit, factum id à Scipione κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ ἐστίν: iuxta
 morem Romanorum. Simile Appianus, & nihil certius.
 Corrigatur ergo Liuius: Romanus Principes post Ha- ^{Correcta.}
 statorum prima signa: à Carolo Sigonio quoque ante nos
 obseruatum. Suspectè autem in loco Liuij altero: Pugna <sup>Lib. xxi.
Suspecta
aliter.</sup>
 exorta est, non illa ordinata per Principes, Hastatosque, &
 Triarios. Enimuerò hæc pugna talis inordinata & præ-
 ter mores, nec est vt Liuius ita scripserit. Vereor vt hos
 tales locos non imperitia, sed improvida peritia corru-
 perit cuiuspiam, qui aut vocem Principum attenderit,
 eoque primos fecerit; aut qui Vegetij scripta & monita <sup>Vegetius
aliter ac
prisci or-
dinat.</sup>
 sic locantis: In primâ acie, inquit, pugnant Principes, in <sup>Lib. i.
cap. xx.</sup>
 secundâ Hastati, in tertiâ Triarii vocabantur. Alibi ite-
 rat: Prima acies Principum, secunda Hastatorum. Moneo <sup>Lib. iij.
cap. xv.</sup>
 te, nequid hæc turbent aut offuscent, alio ritu hæc scri-
 pta, & alio sensu. Ritu quidem, qui sub Hadriano aut
 Traiano cœpit (habet hæc pro veteribus, vt obseruabis,
 Vegetius) qui in militiâ multa immutarunt. Sensu au-
 tem,

Lib. III.
cap. XIIII.

tem, vt *Principes* fuerint (ipse met sic definit) *in primo ordine exercitati & veteres milites: Hastati in secundo, circumdati cataphractis sagittarij, nec non optimi milites cum spiculis vel lanceis, quos prius Hastatos vocabant*. Vides diuersa omnia à priscis. & scribit etiam, quos antea *Principes* vocabant.

Antepilani
tunc Prin-
cipes.

Non ergo tunc & tuo æuo? non communiter, sed magis *Antepilanos*. Ex Ammiano: *Antepilani*

Lib. XVI.

Hastati & ordinum primis, velut insolubili muro, fundatis. Alludit in Simplicio quodam, qui anteire decessorem suum omni prauitate studebat: *Hic in cruento certamine cum Maximino, velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium nervis studebat*. Is ergo tunc ordo. & firmat alius Ammiani locus, si emendetur, iste. *Imperator ceteruis peditum firmis medium inter acies spatium, secundum Homerica dispositionem, praestituit*. Quid tu ais? *firmis*? & Homerum aduocas? planissimè aduersus ille est, & infirmos in medio locat. Nota res est. eo què hîc rescribendum, *infirmis*, ad hunc Vegetianum morem. In fronte enim veteres & exercitati illi *Principes*, in medio *Sagittarij & Hastati*, in tergo *Triarij*. Ergo inter firmissimos interiecti infirmi. Non aliter tunc fuit: olim aliter, vt dixi, & pluribus exemplis (quid opus in re notâ?) possim firmare.

Lib. XXVIII

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

Lib. XXIII.

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

* Vide infra
Dial. V.Ammianus
corro-
tus.Recessus
& receptio
in inter-
ualla.

inuento, non fallor, omnes eorum victorias liceat pænè adscribere. Appellat hîc *interualla ordinum*: aliàs, *Vias*.

Vt: *Vias patentes inter manipulos antesignanorum*. Iterum: *Panduntur inter ordines via*. Et in hoc ipso textu quem libamus, *Veluti clauderent vias*. Nec aliud est, quod supra dixit: *Manipuli distantes inter se modicum spatium*.

Quod item de Camillo: *Obuersus in aciem, ordines interequitans*: nempe per hæc spatia. Græci *διαχώρες* vocant. Suidas: *διαχώρες, τὰ διαστήματα τῶν λόγων*. Quæ autem, & quot, & quanta illa? dabo pro viribus, nec rem tam vtibilem patiar hæere in finibus Noctis. Duplicia primùm hæc interualla, *inter Genera*, & *inter Manipulos*.

Inter *Genera*, transuersa erant, post singulum quodque militum corpus. Vt post *Hastatos*, spatium relicto, *Principes* sequebantur; iterum spatium post istos, *Triarij*.

Ergo transuersa illa interualla, dumtaxat bina. Alia inter *Manipulos*, directa spatia aut viæ, & quæ in vno ipso *Genere Manipulum* à *Manipulo* discernabant. Hæc in denis manipulis necessariò nouem erant, vt facilè per te vides. Sed quanta singula? firmiter & solidè nesciò, imò credo pro locis, pro copijs, pro ducis arbitrio variasse. Tamen illa transuersa grandiuscula fuisse dixeris, ex Polybio notante, *Annibalem in pugna Africanâ tertiam aciem* (ita diuiserat, Romano exemplo) *plus stadio à secunda remouisse*. Etsi de Romanis hoc non dixerim, sed probabiliter, quod in positione & sectione castrorum, id hîc fuisse. Quid enim aliud ea, quàm velut disposita acies? Ibi ergo prima via transuersa *Quintana*, *quinquaginta pedum* est: altera *Principialis* siue *Principiorum*, *pedum centum*. Vix ambigo quin tale in acie communiter. & *Principes* ab *Hastatis* *quinquaginta*

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant*.] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnae, inquit, diuisa & per partes. *Hastati* quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & *Principes* excipiebant. In hac re ars omnis & arcantum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic inuento,

Via ordi-
num.
Lib. XII.
Lib. X.Lib. VII.
Lib. VI.Distincta
hec inter-
ualla.Prima
transuer-
sa, & Ge-
nerum.Secunda
directa, &
Manipu-
lorum.Modus eo-
rum &
quantitas.

Lib. XV.

circiter pedes remoti, Triarij ab illis *centum*. Nam hic Prætor erat, & signa, & Principiorum ipsa forma. Opus etiam profectò tali aliquo interuallo ad procedendum aut recedendum, & ne agmina miscerentur. Iam in directis Vijs, aliter atque aliter fuit pro vsu. Si Velites (vt sæpè) interiecti, latiusculas fuisse oportuit, *pedum* xx. aut xxx. Si non, fuerint sanè pedum x. Id quoque pro numero legionum aliter: & vbi hæ multæ; ac quod sequitur, manipuli, spatia non potuère esse magna: imò fortasse Cæsaris & inferiorum æuo, cùm iam non binæ, sed quaternæ, octonæ, denæ pugnarent legiones, diuisio & interualla facta non per manipulos, sed per cohortes. Cogitetur. Sed vsus enim uerò istarum Viarum magnus, & quem Liuius hic proponit. In pugnâ, etsi diuisi ordinibus, tamen vnum omnes corpus statim fiebant, cùm opus: & per vias istas iungebant se, disiungebant. Hoc ita exempli causâ, factum. Hastati premuntur, volo Principes succedere, & istos recipere: statim id fiebat beneficio Viarum. Recedebant enim Manipuli Hastatorum singuli, & auersi leuiter vias Principum ingrediebantur, quas ij laxabant, & ipsi quoque leuiter procedebant. Tum aut retinebant apud se Hastatos, duplicato agmine, aut planè fessos retrò se locabant in grandiore interuallo, ordinibus semper (longus vsus id faciebat) seruatis. Idem in Triariis: si Principes improsperè pugnantes receptarent. Iamne hoc capis? A v d. Propemodum, in vnâ re hæsito, quomodo manipuli manipulos non impulerint in hoc recessu? nisi si in latus flexi & obliqui retrocesserint. LIPS. Nihil horum. video te in vnâ & summâ re falli, quam mea culpa est quòd non prædixi. Censes Manipulos rectos oppositos

vsus &
fructus
Viarum.

Ratiore-
cedendi, &
fructus ma-
nipulorū.

Macedones ita solent, & commodius sic fuisset tractare vtraque manu hastas. Sed nihil muto, & capiamus à situ ipso sic subsidentium scuta in humerum inclinasse. Porrigebant enim & attollebant leuiter sinistrum genu, eoque attollebatur & scutum.

„ *Sub erectâ cuspide.*] Vnicâ voce verius, *sub erectâ cuspide*, Surrecti vox. à surrigendo. In Virgilio: — *tot surrigit aures*. In Lucilio: *Nunquid mustino subrecto que huic opus signo?* malè editur, *subiecto*. Intellegit turpiculas illas res & phallos erectos. In ipso Liuiio: *subrecto mucrone*. Lib. vii.

„ *Compressis ordinibus velut clauderent vias.*] Claudi ergo ordines solent in ipsâ pugnâ, ad vim atque impetum maiorem: ijdem aperiri ad receptum suorum. Tacitus & suo æuo mansisse ostendit: *Sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos*. Sed enim hic quæstiuncula. Triarij, de more veteri, in custodiâ ferè castrorum: quomodo nunc in acie? Dionysius illud firmat: *Οἱ τριάρηοι, ἰνκνιτ, εἰσὶν οἱ πρὸς τὰ βῆματα τῶν στρατοπέδων, οἱς τὰ στρατόπεδα ἐπιτρέπεσι φυλάττειν ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ' ἑς τελευταίους καὶ ἀφεύγουσι διὰ τὴν ἀνάγκην.* Triarij castra seruauit. Lib. viii. *Triarij sunt vetustissimi militum, quibus castra solent commendare custodienda cùm in aciem exeunt, & ad quos postremos confugiunt urgente necessitate.* Iterum: *ἦσαν δὲ τῶν χείρων φύλακες οἱ τριάρηοι λεγόμενοι, παλαιοὶ τε καὶ πολλῶν ἐμπειροὶ πολέμων, οἱς ἐχάτοις, ὅταν ἀπογνώσῃ πᾶσα ἐλπίς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται.* Lib. v. *Erant castrorum custodes Triarij, veteres milites & multorum bellorum vsu docti, quos ultimos adhibere solent rebus desperatis, & cùm nulla spes reliqua.* Custodiæ eius & in Liuiio notabis exempla. Quid ergo? non de more pugnabant? vix apparet, olim quidem. Nam quòd aliquis suspice-

suspiceretur partem ad castra, partem in acie relictam; ægrè potuit. Exigua enim manus, & in duabus legionibus non nisi mille ducenti. Nisi tamen dimidia illa pars relicta, expleta & adaucta fuit Sociorum Extraordinariorum adiectione, itemque Euocatorum aliquot: quod haud temerè opinè. Sed tamen ex Dionysio fenseris, seruatos in castris ad res vltimas, nec nisi in magnâ necessitate ad aciem ductos.

DIALOG. II.

Velites ubi olim & postea Locati. item Equites, & Socij.

HABES totam Aciem, & qualis vulgò, imò semper, in communi isto ordine fuit. **A**VD. Egone totam? imò manca & mutila est, & pleræque partes defunt. Vbi Velites? vbi Equites? vbi Socij? in Liuij aut tuis verbis nihil vidi. **L**IPS. De Socijs, ne mirare. nam pugna hæc in ipsos Socios fuit. Itaque oppositos, non appositos cogitabis: & Liuius dicere nihil potuit. De Velitibus, cum distinctione res explicanda. Fuit Vetus leuis armatura, vt monui, fuit Noua. Hic de Veteri cogitandum, quæ constitit Rorarijs & Accensis. Eorum dispositio paullò alia, quàm postea fuit. nempe non in primâ acie aut viarum interuallis, sed post Triarios, in extremâ acie ipsâ. Liuius clarè dicit in pugna istâ cum Latinis. Qui ergo orsi pugnam? Hastati. qui deinde? Principes. Sed tum Rorarij procurrebant inter antepilanos (ita Liuius) addebantque vires Hastatis & Principibus. Procurrebant inquam, per vias illas & interualla. De Accensis, addit, defessis iam alijs, ab nouissimâ acie procedere ante signa ius-

Discrimen leuis armatura.

Veteris eius dispositio.

fos.

*Ut sæpè ingenti bello cum longa cohortes
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
Omnia sunt paribus numeris dimensa viarum.*

Comparat cum manipulis aut cohortibus explicitis in legione. Quis ergo dubitat, quin certissimo rei rusticæ præcepto, arbores feri velit in quincuncem? Atqui is ordo & situs est alternans ille, quem dixi. Habes de interuallis, in quibus momentum bonæ militiæ Romanæ posui: ego? imò Polybius ipse, cum Flaminium culpat. qui imperitè aciem instruxerat in Gallos. *παρὰ τὴν γῆν, Lib. 11.* inquit, τὴν ὄφρω τὴν ποταμοῦ ποικιλάμην & τὴν ἐνταξίω, διέφθερε τὴν τῆς Ῥωμαίων μάχης ἰδίον, ἔχων ὑπολειπόμην & ἕπον ἄεθς τὴν Ἰπὶ πόδα ταῖς ἀπειροῖς ἀναχώρησιν: Ad ipsam enim ripam & supercilium fluminis aciem disponens, abstulit, quod proprium est Romanae pugnae, locum manipulis ad lenem retrorsum recessum. Proprium hoc esse Romanorum ait: & ita fuit. Quæ gens alia habuit, sic per minutas partes? Atque hoc Liuius in eâ attollit, & Macedonicæ anteponeit: *Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans, facilis partienti quacumque opus esset; facilis iungenti.* *Lib. 12.* Nec aliam sententiam Polybianis istis tribuo: *Ὅσης γὰρ διασπάσου τῆς Ῥωμαίων τάξεως καὶ διωάμεως, τὴν ἀνδρα σιωέβη καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρη μάχεσθαι ἄεθς πᾶσας τὰς Ἰπὶφανείας, διὰ τῆς μιᾶς ἐντάξεως ἀεὶ ἔγγιστα τῶν δύο σημαίων σιωεπισρεφουσῶν ἄεθς τὸ δεόμενον:* *Lib. 17.* Cum enim esset diuidua & seiungi facilis Romana acies, eueniebat singulos & uniuersè & per partes pugnare in omnes aspectus & latera, idque unius instructionis beneficio, semper in propinquo duobus signis se obuertentibus quæ res vocaret. Nam primùm διασπάσου scribit, diuidi facilem Romanam aciem: & verissimum est, ex re &

Liuij verbis. Quid enim facilius quàm manipulos iungere, disiungere, abducere quò libêret? Non vidit vir eruditus, qui rescribi hîc censuit: *δυσδιασπάζε*. quasi hoc magis in laudem, quòd *αγρὲ* solueretur & firma staret. Quod verum quoque, sed alio aspectu, nec hîc habet locum. Addit, *πυγνᾶσσε* quosque in quasque facies. Id quoque verè, si irrupisset & insinuasset per interualla hostis, aut si ipsi seorsim abiuncti. Denique exiguo illo manipuli corpusculo, omnes vtilis, cùm ita vsus. In fine, *δωβὺς* signis se obuertentibus. Ita feci & verti, quod etiam ante nos interpretes. Sed quæ hæc duo signa? vnus nempe manipuli, nec aliud dicit, quàm duos Ordines siue Centurias in vno Manipulo sub duobus signis iunctos. Sed hoc tamen ambiguum, & melius fortasse scribi: *ἐγγυλατᾶν δὴ σημαίων*: *proximis quibusque signis*. Vulgò quidem vnâ voce editur *διοσημαίων*, corruptè.

„ *Hastati sequebantur.*] Dixeri igitur à tergo positos Hastatos, solis Principibus iam pugnantibus. Nec abnuo: sed sæpè aliter factum, & iunctim quoque pugnasse sine fraude opinor.

Subsessio
Triariorū.

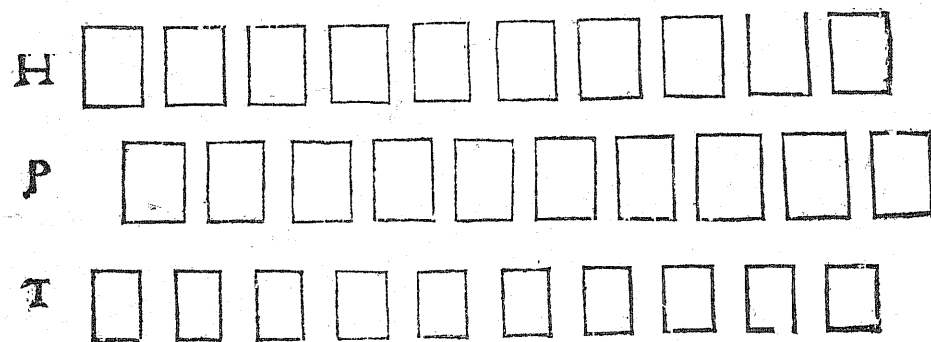
„ *Triarij sub vexillis considebant.*] A quâ sessione Εφεδροῖ, *Tertiarij* explicantur in Glossis: & Varro, quòd *Triarij subsideant*, ab eo *subsidium* vult dictum. Plautus respicit: *Agite, subsidite omnes, quasi solent Triarij*. Causa huic subsessioni in Vegetio: *Triarij*, inquit, *genibus positus solebant intra scuta subsidere, ne stantes venientibus telis vulnerarentur.*

Lib. 1.
cap. xx.

„ *Scuta innixa humeris.*] In mentem aliquando venit legi posse, *innixa humeris*. quasi vellet loribus quibusdam (*τελαμῶνας* Græci dicunt) ab humeris reuincta fuisse.

Mace-

fitos fuisse, Vias item per tria Genera iuisse rectas: est error. Singula Genera Vias suas dimensas habuere, sed non per alia Genera penetrantes. Manipuli Principum claudebant à tergo viam Hastatorum, & liberum per eam aspectum aut excursum habebant: idemque Triarij, per istorum. In quincuncem igitur dispositio ista manipulorum fuit, vt semel dicam. Vide formam:

Iam, aut tardâ manu & mente es, aut certè capis. A V D. Capiò, sed auctorem das qui firmet? L I P S. Non ego sufficio? A V D. Mihi, sed quid si apud alium edissero, & refragetur? L I P S. Fundum auctoremque Polybium dabis, in pugna Africanâ. Attende, vnicus locus est, sed firmus. Ο μὲν πόπλιϑ, inquit, ἔθηκε τὰς τάξεις τῶν ἰδίων δυνάμεων τρέπον τῶτον. πρῶτον μὲν εὐὲ ἀσάτοις καὶ τὰς τούτων σημαίας ἐν διασήμασιν. Ἐπὶ δὲ τῆς εὐὲ πρίγκιπας, πιδείστας σπείρας ἔκατα τὸ τῶν πρώτων σημαίων διάσημα, καδάπερ ἔθϑ ἐστὶ τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ κατ' ἄλλας ἐν ἀποσάσει, δια τὸ πλῆθϑ τῶν παρὰ τοῖς ἐνδωτίοις ἐλεφάντων. Publius ordines copiarum suarum sic instruxit. Primum Hastatos eorumque Manipulos per interualla. post istos, Principes, statuens manipulos non ad priorum manipulorum interuallum (uti mos est Romanis) sed alios post alios recto abscessu, idque ob multitudinem hostilium elephantum. Vide.

Scipio
diuersa lo-
catio.

Scipio, inquit, in hac pugna non seruauit communem receptumque Romanorum morem in manipulis collocandis. Neque enim manipulos ad interualla & vias opposuit, sed ipsos sibi & à tergo adnexuit, vt viæ directæ per omnia Genera sine obstaculo penetrarent. Cur ita? quia elephantum hostium timebantur, visumque pro bono locum iis dari per medias acies, & sine confusione manipulorum agi ad extrema. Et res & causa clara est. Si enim manipuli sollenni more dispositi, incurrisent necessariò in Principes obiectos. Appianus in hac narratione conuenit cum Polybio: λόχοις ὁ ὀρθὸς ἐποίησεν πάντας, ἵνα δι' αὐτῶν ἡ ἰππικὴ δύξις διαθείοιεν: *Ordines omnes rectos instituit, vt per eos equites facilius discurrerent.* In facto consentit; in causâ aliam dat, & ad equites transmittendos. Sed parum est. Liuius mirificè obscurat: *Non cōfertur autem cohortes, ante sua quamque signa instruxit, sed manipulos aliquantum inter se distantes, vt esset spatium quò elephantum hostium accepti nihil ordines turbarent.* Si ausim dicere, non videtur animum habuisse in Polybij animo, aut parùm intellexisse. Certè implicatè scribit. Tamen ea mens. non instruxit confertas cohortes, sed quamque in recto ordine ante sua signa. Nam in vulgari dispositione cohortes non sunt rectæ, nec signa signis respondent: quod faciliè vides si tres quosque manipulos iungis: □□: & ex iis cohortem efficis. Ita enim debes. At erant rectæ in hac Scipionis: □□. Vereor molestus aut putidus esse in istâ minutatim deductione: sed quid faciam? volo intellegi. Virgilij versus comedè succurrunt, qui sunt pro communi hac locatione. Vult arbores aptè poni & feri, idque ad militiæ exemplum:

Virgilio
lax.

21. Georg.

Ut

fos. Itaque hoc ritu, profectò non committebant pugnam Leues isti: quod postea factum, & ratio sic volebat. Pugnant enim fundis, iaculis, & telis quæ eminus mitterentur. Quod autem aliquis dixerit, non semper ita factum, sed in eâ modò pugna, Consule ob causas sic disponente: non apparet id sanè è Liuiio. & Dionysium alibi cùm exâmino, reperio ordinem hunc à Seruio sic fuisse. Nam ille duobus locis, vbi classes recenset & ordinat, ostendit in militiâ & acie quoque sic stetisse. Nam de *Primâ*, cùm censum & arma edidisset, subiunxit: χώραν δε κατείχεν ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγωνιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης: *locum verò in bellis habuit primum, & ante reliquam totam copiam.* Iterum de *Secundâ*: ἐκοσμεῖτο ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τὰς προμάχους: *Ordinabatur in acie post primos pugnatōres.* De *Tertiâ* pariter, χώροι καὶ στάσις τέτων ἐν τοῖς μάχαις μετὰ τὰς ἐφεσώτας τοῖς προμάχοις: *locus horum & statio in pugnis iuxta eos qui post Principes.* De *Quartâ* denique: στάσις ἔχει ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑσάτην: *locum in certaminibus vltimum habet.* Quid ergo *Quinta* Dionysi? τῆς, inquit, ἔξω τάξεως ἕταξε σφετερεύειν: *hos extra ordinem iussit militare.* Eadem, & totidem ferè verbis, postea iterat in iudicio Coriolani. Quæ ego adduxi fusiùs, vt semel de origine & ordine militiæ priscae constet, & quomodo is paulatim mutarit. Ergo Seruij instituto, ditissimi quique in primâ acie, & hoc est quòd Varro *Principes* deducebat, & * *olim à principio gladijs pugnas* adseuerabat. Sequebantur ordine opum alij, & in extremo denique ij viliores & pauperes, & qui leuib. telis pugnant. Sed qui isti extrâ ordinem *Quintani*? Accensi, ex Liuiio, & qui iustus etiam miles non erat. Olim hæc ita. sed cùm mul-

Lib. IIII.

Lib. VII.

Lib. IIII.
de LL.

* Vide supra lib. III.
Dial. I.

h ta in

ta in eo ordine damnanda vsus & ratio docuissent, tempore mutarunt. Quæ enim ratio, optimos ditissimosque omnes exponere periculis, in primâ acie obiectos noluerunt, & Principes secundo loco statuerunt. Postea etiam ætatum discrimina magis spectarunt, & redierunt ad morem, quem in Liuius vides. Sed nec ibi steterunt. res docuit Leues propugnare debere, atque eo exemplo Velites à Triarijs remouerunt, & ad principia locarunt. Vbi? aut quomodo? distinctè hoc dicam,

Varia locatio Velitum.

Ante signa.

Lib. xxxviii.

Ebid.

Lib. xxx.

In Syriac.

In cornibus.

Lib. ii.

quia variauit. Triplex ferè eorum locatio. Interdum ante omnia signa, & in fronte. vt pugnâ Manlij in Gallogræcos, apud Liuium: *Ante signa modico interuallo Velites erant.* Iterumque: *Consul primâ in acie locatâ Leues armatas.* Interdum mixta primis manipulis, aut potius insita in iam dictis Vijs. Liuius pugnâ Africanâ: *Vias patentes inter manipulos antesignanorum Velitibus complet.* Sallustius pugnâ Metelli cum Iugurthâ: *Inter manipulos funditores & sagittarios dispersit.* Appianus pugnâ cum Antiocho: *Ἀναμειχθέντες ὅ τε ἅπασιν ψιλοὶ τε καὶ ἑξόται πολλοί: Intermixti erant omnibus Velites & sagittarij multi.* Denique interdum, non in Vijs sparsi, sed in cornibus positi iunctim. Vt pugnâ Cannensi Appianus: *μέγας ἕκαστον αὐτῶν εἶχε τὰς περὶ ἐν μέσῳ, τὰς δὲ ψιλὰς καὶ ἰππέας ἕκατέρωθεν: Quaque pars habebat pedites (grauiores) in medio, Leues & Equites utrimque in cornibus.* Crebra ea dispositio, vt obseruabis: & Vegetius vt sollennem recipit: *Funditores, inquit, & Sagittarij præcipuè in cornibus locabantur, à quibus pugnandi sumebatur exordium.* Sed ubicumque positi, prodire ante alios soliti & pugnam committere, cum datum signum. Polybius: *Ἀμαρτὰ τὰς ἀκοντίας προελθόντας ἐν τῶν Ῥωμαίων στραπέδων,*

κατὰ

κατὰ τὸν ἰθυσμὸν, ἰσακοντίζειν: Vnâ cum eo, quòd Iaculatores prodeuntes è Romanis legionibus, iuxta morem, eiaculabantur. Ostendit morem hunc fuisse, etiam priusquam Velites propriè dicti instituerentur. Itaque siue manipulis insiti, siue cornibus affiti, procurrebant, & vnâ cum Equite ferè pugnabant. Cedentes autem inter legiones recipi solent, & à tergo poni, aut iterum aliâ procurrere. Ipse Eques, quid? dupliciter ferè locatus. Primò in cornibus, ita vt legiones socioque medios haberet. Quæ ordinaria ferè positio, & in superuacuum adduxerim exempla. Altera, vt à tergo interdum ponerent, spatij relictis inter manipulos, aut & legiones, quâ possent cum impetu emitti. Id fiebat fallendo hosti, & vt improuisa res esset. Liuius: *Dictator reliquerat interualla inter ordines peditum, quâ satis laxo spatio equi permitti possent.* Idem: *Hispani inter cornua & mediam aciem interualla patentia satis latè fecerunt, quâ equitatum, ubi tempus esset, emitterent.* Et Romani more suo exercitum cum instruxissent, id modo hostium imitati sunt, vt inter legiones & ipsi patentes equiti relinquerent vias. Ad hanc dispositionem Velitum Equitumque, imò & legionum, Panegyricus scriptor facit, ad Theodosium: *Ecce lux tandem, & iam omnis campus horrebat. diuisi in cornua equites, leues ante signa Velites, disposita manipulatim cohortes, & gradu pleno ferentes agmina quadrata legiones.* Item Apuleius: *Cum tuba bellum cecinit, protinus unusquisque competens capessit officium. Velites executione adornant ordines, principes curant, equites ordinibus præsumunt.* Quæ in mendo, & fortè purganda: *Velites excussione adornant, ordines principes curant, equites ordinibus præeunt.* * Præire inquam equites ordinibus malo, quam

Equitum locatio.

In cornibus. A tergo.

Lib. x.

Lib. xxxii.

De Mundo.

Tentata

emendatio

Apuleij.

** Nam*

procurre-

re cum Vel-

tibus se-

lent.

h 2 præesse,

præesse, quia res magis sic fuit. Tentabam etiam: *Uclites excutunt, adornant ordines.* Sed fortasse in verbis ijs altior aliqua plaga, mihi nunc non sananda. Ad interrogata tua perêgi, nisi de Socijs: quod vno verbo potest. Stetêre enim plerumque in Cornibus & ad latera legionum, ipsi diuisi in cohortes, fortasse & Manipulos, vt legiones. Liuius: *Romani mediam aciem, Latini cornua tenuerunt.* Atque hinc est, quod ipsas Alas siue agmina sociorum *Cornua* appellata Polybius scripsit. Quid tamen, cum nulla media acies, & duo cornua tantum? Sæpè id, imò plurimum olim, cum duæ Romanæ tantum legiones. Tum scilicet, exteriores cuiusque cornu partes Socij tenebant. Atque hæc, vt dixi, plurimum. nam & in fronte, aut aliter, socios positos leges, pro loco aut vsu. Liuius: *Dextera Ala in primâ acie locata est, in subsidijs duæ legiones.* Idem de Equitibus. Quid te moror? numquam mihi res facta, si diductè omnia prosequar. Contraho, & tuæ obseruationi aut industriæ, cum viam feci, quædam relinquo.

DIALOG. III.

Signa quot, & ubi fuerint. Antesignani & Postsignani.

AVD. Magna mihi, fateor, lux affulsit per hos sermones; nondum plena. Sed vt solem sæpè cum se explicuit, alia nubes excipit & intercipit: sic fit huic menti. Priora perrupi, & iam video: obnubilat de *Signis & Antesignanis.* Dic sodes, vbi illa locata, & qui isti? LIPS. Addam & hanc operam, & per me nihil deerit (pro copiâ quidem) quo minùs rem totam & ex asse cognoscas. De Signis ita habuit. Duplicia illa olim, Pe-

ditum

ditum & Equitum. Peditum, iterum duplicia: Manipulorum, & totius legionis. Manipulorum fuêre, perticæ cum ligno transuersario suprâ, ferè in crucem. Quibusdam, dextræ, corollæ, aut alia ornamenta in vertice superposita, plerisque clypei rotundi, siue imagines ad perticam adfixæ. Da mihi veniam ne hîc fusiùs describam: alibi fiet. Legionis totius, Aquila fuit: id est alitis eius effigies siue corpus ex argento vel auro, summæ perticæ insistentis, & pede altero fulmen sæpe tenens. Hæc Peditum signa: Equitum, vexilla fuêre, siue quadri ad hastam volitantes pannuli, ritu ferè hodie in Bandis equitum nostrorum. A V D. Cohortium ergo Signa omittis? LIPS. Quia res antiquas tracto, nec censeo olim fuisse. Aut cedò mihi imaginem alibi in lapidibus aut nummis. Nisi tamen similia quædam manipulorum fuerunt, sicut in Prætorijs cohortibus video sculpi. Neq; enim liquida mihi tota res: cum in Tacito legam: *Una tres aquilas & signa cohortium locant.* Iterum: *Concionem discedere in manipulos iubet. vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes.* Sed ego credam, Cohortium ibi signa, non nisi hæc Manipularia esse: ideò sic dicta quia è manipulis cohortes. Tamen labente æuo non abnuo propria sua cohortibus fuisse, sed nouâ & distinctâ formâ. Vegetius: *Dracones etiam per singulas cohortes feruntur ad prælium.* Dracones habes, sed qui non ante Traiani aut illud æuum in Romanâ militiâ conspecti. Qui Lucanum aspexisse putant, scribentem:

— per signa decem felicia castris:

& explicant, totidem cohortium signa: id est decem: quàm illi pueriliter errant? Nam ibi quidem iuramentum est per signa felicia decem castris, siue decem annis. Ergo

h 3 non

Sociorum
positura.Lib. xxx-
vlii.

Lib. xxxi.

Peditum
signa.Equitum
signa.An cohortibus
olim
seorsim
signa?

i. Ann.

Ibid.

Vix videri.

Postea
fuere.Lib. i.
cap. xlii.

Lib. i.

non nisi manipulorum olim signa, quod ad pedites quidem attinet, & ea in numero de quo * supra disputavi. Legionis etiam totius non nisi vna aquila: nec Socij, cum in alijs pares, eam habuerunt. Ideò improvidè à Lucano scriptum aliquis cenfeat, de Arimino à Cæsare capto:

* Lib. II.
Dial. VII.
Aquila
vna legio-
na.

Lib. I.

Ut nota fulsere aquila, Romanæque signa.

Nam vna profectò fuit, nec tunc apud Cæsarem (consensu omnium) non nisi legio vna. Sed aut improvisio, ut dixi; aut de industriâ enallage quædam poëtica numerorum. Sanè per Aquilas, legiones ipsas numerant.

Bell. Hisp.

atque ita Hirtius: *Er at Pompeij acies tredecim aquilis constituta:* significat & valet, totidem legionibus. Sed hæc clara; illud magis obtenebrat de Signorum loco. Tu Polybi cur hæc filuisti? verbo vno docere & firmare

Signa vbi
posita.

nos poteras, qui nunc pendente vestigio imus & quaerimus per coniecturas. Dixeris in principio fuisse, ex eo quòd in agmine anteibant. Liuius: *Dictator signa efferri, ac sequi armatos iubet.* Clarum est præire. Sed & in

Lib. X.

X. Hist.

Tacito, de ardore militum scriptum: *Nolle requiem, non expectare ducem, anteire signa, urgere signiferos.* Quod præter morem factum ostendit, & cupidine pergendi. Simile in Statio:

Lib. VII.

— *retro vexilla tubæque*

Post tergum, & litui bellum inuenere secuti.

Sic ergo in agmine: an non idem in acie? haud profusus, nec credam nuda & prima signa statim obiecta hosti. Munita fuerunt, & vallum aliquod, ut sic dicam, viro- rum obiectum. Atque ij sunt, quos passim legimus *Antesignanos*. Non enim ipsi Leues aut Velites eâ voce capiendi, & discernit palàm Varro: cuius versus hosce (versus

Antesi-
gnani.

(versas enim sunt Trochaici scazontes) in Nonio legas:

*Quem sequuntur cum rotundis Velites leues parmis,
Antesignani quadratis multis insignibus tecti.*

Vbi corrigam *quadrati*: & ipsos Antesignanos ita appellari credam, quia manipuli eorum tali formâ (postea discas) & situ quadro: aliter sanè quàm Velites, qui incompositi & sparsi. Facit etiam *multis insignibus tectos*, quod ad Cristas galearum, (æcipse deerant Velitibus) referas aptè, siue & ad insignia scutorum. An & Insignia hîc ipsa militaria Signa? sed quod primò dixi, propiùs verum puto. Antesignani ergo prima acies, & qui positi ante signa, iisque propugnandis. Ideò Dionysius alijque Græcorum προμαχες τῶν σημείων vertunt, *propugnatores signorum*: siue etiam προτάκτες, *propositos*.

Liuius hoc satis dixerit: *Pugna orta est non illa ordinata* Lib. XXV

per Hastatos Principesque & Triarios, nec ut pro signis Antesignanus, post signa alia pugnaret acies. Itaque duplex velut acies aut diuisio in quoque Genere, *Antesignanorum & Postsignanorum*: à situ scilicet & loco, cum signa remota paullum à principio, & circa medium essent. In quoque dixi Genere. quod ipsum clarè Liuius: *Cadunt Antesignani, & ne nudentur propugnatoribus signa, fit ex* Lib. I X.

secundâ prima acies. Arbitror enim dicere, quod pulsus Hastatis in periculo eorum signa versabantur, nisi Principes excepissent. Et sanè cum quisque manipulus signum aut signa sua habuerit; nonne probabile in acie sub ijs & ad ea stetisse? Tamen dubitatiuncula hîc aliqua è verbis Liuij, narrantis pugnam Scipionis Africanam: *Vias patentes, inquit, inter manipulos Antesignanorum Velitibus complet.* Factum totum considera. profectò inter ordines Hastatorum omnium interpositi Ve-

Lib. XXX.
Lin. ij locus
considera-
tus.

lites,

lites, non autem exigua eâ parte, quâ propriè dicti *Antesignani* erant. Itaque Polybius hæc ita refert: τὰ διασημαία τῶν πρώτων σημαίων ἀνεπλήρωσε ταῖς τῶν ὑποφορέων σπέρας: *Intervalla primorum manipulorum implevit Velitari manu*. Ex quo inferas totos Hastatos venisse etiam in hoc nomen, quia positi ante præcipua & plurima signa. Hoc sensu Liuium alibi exaudio: *Legionum Antesignani pila coniecerunt*. Item Cæsarem: *Unius legionis Antesignanos præcurrere, atque occupare eum locum iubet*. Iterum: *Adolescentes, atque expeditos ex Antesignanis electos milites, inter equites præliari iussit*. Quæ etsi aliorum trahi possunt, tamen intuenti propius totum corpus anterioris aciei apparebit sic dictum. Pro priore tamen illo sensu etiam *Prosignani* Frontino: *Sulla triplicem peditum aciem ordinavit, relictis intervallis propter leuem (ita legendum est) armaturam & equitem, quem in novissimo collocaverat, ut, cum res exegisset, emitteretur. Tum prosignanis, qui in secundâ acie erant, imperavit ut densos palos defigerent*. Intellegit Principum Antesignanos, ut narratio quidem præfert: nisi velimus triplicem aciem fuisse, & quamque triplici Genere suo distinctam: ut, si legiones aliæ post alias. Lego & *Postsignanos* in Ammiano: *Cum ad alios Postsignanos in acie locatos extremâ venisset*. Iterumque: *Postsignani nostri, qui editiora collis tenebant*. Quos dixeris ipsos Triarios esse, aut certè totum illud post Aquilas & præcipua signa agmen. Signa igitur sic locata, ut ostendi, cuiusque manipuli circa medium: item Aquila circa medium totius legionis, & vbi Imperator.

DIALOG.

DIALOG. IIII.

Ducum, militumque locatio distinctè: & pœna qui ordinem liquisset.

AVD. Ergone Imperator mediâ eâ parte? LIPS. Probabile est, & exempla ostendunt. Virgilius:

— medio dux agmine Turnus

Imp. medius.

Vertitur arma tenens.

Ratio etiam vult, ut ibi sit unde prospiciat & mandet facillimè in omnes partes. qui locus medius est, sed paullum tamen ad finem magis admotus. Nam inter Principes & Triarios, ante aquilas, stetisse censeo Imperatorem. Argumento, quòd is eius situs in castris, ante Principia dico & aquilas. Itaque & Sallustius de Catilinâ: *Ipsè cum libertis propter aquilam adsistit*. Cum libertis, quos fidos habebat & ad sui custodiam: sicut Imperator Ablectos apud se & quosdam Euocatos. Sed vbi Legati & Tribuni? item iuxta Imperatorem: nisi tamen Legati curarent & præpositi essent certæ alicui legioni aut cornui, quod sæpe. Tunc enim in medio eius, loco Imperatoris agebant. Quod idem aliquando in Tribunis, ut huic aut illi parti præficerentur. Sed vulgò credo retrò Principes stetisse, quo ordine in castris: & iuxta eos, fociorum Præfectos. Tacitus indicat: *Ante aquilam Præfecti castrorum Tribuniq; & primi centurionum, ceteri iuxta suam quisque centuriam*. De ingressu Vitellij eiusque exercitus in urbem scribit: qui compositus & sub signis. Notes inibi primopilos (ij sunt *primi centurionum*) ad aquilas suas stetisse: ceteros in manipulis & centurijs suis. Liuius quoque pro hac mente:

Iuxta aquilas.

Legatorum locus.

Tribunorum.

III. Hist.

Duces

Lib. III.

Duces legatique, & quod circa signa roboris de exercitu fuit, Thufculum petiere. Intellegit Tribunos, Primopilos, & Triariorum Centuriones, & fortasse Triarios ipsos, quorum custodia aquila erat & præcipua signa. At Centuriones ipsi vbi? Tacitus dixit, *iuxta suam quisque centuriam*: id est, opinor, in capite ipso. Nam credo à fronte Centuriones præiuisse & curasse, vt Optiones eorum à tergo. Argumentum à castris. vbi item in manipulis primum locum, & sedem habent. Et sanè si *ordinum ductores* propriè, anteeunt & ducunt. Seneca alulit: *Quo quisque genere honestior, famâ, patrimonio est, hoc se fortius gerat, memor in primâ acie altos ordines stare.* Idem alibi: *Quid si militare nolis nisi Imperator aut Tribunus? etiamsi alij primam aciem tenebunt, te fors inter gregarios posuit.* Vbi aliàs etiam scriptum, *inter triarios*: haud improbè. et si prior lectio magis pro mente Senecæ videtur. & Non es, inquit, inter primos in republicâ, nec vt Imp. Tribuni, aut Centuriones: tamen inter gregarios & vulgus militas: milita igitur. Nec ea ibi sententia, tamquam Imp. aut Tribuni sint in primâ totâ acie: non: sed primi in suo extremo ordine, scilicet Triariorum. Et si fateor interdum honestissimos, gloriæ aut exempli causâ, in primam ipsam aciem iuisse, ac pugnasse. Idem Seneca: *Prima acies Pompeianarum partium Senatus.* Multi enim Senatorij in illis castris, non legitimi milites sed voluntarij, & quasi Euocati: atque ij, ait Seneca, inter primos Centuriones & fronte aciei steterunt. Fecit hoc & Catilina, sed causâ aliâ: *Centuriones omnes lectos & Euocatos, præter à ex gregarijs optimè quemque armatum in primam aciem subducit.* Ecce Centuriones omnes lecti, & Euocati in fronte statuuntur, sed præter morem

Centurio-
nary.De con-
stant. cap.
cap. vii.De Tranq.
cap. III.Seneca
explicatus.

In Epist.

morem sanè. nisi esset, cur Sallustius signanter narra-
ret? Sed fecit ipse, vt robur omne illuc haberet, & vi per-
rumperet ac laceraret. Non ergo omnes ibi de more
Centuriones, imò tantum Hastatorum: sed nec Euo-
cati omnes, dumtaxat qui aut sponte vellent, aut qui
manipulo pro Centurione essent. Talis Craffinus in ex-
ercitu Cæsaris, qui proelium commisit, & *manipulares
suos se sequi iussit.* Atqui ille euocatus: & pugnauit ta-
men in legione Decimâ, in quâ primum pilum duxerat,
inter primos. Aliàs, ipse Cæsar Euocatos Pompeij totâ
acie dispergit. AVD. Video locatos iam Duces singil-
latim: sed hoc adde, in equis an pedibus pugnarunt?
nam videor legisse de equis. LIPS. Distinctè hoc dicen-
dum est. Imperator ipse plurimum in equo. & sic Li-
uius de Camillo: *In equum insil t, & ante signa obuersus
in aciem ordines interequitat.* Et hoc sine Imperatorij illi
equi, de quibus dictum. Ipsi Tribuni sæpe in equis.
Cæsar: *A Tribunif militum reliquique equitibus Romanis
atque Euocatis equos sumit.* Vides equos habuisse: imò
interdum inter equites pugnasse. Liuius: *Equites deci-
bus Tribunis haud multo plus hostibus quam suis præbuerunt
tumultus.* Quod an in omnibus tribunis verum fuerit,
nescio: fortasse in ijs tantum, qui ordinis & loci eque-
stris: plebeij, steterint pedites inter suos. Sed de his Cæ-
sar quoque capiendus: *Cæsar primum suo, deinde omnium,
è conspectu remotis equis, vt equato periculo spem fugæ tolleret.*
Intellegit de Ducibus alijs & Tribunis. Fecit idem Ca-
tilina apud Sallustium: *Remotis omnium equis, quò militi-
bus, ex equato periculo, animus amplior esset, ipse pedes exerci-
tum instruxit.* Sed & Spartacus fugitiuorum Imp. apud
Plutarchum, pugnâ in Craffum, *admotum equum gladio*

Imperator
in equo.

Lib. vi.

Sæpe &
Tribuni.
vii. Gallie.

Lib. x.

Lib. z.

In Craffo.

Lib. xvi. *confodit, eadem causâ. Legi & in Ammiano: Alemanorum impeditum fremitus indignationi mixtus auditus est, vociferantium relictis equis secum debere versari regales, ne si quid contigisset aduersum, desertâ miserabili plebe, facilem discedendi copiam reperirent. A V D. Teneo iam de Ducibus: ipsi gregarij milites quo ordine? & an quisque se locabat in suo manipulo vbi vellet? Lips. Minimè nec dubito quin hoc quoque compositè, vt alia fuerunt. In Vegetio lego: *tirones secundum matriculæ ordinem in aciem dirigi.* An secundum ordinem quo lecti & adscripti? an potius matricula hæc fuit ordinis à Centurione instituti? Nam ipsum credo suos iuxta vires, & pro iudicio, locasse, certis quemque locis, quos in acie & agmine tenerent. Ni hoc esset, quomodo Liuium illud verum? *Sed signa undique corbant, & notis ordinibus in veteri disciplina militiæ, iam sine præcepto vllius suâ sponte struebant aciem.* Nouisse quemque ordinem & locum dicit: nec potuit, nisi certum & vnum. Eo fine hoc exercitium, quod in eodem Liuiio, cum crebrò decurrere milites cogebant, vt tirones assuescerent signa sequi, & in acie agnoscere ordines suos. Quos quidem ordines pertinaciter seruabant. eoque Cæsar, cum de Hispaniensi milite scripsisset: *Genus erat pugna militum illorum, vt magno impetu procurrerent, audacter locum caperent, ordines suos non magnopere seruarent: tum denique de suis & Romanis subiunxit, perturbatos eos fuisse insuetos huius generis pugnae. Circumueniri enim sese ab apertolatore procurrentibus singulis arbitrabantur. ipsi autem suos ordines seruare, neque ab signis discedere, neque sine graui causâ eum locum quem ceperant, dimitti censuerant oportere. Imo verò mors pœna erat, si qui reliquissent.* Iosephus: *Οἱ νόμοι δὲ αἰεὶ καὶ τῆς**

Militum certus ordo.

Lib. i. cap. xxvi.

Lib. ix.

Eum quisque nouerat.

Lib. ix.

Sedulo seruabat.

i. Ciuil.

Pœna deserentibus. Lib. v. Excid.

ἑξαχύ-

ἑξαχύπῃ τῆς τάξεως παρακινήσασθαι θανάτῳ κολάζουσι: Leges Romanae semper eum qui vel leuiter ordine excesserit, morte puniunt. Hegesippus hoc vertit: Legibus egredienti ordinem præscripta mors est. Tacitus: Qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Quod idem in agmine seruabant. Tacitus de Corbulone: Legiones veterem ad morem reduxit, nequis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. Idem: Vexillum ad ripam vertit, pro desertore fore clamitans si quis agmine decessisset. Et si non mors hîc semper, sed minor pœna. Liuius de Scipione Numantino: Quem militem extra ordinem deprehendisset, si Romanus erat, vitibus; si extraneus, fustibus cecidit. Quod intelligendum, vbi minor excessus & aberratio. quòd si maior, profectò desertionis pœna mors erat. Quis autem in eâ, distinctè Appianus: τῶ νόμῳ λεπτοσθένων ἐν τοῖς πολέμοις ἠγεμένους τὸν ἀποχωρῆσαι πορρωτέρω σάλπιγγος ἀκοῆς: Lege desertorem habente, qui longius quàm unde tuba audiri posset, excessisset. O prisci, ò nostri mores, quàm diffidentis? Hodie nihil tam impune quàm vagari, prædari, rapere: olim mors leuiter abeunti. Nec Romani solum hîc seueri, sed etiam Græci, qui hos tales ignominiam notabant. Demosthenes: Ὑμεῖς τὸν λείποντα τὴν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τάξιν ταχθεῖσαν, ἀτιμον ὄϊεθε προσήκον εἶναι καὶ μηδενὸς τῶν κοινῶν μετέχον: Vos eum qui ad signatum à duce ordinem deseruerit, infamem iudicatis esse debere, nec vllam reip. partem attingere. Atque id, opinor, quia periuri. Atheniensibus enim solenne hoc iuramentum ante militiam: μήτε ἱερὰ ὄπλα καὶ ταρχυῶν, μήτε τὴν τάξιν λείπειν: nec sacra arma dedecore affecturos, nec ordinem deserturos: quod ita in Lycurgo Rhetore aduersus Leocratem scriptum. Sed & Lacedæmonijs legem Demaratus apud

xii. Ann.

Pœna in agmine. xi. Ann.

i. Ann.

Epit. lvii.

Quatenus aliquis deserit. In Punic.

Græcis simile. Orat. de Rhodior. liberti.

Et Spartanum.

Lib. vii. Herodotum recenset: ἔ φεύγειν ἔδεν πλῆθος ἀνδρῶν ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντες ἐν τῇ τάξει ἐπικρατέειν ἢ δολοῦσθαι: non fugere ullam virorum multitudinem in acie, sed stantes in ordine vincere aut mori. Duræ leges, inquit. duræ, sed vtilis: & istæ sunt quæ viros, quæ milites pepererunt, gentium hominumque victores. Nec miror de prisco illo æuo. ecce & Iulianus Imp. suo iam prauo & laxo, Lib. xxiii. decem milites ex his qui fugerant, ex auctoritate capitali addidit supplicio, secutus veteres Leges. Narrat in rebus eius Ammianus. A V D. Quàm vellem sub talibus legibus nostri milites? L I P S. Quid ita? A V D. Vt aut alij essent, aut non essent.

DIALOG. V.

In occasione de Signis dictum, de formâ eorum singillatim, de cultu & religione.

AT enim alia etiam hîc mihi cupiditas. L I P S. Non amo cupidos. A V D. Imò, vt Lucilius ait,

— cupiditas

Ex homine, cupido ex stulto numquam tollitur.

Honestâ hæc nostra cupiditas, & discendi amor. De Signis deserendis agis, antè de locandis: dic semel & explica quæ ipsa Signa. Distulisti? sed res postulat, & ego. L I P S. Atqui ad Pugnam ego iam ibam. & vereor ne vt oculi, qui huc illuc flectuntur, parum intendunt: sic ego minus aliquid in præcipuâ re videam, tuâ auocatione. A V D. Culpa hæc mea fuerit, recipio: * ἄ δ' ἐν πο-
Quod in pedibus est, eat & currat.
 σὶ ἴτω τέχον, vt ait Pindarus. L I P S. Tu quidem si me iubeas sidera exhibere, credo debeam: ita quod cœpisti vrges. Obtempero igitur Eurystheo meo, & scito, Duplicia

plicia in militiâ nostrâ Signa esse, *Peditum Equitumque*. Peditum item duplicia, *Legionis totius & Manipulorum*. Signum legionis, Aquila, vt suprâ tetigi: nec nisi vnius Aquila legionis. vna. Imò nec sociorum quidem, & quia hæc præcipui imperij signum, subiungi sub eam socios voluerunt & auxilia, non seorsum habere. Huius origo variè petitur. A Ioue alij, qui hanc insigne militiæ habuerit; quidam à Troianis, ego fortasse nihil errem, si aut ipsos à se Romanos reperisse dixerim, aut vicinorum exemplo. Sanè rapacium aliquot animalium effigies adsumi & præferri, bello conuenit: & video variè olim fecisse Romanos. Nec enim solam Aquilam prisca illi, sed plura eiusmodi animalia prætulere, nata in pugnas aut raptus. Plinius hoc docet: *Romanis Legionibus aquilam* Alia quoque animalia olim. *C. Marius in secundo consulatu suo proprie dicauit. Erat & ante à prima, cum quattuor alijs Lupi, Minotauri, Equi, Apri,* Lib. x. cap. 1111. *quæ singulos ordines anteibant. Paucis antè annis sola portari in aciem cœperat, reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit.* Notanda nobis monitio hæc Plinij, & miranda. An non mirer rem tam nouam esse, & diu post Polybij æuum, de eximiâ & solitariâ hac dignitate aquilæ: & tamen non ipsum, non Liuium aut Dionysium, aliorum illorum signorum meminisse? Atqui Incertum, vbi ea. fortassis cohortium illa fuerunt. Non potest: cum quattuor ea tantum nominet Plinius, cohortes autem decem sint: sed & addat, *singulos ea ordines anteisse*. An ergo manipulorum? id dicendum sit: aut fortasse ad veteres illos ordines & Genera militum Plinium respexisse, cum instruebantur (anteà monui ex Dionysio) per quinque suas classes. Etsi postea etiam quinque ordines, in ipso Liuiio explicati, nempe *Hastati, Principes, Triarii,*

Triarij, Rorarij, Accensi. An ergo fortasse singuli isti discretum tale signum habebant? sed Triarij ipsam Aquilam? qui volet, examinet: in Festo quidem lego: *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello inter quos pax fieret casâ porcâ fœdus firmari solebat.* Ecce & ille quintum locum tribuit: ergo inter Accensos esto. Nam in manipulis aut cohortibus, vbi denarij sunt numeri, non habeo aptare hoc discrimen. Nominat & Festus *porcum*, qui Plinio est *Aper*. Idem & de * Minotauro commemorat: *Minotaurus*, inquit, *inter militaria signa, quod non minus occulta esse debeant consilia ducum, quam fuit domicilium eius Labyrinthus.* Bellè hæc dicuntur. sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus & fabella hæc innotuit? Vide ne verè, non Minotaurus, sed taurus fuerit: vti alia animalia illa nota Italiae, & capta ob causam quam dixi. Certè & Taurus robustum ac ferox animal, atque aptum pugnae: nec aliter etiam Germani priscae *imagines ferarum* habuisse à Tacito scribuntur inter signa. Sed Aquilæ hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Persis regale hoc signum: atque ita Xenophon de Cyro: *ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον αἰετὸς χρυσεὸς ἐπὶ δόρατι μακρῆ ἀνατεταμένῳ. καὶ νῦν δὲ ἐπὶ τούτῳ τὸ σημεῖον πᾶσι βασιλεῖσι διαμένει: Erat ei signum aquila aurea in hastâ longâ extensa. Et nunc quoque ipsum hoc insigne Persarum regi manet.* Iterùm Xenophon in rebus Cyri minoris: *καὶ τὸ βασιλείου σημεῖον ὄρνιθός ἐστιν, αἰετὸν πᾶσι χρυσεὸν ἐπὶ πέλτις ἐπὶ ξύλων ἀνατεταμένον: Regium insigne videre se dicebant, aquilam auream impeltâ super hastam extensam.* Sed quomodo hæc in peltâ depicta in eâ aut sculpta? an super peltam imposita, & velut pedibus ei insistent? quod voles, arbitrare. Meminit

* Etiam Vegetius lib. 1. 1. cap. vi.

Aquila Persarum.

vii. Pæd.

x. Anabaf.

nit Curtius, de Dario: *Inter hæc aquilam auream pinnas extendenti similem sacraverunt.* Talis omnino Romana, vt *ad eam redeam, quæ summæ hastæ insistebat ex auro vel argento, & fulmen sæpe vnguibus tenebat, quasi iaculatura.* In Nummis M. Antonij & Augusti sic ap-

Lib. 111.
Forma Ro.
Aquila.

pâret: sed & in Dione alibi lêgi inter prodigia tristiora, *aquilas fulmina è pedibus abiicisse & remisisse.* Sed nec corpus ipsum aquilæ magnum, cùm Florus scribat, Clade Varianâ, *signiferum aquilam intra balthæi sui lateras gerentem in cruentâ palude delituisse: ne scilicet potirentur eâ hostes.* Tale in Silio, pugna ad Thrasymenum:

*Occulere interdum & terra mandare parabat,
Sed subitis victus telis labentia membra
Prostravit super, atque illatâ morte tegebat.*

Lib. vi.

Hæc forma Aquilæ: nisi quòd in Dione tamen intricatum aliquid de sacello vel ædiculâ, in quâ eam locat. O γὰρ αἰετὸς, inquit, ὠνομασμένῳ, εἰ δὲ νεῶς μικρῆς, καὶ ἐν αὐτῷ αἰετὸς χρυσεὸς ἐνίδρυται, καθίσταται τε ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τῆς κατάλογος στρατοπέδοις, καὶ ἐδαμόσε ἐκ τῶν χειμαδίων, πλὴν ἐπιποσύμπας ὁ στρατὸς ἐξίσι, κινεῖται, καὶ αὐτὸν εἰς ἀνῆς ἐπὶ δόρατος μικρῆς ἐς ὅξυ τὸν σύρακα ἀπηνυμένῃ, ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπύγνυσθαι, φέροι. *Aquila quæ dicitur, est sacellum exiguum, & in eo aquila aurea locatur, statuiturque in omnibus ordinarijs legionibus, nec quoquam ex hibernis effertur, nisi cùm omnis legio exit, quam vir unus in hastâ parvâ*

Lib. xv.

k lim

lim μακρῆ in Græco, id esset *longâ*) cuius inferior cuspis in acutum desinit ut in terram defigi possit, portat. Dico intricatum hoc de sacello. vbi enim in Numis vsquam talis effigies? quin nudæ eæ conspiciuntur (& centenæ aliquot exstant) sine tegmine vlllo sacelli. Nonne etiam prægraue hoc pondus ferenti fuisset? In columnâ tantum Traiani, nescio quid in alis aquilarum imponitur, quod fateor me non explicare. Nisi ergo Dionis infimo illo æuo mutata aquilæ forma, censeo mentem eius esse, aquilam cum in hibernis esset in sacello repositam, atque inde motam cum educenda. Id mihi Herodianus approbat, qui de Prætorianorum castris loquens, Antoninum venire facit εἰς τὸν νεῶν, ἐνθα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγάλματα τῆ στρατοπέδου κατασκευαῖται: *in sacellum, vbi signa & imagines exercitus adorantur*. Sed & figulina opera nostrâ ætate ibi eruta, cum inscriptione, EX AEDICVLA AVGVSTORVM: quam hanc esse nihil absurdum. Enimvero & olim Romæ signa in templo. Dionysius: Εκέλευσεν ἐκ τῶν ἱερῶν τὰ σημεῖα ἐκφέρειν: *Iussit à templis signa efferre*. Etsi templum verius esset, singulariter: quoniam reposita eā in ærario, templo Saturni. Liuius: *Signa Quæstores ex ærario deferre iubet*. Et alibi: *Signa ærario prompta feruntur ad Dictatorem*. Illic igitur, & religionis causâ, & custodiæ, quia pecunia ibi publica & argentum. Nec aliter Galli olim τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς αἰκινήτους λεγομένας ἐν τῷ τῆς ἀθηναίων ἱερῷ εἶχον: *aurea signa, quæ Immota vocitabant, in Minerva templo habebant*: quod Polybius scripsit. Est autem in Dionis etiam descriptione, *defigi in terram solere*: quod in exemplis multis legas. Tacitus: *Plurimus circa aquilas labor, quæ n quæ figi limosâ humo, neque aduersum ferri ingruentia tela poterant. Figebantur*

Obscura
illa Dionii.

Signa in
ædiculâ.
Lib. I. III.

Fixa in
terram.

I. Ann.

gebantur igitur & in ipsâ pugnâ, cum ea in loco staret, nec impelleretur hostis. Sed & in castris defixæ stabant, ac legis inter prodigia cum in hostem eundum esset non potuisse euelli. Huius sententiæ puto quod in Thebaide Tragœdiâ, Senecæ inscriptâ, legitur:

— *era iam bellum cient,*

Aquilaque pugnam signifer motâ vocat.

Non enim ibi ventilatio aliqua aut in aëre motus aquilæ capiendus, sed quod refixa ac loco mota ab Signifero fuerit præeunte ad pugnam. Etsi tota res vanâ, nec credimus Thebanos olim aut Græcos (de ijs sermo) aquilam vsurpasse. Sed Romanos scilicet ritus poëtæ trahunt ad alios. quod ipsum Statius in istâ re, cum de Adrasto loquitur, militare consilium habente:

Ventum ad consilij penetrabile, domumque verendam

Lib. 2.

Signorum, magnis vbi dudum cladibus ager

Rerum extrema mouens frustra consultat Adrastus.

Nam facit Signa adseruari in tabernaculo Adraستي, siue in Prætorio. quod ipsum indicare Tacitus videtur de feditioso milite, *Vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt*. Etsi aliud fortasse illud vexillum (in Tacito dixi) & certum ante Prætorium potius, quam in ipso Signa fuisse. Videndum etiam in Statio, an non verius distingui *Signorum cladibus*: enallage quadam poëticâ vt dicat, Adrastum ægrum animi fuisse ob multa signa cladium, quæ animo iam reuoluebat. Sed ego ab aquilâ nostrâ ab eo: de quâ tamen Iosephi egregius locus: Αεῖς πάντες ἀρχὴ ῥωμαίοις τάγματες, βασιλευς τε διασῶν ἀπ' ἅντων καὶ ἀλκιμάτεσθ' ὦν. ὁ δὲ καὶ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδῶν ἐφ' ἧς αὐτοῖσι τὴ κεκοιτίσεν δοκεῖ: *Aquila omni Legioni apud Romanos præest, rex ipsa omnium armum,*

I. Ann.

Lib. III.

Et eadem valentissima. Unde etiam imperij signum ipsis est, & velut omen victoria in quoscumque eunt. Transeo ad Manipulorum Signa: quæ olim quid fuerint ipsa vox illa indicio est. Nam cum perticis fæni manipulos seu straminis suspensos ferrent, illa ipsa manus quæ ea sequeretur dicti Manipuli. Poëta:

Manipuli
signum.

Pertica suspensos portabat longa maniplos,

Unde manipularis nomina miles habet.

Sed hæc rustica non mansere. posterior forma fuit, hasta in cuius summo transuersum ligneolum, modum crucis. Nummi & monumenta passim ingerunt, & sæpe cum manu supra eminente: nonne allusione ad Manipuli vocem? Sed & orbiculos quosdam vel clypeolos, qui infra crucem hastæ adnexi, ijdem nummi & lapides ostendunt. Quid fuerunt? ex argento vel auro imagines deorum primò, deinde & Imperatorum. Tertulianus: *Omnes illi imaginum suggestus in signis* (ita legimus) *monilia crucium sunt.* Trahit ad nostræ & sanctæ crucis gloriam: & omnes illi adtextus & structura imaginum, inquit, in manipularibus signis, quid nisi ornamenta crucis? Dixi deorum primò fuisse, nec ambigo quin Martis, Romuli, & talium innexa olim: qui scilicet militares dij, & conspiciuntur in nummis, ante Principum æuum: sed ab hoc exemplo ipsorum deinde Imperatorum. Sic Drusi imago inter signa, apud Tacitum: *Tua Diue Auguste calo recepta mens, tua pater Druse imago.* Sed & Seiani per adulationem, in Suetonio: *Munera Syriacis legionibus dedit, quòd sola nullam Seiani imaginem inter signa coluissent.* At de Cæsarum, scriptores vulgò. Suetonius: *Artabanus transgressus Eufratem aquilas & signa Romana, Cæsariumque imagines adorauit.*

Imagines
in signis.

l. Ann.

Lib. cap.
XLVIII.

Cal. cap.
XLIII.

adorauit. Etsi distinguere ibi à Signis videri possit, & seorsim quoque effigies illorum adoratas. Sed in Arriano certius, Dissertationibus Epicteti: τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτα στραπῆς, αἰετὶ, εἰκόνες βασιλῆιαι, σέμματα, πάντα χρυσᾶ, ἀνατεταμένα τῆν ζυγῶν ἠργηραμένων: *Signa selecti exercitus* (id est, legionum) *aquila, imagines Principum, vexilla, omnia aurea, extensa in hastis argentatis.* Nota, quòd aurea ipsa fuisse dicit, etsi hastas argentatas. Olim tamen & signa ex argento. & caussa in Plinio: *color argento clarior est, magisque diei similis: Et ideo militaribus signis familiarior, quoniam is longius fulget.* Non abdicat aurea, sed magis vulgò fuisse ait ex argento. De his imaginibus Tacitus: *Vexillarius deceptam Galba imaginem solo adflixit.* Panegyristes ad Maximianum: *Demens qui nesciebat, quocumque fugeret, ubique numina vestra diuinitatis esse, ubi vultus vestri, ubi signa coluntur.* Nec sustulit ea proffus Constantinus Imperator. etsi in Eusebio scriptum, quòd *crucem signis inseri iusserit, καὶ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων ὁποῖα ποτέρον αὐτοῖς ἔθ' ἢ τὸ μὲν: Et aurearum imaginum, cuiusmodi antea solent, nullam.* Aut enim de mortuis tantum Imperatoribus hoc sentit, aut non diuturnum fuit. Ipsius certè Constantini & filiorum imagines sunt in Signis, quæ nummi ab illo æuo representant. Sed & Vegetius diu post illum: *Prima cohors imagines Imperatorum, id est diuina Et presentia signa veneratur.* Apud eundem, *Imaginarij vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant.* Sed nota, Imperatoris, vnus numero: ergo non iam defunctorum. Hæc talia Tacitus intellexit, in aduentu Teridatis: *Agmina legionum steterè fulgentibus aquilis signisque Et simulacris deum in modum templi.* An & Isidorus, cum scribit: *Pilam in*

Signa ex
auro vel
argento.

Lib. XLIII.

1. Hist.

Lib. IIII.
de Vir.
Const.

Lib. VI.
cap. VI.

XLIII. Ab.

Lib. xvii. *signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in*
* E scriptis
libris lego
scilicet id est,
pomis.
*cuncto orbe subiectas, ut * magis figuram orbis ostenderet.*
 Ergo olim sic accepi, & ad clypeolos illos rettuli: valdè
 nunc refilio, & scio signa hæc imaginum fuisse diu ante
 Augustum. Quid ergo Isidorus vult? nouum imò ve-
 tus, sed paucis notum, signum tangere: quod fuit pila
 vel globus in summâ hastâ. Turcæ hodie retinent, &
 equinos aliquot pilos ab eo globo pendulos demittunt.
 Fallor, aut hoc est quod Beda sic tangit de Eduino rege:
 Lib. ii. *Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli*
Hist. cap.
xvii.
quod Romani Tusam, Angli appellant Tuis, ante eum ferri
solebat. De splendore & pompâ regis eius scribit, & vel
pacis tempore semper incessisse cum hoc vexillo. Gratia
tibi esto Beda qui nominasti, & per te Vegetio iam sup-
 petiamur perpetuùm aliâs laborâti. Scribit iste in signo-
 rum recensu: *Aquila, dracones, vexilla, flamula rufa, pinna.*
 Lib. i. r. *Malè rufa, quia etsi puniceas fuisse fateor, non tamen so-*
cap. v.
Vegetius
correctus.
las. Libri scripti (Stevvechius testatur) tuba, imò duo ex
ijs tufa. Amplector, teneo, & in ordine isto signorum de-
inceps colloco: flamulas, tufas. Ipsa vox an non Gallis ho-
die Pilam sonat, qui E addito Etufam? Sed hanc tamen
inter equestria magis fuisse arbitror, quia post Flamulas
Vegetius recenset. Satis de Manipulorû signis: ad Equi-
tum imus. A v d. Cohortium ergo omittis? Lips. Non
enim propria opinor fuisse. Tacitus quidem ingerere
videtur: Concionem discedere in manipulos iubet, vexilla præ-
An cohorti-
bus si-
gnis?
1. Ann.
1. Hist.
ferri ut id saltem discerneret cohortes. Et iterùm: vexil-
larinus comitantis Galbam cohortis. Tertium: Unâ tres
aquilas, & signa cohortium locant. Sed hæc talia non nisi
de manipulorum signis capienda videntur, qui mani-
puli diuisi per cohortes. Si aliter: cedò, quod signum id
 fuit?

fuit? Consule omnes nummos aut lapides, præter ma-
 nipulorum & legionis non reperiēs. Rideo qui Luca-
 num eò traxit: — *per signa decem felicia castris. Signa*
decem, inquit, totidem cohortium sunt. O bone, quàm fa-
cis quod ego sæpe, & erras! Illa verò castra decem sunt,
non signa: & per castra, totidem intellegit annos. Nus-
quam ergo cohortium signa? imò, sed inferiore æuo,
quo multa iam nouata: & è Vegetio colligas singulis
cohortibus fuisse suos Dracones. Sed quid ad Poly-
bium aut priscos? Magis appositè addubites, an Socio-
rum manipuli signa habuerint, an tantùm cohortes.
 Equidem in Liuiio lego: *Quattuor millia militum amissa,*
Sociorum
signa.
Lib.
xxxix.
& legionis secunda signa tria, undecim vexilla socium no-
minis Latini. Videtur Signa tribuere ciuibus, vexilla so-
Lib. xxv.
cijs: vti & hoc loco: Proxima porta cohors Peligna erat,
cuius præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum ho-
stium iecit. Tribuit Vexillum cohorti: sed an toti, an eius
parti? Nam de voce, haud valdè moueor, & scio Liuium
ac Tacitum cum Signo miscuisse. Equidem temerè ni-
hil hîc adfirmem, qui nec de totâ distributione cohor-
tis Socialis firmiter scio: etsi inclino magis, centurias
etiam fuisse, & in ijs sua signa. Hoc olim. postea nihil
abnegem, Vexilla cohortium propriè dici. Sic in Auso-
nio: Clara cohortis vexilla regens: id est, cohorti Præfe-
ctus. In Capitolino de Pertinace: Vexillis regendis adsci-
Equitum
vexilla.
Lib. viii.
tus est. Omitto ista, & ad vetera ac propria Vexilla ve-
nio, quæ Equitum fuerunt. De ijs Liuius: Vexilla se suo-
rum parmâsq; cernere equitum: de Romanis equitibus
dicit. Idem de focijs: Inferre vexillarios iussit signa. Pro-
priè vexillarios: & erant hæc vela quædam quadra ex-
pansa ad hastam: sed vela modica, vt in monumentis
 compa-

compârent. Nostra ætas retinet in equitum bandis, et si formâ paulum diuersâ. Propius accedunt templorum vexilla, quæ in lustratione & processibus anteferuntur. Hinc *Vexillatio*, de ipsis equitibus aut eorum Alâ, crebrum posteris verbum. Vegetius: *Equitum ala, quod protegant acies, quæ nunc Vexillationes vocantur, quia velis, hoc est flamulis, utuntur.* In Galbâ Suetonij, *Germanicorum vexillatio*: quæ Tacitus ambiguo magis sensu dixit *Germanica vexilla*. Sed in Vegetij verbis, sunt qui *Flamulas* in *Fameola* mutant. ô malè! abstineant. Georgius Cedrenus: Βιξιλαιτίωνες, οἱ ῥωμαίων ἰππεῖς. καὶ βίξιλα, παρεπετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, εἰς τετραγώνου σχήμα πεποιημένα. ταῦτα ἐξαρτάντες ἐπὶ μακρῶν δορυίων, κυκλῶν παρεπορευόμενοι τῶν βασιλέων, κατασκέπουσιν αὐτούς. Εἶεν δ' αὖ τὰ λεγόμενα φλάμια: *Vexillationes, Romanorum equites. Vexilla, passim panni seu vela, è purpurâ & auro, in quadratam formam effecta. Hæc adaptantes longis hastis, circum Principes in orbem euntes, eos tegunt. Sunt autem illa quæ nunc Flamula dicuntur.* Ille idem de Arabibus: ἐν τῆς εἰρήνης ἐγγεγραφοῦ χάριτι ἐπὶ φλαμυλίας κρεμάσαντες: *Chartam conscriptam, pacis testem, super flamulâ suspendentes.* Sic vertendum id fuit: & ducendus huc etiam Suidas: Σαυρίων, εἶδος σημαίας ἢ φλαμυλίας: *Saurion, genus signi vel flamula.* Quid tamen *Saurion*, ignoro. Noto vltâ in Cedreni verbis, è purpurâ fuisse. Potest aptari Capitolini illud in Gordianis: *Sublatâ de vexillis purpurâ Imperatores eos dicemus: et si Dracones tamen tunc etiam purpurei.* Isidorus de coloribus Circi: *Ruffeos currere Marti sacrauerunt, à quo Romani exoriuntur, & quia vexilla Romanorum cosco decorantur.* Ille idem Cedrenus aurum miscet, & circum Principem ea locat.

Hoc

Vexillatio.
Lib. II.
cap. I.

Cap. XX.

Flamula.

Vexilla è
purpurâ.Lib.
XVIIII.Auro
mixta.

Hoc ipsum Ammianus de Constantio Cæsare Romam venire gestiente: *ut pompam nimis extentam, rigentiâque auro vexilla, & pulchritudinem stipatorum ostenderet tranquillus agenti populo.* Atque his vexillis, sed & signis alijs, nomen Principis inscriptum. Dio de Verginio Rufo: *Ipsam Cæsarem & Augustum appellabant. cùmque non acquiesceret, τῶν στρατιῶν ἕς ἐνὶ τῶν σημείων ταῦτα διατάχων ἐπέγραψε: militum qui spiam. uni è signis celeriter hæc inscripsit.* Suetonius in Vespasiano: *Assensere cuncti, nomenque eius vexillis omnibus sine morâ inscripserunt.* Allusit auctor Thebaidos:

— aureâ clarum notâ

Nomen Ducum vexilla præscriptum ferunt.

Ostendit aureo textu fuisse istas litteras. Hoc quoque à ritu magis prisco videtur, cùm vnum aliquod & Imperatorium vexillum grande præferretur, nomen eius habens, non tamen aureis sed puniceis litteris inscriptum. eoque vexilla ipsa tunc non punicea, sed candidi potius coloris. Dio de isto in rebus Crassi contra Parthos: *σημεῖον δὲ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἰσίοις εὐκότων, & φοινικὰ γράμματα ἐπ' αὐτοῖς πρὸς δήλωσιν τῶν τε στρατῶν & τῶν στρατῶν τῶν αὐτοκράτορος ἐχόντων, εἰς τὸν ποταμὸν ἀπὸ τῆς γεφύρας περὶ τῶν ἐπέπεσε: Vexillum quoddam ex illis magnis, quæ velorum sunt similia, & quæ puniceas litteras inscriptas habent ad notitiam exercitus & summi eius Imperatoris, id tale in flumen è ponte inuersum deciecit.* Hoc ad equestres Flamulas commodè non referas, sed fuit potius Imperatorium quoddam signum: quod posterior ætas *Labarum* dixit. De quo vberius non nunc dico, non item de Draconibus, quia hæc inferioris æui. A v d. De Labaro remitto, de Draconibus vrgeo: & Mufarum

Lib. XVI.

Nomen
Principis
in Signis.

la Nerone

Cap. VI.

Lib. XX.

Signum
Impera-
torium.

Musarum fidem, dicit. LIPS. Non rogas, sed iubes, cum sic rogas. accipe vbertim. Draconum origo unde sit, inuenio magis, quam credo. Isidorus ab alto petit & à nostro Phœbo: *Draconis signa*, inquit, *ab ipso Apolline morte Draconis inchoata, dehinc à Grecis & Romanis in bello gestari ceperunt.* De Apolline, haud illepidè; de Grecis falsò. Nam quis ijs vnquam scriptor tribuit? Alijs aliquot gentibus magis reperio. vt Assyrijs, Ioannes Curopalates: *Cyrus*, inquit, *ut Medorum principatum adeptus est, Assyrijs quoque bellum intulit, & ab ijs cepit τὸ καββάδιον, καὶ τὸ δράκόντειον φλάμελλον: tunica genus, & Draconis vexillum.* Indis tribuit scriptor incertus apud Suidam, cuius ipsa verba dabo, quia graphicè depingit: *Ἰνδοί, ἔθνη βαρβάρων. κατὰ δὲ τὸν πόλεμον ἦσαν αὐτοῖς σημαῖαι τῶν ἰππέων καὶ ἐκάστην χιλιοστὴν δράκων ἔπι κάμακ & ἀνατέταμένον. ἔ ἀργυροῦ μὲν ἢ κεφαλὴν πεποίηται, σεσηθῶτων ὀδόντων, καὶ τῆ χάσματ & ἀπειλὴν ἔχοντ. τὸ δὲ ἄλλο σῶμα σπυρκαίου φων ἦν, ἐς τε μῆκ & βάθ & ἢ τὸ ποικίλον τῆς χροῆς ἐς ἀλήθινον δράκοντα: Indi, gens barbara. quibus in bello erant signa, in quosque mille equites Draco, extensus in perticâ. Eius caput ex argento factum erat, dentibus restrictis & nudis, minace rictu: reliquum corpus sericeo textu, longitudine & crassitie & varietate coloris in verum draconem.* Sed qui apud eum isti Indi? an Orientales illi, magnus nobilisque populus? minimè: *barbari*, vt ipsemet ille scriptor ait, & nisi fallor (imò non fallor) illi ipsi quos alij dicunt & scribunt *Sindos*. Sed illa prior scriptura alibi quoque reperitur, & sunt populi Scytharum. Certè Scythas Draconibus vsos, ex eodem Suidâ haurio, apud quem innominatus item scriptor: *σημεῖα σκυθικὰ ἀ φέρουσι ἐν τῷ πολέμῳ ὑφάσματα ἐστὶ βαφῆ πεποικιλμένα, ἀ εἰς ἰδέαν μάλισα*

Draconum origo.

Lib. xvii.

Assyrii ijs vsi. De offic. Constantin.

Et Indi.

Ἰνδοί, καὶ ἔθνη, & voce Ἰνδοί.

Indi & Sindi ijsdē hic populi.

Scythas Draconibus vsi.

λίσσα ὀφέων εἶναι, καὶ ἀπὸ τῶν κέντρων συμμέτρων: *Signa Scythica, qua ferunt in bello, sunt vela vel textilia colore variegata, quæ in speciem maxime serpentium assimilata sunt, & suspensa è mediocribus hastis.* Vides ergo Scytharum esse, quorum pars aut confines cum sint Daci; quid mirer eos quoque vulgò vsurpasse? Imò non alia signa habent in columnâ Traiani, bello illo Dacico, & sæpe ibi videas expressa. Atque ego censeo ab illis ipsis Romanos sumpsisse, vt fit, imitatione. Placuit enim ille terror quem moti in aëre faciunt, & visum bello aptius quam Romana illa signa. Ab ijs, inquam, origo, vel hoc argumento, quòd antè Traiani æuum non eos in rebus Romanis legas. Nisi quis tamen à Persis magis petat, cum in Vopisci Aureliano legam, inter spolia à Zenobiâ capta & traducta, etiam *Persicos dracones*. Atque hoc faciat pro sententiâ Curopalatae supra dictâ. Deinceps quidem crebri in Romanâ historiâ: & Vegetius notat, *Dracones per singulas cohortes à Draconarijs ferri in prælium.* Si per singulas cohortes, sanè multi. Vt addam, proprios quosdam & peculiare Principis fuisse, qui toti è purpurâ in eius comitatu. Significat, Ammianus de Iuliano veniente in prælium: *Quo agnito per purpureum signum Draconis summitati hasta longioris aptatum, Disertè purpureum ibi dicit, qui color imperij: & nisi fuisset, cum tam multi Dracones in acie, unde ex vno illo Cæsar* agnitus? Sed color eminebat, vt dixi: & de ijs capiendus idem Ammianus ingressu Constantij Augusti in urbem: Alternamque potestatis gressus multiplices alios purpureis subtægminibus texti circumdedere Dracones, hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, & idèò velut irâ perciti sibilantes,*

16 Daci.

Romani ab istis.

Aut à Persis.

Lib. i. r. cap. xii. r.

Lib. xvii.

* Nisi placet longior hastam eam ceteris fuisse, ex Ammiano.

1 2 cauda

Dracones caudarumque volumina relinquentes in ventum. Quorum sententia est (nam vulgò malè distinguuntur:) alias varias potestates siue Præsides & Duces circa Imperatorem incessisse, atque eos circumdedisse deinde Dracones. Poëta Claudianus Honorij Principis ingressum Draconibus quoque ornat: — quid fixa Draconum

vi. C5ul.
Honor.

Ora velint, fluitent ventis, an vera mimentur

Sibila, suspensum rapturi dentibus hostem.

Vbi *fixa ora* licet accipere (aliter, *fissa*, legerem, id esset aperta.) in ipsâ hastâ per guttur sic infixâ, vt in columnâ Traiani alibi comparent. Nam vt te moneam, etsi *ὑφ' αὐμάτων* supra dicuntur; etsi *textu sericeo*; etsi *flamula*; denique *subtegminibus texti* Ammiano: tamen profectò ambigas, an in velo sic depicti fuerint aut acu texti; an potius corpus totum solidum è pannis & subtegmine factum. Moueor ita censere è Traiani columnâ sæpe dictâ, in quâ palàm sic exstant: corpora dico, non imagines: moueor & à verbis supra Græcis, vbi *longitudo & profunditas* ijs datur. Quid, quod sibilasse eos volunt, concepto vento? Sed hoc ad sonitum, quem velum motum facit referri etiam possit: etsi Ammiani verba magis nos inclinent illuc. *Hiatus*, inquit, *vasto perflatiles, & ideo velut irâ perciti sibilantes*. Vastum hiatus vult perflari, & illinc sibilum nasci. Scriptor quispiam in Suidâ de hoc sibilo: *καὶ τὴν ἡχὴν αὐτῶν τὴν συγκίνουσαν ἔχει τῆ πνοῆν διερχομένην ἐξ αὐτῶν*: *Atque etiam sibilant & sonant aliquid ad motum, à vento aut spiritu per vim penetrante*. Videtur & eò Sidonius spectare, versibus hisce, pugnâ inter Vandalos & Romanos: — *iam textiis anguis*

An in velo
Draco-
nes?
An soli-
da corpo-
ra?

In Suidâ

Paregyr.
Maior.

Discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis

Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiatu

Iratam

Iratam pictura famem; pannoque furor em

Aura facit, quoties crassatur vectile tergum

Flatibus, & nimium iam non capit alius inane.

Adhibe mentem tuam & sensus, vix aliud possis dicere quàm defingi ab eo rotundum & inanem Draconem, ita textum vt vento turgescat quem per guttur admittit. At in sententiam tamen aliam ducat Prudentius:

Proque ventosis draconum, quos gerebant, pallijs,

Præferunt insigne lignum quod draconem subdidit.

σιγῆ εὐφ.
Hym. i.

De Draconarijs duobus loquitur, qui è militibus aggregati ad cœtum Christi. Et vocat ecce *Pallia draconum*, quod sit pro mente & ritu vulgi: cùm & hodie in velis militaribus varia sic pingamus. Habes quos voluisti Dracones: ego in gradu me compono vnde deieceras, imò ad lineam ipsam venio quam institi, de Signis non deserendis. Hæc enim illa Romana signa, quæ sacra habuerunt, per quæ iurarunt, & quos vnicos bellorum deos. Bono consilio, vt religionem animis ingignerent, & signorum non amorem tantùm sed venerationem. Ergo firmiùs asseruabant, fortiùs amissa recuperabant. Quoties legis, integras acies iam fluctuantes, iam recedentes, restitutas & impulsas signis in hostem iactis? Suadebat enim repetere non poena tantùm quæ manebat ijs amissis, sed etiam pudor & religio, & quasi deos ac sacra sua prodidissent. Poenæ exempla, in Dionysio. *Quidam*, inquit, *è ducibus signa suis erepta in hostes iecerunt, vt languidioribus aut timidioribus ex necessitate robur imprimerent, scientibus quòd ijs qui signa non retulissent, cum ignominia esset moriendum*. In Liuiò: *Inermes milites, signo amisso signiferos, duplicariosque qui reliquerant ordines, virgis casos securi percussit*. Religionis exempla, in

Signa sa-
cra.

In hostens
iaci solent.

Mors poe-
na, si ami-
sissent.
Lib. xx.

Lib. i. i.

Deorum
ijs cultus.

Apologet. Tertulliano: *Religio tota castrensis signa veneratur, signa iurat, dijs omnibus preponit*. In rebus ipsis; quod perfugium illic ut in sacris. Tacitus: *Signa & equilam amplexus religione sese tutabatur*. Ammianus: *Qui fraudum conficius & noxarum ad militaria signa confugit*. Quod ea ornabant, vgebant, colebant, ut ipsos deos. Claudianus:

— *Mauortia signa rubescunt*

Floribus, & subitis arimantur frondibus hasta.

Suetonius eo sensu: *Neque aquile ornari, neque signa conuelli potuerunt*. Nec aliter in eodem, de laribus: *Kalendis Ianuarijs exornati lares*. Etiam vgebant. Plinius:

Aquila certè ac signa illa puluerulenta & custodijs horrida, inunguntur etiam festis diebus, utinamque dicere possemus quis primus instituisset. Scilicet deos quoque solent vngere, & lauare, & cibos apponere, & omnia quæ in rebus lætis more humano. In marmore antiquo: **CORONÆ. INLATÆ. SIGNAQVE. VNCTA.** Seneca in hæc superstitionem: *Alius fictor est, alius unctor, qui vano brachiorum motu imitatur ungentem*. Minutius Felix: *Lapides uncti & coronati*. Ab hoc ergo ritu Signa vncta, sed non feuro & Polybiano illo æuo; ipse Plinius ostendit rem nouitiam esse. Habes religionem in Signis, & verè de ijs Dionysius: *τιμωτάτα τῶν Ῥωμαίων ταῦτα τῶν εἰρη- τείας, καὶ ὡς περ ἰδρύματα θεῶν ἰεργὴ νομίζονται*. Venerabilia

maximè ea Romanis, & tanquam decorum statuas, sacra arbitrantur. Item Tacitus: *Conuersus ad signa & bellorum deos*. Iterùm: *Sequerentur Romanas aues, propria legionum numina*: de aquilis. A V D. Cetera capio, Plinij locum ruminor de *custodijs signorum*. Appellat enim ea in ver-

bis à te dictis, *custodijs horrida*. Quæ illæ? L I P S. Subitò rogas, subitò respondeo, videri ad aquilas & signa car-

cerem

cerem militarem fuisse: quia is locus maximè conspicuus & nocte dieque custoditus. Carcerem quidem in castris Tacitus agnoscit, in seditione militum Pannonicà: *Blesus paucos adfici verberibus, claudi carcere iubet*. Et statim inibi, *carcere effracto soluant vincula, desertoresque & rerum capitalium damnatos sibi miscent*. Iuuenalis: *Lauaque si longo castrorum in carcere mansit*. Finis esto, figuras è columnâ Traiani vide, cuiusmodi & in Nummis atque alijs lapidibus conspiciuntur.

A V D. Au idè inspicio: sed dubium me magis quàm doctum figura hæc reddit. De aquilis solis dixisti: quid ista sibi vult ouis, an aries in perticarum vnâ? quid sphynx in alterâ? L I P S. Mehercules mihi quoque Sphynge opus sit, quæ doceat soluere quidquid ponis aut ligas.

De

Ouis in fi-
gura.

De oue, an cane, an lupo (haud clarè nimis diiudico) non aliud possum, quàm nouum aliquid esse: & si ouis, an pacis oblatae symbolum? clementia & lenitas propo- sita, si se dedant? Sicanis, aut lupo, indicationes nota, etsi non origo. Equidem in Appiano etiam lego, ele- phantem inter signa legionis cuiusdam fuisse, & ad- signant causam: ἡ δὲ στρατὸν τῆς καίσαρος ἐς τὸ σάκτον ἀνε- θάρρησεν, ὡς τὸ πεμπτὸν τέλει, αἰτήσαν ἀντιπαρῆναι τοῖς ἐλέφανσι, κρατῆσαι πάνυ καρτερώς, καὶ μὴ αἰτ' ἐκείνους τὰδε τὰ τέλει ἐλέφαντες ἐς τὰ σημεῖα ἴπικενται: *Exercitus Ca- sars ita animo confirmatus est, ut Quinta legio poposcerit opponi elephantis, eosque egregie vicerit, ac nunc etiam ea de causa elephantem in signa huius legionis constituitur.* Quod tamen ita intellego, vt amotam aquilam non opiner, sed in clypeis signisque manipulorum elephantem fuisse. Fortasse idem in iam dictis.

Elephas.
II. Ciuii.

DIALOG. VI.

Homers.

Duplex, triplexque acies, & aliquot eius forma.

SEd nobis euenire videtur, quod pueris qui ad aquas ludunt. ij cum lapillum in stagnum iecerint, paul- latim magis magisque maiores orbis faciunt: & tu scrupo vno iniecto, varios circulos consequi facis roga- tionum, responsum. Semel tibi dico, desine. multa huic rei annexa, aut adfita: & si maximè coner,

Ἀλλ' ἔπος ἅμα πάντα διωθήμαι ἀντὶς ἐλέσθαι:

At minimè potero complectier omnia solus.

Redeamus, vnde abiimus, ad Ordinem aciei, qui ta- men explicatus. Sequebatur *Forma*, id est quâ positurâ & velut facie acies instructa. Hæc non varia admodum apud

apud Romanos: & fuit ferè aut *Duplex*, aut *Triplex*. Du- *Acies du-*
plex, cum tota acies in cornua duo secta, *Dextrum ac*
plex. *Læuum*. Ea sæpissimè obtinuit in exercitu Consulari: cum duæ legiones, & singulis sua auxilia adiuncta. Hanc sectionem certum est veterem esse, & alijs quo- que gentibus vsurpatam. Polyænus quidem eam refert ad Pana auctorem. Διονύσιος, inquit, στρατηγὸς ἦν ὁ πᾶν. ἔ- *Lib. r.*
τ' πρῶτ' ἑτάξεν εὐρεν, ὠνόμασε φάλαγγα, κέρασ ἑτάξε *Stratag.*
δεξιὸν καὶ λαίον. ταύτη τοῖ ἀρα κερασφόρον τὸν πᾶνα δημικρ- *Cornua*
γῶσι: *Dionysij sine Bacchi Dux fuit in militia Pan. Is* *Pan rep-*
primū reperit ordinem, nominauit phalangem, cornu in-
stituit dextrum & læuum. Ex quo cornutum etiam Pana
vulgò desingunt. Exempla aliquot eius locationis apud Romanos quærere, & ponere, sit stillicidium de situlâ sumere: sexcenta sunt. Triplex est, cum præter cornua, *Triplex*
alia etiam media exsurgit. Id quoque crebrum: non so- *acies.*
lūm vbi plures legiones, sed & cum duæ: istis scilicet in medio positis, socijs ad vtrumque cornu. Res per se cla- ra, & obuia exempla. Sed est & alia ratio Duplicis Tri- *Aliter du-*
plicis aciei: cum præter simplicem illam diuisionem, à tergo etiam sectio fit & discrimen. Vt si quattuor *plex acies.*
legiones habeam, duas in fronte cum Socijs suis pono; totidem à tergo, velut in subsidijs suppono. Idem in duabus quoque factum, & aut Ala vtraque sociorum (sive Cornu maior) præposita, subiunctis legionibus, aut contrâ. In Liuiο rem vide, pugnâ in Annibalem Marcelli: *Pugnatum amplius duabus horis est. cedere inde* *Lib. xviii*
ab Romanis dextera Ala & Extraordinarij cœpere. quod
vbi Marcellus vidit, duodevicesimam legionem in primam
aciem inducit. Dum alij trepide cedunt, alij segniter sub-
eunt, turbata tota acies est. Iterum alio prælio idem Mar-
cellus

Ibid. antè. cellus: *Diu pugna neutrò inclinata stetit. prima legionè ter-*
 tia, dextra Ala sinistra subijt. Sed & de legionibus ipsis
 Lib. xxx. sic dispositis, exempla. In Liuius: *Pratoris legiones in pri-*
 ma acie fuerunt, Cornelius suas in subsidijs tenuit. Alibi:
 Subsidia. *In primam aciem suas legiones Sempronius induxit, in sub-*
 sidijs locat & P. Licinij legiones. Et plura. Has autem se-
 cundarias aut tertiarias legiones siue copias, *subsidia* aut
 Lib. xxxix. *subsidiarias* etiam vocabant. Idem Liuius: *Cedenti duo-*
 decima legionè qua in læuo cornu erat, *tertiamdecimam legio-*
 nem ex subsidijs in primam aciem firmamentum ducit. Sal-
 In Jugurth. lustius: *Ibi commutatis ordinibus, in dextro latere, quod pro-*
 ximum hostibus erat, *triplicibus subsidijs aciem instruxit.*
 Nec totæ semper legiones, sed cohortes aliquot sic sub-
 Lib. ix. stitutæ. Liuius: *Subsidiarias cohortes, quæ integræ ad lon-*
 gioris pugna casus reservabantur, in primam aciem exem-
 plo emisit. Ad has posituras Tibulli isti versus faciunt,
 ad Messallam:

Seu sit opus quadratum acies consistat in agmen,

Rectus ut aquatis decurrat frontibus ordo:

Seu libeat duplicem, seu iunctum cernere Martem,

Dextraque ut læuum teneat, dextrumque sinistra

Miles, sitq; duplex gemini victoria casus.

Tibullus explicatus. Facit variam pugna faciem, ut ipse appellat. Primò, *Qua-*
 dratam simplicem, fronte recto: secundò, *Duplicem,*
 utroque cornu: tertio *iunctam*, quam capiebam *Tripli-*
 cem, aliâ scilicet ad duas iunctâ. nam sic fiebat, quod
 hîc dicitur, ut dextrâ suâ miles qui in læuo est sinistram
 medij aspiciat; sinistrâ suâ, qui in dextro eiusdem medij
 dextram. Inspice, intelleges. Sed remoratur aut potius
 reuocat, quod sequitur — *sitq; duplex gemini victo-*
 ria casus. Ita enim non duplex, sed triplex è triplici acie
 victoria

victoria sit & casus. An *Iunctam* igitur intellegit, sub-
 iunctam & duplicatam, de quâ diximus? ut acies aciei
 sit supposita? Hoc opinor. & utrobique sanè dextrâ suâ
 sinistram appositi cornus cornu aspicit, & contrâ. Nec
 mihi displiceat etiam scribi: — *duplicem seiunctum cer-*
nere Martem. ut duas modò posituras nominet, Qua-
 dratam simplicem, indiuisam: & hanc abiunctam, in
 duo cornua: facili ita sententiâ. Hæ præcipuæ sunt &
 receptæ Romanis instructiones: quas tamen leuiter va-
 riabant promouendo aut retrahendo. Quid velim, ex-
 empla docebunt. Plerumque enim æqualiter utroque
 cornu & simul concurrebant: quod Cato apud Festum
 dixit, *Recto fronte*: Tibullus in citatis versibus, *aquatis*
frontibus. Et de eâ re Vegetius: *Una depugnatio est fronte*
longâ, quadrato exercitu, sicut etiam nunc & prope semper
solet prælium fieri. Altera depugnatio *Obliqua*, cum cor-
 nu ante cornu promouetur. Græci Tactici: *λοξή φά-*
λαγξ, ἢ τὸ μὲν κέρως ἕτερον, ὁπότερον αὖ περιήρηται, πλη-
σίον τῶν πολεμίων ἔχουσα, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα ποιούμενη.
τὸ δ' ἕτερον ἐν ὑποστάσει δι' ὑπεροχῆς ἔχουσα: Obliqua pha-
lanx, quæ alterum cornu, utrumcumque prædictum fuerit
iuxta hostes magis admouet & eo prælium facit, alterum
autem abiungit. Vegetius de hoc genere: *Secunda depugna-*
tio est Obliqua, plurimum melior. Huius talis est modus:
cum instructa acies ad congressum veniunt, tunc tu sini-
stram alam tuam (Cornu intellegit, & mox ita vocat)
à dextrâ aduersarij longius separabis, ne vel missilia ad
eam vel sagittæ perueniant: dextram autem alam tuam
sinistra illius ale iunge, & ibi primum inchoa prælium. Sed
 ipse à Dextrâ modò committi vult prælium, non æquè
 à Sinistrâ. & damnat ideò, quod tunc, inquit, *quasi man-*

Fronte
cta.

Lib. rrr.
cap. xx.

Ea vulga-
rissima.

Front ob-
liqua.

Ibid.

cus est impetus, & aperti cum difficultate aggrediuntur hostes.

Vegetio
claritas.

Benè monet, pro armaturâ veteri. Nam si cornu sinistrum tuum promoues aduersus hostile dextrum, profectò latus nudum obijcis hosti, qui missilibus aut sagittis à sinistro suo tutò petet. Hoc est quod ait, *apertos aggredi tunc hostem*: quia scuta nempe in sinistris. Qui aliam causam quæsiuit, & ad infirmitatem sinistrarum partium retulit, nã ille Vegetium aut rem non cepit. Pro hac ratione Cæsar in Ariouistum pugnavit, & cum triplicem aciem instruxisset, tamen à dextro cornu

1. Gallie.

Sinuata
acies.

De vita
Beati. cap.
IIII.

(eius verba sunt) *quod eam partem hostium minimè firmam esse animaduertat, prælium commisit*. Tertium genus, cum in triplici acie, tertiam & mediam amoues ab hoste, & cornua modò immittis. Seneca tangit: *Quemadmodum idem exercitus modò latius panditur, modò in angustum coarctatur, & aut in cornua sinuat à mediâ parte curvatur, aut rectâ fronte explicatur*. Scipio vsurpauit in Hispaniâ. qui cum aliquot diebus obseruasset sic structam hostium aciem, vt optimi in medio essent, infirmiores in alis: ipse contrâ instruxit, & auxilia in medio posuit; ciues & quod roboris erat, in alis. *Ubi igitur* (ait Liuius) *iam incipienda pugna tempus erat, Hispanos (ea media acies erat) presso gradu incedere iubet. ipse è dextro cornu nuncium ad Silanum & Martium mittit vt cornu extendere in sinistrâ parte, quemadmodum se tendentem à dextrâ vidissent, & cum expeditis peditum equitumque prius pugnam confererent, quàm coire inter se media acies possent. Ita diductis cornibus sinus in medio erat, quia segnius Hispanorum signa incedebant*. Hæc prouisio & instructio certam victoriam dedit, cum firmissimi cum infirmis concurrerent, & alij dum suum hostem expectant in medio

Lib.
XXVIII.

dio manent otiosi, denique alienâ fugâ & clade consternati. Quartum genus, huic aduersum. cum scilicet ipsa media acies prominet & incurrit prima in hostem. Greci ἐπιπαμπές, *flexum* dicunt, siue etiam κυρτὸν *gibberum*. Aelianus: *Ἐπιπαμπής παράταξις, ἐπὶ τὰ μέσα τοῖς πολεμίοις ἀποσπίπτῃ, τὰ δὲ κέρατα ἐν τῶν ὀπίσω μερῶν ὀρθία ὑφ' ἑαυτὴν ἔχῃ τεταγμένα*: *Flexa instructio dicitur, cum media hostibus incidunt, cornua autem retrò recta habet collocata*. Hac Annibal in pugná Cannensi scitissimè est vsus: sed cum eâ quoque arte, vt cornua robustissima haberet & integra seruaret; & medijs denique pulsis, sinu facto, immitteret ea vtriusque legionibus, victoriæ suæ certam causam. Quàm utiliter talia nostri Duces meditentur & vsurpent? & paullatim credo facturos, vt ingenia & institutionem quorundam video, qui succrescunt.

Gibbera
acies.

DIALOG. VII.

Alia quædam acierum forma. Cuneus, Globus, Forfex, Turris, Serra.

AVD. Non aliæ igitur aut plures Aciei formæ? Nam resistis & files. LIPS. Cogito, siquid utiliter etiam addam. Nam omnia congerere, & figuras aliquot subtiliter ex Tacticis delineare aut explicare, non est visum: quo fine? Romani rarò vsurparunt, & sunt magis inuentiunculæ & schematismi ingeniorum. Quædam tamen apud Romanos etiam vsurpata interdum, quæ strictim & per indicem dat Cato. Festus ex eo citat: *Sine fortè opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serrâ vt adoriare*. Cato senior est, quem

Lib. x.
cap. ix.

scripsisse scimus De re militari. Hæc & pauca alia Agellius item prodit Capite proprio: *Vocabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies solet appellari, Frons, Subsidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forfices, Serra, Ala, Turres.* Sed Catonis verba atque ordinem insistamus: quia quæ prætereà Agellius, iam per me aut ipsum te nota. Nominat *Cuneum* primò, qui est cum angusta in fronte acies, trigoni formâ, paullatim se pandit. Igitur & *Trigonum* vocant. Vegetius: *In Trigonum, quem Cuneum vocant, acies mutanda est.* Item *Ἐμβολον* siue Rostrum Græci. Illorum Scholia: *Ἐμβολον παρατάξεως ὄνομα. ἔστι δὲ τὸ ἡμισὺ τῆς ῥόμβου: Rostrum instructionis nomen. est autem dimidia pars rhombi.* Dixere & *Caput porcinum*, quia assimilatur, & quia velut fodit & ruit inuadendo.

Cuneus.

Lib. i.
cap. xxvi.

Lib. xvii.

Lib. iiii.
cap. xix.

Lib. ii.

Ammianus: *Desinente in angustum fronte, quem habitum Caput porcinum simplicitas militaris appellat.* Vegetius: *Cuneus multitudo peditum, que primo angustior, deinde latior procedit, & aduersariorum ordines rumpit. Quam rem (lego, Quare) milites Caput porcinum appellant.* Sed vberimè & optimè hæc omnia Agathias historicus, quem locum & Suidas exscripsit, cuius verba fideliter vertam: *Erat ijs forma aciei velut in rostrum. Littera enim Δ. assimilabatur. Et anterior pars quæ in acutum desinebat, tecta & densa erat, quia scutis undique muniebatur. Dixeris caput eos porci structurâ eâ efformasse. Crura autem utrimque secundum ordines & cohortes in profundum composita, & pleraque parte in obliquum extensa, deibant paulatim & disiungebantur, donec in maximam latitudinem progressa desinrent: ita ut medius locus vacuus relinqueretur, & terga militum nuda per ordinem conspicerentur.* Hoc ille de Francis, qui pugnâ in Narsetem sic vsi. Sed

&

& Hispani olim creberrimè. ac de ijs Liuius: *Celtiberi ubi ordinatâ acie & signis collatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo impressionem fecerunt. quo tantum valent genere pugna, ut quacumque parte perculere, impetus suo sustineri nequeant.* Romani etiam non rarò. ut apud Liuium: *Cuneo quidem hoc laxum atque solutum agmen, ac si nihil obstet, transibimus.* Apud Cæsarem: *Milites castris exclusi, cuneo facto, & duce Tribonio equite Rom. per medios hostes percurrunt.* Etsi vox ea notione etiam aliâ, ne erres: significatque historicis multitudinem conferatam. Ita Liuius: *Cuneum Macedonum, phalangem ipsi vocant.* Idem de manipulis vel cohortibus Latinorum: *Tantâ cæde percurrere cuneos.* Tacitus: *Cateruis & cuneis concurrerant.* Cæsar: *Hostes in foro ac locis patentioribus cuneatim constiterunt.* Sed secunda Forma in Catone *Globus*. quem Vegetius explicat, & dici ait, *qui à suâ acie separatus, vago superuentu incurfat inimicos.* Sed credo & figurâ globosâ & in rotundum fuisse. Tertia, *Forceps*. quæ in Agellio *Forfex*: sed in figurâ idem est. Dicitur, cum contraria Cuneo acies instruitur, latioribus primis & apertis, ac paullatim desinentibus in angustum. Vegetius de eâ: *Ex lectissimis militibus confertis in V litteram hic ordo componitur, & illum Cuneum excipit, atque ex utraque parte concludit.* Vbi & vsum eius vides, ad cuneum soluendum & atterendum. Fecit Narses apud Agathiam contra Francos: *ῥτε, inquit, ὁ νάξης Ἐπικάμψας ἡρέμα καὶ ὑπομηκῶας τὰ κέρατα, καὶ Ἐπικάμπιον ἐμπεσθίαν (ὡς ἂν οἱ τακτικοὶ ὀνομάσαιεν) τὴν φάλαγγα κατασῆσας, παρακελεύεται, & alia: Tum Narses incuruans paulatim & cornua producens, & inflexam anteriorem ut suo verbo Milites scriptores dixerint, aciem constituens, iussit.*

Hispani
vsu cuneis.
Lib. xli.Lib. xxxv.
vi. Gallie.Lib.
xxxii.Lib. viii.
vii. Gallie.

Globus.

Lib. iiii.
cap. xix.

Forceps.

Lib. i.

iusit. &c. Spectauit & huc Ammianus: *Cogitatum est enim sollicitéque praestructum, ut sauietes ultra solitum Alemāni vagantésque effusi, multitudine geminata a nostrorum, forcipis specie, trusi in angustias caderentur.* Quartum in Catone, *Turres*. Ea forma Græcis πύργος. & Hesyechius explicat τάξις ὀπλιτῶν ἐν τετραγώνῳ: *ordinem militum in quadro*. Eustathius in hoc Homeri:

Turris.

Iliad. 4.

Οἱ δὲ τε περὶ γῆδον σφέας ἀντὶς ἀρτύσαντες:

Ast hi turritim sese ipsos deinde locantes:

is, inquam notat: πύργος δὲ ὄν ἐρρέθη διατάξις στρατιωτικῆ τετραγωνοειδῆς, κατὰ πλινθίων σωτεταγμένη: *Turris nunc à poetâ dicta est instructio militaris, quadriformis, iuxta laterculum disposita*. Vultne idem cum laterculo esse? an constare è laterculis, & Turrim esse in altum profun-

Turris.

Laterculum

Serra.

dumque quadram instructionem? laterculum autem potius, iacentem, & in latum. Voces & imagines subindicant. Quintum *Serra*. de quâ in Festo: *Serrâ præliari dicitur, cum assidue acceditur receditisque, neque ullo consistitur tempore*. Id fiebat cum manipuli primæ aciei modò inuadebant, modò resiliabant, & reddebatur dentata quæ-

dam forma. Potuit & aliter, cum Velites ex interual-
lis manipulorum infiliebant & resiliabant. Ita Paulus
Aemilius, pugnâ in Persem: *Triplicem aciem cuneis (id est manipulis) instruxit. inter quas subinde Velites emisit. Quo genere cum profligari nihil videret, cedere instituit, ut duceret hostes in confragosa*. Non alia equidem de figuris habeo digna aut vtilia dictu.

Lib. 11.
cap. 111.

DIALOG. VIII.

Exempla aliquot pugnarum: Crassi, Manlij, Caesaris cum Afranio, Caesaris cum Pompeio.

AVD. Commodum & comem te mihi exhibes, testari debeo, ita me Deus amet. Sed ecquid etiam magis? & per exempla etiam te diffundis, atque illustras aut approbas præcipuas istas formas? Insignes multæ pugnae pugnatæ sunt, velim quasi ^{* ἀυτόπτης} paullisper ^{* ocularis} esse, & lustrare te designante. LIPS. Possim cum ^{Spektor.} Socrate dicere, ^{* σὺ δὲ με οἶσι λόγων πινὰ εἶναι θύλακον.} Et ^{* Tu me} vnde hæc mihi prompta? ^{ceses ser-} **A**VD. Nempe cottidie iis ^{monum} inuerfari, & Historiæ, tuum pabulum. Denique an ^{aliquē esse} vnquam ^{sacrum.} ^{* Mercurius infās.} ^{* ἐρμῆς ἀμύθητος}? LIPS. Pertendis, & ideò sequor. Molli fronte sum ad negandum. atque vt aqua in ligno aut læui lapide facilè ducentis digitos sequitur, sic ego preces. Videbo an memoria fauebit: audi. Esto prima forma *Quadrata* simplex, sine vllâ diuisione. Haud sæpe repperi: est tamen in Plutarchi Crasso his à ^{Quadrata} ^{iuxta acies.} me redditis verbis. Nam ille ita struxit in Parthos.

At Crassus attonitus fuit proorsus, & præ trepidatione non PLVT. planè consistens struxit aciem. Primum quidem, de Cassij [“] sententiâ, raram & tenuem per plurimum campi produ- [“] cens, ne circumueniretur: & equitatum ad cornua diffudit. [“] Postea immutauit, ac contra etis copijs ancipitem aciem fe- [“] cit, & profundum laterculum, sic vt duodecim cohortes [“] quodque latus teneret. Ad quamque cohortem equitum [“] Turmam apposuit, vt nulla pars indiga auxilij equestris [“] esset.

n

Mira

Mira hæc fuit dispositio, singillatim examinanda. Ait:

„ *Raram & tenuem.*] Cassiana hæc sententia bona erat contra equitatum, quo hostis valebat. Alioqui contra grauem & statarium militem non item, quia facilis perruptu cum roboris nihil introrsus est.

„ *Profundum laterculum.*] Vides ergo plurimum esse laterculum non profundum, id est, vt dixi supra, expansum & iacentem. Sed iste Crassi æquilaterus fuit.

„ *Ut duodecim cohortes unumquodque latus teneret.*] Istæ sint cohortes non nisi quadragintaquattuor, simplici ordine sic dispositæ: si tamen repeti placet & in numerum bis venire cohortes aut turmas angulares. Si non, age ponamus reipsâ vndique duodecim: atq; erunt quadraginta octo. etsi neutrum sine scrupulo fiet. Nam Crassus legiones ibi habuit, ipso Plutarcho auctore, *septenas*. at ille cohortium numerus non expleat omnino *quinas*. Desunt enim cohortes duæ. Cogitandum igitur & adsumendum, reliquas *viginti duas* cohortes in mediâ quadraturâ ad subsidium fitas. Idem de leui armaturâ supplendum. quam habuit ad *octo millia*, ex eodem Plutarcho. Vbi igitur hæc? vel inter equitatum & cohortes interiecta, vt solet, vel sparsa in fronte.

„ *Ad quamque cohortem equitum turmam.*] Nec hîc res sine nodo. In Græco est *ἰππέων ἰλην*. *Alam* igitur vertimus, vt alij? Oportet tum fuisse tot alas quot cohortes, & essent *septuaginta*: inmanis numerus, etiamsi minuas & reducas. An magis ergo *Turmam*, vt ego? omnino verius est: etsi nec sic numerus vndique iustus: quia *Turmæ septuaginta* efficiant non nisi equites largissimè

Pensata
Plutarchi
verba.

ἢ ἢ pro
Turmâ.

gissimè *bis mille octingentos*. At enim uerò *quattuor milia* equitum noster iste tribuit Crasso. Tamen hîc maneo & perseuero: sed cum indicatione, aliquot turmas equitum præsidij causâ aut subsidij in medio stetisse, iuxta ipsos Duces. Paullò post quidem lego in Plutarcho, Crassum filium erupisse cum *mille trecentis equitibus*: atque ita facillè ad numerum dictum, aut supra, pertingas. Hæc scrutari interdum vtile: nec cum vulgo, scriptores tenui lectione & velut summis labijs libare. Esto forma altera. *Quadrata* duplex. Exempla centena: *Quadrata gemina*. sed sume acrem illam pugnam pro imperio inter Latinos & Romanos, ad quam Liuij verba pertinent quæ supra adduximus, & hæc quæ addit:

Instructis sicut antè dictum est ordinibus, processere in aciem. Liv. Lib. VII. Manlius dextro, Decius leuo cornu præerant. Primò utrimque equis viribus res gerebatur, deinde ab leuo cornu Hastati Romani non ferentes impressionem Latinorum se ad Principes recepere.

Ecce quattuor hîc legiones fuere, in quoque cornu igitur duæ. Quomodo instructæ? *ordinibus*, inquit, *quibus antè dictum est*: id fuit, vt diuisio corporum esset in Hastatos, Principes, Triarios. Quæ diuisio in quacumque dispositione olim firma: & in Simplici formâ aperta. Fiebat enim tum retrorsum quasi triplex acies, porrecta & in laterculum iacens. Homericæ illa vetus non longè absistit

*Ἰππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
πέζης δ' ἐξόπιθεν εἵσεν πολέας τε καὶ ἑσπλῆς.
Ἐρχοῦ ἔμεν πολέμοιο· κἀκὲς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν·
Atque equites posuit cum carribus ordine primo,*

Iliad. 6.

A tergo pedites praestanti robore, belli

Munimen septimumque, sed in medio agmine viles.

Ecce, triplex in profundum est acies, cum vijs & interuallis: sed differt à Romanâ, quòd in medio viles sint & imbecilli, quos ipsi in fronte magis ponebant. Cetera vix abeunt, & fortissimi certè in tergo, vt Triarij nostri. Eustathius in hunc locum: *Herodorus & Apion*, inquit, *dicunt ad laterculum aciem hanc structam: hoc est, ad ordines oblongos, pari numero constantes, vt inter duos ordines via aliqua sit media, per quam progredi ac regredi liceat: quas vias poeta appellat pontes.* Tales igitur Ordines, siue Genera, vt ego appellauit: sed hæc ipsa deinde diuisa in manipulos, cum suis interuallis. Sed ipsi manipuli quomodo, & quàm densè ordinati? In quadrum fuisse hoc primùm moneo: & ex cuneis illis quadris quadratum deinde corpus totius legionis. Iccircò Ennio *Quadrata legio* dicta, non à numero quater millium, vt vult Festus. Et hoc sensu Panegyricus de acie iam dispositâ: *Grado pleno ferentes agmina quadrata legiones.* Ergo si iustè propemodum quadratos manipulos volumus; fuerint in quaque lineâ deni milites in latum, duodeni in longum. Ita legio Polybiana in fronte habuerit *centum viros*: in profundum *trigintaquattuor*, sic vt Triarios (ij dimidiati sunt) diuidas in senos & denos. Senos in latum, denos in profundum. Haud longè à meo calculo acies & phalanx Antiochi regis abiit: *qua à fronte introrsus in duos & triginta armorum ordines patebat.* Ita Liuius describit: qui non alibi (quod sciam) tenuiter ita de ipsis Romanis. Nisi quis tamen huc ducit, quod est in pugnâ cum Latinis: *Aciem in plures ordines instructam, ordinem sexagintaduos milites habuisse:* ita inquam, vt quisque

Quadrata legio.

Lib. xxxvii.

Examina-
ta Liuij
scriptio.

que manipulus diuisus in duas partes, in fronte *duos viros* habuerit, introrsus *sexaginta duos*. Ita legio vna Polybiana in profundum habuisset viros *centum quinquaginta*: in latum, non nisi *viginti*. Quod fortasse sub initia *Ordo in manipulo.* haud absurdum sic fuisse: & inde *Ordines* dictos, quia duplex ita series esset in Manipulo vno. Cogitetur. At postea, non mihi dubium manipulos raros, densos, factos pro tempore & arbitrio ducum, & legionem tamen in latum magis extensam. Id eò, quòd plures in fronte pugnatore essent, nec tot otiosæ manus; tum etiam, vt Principes pila sua possent permittere ad hostem. Quod identidem factitatum legimus, haud commodè si prior acies tam profunda. Huic rei etiam inuentum reperio, *Ratio mittendi pila.* vt in genua primi subsiderent donec posteri emisissent. Appianus notat de Sulpicio Dictatore in Gallos: *Εκέλευτε τὸς Ἰπὶ τῆ μετώπῃ τεταγμένους ἑξακοντίσοντας ὁμῶς συγκαθίσαι τάχιςα, μέχρι βάλλωσιν οἱ δευτεροί, καὶ τρίτοι, καὶ τέταρτοι. τὸς δὲ ἀφιέντας αἰεὶ σπιλίσειν, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν ἐνεχθεῖν τὰ δόρατα: Iussit eos qui in fronte erant cum iecissent, simul inclinare & subsidere, donec secundi & tertij & quarti iecissent. Ut autem quisque emisisset, subsidere, ne in ipsos tela inferrentur.* Hoc etsi ibi factum Appianus velut singulariter notat; tamen credo & aliàs, & hunc fuisse communem morem. Quomodo efficaciter aliqui tot tela emissa? De ordinibus hoc possum dicere. quos tamen valdè interdum auctos, & ** eis βάλλῃ* ductos ** in profundum.* non nego, cùm locus arctus ita vellet. Liuius appellat *Multiplicare ordines.* *Quares*, inquit, *& paucitatem eorum insignem, & multitudinem Etruscorum, multiplicatis in arcto ordinibus faciebat.* Ad quem locum Glareanus subsistere & caligare se fatetur, Sigonius & Robortellus di- *Multipl-
catio ordi-
num.
Lib. 11.* gladian-

gladiantur: sententia autem planissima videtur & facilis transitu, cum pauci in arcto loco sunt, è propinquo numerari & conspici quod in Romanis ibi: cum multi, magis etiam apparere, tergo retrorsum diffuso & vasto, quod in Etruscis. Multiplicantur igitur ordines siue in profundum, siue etiam in latum. ut in Curtio: *Triginta & duo armorum ordines ibant. neque enim latius extendi aciem patiebantur angustia. paulatim deinde laxare se sinus motuum & maius aperire spatium coeperant, ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam lateribus circumfundendi posset equitatus.* Ordines enim singuli viri, quos alij vel ponere sequuntur, vel ad latus adherent: pro duplici aspectu. Vegetium video & *Acies* hoc sensu dixisse, libro 11. cap. xv. Sed enim ut quanto loco quanti milites ordinari possint & soleant videamus, opus praenoscere spatium quod inter eos fuit. Id Polybius noster expressit, cum Romana arma & militiam componit cum Macedonicis: *Ἰσανται μὲν ἐν ἐν τεσσέρι ποσὶ μετὰ τῶν ὀπλῶν καὶ ῥωμαῖοι: Consistant igitur in tribus pedibus una cum armis etiam Romani.* Significat tam Romanos quam Macedonas tres pedes spatij habuisse: idque utrimque, à latere & à tergo. Ita enim addit: *ob gladij scutisque usum commodum, debere eos habere spatium, ut minimum, tres pedes, κατ' Ἰνσάντην καὶ κατὰ ἀδσάντην, ut loquitur: inter substitem, & inter adstitem: quod est, à tergo & ad latus.* Vegetius paulum diuersè. *Singuli armati, inquit, in directum ternos pedes inter se occupare consueverunt, hoc est in mille passibus, mille sexcenti sexaginta sex pedites ordinantur in longum: ut nec acies interluceat, & spatium sit arma tractandi. Inter ordinem autem & ordinem à tergo in latum sex pedes distare voluerunt, ut haberent*

Lib. 111.

Spatium
inter sin-
gulos.

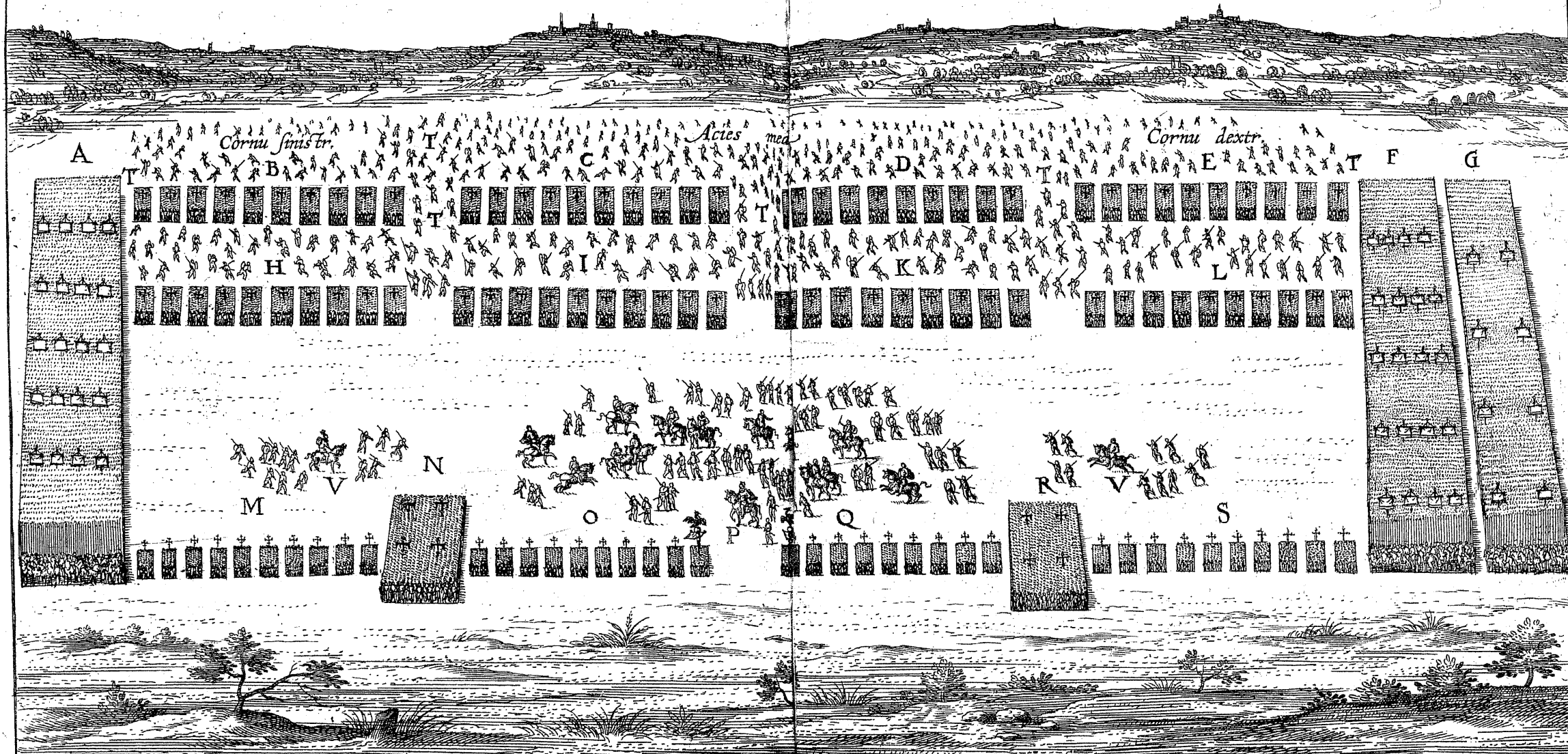
Lib. xv 11.

Dissentio
Vegetij à
Polybio.
Lib. 111.
cap. xiiii.

- pugnant-

pugnantes spatium accedendi & recedendi. Vehementius enim cum saltu cursuque tela mittuntur. Ecce in directum, ut ipse ait, siue κατὰ ἀδσάντην cum Polybio, pedes dat ternos, & in hoc consentiant: inter ordines, id est inter praestites & substites, duplicat & facit sex pedes. Atqui Polybius & hic non nisi ternos. Concilies, quod Polybius de pugna propinqua & in manibus loquitur; Vegetius aspicit magis longinquam, & cum iacula emittuntur. Hic autem plusculo spatio opus: sed postea coeunt & se densant. Semel haec dicta ad vniuersam instructionem sunt: & Imaginem tibi communis huius pugnae pingo, sed ad numeros Polybianos.

ICONISMVS AC EI VVLGATAE.

A. Equites sociorum, vtriusque cornu viginti Turmae.
 B. Hastati sociorum Alae sinistrae.
 C. Hastati legionis secundae.
 D. Hastati legionis primae.
 E. Hastati sociorum Alae dextrae.

F. Equites Romani, Turmae viginti vtriusq; legionis.
 G. Equites Extraordinarij, vtriusq; cornu Turmae octo.
 H. Principes sociorum sinistri.
 I. Principes legionis secundae.

K. Principes legionis primae.
 L. Principes sociorum dextri.
 M. Triarij socium.
 N. Extraordina pedites, cohors vna & dimidia, seu duae, sciles.

O. Triarij legionis secundae.
 P. Imperator, circa eum Tribb. & cus todia equitum pedatumque. Stat ante aquilas.
 Q. Triarij legionis primae.

R. Extraordinarij pedites, vt ante, alterius Alae.
 S. Triarij sociorum.
 T. Velites sparsi ante et per interualla.
 V. Legatus qui praest cornui.

DECLARATIO ICONISMI.

ACIES quæ media est, legiones habet duas, primam & secundam. Prima ad dextram esto: quoniam & hęc ambitio, & in Tacito legi cauendo diffidio, legiones de ordine fortitas. Etiam in Hirtio scriptum, seu quis alius auctor belli Hispaniensis: Hęc Decu- III. Hist. mani suum locum, cornu dextrum, tenebant, sinistrum tertia & quarta legio. Ostendit quæ eum sollennem, & honoris causâ, locum optimæ legioni fuisse: Quod Cæsar etiam indicat, acie in Pompeium: Cæsar superius institutum seruans, Decimam legionem in dextro cornu collocauerat. nec aliud est hoc, quod tangit, institutum.

IMPERATOR inter duas legiones istas esto, & ad utrasque aquilas: si tamen aquila sic sita. Ambigo enim, nequid celem, an sic ordine prima, secunda, tertia ad decimam cohortes locatæ sint: an non potius prima media, & iuxta eam secunda, dein latere altero tertia, & sic alternatim. Causa ambigendi duplex. Prior, quod media omnia ipsis honestissima, atque etiam tutissima; & videtur ideò merito Primuspilus & aquila fuisse in medio manipulorum. Altera, quod legiones video sepe singulas & seorsim pugnasse aut iunctas cum Socijs: non ergo tunc decorè magis Aquila media? Quid decidam, firmiter non habeo: prius non displicet, ubi duæ aut plures legiones: displiceat ubi vna.

SPATIUM hęc paullo maius relictum, ubi Imperator & Tribuni, tum etiam custodia Imperatoria Euocati quidam & Ablecti: Hos arbitrari est aut in spatio isto vtrunque constitisse ad Imperatorem, aut non absurdè, quoniam Triarij pauculi præ prioribus, aciem & agmen illud expleuisse: pedites quidem. Nam equites ex ijs discursauerint assidue cum Imperatore.

SOCII in vtroque cornu locati, sed cohortibus aut manipulis non ita plenis. At subuentio & expletio ab Extraordinarijs fortasse: quos conuenienter ad tergum ijs iungo: atque id quasi Triarios quosdam, manum scilicet selectam. Nec numero longè à Triarijs, nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis, 504. Neque nuda hæc coniectura est. Vestem & robur ei dat Linius, qui aliquoties in pugna sic coniungit. Vt libro XXVII. Cedere inde ab Romanis Dextra ala & Extraordinarij cœpère. Iterùm XXXV. Sinistra sociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant. Nec enim aliud ibi Alæ, quàm

quam cornua hæc sociorum peditem, vt à me doctum. Sic autem in corpore iungas, an magis diuidas, tui arbitrij esto.

VELITES interiecti manipulis sunt, et si aliter fuisse etiam supra dictum.

EQUITES vtrisque ad latera. sed quero an ipsi diuisi, & inuicem sibi iuncti? an seorsim Romani, seorsim socij? Istud magis probo, & ex lectione obseruato, vbi seorsim aliquid sepe de operâ equitum Romanorum. Quin vt pedites diuisi, sic profectò & equites fuerunt. Ob stare videbatur, quòd pleniores Turmæ sint Equitum socialium: non me mouet. & potuere octo illæ turmæ Extraordinariæ iungi, cum ita visum, Romanis. Imò opus fuit: & vbi aliàs stetissent? nam iuxta Praetorem satis sui Ablecti: Socij autem, etiam absque Extraordinarijs, ducentis equitibus illos excedebant. Vtrisque ergo steterunt: sed ciues scilicet ad dextram. Quo ordine aut serie locati? per Turmas: easque densiores aut rariore, vt Ducibus visum. Credo plurimum extensas in latum, vt plures pugnare possent: nec displiceat per Decurias partiri. sic vt vna Turma tres viros habuerit in profundum, & velut manipulo in locatione respondeat. Primus Decurio sit in lineâ vltimâ, siue tertiâ, alij in suis. Sed ipsæ Turmæ deinde ter aut quater geminandæ sint, ne in profundum vltra finem legionum excedant: quoniam certum est triginta equos in lineâ plus spatij tenere quam trigintaquattuor viros. Ergo sunt quaternæ aut quina: seu quâ aliâ partitione, adiunctis Extraordinarijs octonis. Nimis hic τριχοδορῆν non est opus. Sed illud etiam puto, equites haud indecorè paulum prominuisse vltra pedites: exemplo Velitum, quibus iuncti, & vnâ ferè pugnabant. Hæc tota est Acies. cuius latitudo in fronte pedites 400. equites 80. aut cum Extraordinarijs plures. Velites spatij nihil occupant, quia sparsi per interualla aut ante frontem. Singuli pedites inter se occupant ternos pedes, ex Polybio: nec longè plus equites. Totum spatium 1440 ped. Sed adde interualla inter manipulos, & legiones, & cornua, & turmas: haud minus isto erit, imò amplius, & facile ad 1600 pedes accedat. Totus ergo podisimus 3040. At verò in altitudine sunt homines trigintaquattuor: quibus spatium inter singulos trium item pedum ex Polybio, vel potius senum è Vegetio. Adde grandiora interualla duo inter classes militum: fiet podisimus 360 circiter pedum. Multo igitur plus in latitudine: quod etiam Vegetius alibi docet. Et si tamen nihil hæc definiti est: in exemplum modò hæc allata, & fuere in arbitratu Ducum.

A T

AT N O S pergamus porrò, & exemplum etiam pugnae vnus aut alterius ex inferiore æuo habe. Prius Cæsarianæ cum Afranio: etsi non pugnae propriè (nec enim ad manus ventum) sed instructionis ad pugnam, quæ sperabatur. Cæsar ipse sic describit:

Acies erat Afraniana duplex, legio quinta, & tertia in subsidijs locum alariae cohortis obtinebat. Cæsaris triplex, sed primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant, has subsidiaria ternæ, & rursus alia totidem sua cuiusque legionis subsequerebantur. Sagittarij funditorisque mediâ continebantur acie, equitatus latera cingebat.

Res per obscura videtur, & eò magis quia parum pura verba. Scribitur, acies Afraniana duplex legio quinta, & tertia in subsidijs. Quid? eòne sensu, vt vna legio quinta in fronte fuerit, altera in subsidijs vt solent alariae cohortes? An magis placet cum Faerno (viro & Critico bono, quod scripta mihi probant) rescribere, duplex ex legione primâ & tertiâ, in subsidijs locum alariae cohortes obtinebant. In parte melius veriusque, fateor: sed vtrouis modo duæ tantum legiones Afranio tribuuntur, falsò. Ille verò quinque habuit, quod ex Cæsaris priori scriptione certum est: imò vel septem, si emendata est epitoma Liuiana. Sed sunt quinque: & legamus igitur, Acies erat Afraniana duplex, legionum quinque, & in subsidijs l. a. cohortes obtinebant. Iste est sensus. Afranius duplicem aciem struxit. prior fuit è quinque legionibus distincta, altera subsidiaria è cohortibus alaribus siue socijs, nempe Hispanis. Hos enim grandi numero Afranius conscriperat, habebatque ad cohortes circiter octoginta, quod è prioribus item Cæsarianis constat. Ergo quia numero æquabat ferè octo legiones, pro legionibus

* Effent
1200.
* Effent
140.

CÆS.
I. Ciuil.

Depran-
tus Cæsar.

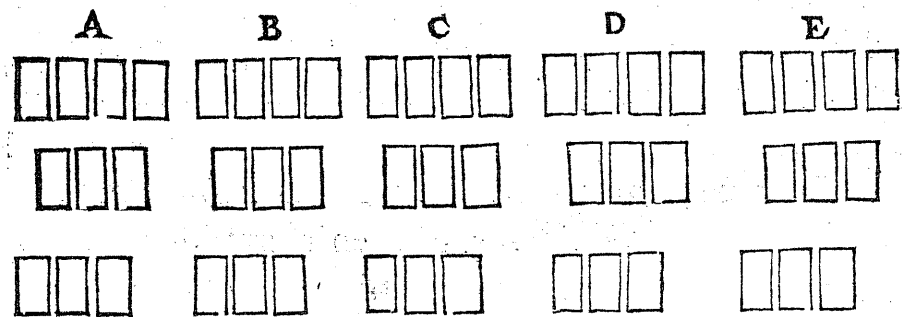
Is contra-
ctus.

gionibus ijs est vsus in acie secundâ. Quid autem Cæsar? ipse triplicem ita struxit.

„ Primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant.] Si hæc sequeris, non nisi pauculæ cohortes in totâ acie erunt, impar valdè numerus pro Afranij: & falsus etiam pro copijs, quas Cæsar tunc habebat. Nam & ipsi legiones quinque fuerunt, nec eâ parte vincebatur: sed auxilia exigua aut nulla habebat, eoque artificiosâ diuisione se muniuit, & copias locauit. Lege igitur: quaternæ cohortes ex quinque legionibus, & scito numerorum errorem esse. Dispositio talis. In primâ acie quinquies quaternæ cohortes, in secundâ quinquies ternæ, in tertiâ totidem: atque addit, sua cuiusque legionis. id est, quamque vnam legionem sic in tres partes diuisam, vt primâ acie habuerit quattuor cohortes, secundâ & tertiâ ternas. Nihil verius aut clarius: & nõne bisternæ & semel quaternæ cohortes, legio vna sunt? Dispositio autem haud dubiè cohortium fuit obliqua, cum interuallis suis, & ad instar manipulorum. Addit de Sagittarijs, qui in mediâ acie: hoc est vel in medio totius, vel in Partium interuallis. Equites ad latera, de more. Ecce delineabo crassè hanc Aciem, nequid erres.

Reiecta vulgata lectio.

Vera reposita.

A. Signat legionem primam, cuius sunt substitæ cohortes: B. secundam, & sic deinceps.

Altera

Altera explicanda mihi pugna & instructio eiusdem Cæsaris in Pompeium campis Pharsalicis. Ea pugna magna, inter magnos duces, vltima in libertate & pro libertate. Cæsar's verba plura sunt, excerptâ que meæ rei.

Cæsar cum Pompeij castris appropinquasset, ad hunc modum aciem eius instructam animaduertit. Erant in sinistro cornu legiones due, traditæ à Cæsare ex Sc^o. initio disensionis. quarum vna prima, altera tertia appellabatur. in eo loco ipse erat Pompeius. Mediam aciem Scipio cum legionibus Syriacis tenebat. Ciliciensis legio coniuncta cum cohortibus Hispanis, quas traductas ab Afranio docuimus, in dextro cornu erant collocatæ. Has firmissimas se habere Pompeius existimabat. reliquas inter aciem mediam cornuâ que interiecerat, numeroque cohortes centum decem expleuerat. hæc erant millia quinquagintaquinque. Euocatorum circiter duo millia, que totâ acie disperferat.

C. A. S. r. i. i. C. i. u. l.

Ipsa verba prius lustranda breuiter sunt, verè inquam lustranda alibi & purganda. Ait:

„ Altera tertia appellabatur.] Ineptè hoc, appellabatur: nec vnquam ita ipse Cæsar. Qui hoc fecit, quasi de æuo veteri locutus est, & cum iam non istæ appellationes. Sed hoc & alia vitia aut interpolationes crebrò nos in Cæsare deprehendimus, & protrahemus vnâ cum ipso, si Deus volet. Nunc de re. Tertia, inquit. Imò Quarta est Lucano: — cornus tibi cura sinistri Lentule cum primâ, que tum fuit optima bello, Et quartâ legione datur.

De cognomine legionis dubitatũ.

Poëtam hoc ignorasse, aut neglexisse? non solet in his talibus, & historicâ fide agit. Ego verò numerum eius in Cæsarem admiserim: hoc magis, quòd Commentarij

isti alibi in eodem numero vacillant. Nam quæ hîc est *tertia*, ea scribitur in octauo Gallicorum, *decimaquinta*. Ex suo numero, inquit Hirtius, *decimanquintam ex Sc. tradi iubet*. De primâ: ibidem iam dixerat.

„ *In eo loco ipse erat Pompeius.*] Dissentiunt Plutarchus, Appianus, Lucanus: quos vide. Cæsari in hac re cur non est creditum? an ipse mente totus in pugnam parum certò hæc animaduertit? & vidit ibi fortasse Pompeium, sed non substitit & aliò mox iuit?

„ *Cum legionibus Syriacis.*] Quæ duæ. Initio huius libri: *Exspectabat cum Scipione ex Syria legiones duas.*

Cohortes
Hispani-
enses.

„ *Cum cohortibus Hispanis.*] Caue imponat tibi, & putes Hispanos gente fuisse. Non. nec is honos vel fortissimis exteris, vt inter legiones locentur & pugnent. Intellegit Romanas cohortes, sed quæ in Hispaniâ fuerant cum Afranio, & ab eo traductæ ad Pompeium erant: aptiusque dixisset *Hispanienses*. Veteranus haud dubiè miles, & reliquæ illarum legionum, quæ partim Cæsari adhæserant, partim domum iuerant relictis signis.

Lib. I. Ciuil.
initio.

„ *Traductas ab Afranio docuimus.*] Nusquam in his libris doctum, qui & aliàs mutili. Tangi tamen hos milites iudico in verbis, sed corruptis: *Magnum numerum ex Thessaliâ, Bœotiâ, Achaia, supplementi nomine in legiones distribuerat: his Antonianos milites admiscuerat*. Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio, & habeo falsos: vide an non *Afranianos*, de istis. Dicit Pompeium multos ciuium aut militum qui sparsi in Græciâ, collegisse in explendas legiones, iisque admiscuisse Afranianos quosdam: sic tamen vt seorsim etiam fuerint Hispanienses

Diuinitio
in Cæs.

nientes istæ cohortes ad numerum legionis. Sed hoc coniecturale est, & ideò iuxta falsum.

„ *Has firmissimas se habere.*] Non ad cohortes tantum refer, sed ad legiones omnes dictas: quæ veteranæ scilicet fuerunt.

„ *Reliquas.*] Nempe quinque legiones tironum. Ex ipso Cæsare, qui Pompeio cohortes cx. tribuit: ergo legiones vndecim. De hac locaturâ Frontinus: *Legiones secundum virtutem cuiusque firmissimas in cornibus & in medio collocavit, spatia his interposita tironibus suppleuit.* Sed quo sensu *spatia interposita suppletæ* dicit Frontinus, aut Cæsar, *legiones reliquas interiectas*? An vt in fronte simplici vndecim istæ legiones fuerint? an vt, more manipulari illo, istæ quinque introrsum paullo reductæ & ad spatia appositæ fuerint? Mihi hoc aptius videatur, & vt triplex illa acies maneat distincta, fortasse alioqui confundenda: etsi verba tamen magis in priorem mentem, nec repugno. Steterint sanè sex legiones, binæ & binæ, suis locis: eæque velut robur totam aciem in cornibus & medio firmauerint ac coërcuerint: adsitæ deinde istis, sed cum interuallis, quinque aliæ infirmiores.

„ *Hæc erant millia quinquagintaquinque.*] Negant Plutarchus & Appianus, qui de *quadragintaquinque* millibus magis dicunt. Nam Plutarchus Cæsarem habuisse *xxii. millia* scribit, Pompeium paullo *plus altero tanto*. Est etiam in optimo Torrentij (Antistitis nostri in religione & doctrinâ) libro, *xlv. millia* palàm scriptum. Atqui vndecim legiones fuisse diximus. Quid tum? sex veteranæ fuerunt, eoque parum plene: sed nec tironum illo æuo tam grandes. Argumentum è pluribus Cæsaris

Lib. I. I.
cap. I. III.

Modica
aut parua
legiones
veteres.

locis,

locis, sed & ex isto: cum suas copias scribit non nisi **XXII. millium** fuisse. Atquin habuit *octoginta cohortes*, id est legiones octo. Ergo nec *termillena* singulae fuerunt, scilicet quia proelijs accisae, & veteranae.

Euocato-
rum loci.

„ *Tota acie dispererat.*] Hoc verò notandum est. & colligas Euocatos in acie certum locum non habuisse, sed aut circa Imperatorem stetisse quosdam, aut maiorem partem per manipulos variè sparfos: idque in fronte iuxta Centuriones, reliquis regimen & exemplum. Nunc Cæsaris aciem videamus, & lege hæc verba:

CAES. *Cæsar superius institutum seruans, decimam legionem in dextro cornu, nonam in sinistro collocauerat, tamen si erat Dyrrhachinis proelijs vehementer attenuata. huic sic iunxit octauam, ut pene unam è duabus efficeret, atque alteram alteri presidio esse iusserat. cohortes in acie habebat octoginta, quæ summa erat **XXII. ∞**. Sinistro cornu Antonium, dextro P. Sullam, mediâ acie Cn. Domitium præfecerat, ipse contra Pompeium constitit. simul his rebus animaduersis quas demonstrauimus, timens ne à multitudine equitum dextrum cornu circumueniretur, celeriter ex ternâ acie singulas cohortes detraxit, atque ex his quartam instituit.*

„ *Huic sic iunxit octauam.*] Cæsar numero legionum non tam potens quàm Pompeius, robore præpollebat. Itaque ad eius exemplum aciem triplicem quidem instruxit, sed non legionibus sic densauit. Dumtaxat sinistro cornu duæ fuerunt, eaque semiplenæ: medio, & dextro, vtrouque vna. Superfunt ergo quattuor etiam legiones, vbi locandæ? nihil ipse dixit, quod miror. sed cogitandum, ab eodem Pompeij exemplo, fuisse interiectas. Vna & vna igitur ad vtrumque cornu, duæ circa aciem mediam. Sed addit:

„ *Ex*

„ *Ex ternâ acie singulas cohortes detraxit, & ex his* ^{Correctus Cæsar.} *Quartam instituit.*] Legendum, *ex ternâ acie senas cohortes*. Senas dico, & ita palàm Plutarchus: *ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τῶν ἐξέως ἐξ σπέρας: ab extremo agmine sex cohortes*. Et in Pompeio: *σπέρας ἐξ ἀπὸ τῶν ἰπταρχμάτων: cohortes sex ex ultimis aut subsidiarijs*. In Frontino quoque is numerus: *Sex cohortes, inquit, in subsidio tenuit, sed dextro latere conuersas in obliquum*. De quo situ etiam Lucanus:

— *tenet obliquas post signa cohortes.*

Atque hæc est quarta illa acies, victoriæ eius causa. Detrahit autem eas binas è quaque acie ultimâ: atque ita rectè scriptum, *ex ternâ acie*. Si tamen *extremâ* etiam scribas, haud malè. Lubet Frontini verba addere super vtraque hac acie: *Cn. Pompeius aduersus C. Cæsarem Paphlarsali triplicem instruxit aciem, quarum singulae denos ordines haberent in latitudinem. Legiones secundum virtutem cuiusque, in cornibus & in medio collocavit, spatia his interposita tironibus suppleuit. Aduersus hanc ordinationem Iulius Cæsar & ipse triplici acie dispositis in fronte legionibus, sinistram latus ne circumiri posset, admonuit paludibus.* Noto quod ait, *denos ordines habuisse singulas Pompeij* ^{Frontinus explicatus.} *acies in latitudinem*. quo id sensu? opinor, hoc vult: cum

quæque acies duas legiones haberet, in fronte quinas & quinas stetisse, alijs quinis & quinis subiunctis: atque ita factos decem ordines, vt appellat, siue series & velut strigas. Non enim tam distinctè in manipulos hic diuisi, vbi tantus legionum numerus: sed nec fortasse in Hastatos, Principes, Triarios, nimis accuratè. Imò ve-reor vt post Sullam & socios receptos nomina quidem ista in Ordinibus manserint & Centurionibus: vix usum habuerint in acie ipsâ. Appello ad Cæsarem, Ta-

p citum,

citum & illos scriptores, nusquam locatam aciem signatè sic reperies: sed per cohortes aut legiones diuisam. In Cæsare quidem Antesignani aliquoties nominantur, sed loco Hastatorum ferè, vt appâret. Sed quò eo? plura congero, & vetus tamen verbum monuit, *Retibus non sepibus esse piscandum.*

DIALOG. IX.

Allocutio exercitus ante pugnam, de suffragio & refragio militari.

AC iam absoluius totum hoc de Acie: ipsa structa est, Signa disposita, Forma exposita: quid superest nisi pugna? quæ iam manuum est, non verborum. Ergo eamus. **A V D.** Enimuerò frigida hæc tua pugna, & non in magnâ spe victoriæ. **L I P S.** Quid iam? **A V D.** Non enim vides? languent tui milites, non *Alloquio* non *Classico* à te excitati. Et cur sollempnia omisisti militiæ Romanæ? **L I P S.** Homo audacule, & cur edictum à te spretum Dictatoris? quod pro numine semper obseruatum non ignoras. Nonne paulloante vetui subijcere aut interpellare? Age licetor, stringe securim. **A V D.** Interritus expecto, nec à Papirio hoc ego Fabius Romam fugero. Quid fugero? imò vt Diogenes olim Cynicus, cum affectaretur assiduè Antisthenem & vel inuito adhæret, atque ille tandem baculum etiam tolleret & minaretur, *Percute, inquit, vel sic maneo: idem ego mi doctor, Cede, non cedam.* **L I P S.** Tu quidem Canius mihi videris, & ludens ac cauillans ire ad mortem. **A V D.** Modò necanis. **L I P S.** Imò & canis: vsque eò enim gannis aut latras, donec aufers. **A V D.** Ergo vnum hoc etiam sermonis

sermonis frustulum, & das me in soporem. Spondeo, in hunc diem quiescam. **L I P S.** Faciendum est, vt video: sed cum tuâ lege. Attamen considera, an non ordine & orbitâ nos remoues crebrâ hac interpellatione? **A V D.** Imò in ipsam adeò repono. Nam profectò post structam aciem, aut sub id tempus, duo illa ferè secuta. **L I P S.** Ergo accipe ô auide Cerbere & has offas: priorem de *Allocutione*. Sic appello, cum Imperator affatur publicè suos milites, & retinet aut impellit. Retinet aliquando nimis aut properè gestientes, impellit, tardantes aut timentes. Ad summam, format in quacumque re & docet. Vtile haud dubiè vetus hoc institutum, hodie vt alia omissum, & cum licet illud Spartani cuiuspiam vsurpare, * *Ἐρρει τὰ καλὰ.* Vtile inquam. cum Imperator consilio & sæpe eloquio validus, & semper auctoritate, suos compositâ oratione excitaret, & vel timidis robur ac vires daret. Ab illo autem ardore ad pugnam rectâ ibant, cum præsentia Imperatoris adhuc in oculis, & verba in auribus versarentur. Mihi certum est, acies aliquot erectas & ad victoriam firmatas solâ hac concione. Sed quâ ea formâ? videamus. Sæpe interequitans ordines, ita affatus eos est, sub ipsam pugnam: sæpe in castris, & ante egressum. Aliquando etiam extra suspicionem omnem pugnae, si qua feditio aut querela, aut alius animorum morbus, cui sermone mederetur. Sed cum in castris, aut etiam in ipso campo interdum, fiebat in Tribunali, quod è cespite subitò erigebant. Altior enim esse Imperator debebat, & ad auditum faciliorem ac latiore, tum ad auctoritatem. E cespite dixi Tribunal fuisse, etsi in Hibernis fortasse etiam è lapide nihil vetat: sed illud ferè sollempne, & è militiæ

* *Perierit honesta. Fructus alloquij.*

Allocutio in Tribunali.

1. Ann.

ritu reperio. Tacitus de seditiosis: *Congerunt cespites, exstruunt Tribunal.* Lucanus de Cæsare:

Lib. v.

— *stetit aggere fulti*

Cespitis intrepidus vultu.

Statius, de Bolano:

*Hic suctus dare iura pater, hoc cespite turmas
Affari.*

In Nero.
2c.

Dio, de Boudicâ reginâ Britannia: *ἡ ἀνέβη τῆν τὸ βῆμα ἐν γῆς ἐλώδες ἐς τὸν ῥωμαϊκὸν τρέπον πεποιμένον: Et conscendit tribunal è terrâ palustri, Romanum in morem factum.* Mulier scilicet illa plus cordis habuit, quàm multi viri: & militem suum non duxit solùm, sed publicè affata est & instruxit. idque Romano ritu, in cespite, vt

Milites ordinati in audiendo.

Dio notat. Circa autem hunc cespitem siue tribunal, milites dispositi non confusè nec vt quisque accurrerat, sed per manipulos & turmas. Germanicus Cæsar apud Tacitum, *Concionem, quia permista videbatur, discedere in manipulos iubet; vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes.* Vbi & vexilla prælata notes, id est Signa manipulorum turmarumque & ipsarum legionum.

1. Ann.

Plinius in Laudatione Traiani: *Multa post secula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum sed pilorum signorumque * honore circumdatum.* Laudat in

* Nec male horrore.

Traiano, quod is quoque ritu prisco militem affatus sit: ritu, qui exoleuerat sub Domitiano & eiusmodi ignauis. Affatus autem, inquit, *in cespite*: quem non cum fascibus lictores solùm adstarent, sed circumstarent milites cum Pilis & Signis. Ergo armati: & sic Claudianas:

De bell.
Gildon.

*Dictis antè tamen Princeps confirmat iuros,
Aggere conspicuus. stat circumfusa iuuentus
Nixa hastis, pronasque ferox accommodat aures.*

Signa

Signa autem antestabant, & iuxta ea Centuriones & Duces: etsi Legati & Tribuni fortasse à lateribus illi aut tergo. In figurâ mox videbis. Ammianus de Constantio: *Tribunal insistens, signisque ambitus & aquilis, & ag-*

Lib. xvii.

mine multiplicium potestatum, his exercitum allocutus est.

Idem de Iuliano: *Ipse aggere glebali assistens, coronaque*

Lib. xxiii.

celsarum circumdatus potestatum, talia sereno ore disseruit.

Vides *Aggerem*, vides Signa, vides potestates siue Duces.

Etsi legas etiam vocatos milites in concionem ad ipsa Signa: id est ad Principia: cum nempe in castris affatio esset. Ibi quippe ante Prætorium, vt dicam in re castrensi, ipsum Tribunal. Hoc sensu Lucanus de Cæsare:

Conuocat armatos extemplo ad signa maniplos.

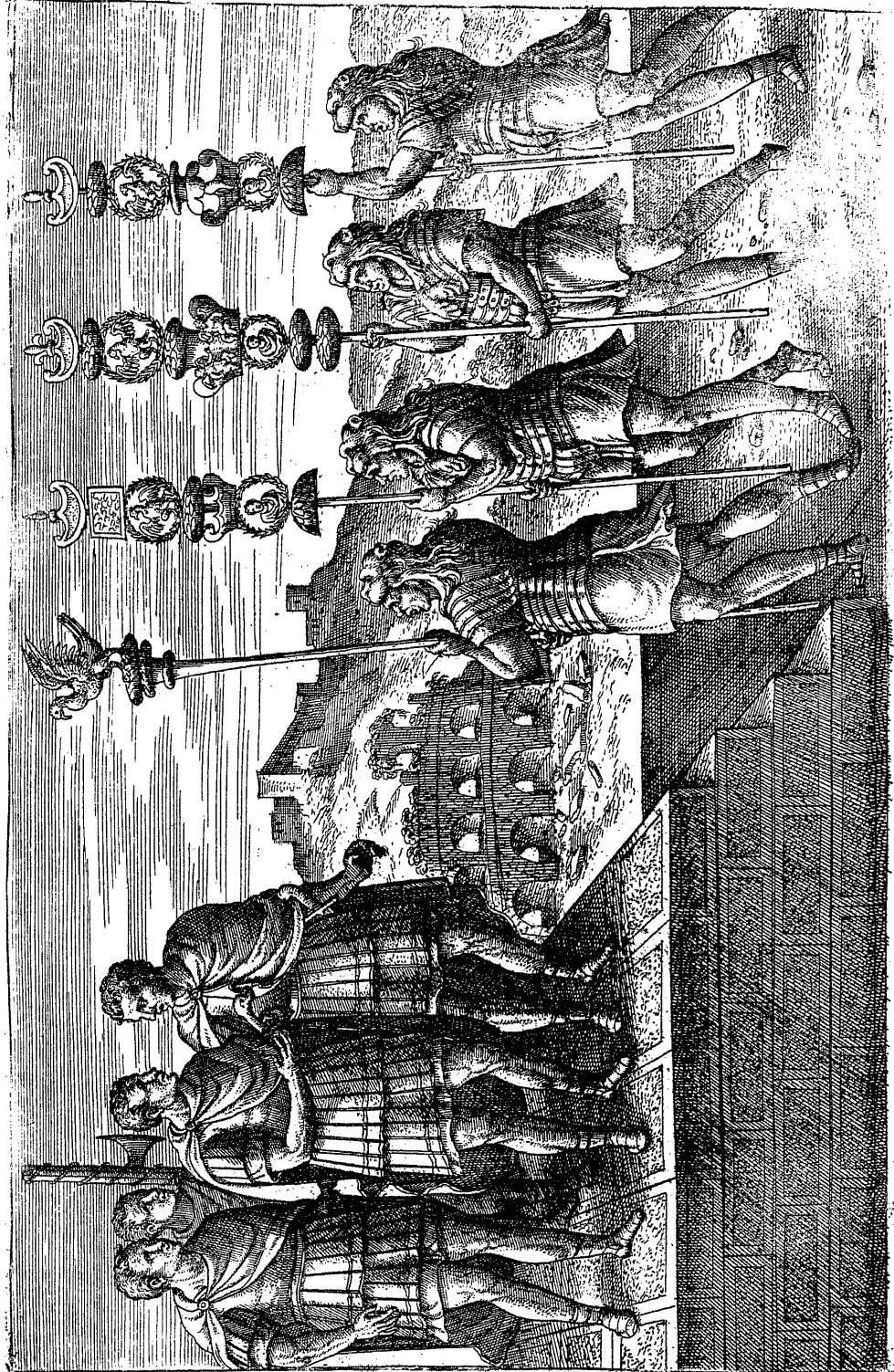
Lib. i.

Sed nota & inibi, cum armis conuenisse. Ista in Nummis & lapidibus sic expressa.

P 3

Tale

Tale igitur alloquium: quid in eo amplius? approbatio aut improbatio, & vtrumque per sua signa. Veteri quidem ritu reperio clamorem in assensu, & dextras Clamor in assensu. sublatas: contra, fremitum aut mæstam taciturnitatem.

In Liuiio: *Omniâque ea ingenti alacritate per clamorem militarem indicem omnium assensus agebantur.* Lib. vii. Idem scriptor in ipsâ Ducis oratione: *Si iam satis animi est decernique placet, agitedum, clamorem qualem in acie sublaturi estis, hic tollite, indicem voluntatis virtutisque vestra.* Lib. i. Atque aded appellat hunc communiter assensum *militarem* alibi: *Hoc silentium milites, omisso militari assensu, in me audiendo seruandum est. Ubi sententiam meam peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis.* Lib. vii. Noluit enim Dux ibi clamorem, quia hostes fallendi erant, & pro militari Senatorium assensum vsurpauit. Valerius Flaccus ad hunc ritum:

— *oritur clamor dextrâq; sequentura*

Verba ducis.

Vbi & Dextras elatas habes, vt in Lucano:

— *his cunctis simul ad sensere cohortes,*

Elatasque altè, quacumque ad bella vocaret,

Promisere manus.

Apposito sanè signo: siquidem manibus peragendum plerumque erat quod incitabantur. Sed & tertium assensus genus exstat, Concussio armorum: sic, vt hastis Vel Arma concussa. ferirent scuta. Ammianus: *Hac fiducia miles, hastis feriendo clypeos, sonitu adsurgens ingenti, uno propemodum ore dictis fauebat & ceptis.* Lib. xx.

Idem aliàs: *Nec siniri perpesti qua dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem duci exorabant.* Lib. xvii. Dissentire tamen idem & abire à se videtur,

Item Dextras elatae.
Lib. i.

Lib. xv.

detur, cum scribit: *Militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes, quod est prosperitatis indicium plenum (nam contra cum hastis clypei feriuntur, ira documentum est & doloris) immane quo quantoque gaudio Augusti probare iudicium.* Satis palam quidem dicit, *hastis scuta ferire, in dissenfu & ira esse; in assensu & fauore, scuta genibus illidi.* Sed credo conciliari si dixeris, assensum eum per iracundiam bonum optabilemque in hostem esse: itaque accipi, cum Imperator de pugna aut acie affatur. At contra infaustum hoc idem, cum alia dere allocutio, & in qua animis irisque nihil opus. Inuenias & paulo aliter assensum hunc indicatum in eodem scriptore, videlicet sublati scutis. Ut libro XXIII. *Conclusa oratione proelior miles exsultans, sublati alius scutis, nihil periculosum fore vel arduum clamitabat sub Imperatore.* Quod simile est illi de sublati Dextris. Iterum etiam aliter, in crepitu armorum. *Hac modesta Imperatoris oratione delinitus pro tempore miles, auctoritatem eius sublimitatemque cordis consensu extollebat in calum. quod cum vere atque ex animo dicitur, solet amor ex crepitu leui monstrari.* Sed haec talia profecto non prisci nimis nec mere Romani ritus: ab exteris & barbaris censeo manasse. Germani quidem & Galli sic factitarunt ab antiquo. Tacitus de illis: *Si displicuit sententia, fremitu aspernantur; si placuit, frameas concutunt.* Honoratissimum genus assensus est, *armis laudare.* Iterum de iisdem: *Ubi sono armorum tripudisque (ita illis mos) approbata sunt dicta.* At de Gallis Caesar: *Conclamat omnis multitudo, & suo more armis concrepat, quod facere in eo consueverunt, cuius orationem approbant.*

Vel eadem sublata.

Vel cum crepitu mota. Lib. XXI III.

Germanorum huius pro-prie. De morib. Germ.

v. Hist.

vii. Gallic.

DIALOG.

DIALOG. X.

De Classico. de Tubâ, Lituo, Cornibus, Buccinâ, securum: item de Tympanis.

ALLOCVTIO finijt, *Classicum* excipit. Id est, cum signa omnia pariter canunt, & militem vocant incitantque ad pugnam. Ducta vox à Classe, quod sonotali classes olim ad concionem vocabantur: siue etiam, ipsa primitus à calando. (quæ Isidori sententia est) *calas-fica.* Sanè vocari classico solere, verum est & ita Liuius: *Consul classico ad concionem vocat.* Simile in ipsâ vrbe olim. & in Lucillio lego:

Classico concio aduocata.

Lib. vii.

Rauco conuentionem sonitu & curuis cogant cornibus. Velit fortasse aliquis, *Rauco concionem,* causâ versus: etsi *conuentio* in hac quoque re bona. Ritus valdè antiquus: & Propertio si fides,

Buccinâ cogebat priscos ad verba Quirites, iam tum Romulæo illo æuo. Idem Dionysius: *τὸς δὲ δημοτικὸς ὑπηρέται πινες κέρασι βοείοις ἐμβυκαίνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας σιωπῆγον:* *Plebem ministri quidam cornibus bouillis, id est buccinis, insonantes ad concionem cogebant.* Vterque de Buccinâ, cui *Classici* nomen propriè etiam aptare Vegetius videtur. *Classicum,* inquit, *appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt.* Sed & Seneca in Oedipo:

Lib. xxi.

Lib. i. cap. xxxii.

Sonuit reflexo classico cornu.

Tamen contra, soli etiam Tubæ Suetonius adscribit: *Raptâ ab uno tubâ, ingenti spiritu classico exorsus est.* Sed in his talibus non aliud est, quàm τὸ πολεμικὸν siue τὸ παρρηλετικὸν σημαίνει, *bellicum & incitatorium canere,* certis videlicet modis. Quod in pugna quidem legitimâ

In Iul. cap. xxxii.

q fiebat

Classici,
è pluribus
sonis.

Lib. II.
cap. XVIII.

Lib. II.
cap. XXII.

Ode. I.
lib. I.

Litui,
quid?

Diversi à
Tubâ.
in Oedipo.

Lib. I.

Sunt inter
cornu.

Lib. VI.

Lib. I.

fiabat omni illo instrumento, & Cornuum & Tubarum. Fabius: *Quid autem aliud in nostris legionibus cornua ac tubæ faciunt? quorum concentus quanto est vehementior, tanto Romana in bellis gloria ceteris prestat.* Vegetius: *Quoties pugnatur, & Tubicines & Cornicines pariter canunt.* Video & *Lituum* misceri ab Horatio:

*Famiam minaci murmure cornuum
Præstringis aures, iam litui sonant.*

Quid igitur isti? distincti à cornu? Horatius facit. à tubâ? Seneca:

*Sonuit reflexo classicum cornu,
Lituisque adunco stridulos cantus
Elisit ære.*

Nam facit *aduncâ* esse formâ, quæ vix in Tubâ. Et Lucanus apertè seiungit:

— *stridor lituum clangorque tubarum.*

Dixeris à similitudine Auguralis litui appellatos, qui in extremo incuruus. Festus ita de nostro, etsi alio etymo: *Lituis, quod litis sit testis. est enim genus buccina incurua, quo qui cecinerit, dicitur Liticen.* Ennius: *Inde loci Lituis sonitus effudit acutos.* Dat acutum sonum, uti & Staius:

*Et Lituis aures circumpulsantur acutis.
Stridulum Seneca, in versibus datis. & alibi idem:
Iam tacet murmur graue classicorum,
Iam silet stridor Litui strepentis.*

E quibus colligimus grandem aut patulum canalem hunc non fuisse. Nec malè fortasse Charisius: *Liticen à Lituo, quod est genus tubæ minoris.* Fuit igitur medium aliquid inter Tubam & Cornu: non rectam prorsus ut illa, nec totum incuruum, ut istud. Quin tamen confundant

fundant interim scriptores, haud abnuo. ut Ammianus: *Vocum Lituumque intonante fragore cohorrui:* de classico ipso, & laxè ac diffusè eâ voce est vsus. ut idem alibi: *Litui itinerarium sonant,* de tubis cornibúsq. sed & sæpius. A V D. Sed ipsa igitur Tuba quæ, & cuiusmodi? L I P S. Huiusce, cuius hodie apud Europæos ferè *Tuba formata.* Aere directo ducta est, canali ad exitum latiore. Ita que Ouidius discriminat à Cornibus:

Non tuba directi, non aris cornua flexi.

Et Iuuenalis:

Cornicini, siue hic recto cantauerat ære.

Nescio, inquit, Cornicinem hunc an Tubicinem fuisse dicam. Ex ære igitur, & talis. Hac causâ in Propertij *Tubæ area.* versu vidi qui mutarent,

Et struxit querulas rauca per ossa tubas.

Nolim nunc ego. potest enim *κοινη* per Tubam Cornu intellegere: potest dicere, primas Tubas ab exemplo cornuum structas: potest denique simpliciter capi, & asseri in ipsa tubâ osseum aliquid fuisse, quod insitum aut impactum ad sonorem. Artemidorus dicet, qui de ijs qui in somnio tubâ canere visi, id tale somnium, inquit, *agrotantes tollit.* *σύγκειται γὰρ (ἡ σαλπινγίς) ἐξ ὀστέων καὶ χαλκοῦ:* composita est enim tuba ex osse & ære. Subtilis interpretatio. Mortem tuba præsignificat. quianam? quod ex ossibus facta, notat in cineres & ossa te iturum. Potuisset & alia addi, quod funera quædam* elata ad tubam, ut iam nunc dicam. Ista militaris tuba, est & alia sacrorum dispare vsu, nescio an formâ. Varro de eâ: *Tuba à tubis, quod etiam nunc ita appellant tubicines sacrorum.* Deducit à tubo siue canali, quem referebat. De eâ Festus: *Armilustrum, festum quo res diuinas armati faciebant,*

ciebant, ac dum sacrificant tubis canebant. Ipse iterum Varro: *Tubilustrum appellatum, quod eo die sacrorum tube lustrantur.* Calpurnius in Eclogis:

Inter sacra tubas, non inter bella sonare.

Suidas. Σάλπιγξ, ἱερατικὸν τρίτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχράντο τῇ σάλπιγγι: *Tuba, sacrum hoc instrumentum. sacerdotes nam utebantur tuba.* Artemidorus, Σάλπιγγειν δοκεῖν σάλπιγγι τῇ ἱερατῇ, δέλεος καὶ πάντας ἐν ὑπηρεσίᾳ ὄντας τῆς δουλείας ἐλευθεροῦ. ἴδιον γὰρ ἐλευθέρων τὸ ὄργανον: *Videri sacra tuba canere, seruos & omnes qui in ministerio aliquo, liberat & absolvit. proprium enim liberorum hoc instrumentum.* Discis

Vbi supra.

Tuba digniores etiam prebatur.

Lib. LVII.

hinc & vile nihil in hac re fuisse, imò summates viros exercuisse. vt in Dione *Norbanus consul tuba canere solitus & in eâ re multus, prodigium tamen fecit, quod ipsis Kalendis anni cecinit, quasi belli signum dedisset.* De Tubâ fati dictum, nisi vis me addere curiosa quædam de

In Iliad. 2.

Tuba prius Græcis ignota.

Eius species plures.

genere Tubarum & discrimine, ex Eustathio petita. Ille adnotat, *Homerum quidem Tubam novisse, nusquam tamen heroibus tribuisse, quia nondum tunc in usu Græcorum.* Facit autem sex eius genera. primam quam *Mi-nerua* inuenit, quæ etiam *Argivis* colitur hoc cognomento, Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. Alteram apud *Aegyptios*, quam *Ostris* repperit, quæ * *Chnoue*, dicitur ipsis, utunturque ad sacri-

* Chnoue.

*Nota hec de Gallicâ.

ficia. Tertiam, * *Gallicam*, conflatilem, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatum in bestias, & canalem ipsum plumbeum, in quem inspirant Tubicines: atque esse eam acuti soni. Vocatur autem ab ipsis Gallis *Carnyx*. Quartam, *Paphlagonicam*, cuius os effigie bouis, graui miti, sursum inflandam. Quintam, *Medicam*, è calamo tubum habentem, graui sono. Sextam, *Tyrrhemicam*, cuius inuen-

*Obserua.

tores *Tyrrheni*, quæ similis * *tibia Phrygia*, habens orificium scissum

scissum aut fractum. Ea valdè acuta est. Hæc ille Scholiastes. & notabis de *Tyrrhenicâ*, quam volunt esse hanc nostram & Romanam, atque ab ijs traductam.

A Tyrrhenis Tubæ.

Volunt inquam Græci Latiniq̃ue consensu. *Diodorus Sículus de Tyrrhenis; τὴν τε σάλπιγγα λεγομένην ἔξευρον, ἐυχρηστοτάτην μὲν εἰς τὰς πολέμους, ἀπ' ἐκείνων δὲ ὀνομαθεῖσαν τυρρήνην: Et tubam dictam inuenerunt, utilis- simam ad bella, quæ ab ijs Tyrrhena appellatur.* *Athenæus Cornua* etiam adiungit: *τυρρηνῶν δὲ εἰσι ἔυρημα κέρατά τε καὶ σάλπιγγες: Tyrrhenorum inuentum sunt, Cornua & Tubæ.* *Statius:*

Lib. v.

Lib. XIII.

Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus.

Lib. VII.

quod valet, *Musas* abhorrere (ô quam verum!) à bellico tumultu & sono. *Hyginus* aliquid addit singulare:

Fabula

CC L X.

XIII.

Vel à Tyrrheno

Herculis.

Tyrrhenus Hercules filius tubam inuenit. qui conchâ per-tusâ buccinauit, & pagum conuocauit, testatque sunt se mortuum sepultura dare. Unde tuba Tyrrhenum melos dicitur. Quod exemplum hodie Romani seruant, & cum aliquis decedit tubicines cantant, & amici conuocantur, testandi gratiâ eum neque veneno neque ferro perijisse. Notabis de tubâ ad mortuos: sed mortuos nobiliores. neque enim vulgò ea, sed in funeribus, opinor, *Indi-*ctiuis: scilicet ad populum classico conuocandum. Pro-pertius amolians illam pompam:

Tuba ad funera.

Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus eburno,

Nec tuba sit fati vana querela mei.

Persius de beatulo, qui calces porrexerat: *Huic tuba, can-dela.* Quod ipsum in militibus decorè seruatum, vt ij se-pelirentur ab bellicum hoc instrumentum. *Tertullianus* de *Coronâ Militis: Et mortuus tubâ inquietabitur aneatoris?* Sed ne euager, de *Tyrrhenicâ tubâ* *Suidæ*

locum addo: κώδων καλεῖται τὸ πλατὺ τῆς σάλπιγγος. σοφοκλῆς χαλκόςμα κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. πολλὰ δὲ εἰσι εἶδη σαλπύγγων, αἰγύπτιαι, βιβυτικαί, τυρσηνικαί. πρῶτος δὲ ἀρχόνδης συμμαχῶν τοῖς ἠρακλείδαις ἤγαγεν εἰς ἑλλήνας τὴν τυρσηνικὴν σάλπιγγα. διὰ τῆτο φησὶ τυρσηνικῆς: *Codon dicitur latior pars et os tubæ.* Sophocles: *Tanquam arei eodonis è Tyrrheniâ.* Sunt enim multa genera tubarum, *Aegyptia, Libyca, Tyrrhenica.* Primus porro Archondas *Heraclidis commilitans, adduxit in Græciam Tyrrhenicam tubam.* Ideò Sophocles dicit *Tyrrhenicam.* Totidem ista in Scholiaste Sophoclis: & obserues tempus signatum, quo ad Græcos denique hæc tuba. An ergo eadem Græcanica cum Romanâ? siquidem ab eadem vterque populus gente desumpsit. Non vult Liuius, qui de captâ per insidias Tarento: *Terrorem (potius errorem) et tuba audita ex theatro faciebat. nam et Romana erat à proditoribus ad hoc ipsum preparata, et inscienter à Græculo inflata, quis aut quibus signum daret, incertum faciebat.* Et sanè grandiorē fortiorisque soni Romanam fuisse, è Fabij suprâ verbis discas. Dimitto Tubam, *Cornua* venite. De ijs Varro: *Cornua, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Nihil verius. & prima origo à boum cornibus, & pastorū instituto. Nā illi sic calabāt pecus aut boues. Propertius: *Nunc intra muros pastoris buccina lenti Cantat.* Columella: *Ad sonum buccinæ pecus septa repetere consuescat.* Et in Dionysio supra fuere, κέετα βοεία, *cornua bubula*, de conuocando populo per Buccinam. Ergo olim nihil discriminis inter Buccinam & Cornu: postea fuit, & Cornua ista ex ære facta grandiora, & magis reflexa. In lapidibus appārent. Distinguit & Vegetius

*Anno circiter octogesimo post Troiâ capta n.

Græca an diuersa à Romanâ? Lib. xxv.

Cornua quid, et unde.

Lib. iiii.

Discreta à Buccinâ.

cuius apertè, *Tubicines, Cornicines, Buccinatores: qui vel tubâ, vel are recuruo, vel buccinâ committere prælium solent.* Artemidorus de Cornibus: *εργύλη δὲ σάλπιγγι σαλπίζειν, ποιηθέν. εἰ δὲ ἰερὸν τὸ ὄργανον, ἀλλὰ πολεμικόν. Inflexâ tubâ (id est recuruo ære) canere, malum. non enim sacrum hoc organum, sed bellicum.* At olim, vt dixi, confundebant. nec aliter Dionysij hæc ex audio, in classium descriptione σαλπυγγῶν καὶ βυκανισῶν recensentis, qui Liuius sunt *Tubicines et Cornicines: ipsi inquam Dionysio, Tubicines et Buccinatores.* Confundere etiam postea Vegetius videtur: *Buccina, inquit, quæ in semet areo circulo reflectitur.* Sed vt rem dicam, implexa ista in Vegetio. vt cum *Cornu* etiam facit, *quod ex uris agrestibus argento recuum, temperato arte spiritu, auditur.* Inconstans est, & antè ex *are recuruo* id confluit. Vnde autem Romanis vrorum ea copia? sed hæc inferioris æui sunt, & à barbaris fortasse desumpta. Ad *Buccinam* seorsim eo: quam seiunctam à prioribus fuisse, etiam Vigiliæ ostendunt. Nemo illuc Cornu aut Tubam sonuisse dixerit, sed *Buccinam* signanter plerique omnes. Exempla audies in ipsi* Vigiliis. Nunc quid fuit? Cornu bouillum initio, vt dixi: nec à boue malè deriuēs, vt instrumentum quod bubus canit, aut quod boues canit & vocat. Varro tamen *Buccinatorem à vocis similitudine et cantu dictum* mauult, quia *Bou Bou* canit. Quod Isidorus ineptè flexit, & *Buccinam à voce, quasi Vocinam* deriuat, quòd *Pagani eâ vocabantur.* Vt ut de * verbo est, rem in re Romanâ teneo: an illud ipsum cornu? vix puto, sed & hanc ex ære factam, similitudine tamen retentâ, & sono. Suidam ride & reiice, qui in litterâ Iotâ initiali, *Ἰβύκινον* appellat, & ab Ibyco deducit. Ride dico, & quæ citat ex

Lib. i. c. cap. v. l. r.

Olim minime.

Vegetius ex uris facit. Lib. iiii. cap. v.

Buccina.

* Lib. v.

* An & à Græco βυκάνη?

Suida error.

Polybij

Polybij libro secundo esse scito, vbi *βυχαυιτάδν*, non *ιβυκαυιτάδν* hodieque scriptum. A V D. Plura talia & Suidas ille & Grammaticorum gens peccat, ter inepti sæpè aut stulti. L I P S. Fateor, sed admoneo, vtcumque pecus Suidas est, auream tamen esse, & è meliore metallo vellus ferre. Carpsit & sumpsit ex optimis qui fuerunt, & non sunt; vtinam iudicio & curâ, addo & fide, meliori! Nam & nomina ferè suppressit, & intendere oportet quid eius sit, quid alienum. Ceterùm etsi ille, vt dixi, Arcadicum & Midinum sapit; alios tamen lectores suos facit, qui curiosi quidem sint & intenti. Hoc in occasione volui: & peregi, opinor, de toto hoc genere quod in Classica venit. Vniuersè appellabant *Æneatores*, quia omnia ex ære. In Glossis: *Æneator*, σαλπιστής. In Amiano: *Æneatorum* occentu signo dato, progrediendi ad pugnam. Idem iterùm: *Dato æneatorum* occentu sollenniter signo ad pugnandum. Et in Suetonio aliisque ea vox. A V D. Equidem discrimina hæc habeo; numerum, si id potest, velim scire. L I P S. Ægrè equidem diuino: suspicor tamen multos fuisse, & cuique manipulo aut turmæ suos. Inducit Sallustius, de Mario: *Cohortium, turmarum, legionum tubicines simul omnes canere iubet*. Laxè Tubicines, & intellegit eâ voce etiam qui cornu. Sed vides cohortibus, id est manipulis, nisi fallor, & turmis, & legionibus ipsis distinctè assignari. Quomodo? vt singularum partium sui fuerint & tot fortasse quot Signa: tum etiam communes legionis. Illi tempore pugnae, in suâ quisque parte steterunt; isti iuxta aquilas & Imperatorem. Dionis locum considero, & huc apto, pugna Philippensi inter Brutum & Octavianum: *Deinde Tubicen unus utrimque insonuit, & mox alij pariter responderunt*.

Priores

Priores quidem ij qui rotundo quodam loco constituti, tubis certum aliquid modulabantur, quo vt consisterent & prælio se pararent milites, admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos irâsque militum acuebant, & ad pugnam excitabant. Obserua triplicem tubæ sonum. Primum, vnius & singularis; qui primopili fortasse, haud longè ab Imperatore, eiusque nutu incinuit: secundum, aliquot aliorum qui in loco quodam orbiculato & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas, vt existimo: tertium, omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter iam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paullatimque eius animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem euocandum. Ideò placent hîc quoque Romani, qui non in equitibus solùm Tubas, vt nos, sed & peditibus habebant. Tubæ autem illius primæ exemplum fortasse in Apuleio, in quo multi mores reconditi, paucis verbis aduelati: *Cùm tuba bellicum cecinit, milites clangore incenssi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum franis temperat.* Est enim adhuc non verum classicum, sed præparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab Hirtio, bello Africano: *Cùm, inquit, Cæsar deliberaret etiâ de pugna; subito dextro cornu tubicina in-*

De Mundo.
Apuleius
explicatus.

Et Hirtius.

In Centurijs Græcorum Tubicines.

κ ρυμ,

Descriptis
eius iudicium.

Æneatores.

Quot in
exercitu?

Non infra
Signorum
forte numerum.

Lib.
XLVII.

Modus incinendi
Classici.

rum, Uragum, Tubicinem, Ministrum, Praconem. Itaque & hic per centurias: si idem in Romanis, numerum tenes. A V D. In peditibus etiam Tubas locasti aut Cornua: nihilne tympanorum, & cuiusmodi hodie vasa pulsamus? LIPS. In Romanis nihil: apud alias tamen gentes obseruitavi. A V D. Imò in Romanis, nisi aliud doces: & redeo in memoriam legere apud Dionysium, in classibus describendis sub Ser. Tullio, *duas centurias* * *Tubicinum & Tympanistarum, & qui aliis quibusdam organis ad bella vocabant.* Habes & alia etiam genera, nempe Cornua, præter Tympana & Tubas. LIPS. Loci commemini, sed semper mihi in suspitione. Quis enim umquam Tympana præterea Romanis assignauit? Imò in conuicio apud illos, * *Tympanotuba* (in Plauto) & Galli matrisdeum, id est effæminati pulsabant. Quid etiam ipse Dionysius, non refellit? cum dicta sua ibidem recolligens σαλπιδας καὶ βυκανιδας nominat, tympanorum nullâ mentione. Idem libro septimo facit, ubi de classibus hæc repetuntur: ibi quoque, inquam, βυκανιδαι leguntur, nec dubito quin verbis illis tuis reponendi. Maximè cum Liuius in eadem re, *Tubicines & Cornicines* vsurpet. Vetera tamen Tympana, & ab ipso Baccho, sed in eo ferè choro relicta & apud molles. Polyænus, de Baccho eiusque rebus: καὶ κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐσήμαιεν ἀντὶ σαλπιδῶν: *Et cymbalis & tympanis signum dedit, loco tubæ.* Et ab eo fortassis est, quòd in bello vsi etiam Indi. Curtius: *Indi tympana suo more pulsantes.* Iterum: *Post elephantos Perus peditem posuerat ac sagittarios tympana pulsare solitos. id pro cantu tubarum Indis erat.* Scriptor quispiam apud Suidam: Σαλπιδῶν Ἰνδοὶ ἔχουσιν, ἀλλ' ἀντὶ σαλπιδῶν

Tympana an Romanis?

Lib. III.

* σαλπιδῶν τὰ καὶ τυμπανιστῶν.

* Simile in Senecâ & Quintil.

Dionysius corrigendus.

Lib. I. Strat.

Hæbetur Indi. Lib. VIII. Ibid.

πίγγων αὐτοῖς εἶσι αἱ μάστιγες, αἷ ἀποκτυπέσιν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τύμπανα φρεκῶδη πνέειν ἐξ ἑαυτῶν ἀνιέντα: *Tubis Indi non utuntur, sed pro ijs sunt Flagella, quæ excutunt in ærem; & tympana item, horribilem quemdam bombum emittentia.* Inuenio Abaros quoque, gentem barbaram (Hunos alij vocant) habuisse. Menander *historicus: Οἱ δὲ ἄβαροι κατὰ τὴν τῆς πολέμου κίνησιν ἐβάλλοντο ἤχον ἐγείρειν ζυμμιγῆ τε καὶ ἄγγελον, ἐπὶ τῆ ἐν ζυμμιγῆ ἀλαλάγματι ἐπιδοπῆσαι τοῖς τυμπάνοις: Abari initio prælij statuerant excitare mixtum quemdam & ferum sonum, simulque cum barritu persnare tympanis.* Cuiusmodi tamen hæc tympana, haud probè scio: & à nostris certè diuersa illa Indorum. Nam in Suidâ describuntur: *ex palma arboris cauato stipite, cui tintinnabula ex orichalco introrsus adaptabant, & os deinde vasi taurino corio occludebant: atque id in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tintinnabula igitur, quæ multa & magna intus, inconditum quemdam sonum edebant.* Plutarchus Parthos quoque facit *non cornibus, aut tubis incitare se ad pugnam: ἀλλὰ, inquit, ῥόπτρα βυρθοπαγῆ καὶ κοῖλα περτεῖναντες ἠχείοις χαλκοῖς ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδοπέσι. τὰ δὲ φθέγγεται βύτιόν τι καὶ δεινόν, ὠρυγῆ θηριώδῃ καὶ τεραχύτη βρογντῆς μεμιγμένον: sed stipites quosdam corio tectos & concavos tintinnabulis æreis circumpositis plurifariam simul pulsant. Illi verò obscurum aliquid & terribile resonant, ex ululatu ferino & tonitru commixtum.* Hæc illi de Tympanis. etsi in marmoribus tamen Galli matrisdeum conspiciuntur tympanum manu tenentes, rotundum infrà, suprà planum: atque ibi corium inductum, quod bacillis pulsant. cuiusmodi hodie equestria Germanorum vel Afrorum tympana. Plinius ab eâ for-

Et Abari.

Tympana Indorum qualia?

Et Parthos talia.

In Crasso.

Diuersa in lapidibus.

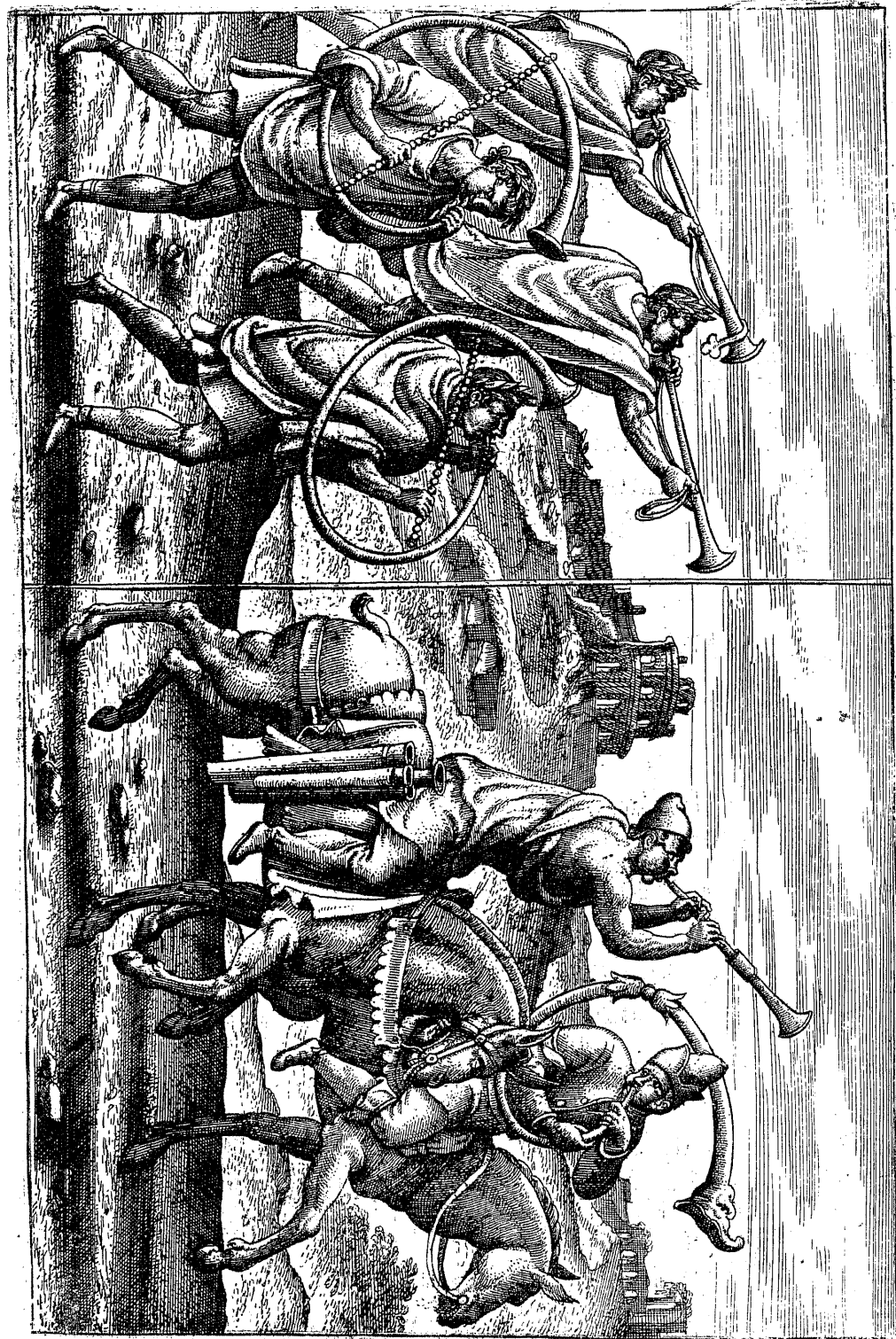
Lego,
ma.
Lib. IX.

Lib. I.
Biblicth.

Τυμπαν
νοστρα lig-
nea.

mâ margaritarum quoddam genus *Tympanium* vocat: quibus, inquit, * *vnatantum est facies, & ab eâ rotunditas, auersis planities. ob id Tympania nominantur.* Describit Apollodorus hæc talia, & vult Salmoneum ijs tonitru imitatum: καὶ βύρσας μὲν ἐξηρημένους ἐξ ἄρματος μετὰ λεβήτων χαλκῶν σύρων, ἔλεγε βροντᾶν: *Et pelles detractas, in curru, cum aneis lebetibus agitando, dicebat se tonare.* Imò tales etiam pelles non in ære tantum, in ligno sic cauato & aptato, apud Isidorum: *Tympanum, inquit, est pellis vel corium ligno ex vnâ parte extentum.* Dimidiatum nostrate tympanum: iam plenum in eodem, sed alio nomine. nam *Symphoniam* vocat. *Symphonia, inquit, vulgò appellatur lignum cauum, ex vtraque parte pelle extensâ, quam virgulis hinc & inde Musici feriunt.*

DIALOG.

DIALOG. XI.

*Clamor militum sub pugnam & Baritus:
conclusio item armorum.*

SED iam remos inhibeo, & demitto vela, portum attigi propositum in hodierno cursu. A V D. O si aufim! LIPS. Nouus hic pudor. eloquere. A V D. Imò vetus mi præceptor, nec ille solùm in animo isto habitat, sed in vultu sæpe rubor. Quòd apud te excusserim, alia virtus fecit (sic interpretor) cupiditas discendi. Sed si vis, hanc omitto: illa seruo. LIPS. Serua, serua fili, gemmas pulcherrimas in iuuentute. Quod ad me, cum Plauto,

Ego illum perijisse duco, cui quidem perijt pudor.

Sed & rubor ille non improbus, quem scitè aliquis dixit *Colorem virtutis*. Quid tamen vis? nam vel silentio & modestiâ istâ à me impetres, quod non verbis. A V D. Si vacat & commodum est, aliquid etiam de *Incitamentis* in *Acie* aut *Signis*: quæ videntur his abesse. Nam de *Allocutione* dixisti, item de *Classico*: sed ego & *Clamore* legisse recordor, & *Signa* quædam pugnæ. Si inquam vacat, doce. LIPS. Ego verò faciam. & vt vinitor in vindemiando minutos etiam racemos repetit & colligit: sic ego vel hæc tenuia, siquid omisi. Subijcis de *Clamore*: benè atque ordine. nam ille *Classicum* excepit. Itaque edebatur in ipsâ imminente iam coniunctione & conflictu, incitatio pariter animi & virium, atque hosti terror. Nam hos habebat fines. Itaque antè, & cum eminus, silentium vastum erat: idque Homericò versu Agellius approbat, apud quem *Græci ta-*

citi eunt, spirantes robur: at Troiani contra cum clamore, ut grues. Subijcit deinde, quod huc valdè facit, & ad litteram dabo: *Quid ergo ille vult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores Annalium memorauerunt?* Et respondet, ac prudenter distinguit: *An tum etiam gradu clementi & silentio est opus, cum ad hostem itur, in conspectu longinquo procul distantem? Cum verò propè ad manus ventum est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus est, & clamore terrendus.* Ostendit incursum & impetum dumtaxat cum clamore factum. Atque ita etiam Vegetius: *Clamor autem, quem Barritum vocant, non antè debet attolli quàm utraque acies se iunxerit.* Vetus herculè hoc institutum. & Cæsar ita memorat, cum caussis, vbi Pompeij consilium damnat, qui id omiserat: *Neque frustra antiquitus institutum est, ut signa*

Lib. r.
cap. xli.

Lib. rll.
cap. xviil.

lib. Ciuil.

Lib. r.

Lib. r.

Quis ille
clamor?

Clamor
post clas-
sicum.

Quando is
editus!

citi

mi impetus esse soleat, sillabæ potiùs quàm verba. Facit apud Græcos quidem ipsa vox, ἀλαλαζειν καὶ ἀλαλαγμὸς, assidua in istâ re: & quid aliud quàm formatæ à sillabâ istâ repetitâ, *Alal*: quâ utebantur scilicet in prouocando. In Suidæ collectaneis hoc apertè satis dicitur: Οἱ προσιόντες εἰς πόλεμον ἔλελεον ἐφώνων μετὰ τῷ ἐμμελεῖς κινήσεως: *Euntes ad prælium illud Eleleu acclamabant, cum modulato quodam motu.* Ibi tenuius, & malo litteram tamen grandiore. Apud Romanos quid fuerit, planissimè ignoro: nisi quod *Baritum* vel *Barritum* posteriore æuo reperio, sed Germanorum verbum. Vbi tamen Romani, an quia sillaba illa repetita prior, vthodie Germanis quibusdam, *Har har?* an à clamore ductum? quoniam * *Bæren* vel *Bèren* hodieque sublatè & ferociter clamare nobis signat. An denique ab vrsis formatum? qui *Bèren* item nobis: & haud absurdè ab ijs petitum, quod quasi vocem illam imitantur. Vox quidem nostras, Tacito teste: *Sunt illis (Germanis) hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Baritum vocant, accendant animos, futuræque pugnae fortunam ipso cantu augurantur. Affectatur præcipuè * asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox percussa intumescat.* Nec absonum quod de vrsis dixi, cum & λυκηθμὸν legam, quasi dicas *Lupinum sonum*, in re eadem, & qui lupos vlulantes imitabantur. Scriptor apud Suidam: καὶ ἐν οἱ ἀβαργὶ ἐσβάλλουσιν ἀθρόως, χρησάμενοι τῷ σιωθῆει λυκηθμῷ. φίλη δὲ αὐτοῖς ἡ τριαύτη ὠρυγῆς. *Fitur Avari ingruunt conferti, utentes consueto suo lupino sono. gratus autem & solens ijs talis vlulatus.* Credo & Gallos vfos, ex Liuiio: *Galli occurrant in ripam, cum varijs vlulatibus cantuque moris sui.* Sed Germanorum

Alalagimus Graecorum.

Baritus.

inde & fluctus marinis apud nos nomen.

De motib. Germ.

* Quæ est in littera R.

Lupinus vlulatus.

Lib. xx.

norum igitur Baritus. quem & Romani inferiores asumpsere, nec vno loco ijs tribuit, & describit Ammianus. Vt in concione Constantij Imp. ad milites: *Ut nec oculorum vestrorum vibrata luscis ardorem, nec baritus sonum perferant primum.* Alibi: *Et Romani quidem voce undique Martiâ concinentes, à minore solitâ ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant Baritum.* Vbi describitur in parte etiam Baritus: clariusque eidem, de Germanis ipsis: *Gesturientes Baritum ciere vel maximum, qui clamor ipso feruore certaminis à tenui susurro exoriens, paulatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cauitibus illisorum.* Hic Baritus igitur, qui in Festo etiam *Barbaricum* dictus: *Barbaricum appellatur clamor exercitus, quod eo genere barbari utantur.* At Romani non clamore solum vsi, sed strepitu etiam & concussionem armorum. Polybius in pugna Reguli cum Xantippo: κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς ἔθη σιωφίσησαν τοῖς ὅπλοις καὶ σιβαλαλάζοντες ὄρμησαν ἐπὶ τὰς πολεμίους: *Ex more ijs consueto armis concrepauerunt, & unâ clamantes inuasertunt hostem.* Idem in pugna Scipionis cum Annibale: Οἱ ῥωμαῖοι κατὰ τὰ πάτρια σιβαλαλάζαντες καὶ σιωφίσησαντες τοῖς ξίφεσι τὰς θυρεὺς, πρὸς ἐβαλον τοῖς ἐναντίοις: *Romani, iuxta morem patrium, clamore sublato, & gladijs adscuta concrepantes, inuasertunt oppositos.* Dio Cassius in pugna Pompeij nocturnâ cum Mithirdate: πρῶτον μὲν οἱ σαλπικταὶ πάντες ἅμα τὸ πολεμικὸν διὰ σιωθήματ' ἐβόησαν. ἐπειτὰ δὲ οἱ τε στρατιῶται καὶ ὁ λοιπὸς ἕκαστ' πᾶς ἐπηλάλαξε. καὶ οἱ μὲν τὰ δόρατα πρὸς τὰς ἀσπίδας, οἱ δὲ καὶ λίθους πρὸς τὰ χαλκᾶ σκευῆ πρὸς ἐπέκρυσαν: *Primum tubicines omnes ex composito * simul bellicum cecinerunt: tum milites*

Baritus & Romano-rum.

Lib. xx i.

Lib. xxxi.

Lib. xvi.

Armatè concussæ Lib. i.

Lib. xii.

Lib. x xx v.

* Quod nō sic solet, vs. antè monui.

f

g

Et reliqua turba omnis (id est, calones & lixæ) conclamant. Et illi quidem hastas aut pila ad scuta concutiebant, * isti lapides etiam ad area vasa: Quâ tamen narratione hoc de calonibus nouum, & temporis illius modò fuit, nec trahendum ad morem: tunc scilicet vsurpatum, quò maior sonus strepituſque eſſet terrendo hoſti. At de militibus ipsis, iterum Dio in pugna Philippensi: καὶ τότε ἀλαλάζοντες οἱ ὀπλίται, τὰς τε ἀσπίδας τοῖς δορυτοῖς ἔκρουσαν, καὶ ἐκείνα ἐπ' ἀλλήλους ἐξηκόντισαν: Deinde (post clasticum) clamantes milites, scuta sua pilis percussissent, & ea ipsa in sese mutuò iecerunt. Manſit mos Ammiani etiam æuo, atque ipse cum cauſâ additâ prodiſſet: Quibus occurrere benè pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastisſque feriens scuta (qui habitus iram pugnantium concitat & dolorem) proximo iam gestu terrebat. Quod ipsum vsurpabant etiam nondum vicino hoſte, & cùm duci in eum vellent. Idem ſcriptor: Nec finire perpeſſi qua dicebantur, ſtridore dentium infrendentes, ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monſtrantes. Et meminisse huic rei oportet, quæ dixi in Aſſenſu militari, ſuprà. Habes de clamore. qui tanti apud illos æſtimatus, vt ex eo diiudicarent de euentu pugnæ. Liuius: Clamor indicium primum fuit, quò res inclinatura eſſet. excitator crebriorque ab hoſte (Volſco) ſublatus; ab Romanis diſſonus, impar, ſegnīs, ſæpe iteratus, prodidit pauorem animorum. Simile Plutarchus in futurâ clade Craſſianâ. Cùm is, inquit, ſuos clamorem tollere iuſſiſſet; maſtitiâ eorum accuſauit, quòd imbecillum, & inaequalem edidiſſent. A v. d. Hoc mihi mirum: & tantine ea res? an homines, vt aues, olim clamore abigebantur? LIPS. Ne illude. momen-

* Calones
temp.

Lib.
XLVII.

Lib. XLIII.

Lib. XVI.

Clamor
momenta
habebat.
Lib. XLIII.

momentum habet ea res etiam à naturalibus cauſis. Quippe duo ſenſus in nobis per quos Timor maximè in animum penetrat, Oculi & Aures. Alterutrum igitur illorum qui turbat, nã ille victoriæ ſuæ multum confert. Quid autem magis aures, quàm validus & magnus ſonus? Itaque non iniuriâ Catoni Priſco hoc adſcribitur: Verba plus quàm gladium, & voces quàm manum, hoſtes territare & in fugam vertere. Sciuit Iosephus ille, & bonus dux, & ſcriptor. qui bello in Romanos, cùm morem eorum noſſet occlamandi, metuens ne ſui terrerentur: ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν λαγμάτων ἰπποφράσαι τὰς αὐτοὺς, ὡς μὴ καταπραῖνεν: iuſſit ad clamorem legionum aures obſtruere, ne percellerentur. Idque illi vtiliter & ſuo bono fecerunt. Quid opus, ſi non violenta aliqua vis in iſtâ re? Itaque iam olim & aliæ vſæ gentes: idque Pane inuentore, vt vult Polyænus. Is ſcribit, cùm Bacchus expeditione. Ἰνδικὰ in valle aliqua cauâ cum copijs eſſet, ex aduerſo autem infinita hoſtium multitudo nonnihil in animo pertimiſſe. Tum Pana ſuaſiſſe, vt noctu Dionyſij exercitus maximum clamorem tolleret, quem cùm & petra & valles exceptum referrent & auerent, hoſtes territos in fugam ſe dediſſe. Inde natum vt terrores eiſmodi Panici appellentur. Imò verò Macedones & Perſæ etiam vſi. de quibus ita Curtius: Jam in conſpectu, ſed extra teli iactum, vtraque acies erat, cum priores Perſæ inconditum & truceſtem ſuſtulere clamorem. Redditur & à Macedonibus maior, exercitus impar numero, ſed iuris montium vaſtiſque ſaltibus repercuſſus. Etiam Græci, quibus aut τὸ ἀλαλάζειν paſſim tribuitur, aut τὸ παιανίζειν. Thucidides: Ἐπεπαιώνισο. αὐτοῖς ὡς Ἰππότευ.

Catone
dictum.

Lib. III.
cap. XVII.

Lib. 2.
Strat.

Lib. III.

Pæan
Græcorū.
Lib. I.

Pæan ijs clamatus ad naualem congressum. Ibi Scholia-
stes: Δύο παιάνας ἦδον οἱ Ἕλληες, πρὸ μὲν τῆς πολέμου, τῷ
Ἀρει μετὰ δὲ τὸν πόλεμον, τῷ Ἀπόλλωνι: *Duos Pæanas*
norunt Græci. unam ante prælium, Marti; alterum post
prælium, Apollini. Illum priorem, ἐμβατήριον παιάνα,
congressuum Pæana, Plutarchus in Lycurgo dixit: hunc
alterum, ἐπὶ νίκιον παιάνα, *victorialem* in Romuli rebus.
Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse, atque
ideò Pæanes dicti. Mansit apud imos etiam Græcos,
qui, tamen vt Christiani, *Vicit crux*, pro pæane habe-
bant. Cedrenus hoc tradit in Basilio Imperatore, pugnâ
cum Manichæis: Βοῆ σιβαρᾶ παιανίσαντες, ἢ τὸ (Σταυ-
ρὸς νενίκηκε) συμβόησαντες, Ἰππιδένται τοῖς ἐχθροῖς: *Voce*
magnâ Pæanem canentes, & illud, Crux vicit, concla-
mantes, aggrediuntur hostes.

Christia-
norum.

DIALOG. XII.

Signum pugnae, Tunica punicea: signum pugnae, vox
& tessera.

Signum
mutum
pugnae.

Tunica
russa.

DE Clamore habes: qui rarus apud nos, aut nullus,
nisi quòd Asiaticos & Turcas audio seruare. Etiam
Hiberni in Europâ suum *Pharro* ingeminant, & Hibe-
ri interdum acclamant. Sed mos non in magno hodie,
nec sollennis. Superest de *Signo pugnae*, quod diuersum
à *Classico*: quia istud mutum. Illud auribus, hoc oculis
seruiit, & tempore *Classicum* præiuit. Nam Romani,
cùm decretum iam pugnare, tunicam russam in Præto-
rij fastigio extendebant in hastâ, vt eo signo miles mo-
ueretur

neretur parare se & arma; tum etiam, vt si qui dispersi,
conuenirent. Vtile fuit in re subitâ, & vt momento om-
nes monerentur. De hoc signo aut palàm, aut occultius,
plures scriptores. Palàm, vt Plutarchus: Τὸ τῆς μάχης ση-
μεῖον Ἰξέθικον. ἐστὶ δὲ χιτῶν κόκκινον ὅτι ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκη-
νῆς διατενόμενον: *Pugna signum proposuit. Est autem tunica*
coccinea super tabernaculum Imperatoris extensa. Idem
iterùm: Ἄμα δὲ ἡμέρα πρὸ κείτου μὲν τῷ Βεζέτου καὶ καοσίου χά-
ρακι σύμβολον ἀγῶν, Φοινικῆς χιτῶν: *Unà cum luce propo-*
stitutum fuit Bruti & Cassij castris pugna signum, punicea
tunica. Isidorus: *Russata, quam Græci phœniceam vocant,*
nos coccineam. Hac sub Consulibus Romani vsi sunt mili-
tes, unde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie
quàm dimicandum esset, ante Principia poni, admonitio &
indicium futuræ pugnae. Ait ante Principia, quod Plutar-
chus super tabernaculum Ducis: & benè. quia Præto-
rium ante ipsa Principia situm. Sed quod isti Tunicam,
alij Vexillum appellant. vt Cæsar: *Cæsari omnia uno tem-*
pore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat insi-
gne cùm ad arma concurrere oporteret. Hirtius: *Cùm iter fa-*
cere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pompe-
ium de tertiâ vigiliâ in acie stetisse. Hoc nuncio allato, ve-
xillum proposuit. Ammianus: *Signis illicò fixis ex more,*
cùm undique ad arma conclamaretur, stet it regibilis miles,
vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè sub-
eunda indicium pugnae. Et de hoc fanè Vexillo *Glossas* ca-
pio: Πέπρον φάεσ, *vexillum.* Fortasse & Tacitus: *Vexil-*
lum in domo Germanici situm flagitare occipiunt. Ab hoc
ritu fuit, quòd Scipio ad Numantiam, cùm castella cir-
ca urbem plura struxisset, instituit, ἐπὶ ἐνοχλοῖεν οἱ πολέ-
μοι,

In Fabio.

In Bruto.

Aut vexil-
lum russū.

In Gall.

Bell. Hisp.

Lib. xxvix.

In Ann.

μιοι, σημεῖον ἔξαιρεν, ἡμέρας μὲν, φοινικίδα ἦν δόξατο ὅτι ὑψηλῆς, νυκτὸς δὲ πύρ: *siquid hostes incurrerent aut molestarent, signum tollere, de die quidem puniceam vestem in hastâ alta, de nocte ignem.* Ita Appianus in Ibericis. Et hæc satis aperta sunt: rectè aut obscuriùs alij etiam tangunt. Ut

Liuius lux.
Lib. II.

Liuius: *Poscunt pugnam, postulant ut signum detur.* Quod tamen aliquis vel ad Clasticum, vel ad vocale signum etiam trahat. Firmiùs alibi: *Latus ad milites iam arma ad propositum pugnae signum capientes processit.* Nam ait pro-

Lib. VI.

positum: quod non conuenit nisi in istud. Iterùm: *Varro nihil consulto collegâ signum pugnae proposuit.* Nec minis

Lib. XXII.

Lib. VI.

apertè etiam Dionysius: *Ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης: Postquam utrimque signa sublata sunt pugnae.* Iterùm: *Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐπέλθουσαν ἀρσθῆναι τῆς μάχης:*

Et Dionysio.
Lib. X.

Postquam signa tolli iussit pugna. Mihi, inquam, aperte: et si alij de Signis militaribus capiunt & vertunt. Ea quidem ipsa Græcanica phrasis in Thucydide est, & in si-

Lib. I.

Græcis tale aliquid.

milem huic meo sensum. *Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἑκατέρωθεν ἤρθη, ἐναυμάχου: Postquam utrisque signa sublata sunt, nauale praelium inierunt.* Et post: *ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, βραχύ μὲν παρεγγύθη ὡς βοηθήσοντες. ἐπεὶ δὲ διατάχης ἡ νίκη τῶν ἀθηναίων ἐγένετο, καὶ τὰ σημεῖα κατεσπάρθη, πάλιν ἐπὶ δυνάμει εἰς τὸ τεῖχος: Ut pugna facta est, & signa sublata, paululum quid progressi sunt ut auxilium lataturi. postquam verò victoria Atheniensium celeriter fuit, & signa detracta sunt, iterum ad presidium suum rediēre.* Ea Suidas

Suid. in σημεῖα.

& Scholiastes sic interpretantur: *Σύμβολα τινα εἶχον ἅ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης ἐδείκνυτο. ἢ ὅτε μὲν ἀνετίθεντο τὰ σύμβολα, ἤρχοντο τῆς μάχης. ὅτε δὲ κατεσπάρθη, ἐπάουοντο: Signa quadam habebant, quæ sub tempore pugnae ostendebantur. &*

cum

cum ea erigebantur, pugnam incipiebant; cum demittebantur, desinebant. Aliquid ad hunc morem, quod Dio Chrysostomus suo etiam æuo vsurpatum ostendit, ut in muris Signum poneretur, instante hoste. Nam ita in Boristhenetico: *Καὶ αἱ τε πύλαι συγκέκλειστο, καὶ τὸ σημεῖον ἤρθη ἦν δὲ τείχος τὸ πολεμικόν: Et porta clausa erant, & in muro signum sublatum bellicum.* Imò de istâ ipsâ rursâ tunicâ reperio exempla. Plutarchus de pugna Antigonis cum Cleomene, *quiescere, inquit, quosdam iussit, ἄρχεις ἀνὸς ὑπὸ ἑ βασιλέως ἀρσθῆ φοινικίς ὑπὲρ σαρίσσης διατεταμένη: donec à rege sublata esset punicea vestis, super sarissam extensa.* Quod ipsum & in Polybio ita leges. Simile, quod Polyænus de Conone: *Ἐπῆρε τὴν φοινικίδα. ἦν δὲ ἀρα μάχης σπάρθημα τοῖς κυβερνήταις: Sustulit puniceam vestem. erat ea autem signum pugnae gubernatoribus nauium.* Est quidem in Homero etiam, de Agamemnone suos ad pugnam vocante:

Πορφύρεον μέγα φάρος ἔχων ἐν χειρὶ παχείῃ.

Il. 6. vers. 211.

Purpuream endo manus validâ tollens sibi vestem.

Sed non nisi de propriâ & regali eius veste Eustathius accipit, quam suspicari licet manu alleuatam ab eo, in festinatione & cursu. Sanè de tali aut alio signo vix mentio in Homero. Nec huic rei aliud lêgi, nisi si fortè in Curtio, de Alexandro, qui cum Tubæ fonis haud pariter ab omnibus exaudiretur, cum castra mouenda essent, *Perticam quæ undique conspici posset, supra Prætorium statuit, ex qua signum eminebat pariter omnibus conspicuum.* Sed id quale fuerit, non dicit. Etiam Perfas (in Ammiano) video ad oppugnationem vocari, *signo per*

Signum ad iter. Lib. V.

flammeum erecto vexillum. Et iam habes omnia Signa: an mentior? & vnum etiam superest, leue, facile, quod *pugna signum* item dicunt, aut simpliciter *Signum*.

De Tessa
lib.

Illud idem, *Tessera*: & Græcis σῶθμα. quod datur in vno alteroque verbo sub ipsam pugnam ab Imperatore, vt eo symbolo commilitones inter se norint, & item hostem. Cuius vsus perit, cum iste quoque tenet. Tacitus

III. Hist.

in bello ciuili: *Crebris interrogationibus notum pugna signum.* In Thucydide simile, pugna inter Syracusios &

Lib. VII.

Athenienses: Καὶ τοῖς ἐρωτήμασι τοῦ ξυθήματ^ο πυκνοῖς χρώμασι, σφίσι τε αὐτοῖς θορυβὸν πολὺν παρέχον ἅμα πάντες ἐρωτῶντες, καὶ τοῖς πολεμίοις σαφὲς αὐτὸ κατέγνωσαν: *Crebris interrogationibus signi utentes, sibiipsis tumultum creauerunt, omnes simul interrogantes, & hostibus notum id fecerunt.*

Acutum.
Lib. I.

Remedium huic rei non absurdum in Polyæno, qui inter Stratagemata recenset quod *Acues quidam dux Arcadium* τοῖς ἰδίοις ὀπλίταις ἔδωκε σῶθμα, κτείνειν δὲ τὸ σῶθμα ἐρωτῶντας: *suis militibus signum dedit, interficere eos qui signum interrogassent.* Ita Arcades cum non rogarent taciti que essent, interrogantes Lacedæmonios (noctu autem hæc gesta) interimebant. De hoc signo Cæsar ca-

II. Gallic.

piendus, pugna subitariâ in Neruios: *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cum ad arma concurrere oporteret: signum tubâ dandum, acies instruenda, milites cohortandi; signum dandum.*

Cæsar illustratus.

Tria hîc habes nostra signa: *Vexillum, Clavicum, Tesseram.* de quâ postremâ, nisi verba postrema capis, superflua videantur aut inculcata. De eodem Hirtius, bello Africo: *Cæsar signo Felicitatis dato, equo admissio in hostem ire contendit.* Fuit igitur ibi signum, *Felicitas*: vt Bruto

Libertas

Libertas: & plerumque tale aliquid, breue, & ominus boni. Vegetius: *Vocalia signa dicuntur, qua voce humana pronunciantur. sicut in vigiliis, vel in prælio, pro signo dicitur; vt puta, Victoria, Palma, Virtus, Deus nobiscum, Triumphus Imperatoris, & alia quæcumque voluerit dare is qui in exercitu habet maximam potestatem.* Veteres magis, nomina ferè deorum dabant, quos aut patria, aut ipsi Duces colebant. Ita Cyro signum erat, Ζεὺς σὺμμα-χ^ο ἡγεμῶν, σωτήρ: *Jupiter socius, Dux, Seruator*, vt Xenophon tradit: Cæsari *Venus genitrix*, vt Appianus: Augusto, *Apollo*, vt Valerius. Etsi alia quoque, imò & dicta & versus: quæ longum sit persequi, & spontè occurrunt. Ego verò peregi iam plenè, tu abi, cura corporis me vocat. A V D. Nonne in crastinum reuocas? L I P S. Sub lege, si illud nobis erit. Ego in tam tenui valetudine quid mihi pollicear? nec multa aut longè iaculor, vt poëta loquitur, tam imbecillus. A V D. O vtinam aliter sit! vtinam de meis viribus, imò & annis, tibi addam! L I P S. Amanter hæc potiùs, quàm sapienter: nec è medio spatio reuocari ad carceres velim, vtique in tam exercito cursu. Tu BREVIARIUM cape, & salue.

Lib. III.
cap. V.

VI. I. Pad.

II. Ciuil.

I. cap. V.

BREVI-

B R E V I A R I V M

L I B R I Q V A R T L.

ORDO & DIVISIO in GENERA {
Hastatos. qui per manipulos dispositi primi, cum intervallis.
Principes secundi, pariter.
Triarii tertij, pariter.
Velites sparsi in manipulos, in lateribus, in fronte.
Equites, ad latera, aut interdum in vjs & à tergo.

IN ACIE quattuor dicta: SIGNORVM locatio & DVCVM {
Hac circa frontem, in quoque Genere. Vnde Antesignani & Postsignani.
Ex his Tribuni, Primopili & Imperator, circa medium, circaque Aquilas: Centuriones in fronte, ad suos quisque manipulos.
De ipsis Signis & formâ, in occasione additum.

FORMA instrumtionis {
Quadrata plurimum: eaque duplex, aut triplex.
Aliter etiam duplex aut multiplex, cum Subsidijs.
Variatur Schematisimâ, Cuneo, Globo, Forcipe, Turribus, Serrâ.

ADIVNCTA ACIE. VI {
Allocutio.
Clasicum.
Clamor.
Signum pugnae.